

UNIVERZITET U BEOGRADU

FILOZOFSKI FAKULTET

Tijana S. Miladinović

DIFERENCIJALNO-DIJAGNOSTIČKA SNAGA
INSTRUMENTA ZA PROCENU NIVOVA RAZVOJA
SAMODIFERENCIJACIJE I ODNOSA SA VAŽNIM
DRUGIM

Doktorska disertacija

Beograd, 2013

UNIVERSITY OF BELGRADE

FACULTY OF PHILOSOPHY

Tijana S. Miladinović

DIFFERENTIAL-DIAGNOSTIC POWER OF THE
QUESTIONNAIRE FOR MEASURING
SELFDIFFERENTIATION AND RELATIONSHIP
WITH SIGNIFICANT OTHERS

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2013

Mentor: **dr Knežević Goran**, vanredni profesor,
Filozofski fakultet, Beograd

Članovi komisije: **dr Goran Opačić**, docent,
Filozofski fakultet, Beograd

dr Žarko Trebješanin, redovni profesor,
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Datum odbrane:

ZAHVALNOST

Želim da se zahvalim svima koji su direktno i indirektno pomogli da ovaj rad nastane.

Članovima istraživačkog seminara Beogradskog psihoanalitičkog društva i IAN-a, održanog tokom 2008. godine, zahvalna sam na radnoj atmosferi i deljenju znanja koje je rezultiralo kreiranjem prve verzije psihoanalitičkog upitnika koji je služio kao osnova za ovaj rad: Goranu Kneževiću, Goranu Opačiću, Vladimiru Joviću, Slavku Mačkiću, Oliveru Vidojeviću, Biljani Pirgić, Oliveri Aleksić Hil, Jasmini Vrbaški i Anki Marjanović.

Kolegama i profesorima sa Psihoanalitičkog istraživačkog seminara u Londonu 2011., a posebno mojim mentorima na seminaru: John Clarkin-u i Patrick Luyten-u, puno hvala na stručnoj i toploj podršci koja generiše radnu energiju.

Dr Vojislavu Ćurčiću, psihoanalitičaru i upravniku Bolnice za psihijatriju KBC „Dr Dragiša Mišović“, kao i psihijatrima dr Branku Vukoviću, dr Vladimiru Diligenskom, dr Dušici Marković Žigić i dr Sanji Životić, veliko hvala na pomoći prilikom odabira i testiranja ispitanika.

Veliku zahvalnost dugujem i psihijatrima i psiholozima Specijalne bolnice za psihijatrijske bolesti „Gornja Toponica“ iz Niša, a posebno direktorki dr Albin Stanojević, dr Snežani Anakijev i psihologu Dragani Mitić koje su pomogle da testiranje ispitanika teče u najboljem redu.

Oliveru Toškoviću puno hvala na stručnoj i prijateljskoj podršci prilikom razumevanja dobijenih podataka. Goranu Opačiću hvala na stručnim komentarima u ključnim momentima rada.

Neveni Mrđenović hvala na strpljenju tokom rada na lekturi teksta.

Najveću zahvalnost želim da izrazim mom mentoru, Goranu Kneževiću, na njegovoj istraživačkoj radoznalosti, deljenju znanja i strpljenju u vođenju kroz komplikovanu problematiku.

Mojoj porodici, devojčicama Staši i Mini, i suprugu Zoranu, hvala što kroz život idemo kao tim, vodeći računa jedni o drugima.

DIFERENCIJALNO-DIJAGNOSTIČKA SNAGA INSTRUMENTA ZA PROCENU NIVOVA RAZVOJA SAMODIFERENCIJACIJE I ODNOSA SA VAŽNIM DRUGIM

Rezime

Da li se na osnovu znanja iz psihoanalize može konstruisati instrument koji pouzdano meri i dopunjuje postojeća saznanja o bazičnoj strukturi ličnosti utrdene na osnovu NEO PI-R i DELTA-10? Na osnovu operacionalizacije psihoanalitičkih konstrukata konstruisan je „Upitnik selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim” (USO), namenjen proceni strukture ličnosti. Njegove karakteristike su proverene na uzorku od 174 ispitanika, svrstana u tri grupe: psihotični, neurotični i ispitanici bez dijagnoze. Usavršena verzija upitnika ima 69 ajtema, sa pouzdanošću od 0.91, i omogućava podjednako dobro razlikovanje ispitanika na različitim nivoima jedne latentne dimenzije. Između jednog i drugog kraja dimenzije ređaju se skale USO, svaka sa svojom glavnom temom koja odražava psihološke dileme osoba na različitom nivou strukture ličnosti: Autistične odbrane, Konfuzija granica self–drugi, Ogledanje, Inhibiranost usled ambivalencije, Agresivnost, Ulaganje u odnos u dvoje, Ljudi kao oslonac, Kontakt sa drugima u službi samorazvoja, Prihvatanje pogrešivosti. USO dobro diskriminiše kliničke grupe, sa očekivanim koeficijentom kanoničke korelacije, tj. indeksom diskriminacije od 0.5. Na osnovu diskriminativne analize utvrđeno je da se dodavanjem USO skala facetama NEO PI-R i modalitetima DELTA-10 ukupna tačnost klasifikacije ispitanika povećava za 7.5% i iznosi 80.3%. Na osnovu kros validacije diskriminativnom analizom *one-leave-out* utvrđeno je da se ova tačnost smanjuje za 2.3%. Zaključeno je da ne postoje ubedljivi dokazi inkrementalnog diferencijalno dijagnostičkog doprinosa USO, nakon primene NEO PI-R i DELTA prilikom razvrstavanja kliničkih grupa. Oba pristupa proučavanju strukture ličnosti velikim delom govore o istim fenomenima bazične strukture ličnosti, različitim jezikom, i da psihoanaliza omogućuje opis suptilnih fenomena odnosa self–drugi, kao i razvoj pouzdanih skala koje ih mere.

Ključne reči: psihoanaliza, struktura ličnosti, psihologija individualnih razlika, samodiferencijacija, odnos sa važnim drugim

Naučna oblast: PSIHOLOGIJA

UDK: 159.9.072:616-07.89(043.3)

DIFFERENTIAL DIAGNOSTIC POWER OF THE QUESTIONNAIRE FOR MEASURING SELFDIFFERENTIATION AND RELATIONSHIP WITH SIGNIFICANT OTHERS

Summary

Is it possible to construct a reliable instrument based on psychoanalytic knowledge which measure the structure of personality and adds new information after the application of NEO PI-R and DELTA? In this work some important psychoanalytic constructs are operationalized through the new instrument: The Questionnaire Selfdifferentiation and Relationship with significant others, designed to measure the personality structure (QSR). NEO PI-R, DELTA and QSR were administered to 174 participants, divided into three groups: psychotic patients, neurotic patients and participants without diagnosis. The advanced version of QSR has 69 items, with a reliability 0.91. QSR enables good differentiation of participants on different levels of one latent dimension - selfdifferentiation and relationship with significant others. From the top to the end of this dimension, nine QSR`s scales line up, each with its main theme which reflects the psychological dilemmas of people with different personality structure levels: Autistic defences, Confusion of boundaries self/other, Mirroring, Inhibition due to ambivalence, Aggressiveness, Investing into couple relationship, People as anchors, Contact with others promotes self-development, Accepting fallibility. QSR discriminates well clinical groups with the coefficient of canonical correlation of 0.5 (discrimination`s index). By adding QSR`s scales to the facets of NEO PI-R and modalities of DELTA, general accurateness of discrimination of participants into clinical groups is increased for 7.5% and reach general accurateness of 80.3% with the results of discriminative analysis. However, the one leave out discriminative analyses`s results do not confirm this data and shows decrease for 2.3% in general accurateness of discrimination of participants into clinical groups. It is concluded that there are no persuasive proofs of incremental contribution of QSR in general accurateness of discrimination of participants, after the application of NEO PI-R and DELTA. Two different approaches of personality structure`s investigation (individual differences`s model and psychoanalytic model) often use different language in explanation of similar phenomena in the personality structure. Psychoanalysis enables the description

of subtle phenomena of self-other relationship as well as the development of reliable scales which can measure them.

Key words: psychoanalysis, personality structure, individual differences, selfdifferentiation, relation with significant others

Scientific topic: PSYCHOLOGY

UDK: 159.9.072:616-07.89(043.3)

SADRŽAJ

I TEORIJSKI UVOD	1
1. 1. ZNAČAJ ISTRAŽIVANJA.....	1
1. 2. DEFINISANJE OSNOVNIH POJMOVA I TEORIJSKI OKVIR	3
1. 2. A. PSIHOANALITIČKO RAZUMEVANJE LJUDSKOG UMA	3
1. 2. A. 1. Šta je to psihoanaliza i čemu služi – pregled ciljeva.....	3
1. 2. A. 2. Pojam strukturne promene.....	8
1. 2. A. 3. Pojmovi self-diferencijacija i odnos sa drugim.....	12
1. 2. A. 3. a. Psihoanalitičari o dva pola iskustva	12
1. 2. A. 3. b. Razvoj ličnosti posmatran kroz rezultate istraživanja psihoanalitičara i razvojnih psihologa	14
1. 2. A. 3. b. a. Istraživanja ranog odnosa.....	14
1. 2. A. 3. b. b. Istraživanja razvoja osećaja selfa.....	16
1. 2. A. 3. b. c. Istraživanja prvih procesa odvajanja reprezentacija selfa i drugog....	17
1. 2. A. 3. b. d. Istraživanja socijalne prirode čoveka.....	18
1. 2. A. 3. c. Strukturna organizacija interpersonalnih shema	19
1. 2. A. 3. d. Značaj dva pola iskustva za razumevanje terapijskog procesa	21
1. 2. A. 3. e. Procenjivanje mentalnih reprezentacija u istraživačke svrhe	22
1. 2. A. 3. e. a. Primeri istraživanja u kojima se koristila Skala za procenu stepena diferenciranosti selfa i odnosa sa drugima (D–R)	25
1. 2. B. PSIHOLOGIJA INDIVIDUALNIH RAZLIKA	26
1. 2. B. 1. Crte ličnosti i prvi faktorski modeli	26
1. 2. B. 2. Petofaktorski model ličnosti	28
1. 2. B. 2. a. Uпитnik NEO PI-R.....	30
1. 2. B. 2. b. Empirijske provere petofaktorskog modela	31
1. 2.B.3. Konstrukti psihoticizam, shizotipija i sklonost ka psihozi.....	34
II PRISTUP ISTRAŽIVANJU	41
2. 1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA	41
2. 2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA.....	43
2. 3. HIPOTEZE	43
III METOD I TEHNIKE ISTRAŽIVANJA.....	45
3. 1. OPIS UZORKA	45
3. 1. 1. DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE GRUPA	45
3. 1. 2. DISTRIBUCIJA DIJAGNOZA ISPITANIKA PO GRUPAMA.....	47
3. 2. OPIS TOKA ISTRAŽIVANJA	48
3. 3. VARIJABLE	48
3. 3. 1. DEMOGRAFSKE VARIJABLE	48
3. 3. 2. KLINIČKA VARIJABLA.....	49
3. 3. 3. VARIJABLE LIČNOSTI.....	49
3. 4. UPITNIK SELFDIFERENCIJACIJE I ODNOSA SA VAŽNIM DRUGIM.....	50

3. 4. 1. SKALA ZA PROCENU REPREZENTACIJA SELFDIFERENCIJIRANOSTI – ODNOSA SA VAŽNIM DRUGIM KAO POLAZIŠTE (PRVA FAZA).....	50
3. 4. 2. ISTRAŽIVAČKI SEMINAR BEOGRADSKOG PSIHOANALITIČKOG DRUŠTVA (DRUGA FAZA).....	52
3. 4. 3. FAKTORSKA ANALIZA INSTRUMENTA NASTALOG TOKOM ISTRAŽIVAČKOG SEMINARA – USO-146 (TREĆA FAZA)	53
3. 4. 3. 1. ODNOS TEORIJSKIH NIVOVA I EMPIRIJSKIH FAKTORA USO-146	54
3. 4. 3. 1. 1. Slaganje deset teorijskih i deset empirijskih nivoa.....	55
3. 4. 3. 1. 2. Slaganje dva empirijska faktora višeg reda i dva teorijska nivoa USO-146	57
3.4.4. DRUGA VERZIJA INSTRUMENTA NASTALA TOKOM RADA NA DOKTORSKOJ TEZI (USO- 100) – ČETVRTA FAZA IZGRADNJE INSTRUMENTA	58
3.4.4.1. Opis deset faktora Upitnika selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim – USO-100.....	58
3. 4. 4. 2. Prikaz stavki USO-100	60
3. 5. NEO PI-R.....	65
3. 6. DELTA-10	72
3. 7. TEHNIKE OBRADE PODATAKA.....	75
IV REZULTATI.....	77
4. 1. PSIHOMETRIJSKE KARAKTERISTIKE UPITNIKA SELF DIFERENCIJACIJE I ODNOSA SA VAŽNIM DRUGIM (USO-100)	78
4. 1. 1. Naknadna evaluacija i dalje usavršavanje USO-100 na osnovu modela TOS (IRT) – kreiranje USO-69	82
4. 2. ANALIZA DISKRIMINATIVNOG POTENCIJALA	94
4. 2. 1. DISKRIMINATIVNI POTENCIJAL UPITNIKA SELF DIFERENCIJACIJE I ODNOSA SA VAŽNIM DRUGIM (USO).....	94
4. 2. 1. 1. Utvrđivanje pozicije kliničkih grupa na USO i njegova efikasnost u diskriminaciji ovih grupa	94
4. 2. 1. 2. Dva empirijska faktora višeg reda USO i njihova efikasnost u diskriminaciji grupa	100
4.2.2. ZAJEDNIČKA DISKRIMINATIVNOST INSTRUMENTATA:	103
4. 2. 2. 1. Zajednička diskriminativnost NEO PI-R (5 skala domena) i DELTA-10 (total DELTA).....	103
4. 2. 2. 2. Zajednička diskriminativnost NEO PI-R (5 skala domena), DELTA-10 (total DELTA) i dva empirijska faktora višeg reda USO	108
4. 2. 2. 3. Zajednička diskriminativnost NEO-PI- R skala faceta i DELTA-10 skala modaliteta.....	112
4. 2. 2. 4. Zajednička diskriminativnost tri instrumenta: NEO-PI- R (skale faceta), DELTA-10 (skale modaliteta) i 10 skala USO	119
4. 2. 2. 5. Kros validacija doprinosa USO „leave one- out” diskriminativnom analizom	125
4. 2. 3. POTRAGA ZA INFORMACIJAMA KOJIMA USO OSTVARUJE DISKRIMINATIVNI DOPRINOS	128

4. 2. 3. 1. Informacije koje sadrže deset skala USO, a koje su sadržane u NEO PI-R i Delti-10	128
4. 2. 3. 1. 1. Skala Stanje inhibicije usled ambivalencije.....	128
4. 2. 3. 1. 2. Skala Samoidealizacija	129
4. 2. 3. 1. 3. Skala Konfuzija granica self/drugi.....	130
4. 2. 3. 1. 4. Skala Kontakt sa drugima u službi samorazvoja.....	130
4. 2. 3. 1. 5. Skala Obezvredivanje	131
4. 2. 3. 1. 6. Skala Spremnost na ulaganja osećanja u odnos.....	132
4. 2. 3. 1. 7. Skala Prihvatanje pogrešivosti.....	133
4. 2. 3. 1. 8. Skala Ljudi kao oslonac.....	134
4. 2. 3. 1. 9. Skala Ogledanje	135
4. 2. 3. 1. 10. Skala Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika.....	136
V DISKUSIJA	139
5.1. GLAVNI NALAZI.....	141
5. 1. 1. PSIHOMETRIJSKE KARAKTERISTIKE USO-100 I UNAPREĐENA VERZIJA USO-69	141
5. 1. 1. 1. Psihometrijske karakteristike USO-100.....	141
5. 1. 1. 2. Upitnik self-diferencijacije i odnosa sa važnim drugim USO-69.....	143
5. 1. 1. 3. Teorijska osnova skala USO-69.....	143
5. 1. 1. 4. Raspored skala i diskriminativni potencijal USO-69	166
5. 1. 2. ANALIZA DISKRIMINATIVNOG POTENCIJALA USO-100	169
5. 1. 2. 1. Diskriminativni potencijal USO-100	169
5. 1. 2. 2. Zajednička diskriminativnost tri instrumenta: NEO PI-R (30 skala faceta), DELTA-10 (10 skala modaliteta) i 10 skala USO-100.....	170
5. 1. 2. 3. Informacije kojima USO ostvaruje svoj doprinos, nakon primene NEO PI-R i DELTA-10.....	171
5. 2. SNAGE ISTRAŽIVANJA	172
5. 3. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA.....	175
5. 4. SMERNICE ZA DALJA ISTRAŽIVANJA	176
VI ZAKLJUČCI	177
LITERATURA:	182
PRILOG 1 — Skrining pitanja za zdrave ispitanike.....	198
PRILOG 2 — Upitnik selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim (USO-100).....	199
PRILOG 3 — Klasifikacioni rezultati utvrđeni leave-one-out diskriminativnom analizom.....	202
PRILOG 4 — Prikaz stavki USO-69 nakon evaluacije modelom TOS.....	207
BIOGRAFIJA	212

I TEORIJSKI UVOD

1. 1. ZNAČAJ ISTRAŽIVANJA

Procenu strukture ličnosti tradicionalno obavljaju psiholozi, psihijatari i psihoterapeuti. Na osnovu ove procene donose se važne odluke o načinu lečenja osobe, njene sposobnosti za obavljanje određenih poslova, ocenjuje se dejstvo psihoterapije.

U ovom radu pokušali smo da povežemo saznanja o proceni strukture ličnosti do kojih su došle ove tri srodne struke, nezavisno jedna od druge. Posebno nas je zanimalo da istražimo da li se korisna iskustva stečena u okviru jedne struke – psihoanalitičke, mogu verifikovati korišćenjem savremene psihološke naučne metodologije.

U vreme osnivanja psihonalize, pre sto godina, Sigmund Frojd nije sumnjao u njen naučni status. On je bio čvrsto uveren da je otkrio psihičku tajnu snova i izumeo najbolji način za istraživanje unutrašnjeg sveta čoveka. U njemu je je vladao determinizam, poput onog u svetu fizike, te je Frojd razmišljao o psihoanalizi i fizici kao o paralenim naukama. U današnjoj postmodernističkoj nauci¹, raste sumnja u čista deterministička objašnjenja, kao i vera u rezultate statističkih eksperimentalnih pristupa koji se mogu ponoviti (Shapiro & Emde, 1995).

Psihoanaliza se tokom ovih stotinu godina uglavnom razvijala kao klinička metoda u kojoj je naglasak bio na razvoju tehnike psihoanalize koja će pomoći čoveku da se promeni. Jedinstveno istraživanje unutrašnjeg sveta pojedinca (analitički slučaj) izvedeno na osnovu psihoanalitičkih metoda i znanja predstavlja po mnogima odgovarajuću

¹ Postmoderna je izraz kojim se naglašava filozofski pogled današnje nauke po kojoj determinizam postaje neprihvatljiv iz tri realoga 1. posmatrač utiče na predmet posmatranja 2. priznaje se važnost slučajnih događaja. Ne možemo da predvidimo ili ponovimo uticaj slučajnih događaja na život pojedinca 3. Značaj kreativnosti koja nastaje kao rezultat zajedničkog uticaja individualne inicijative i sredinskih uticaja (mogućnosti)

psihoanalitičku nauku. Naučna vanklinička verifikacija možda nije neophodna dok god iz analitičkih soba izlaze zadovoljni pacijenti koji znaju šta im je značio psihoanalitički tretman. Empirijska istraživanja ne uspevaju da obuhvate složenost kliničkog iskustva, te postoji nepoverenje u rezultate koje obezbeđuju.

U poslednjih četrdesetak godina, među psihoanalitičarima je sve više onih koji znaju da koriste metode empirijske nauke i koji su zainteresovani da ove metode primene i u psihoanalizi, ubeđeni da nauka neće ubiti praksu, već će joj dati novo značenje i unaprediti je za 21. vek (Shapiro & Emde, 1995).

Sa druge strane, psihologija je sebi obezbeđivala status nauke u savremenom svetu pokazujući da su pojave kojima se bavi jasno definisane i merljive, u skladu sa jakim uticajem pozitivizma na epistemologiju psihologije. Istraživački naučni radovi bili su zasnovani na nomotetskom pristupu ličnosti, na traganju za dimenzijama koje su zajedničkim svim ljudima, a rasla je uzdržanost prema proučavanju pojava koje nisu lako dostupne posmatranju i statističkoj proverbi. „Naučna analiza” ličnosti, zasnovana na „stvarnim merenjima ponašanja”, koja se mogu ponoviti u različitim laboratorijama (Katel, 1978) neretko je predstavljana kao bolja alternativa nedokazivim psihoanalitičkim saznanjima zasnovanim na malom broju slučajeva.

Ipak, i pored toga, od svog nastanka do danas, psihoanaliza predstavlja nepresušni izvor dragocenih saznanja o individualnosti i značenju, saznanja koja leže najčešće negde između oblasti nauke i umetnosti, a koja ne prestaju da nadahnjuju istraživače. Jedan broj ključnih tvrdnji psihoanalize, posebno onih koje ukazuju na značaj kvaliteta odnosa sa značajnim drugim tokom ranog razvoja za kasnija životna iskustva, već je dobio naučnu verifikaciju (istraživanja oblika afektivne vezanosti). Istraživanja iz neuropsihoanalize, nove naučne discipline koja spaja psihoanalizu i neuronauke, nagoveštavaju nova zanimljiva otkrića.

U ovom radu su se susrela dva pristupa ličnosti, tradicionalno odvajana, sa idejom da njihov susret možda može, sa svim sličnostima i različitostima među njima, da omogućiti da se sazna i nauči nešto novo.

U uvodnom delu ovog rada prikazali smo razvoj saznanja o strukturi ličnosti, kako onih nastalih tokom razvoja psihoanalize, tako i onih do kojih se dolazilo tokom razvoja psihologije individualnih razlika. Videćemo kako su se ova saznanja menjala i usavršavala.

U metodološkom delu rada prikazana je operacionalizacija određenih psihoanalitičkih pojmova koji se odnose na strukturu ličnosti i postupak stvaranja novog instrumenta „Upitnika self diferencijacije i odnosa sa važnim drugim” (USO). Koristeći ovaj upitnik, umesto analitičara, kao instrumenta procene, pokušali smo da procenimo nivo zrelosti strukture ličnosti. Spoljašnji kriterijum kojim smo proveravali validnost ove procene bila je psihijatrijska dijagnoza.

Zanimalo nas je da utvrdimo psihometrijske karakteristike, latentnu strukturu i inkrementalnu diferencijalno-dijagnostičku snagu novog upitnika u odnosu na postojeće instrumente za procenu strukture ličnosti: NEO PI-R i DELTA.

Da li se na osnovu psihoanalitičke teorije može napraviti instrument koji pouzdano obezbeđuje razlikovanje psihotičnih, neurotičnih i zdravih ispitanika? Da li postoje, i ako postoje, koji psihoanalitički konstrukti obezbeđuju nove informacije o strukturi ličnosti, a koji nisu sadržani u vodećem modelu istraživanja individualnih razlika? Da li rezultati ovog istraživanja sadrže nove informacije, potencijalno relevantne za psihanalitičko razumevanje osobe i evaluaciju psihoanalitičkog tretmana?

Ovo su samo neka od pitanja na koja smo pokušali da damo odgovor.

1. 2. DEFINISANJE OSNOVNIH POJMOVA I TEORIJSKI OKVIR

1. 2. A. PSIHOANALITIČKO RAZUMEVANJE LJUDSKOG UMA

1. 2. A. 1. Šta je to psihoanaliza i čemu služi – pregled ciljeva

Kako um funkcioniše? Kako se razvija? Kako se menja? Šta se menja? Kako dolazi do toga da osoba drugačije doživljava i reaguje? Kako se razumeva i leči psihološki bol?

U pokušaju traženja odgovora na ova pitanja nastaje psihoanaliza, kao poseban metod proučavanja ljudskog uma i generisanja psihološke promene.

U vreme nastanka psihoanalitičkog metoda nije bilo dvoumljenja oko ciljeva psihoanalize. Ona je trebalo da dovede do „izlečenja”, tj. do nestanka simptoma kao rezultata korekcije psiholoških procesa koji su doveli do oboljenja. Tokom razvoja psihoanalize menjalo se razumevanje sadržaja lekovite psihološke promene, kao i procesa njenog nastanka (Sandler & Drer, 2003).

Sledi pregled Frojdovih gledišta o ciljevima psihoanalize:

a. *Metod katarze (1895.)* – Simptom je posledica u nesvesno potisnute traume. Kada se sećanja na traumu privedu svesti, dolazi do katarze, tj. do pražnjenja afekta u vezi sa traumom i do oslobađanja od simptoma. To se postiže putem hipnoze i drugih tehnika sugestije (Freud, 1895).

b. *Topografska teorija (1910.)* – U mentalnom aparatu možemo razlikovati perceptivno-svesni, prešvesni i nesvesni sistem. Neurotični simptomi nastaju kao zamenska zadovoljenja (prerušeni oblik) određenih *nagona* koji su neprihvatljivi za pacijenta. Kada se reši zagonetka koju oni iznose, te bolesti prestaju da postoje. Cilj analitičkog tretmana je bio da se „latentna” nagona želja prevedu u svesno i da se prevaziđe otpor u prihvatanju te želje (Freud, 1910).

Dakle, primaran cilj za Frojda jeste svesno razumevanje nesvesnih želja, koje neminovno dovodi do korisnih terapijskih rezultata kod pacijenta.

c. *Teorija konflikta i analiza otpora* – Nakon provere svoje prethodne teorije, Frojd primećuje da analitičarevo prevođenje onoga što je nesvesno ne može *samo po sebi* da dovede do promena a, ukoliko se saopšti, takvo saznanje ne zamenjuje nesvesni materijal, već počinje da koegzistira pored njega. Stoga analitičar mora da traga za nesvesnim materijalom u sećanju pacijenta, na mestu na kojem je taj materijal postao nesvestan usled potiskivanja. Potiskivanje se dogodilo, jer su određene želje bile neprihvatljive. Analitičar mora da otkrije to mesto, da razume i saopšti pacijentu od kojih se neprihvatljivih osećanja brani i na koji način, i to u vreme kada je pacijent spreman da ga čuje.

d. *Transforna neuroza (1916.)* – U toku tretmana analitičar nije toliko zainteresovan za raniju bolest pacijenta, koliko za novostvorenu i preobraženu neurozu koja preuzima mesto prethodne. Naime, nesvesna konfliktna želja ponavlja se u sadašnjosti (naročito u odnosu sa analitičarem), kao i potiskivanje usmereno ka toj želji. Glavni neurotičan konflikt

pacijenta prenosi se u arenu analize i predstavlja novo izdanje starog poremećaja. Prevažilaženje ove neuroze podudara se sa izlečenjem (Freud, 1916,1917).

e. *Strukturalna teorija* – Frojd 1923. u „Ego i idu” iznosi strukturalni model mentalnog aparata. Ego je shvaćen kao organizacija, kao posrednik između zahteva ida, superega i spoljašnjeg sveta. Cilj psihoanalize sada je usmeren ka promenama u ego pacijenta i povećanju njegove slobode i nezavisnosti od njegova tri gospodara (ida, superega i spoljašnjeg sveta). „Gde je bio id, ego će biti” jezgrovito nam govori Frojd u *Novim uvodnim predavanjima* (Freud, 1933).

Dalji razvoj misli o ciljevima psihoanalize možemo pratiti kroz rad sledećih psihoanalitičara:

Streči smatra da je glavni analitički zadatak podstaći promene unutar superega do kojih dolazi kroz introjeksiju analitičara kao „novog” superega (Strachey, 1937).

Ana Frojd naglašava da su veliki delovi samog ega nesvesni i da im je potrebna pomoć analize da bi postali svesni. Za nju je posebno važan analitički zadatak analiziranje odbrana ega od konflikta nastalih kao posledica odnosa pacijenta sa spoljašnjim svetom (Freud, A., 1936).

Hartman iznosi mišljenje da patogeni konflikt koji vodi neurozi, a koji se ranije smatrao dokazom prisustva bolesti, postoji i kod zdravih ljudi. Konflikti su, po njemu, ne samo nerazdvojni deo ljudskog razvoja, već i neophodan razvojni podsticaj. On primećuje da zdrava osoba mora imati kapacitet za patnju i depresivnost, da racionalno mora da inkorporira iracionalno, kao element svog projekta. Izbor između zdravlja i bolesti više se vrši na osnovu temporalnih i kvantitativnih činilaca (Hartmann, 1939).

Balint smatra da se tokom analize pacijent upoznaje sa svojim karakternim crtama i uviđa da su one mogle nastati tokom razvoja osobe kao odbrane. On tada može odlučiti da ih napusti kao nekorisne i kao „jedino istorijski opravdanu smetnju neškodljivom radovanju”. On dalje kaže da pacijent: „konačno treba da odustane od mnogih uslova na koje je morao sebe da primorava da bi mogao da voli bez anksioznosti. Stoga nije dovoljno da pacijent zna kako u stvari objekt ovog uslovljavanja treba da ga zaštiti od predaje, od uzbuđenja koje je prejako za njega; čak ako mu je poznata i trauma zbog koje je ovo uslovljavanje nastalo, on ipak mora ponovo naučiti da bude sposoban da voli čedno i bezuslovno kao što samo deca mogu da vole. Ovo odustajanje od uslovljavanja ja zovem novim početkom” (Balint, 1932, str.165, prema: Sandler & Drer, 2003).

Balint je tako bio prvi koji je posebno naglasio značaj *odnosa* kao središnjeg cilja analize, a koji su kasnije razrađivali teoretičari objektnih odnosa.

Najt se četrdesetih godina posebno bavio formulisanjem kriterijuma za procenu rezultata psihoanalitičkog tretmana. Najt predlaže pet „prihvatljivih kriterijuma” za merenje uspešnosti analize: 1. oporavak od simptoma, to jest relativna oslobođenost, ili značajno slabljenje onesposobljavajućih strahova, ojađenosti, inhibicija, disfunkcija, itd.; 2. povećana produktivnost, uz poboljšano raspoređivanje agresivne energije pacijenta u radu; 3. poboljšano prilagođavanje na seksualni život i uživanje u njemu; 4. poboljšani, manje ambivalentni, dosledniji i lojalniji međuljudski odnosi; 5. sticanje dovoljnog uvida da bi se prevazišli obični psihološki konflikti i umereni, realni stresovi (Knight, R.P., 1942, prema: Sandler & Drer, 2003).

Melani Klajn smatra da je kriterijum za završavanje analize (i prema tome, implicitan analitički cilj) ublažavanje kažnjavajućih i depresivnih anksioznosti kroz smanjenje uticaja kažnjavajućih unutrašnjih objekata, kao i ojačavanje odnosa pacijenta prema spoljašnjem svetu, u meri koja će mu omogućiti da uspešno kontroliše aktuelnu situaciju tugovanja (Klein, 1950).

Štajner razrađuje ovo gledište i smatra da je cilj psihoanalize, nakon otkrića Klajnovih o shizoidnim mehanizmima i projektivnim identifikacijama, bitno promenjen. Projektivna identifikacija predstavlja primitivni mehanizam u kojem je deo selfa doživeo rascep i projektovao se u objekt. Ovo se dešava „ponekad sa ciljem da se odstrane neželjni atributi, ponekad da bi se objekt izložio napadu, a ponekad projektivna identifikacija služi kao primitivno sredstvo komunikacije s objektom. Značajna posledica ovog mehanizma je odsustvo razdvojenosti selfa i objekta, kao i to što postaje nejasno koji atributi pripadaju selfu, a koji objektu” (Steiner, 1989, str.112). Cilj psihoanalize je da se pomogne pacijentu da povрати projektovane delove selfa i integriše ih u ličnost.

Ronald Ferber navodi da je glavni cilj psihanalitičkog tretmana da se u setingu terapijskog odnosa sa analitičarem prevaziđe rascep ega. To se ostvaruje kroz maksimalno smanjenje istrajne infantilne zavisnosti, kao i maksimalno smanjenje mržnje prema libidnom objektu, koja se smatra odgovornom za prvobitni rascep ega. Kao važan cilj psihoanalitičkog tretmana on navodi probijanje granica zatvorenog sistema pacijentovog sveta ne bi li se on učinio pristupačnim uticaju spoljašnje stvarnosti (Fairbairn, 1958).

Hans Loewald smatra da psihoanaliza predstavlja intervenciju čiji je cilj da pokrene razvoj ega. Ona se može okarakterisati kao period indukovane dezorganizacije i reorganizacije ega. Proces promene se podstiče time što analitičar stavlja sebe na raspolaganje što dovodi do razvijanja novog „objektnog odnosa”. Šansa koja se pruža za ponovno otkrivanje ranih puteva razvoja objektnih odnosa vodi ka novom načinu odnošenja prema objektima, kao i prema sebi (Loewald, 1960).

Vinikot kaže da je njegov cilj dok radi psihoanalizu da klijenta održi živim, zdravim i budnim. On smatra da je napredovanje u analizi povezano sa umanjnjem stremljenja lažnog selfa, sa integracijom selfa i sa sve većom sposobnošću pacijeta „da sve stvari sakupi i podredi ličnoj kontroli” (Winnicott, 1962).

Kohut smatra da suština psihoanalitičkog izlečenja leži u novostečenoj sposobnosti da traži i „identifikuje odgovarajuće self-objekte koji mu se nude u njegovom stvarnom okruženju da bi ga podržali” (Kohut, 1984, str.77, po Sandler i Drer, 2003, str.129). Self psiholozi smatraju da nečiji doživljaj da je shvaćen (empatijska veza) postaje deo psihičke strukture i procesa promene.

Kernberg misli da se ostvarenost psihoanalitičkih ciljeva u toku tretmana može izraziti kroz stepen preobražaja ego-sintonih patoloških crta u ego-distone, kroz značajno povišen kapacitet za samosaznavanje, introspekciju i autentičan objektni odnos sa terapeutom, kao i kroz značajno umanjen potencijal za negativnu terapijsku reakciju (Kernberg, 1975).

Grinberg ukazuje da je jedan od osnovnih elemenata svih psihoanalitičkih pristupa razvijanje „ljubavi prema istini”. Po njemu, ova ljubav prema istini podrazumeva ne samo znanje o sebi, već i priznavanje sopstvenih ranije neprihvatljivih osećanja. Na primer, nije dovoljno da pacijent zna da je zavirljiv, već je važnije da to može i da oseća i da bude u stanju da toleriše (Grinberg, 1980).

Modell skreće pažnju na analogiju između normalnog procesa žalovanja i strukturne promene koja je rezultat uspešne psihoanalize. I žalovanje i terapijske promene mogu se posmatrati kao “prorađivanje”. Obe napreduju u malim pomacima, u kojima se bol vezan za prošlost restrukturiše u sadašnjosti. Nešto se pounutrava, što postepeno menja sećanje na prošlost, i omogućava životu da ide dalje (Modell, 1988).

Sandlerovi smatraju da je cilj psihoanalitičkog tretmana ostvarivanje strukturne promene (terapijski poželjnog razrešenja centralnog konflikta) koja zamenjuje prethodno

automatska rešenja koja su vodila u bolest. Pod novim i poželjnim rešenjem se podrazumeva da će pacijent, posle analitičkih interpretacija, biti u stanju da toleriše aspekte svog fantazijskog života koji su mu nekad bili neprihvatljivi, kao i da odustane od ponašanja koja iz njega proizilaze, a koja su štetna i povredjujuća za njega ili druge. Da bi to učinio, analitičar mora svojim interpretacijama i načinom na koji ih pruža da obezbedi atmosferu za tolerisanje infantilnog, perverznog i smešnog, atmosferu u kojoj pacijent može da oformi deo sopsrvenih stavova prema sebi, koju može da usvoji, zajedno sa razumevanjem onoga što je postigao u zajedničkom radu sa analitičarem (Sandler & Sandler, 1983, 1992).

Valerštajn nam skreće pažnju na pradokse u psihoanalizi. Jedan od paradoksa jeste da je bescilnost (ili odsustvo želje) tehničko sredstvo koje obeležava terapijsko stanje tokom analitičkog rada, dok je istovremeno činjenica da se psihoanaliza razlikuje od svih ostalih psihoterapija po tome što postavlja najambicioznije moguće ciljeve – reorganizaciju osnova ličnosti (Wallerstein, 1965).

Pobrojani ciljevi psihoanalize važe u različito vreme, u različitom kontekstu i posmatrani su iz različitih perspektiva.

Iz perspektive psihoanalitičke prakse, cilj psihoanalize se posmatra u odnosu na mentalno zdravlje pojedinačnog pacijenta, te se formulacije ciljeva, ili željene unutrašnje promene, menjaju u zavisnosti od sistema vrednosti pacijenta i analitičara. „U toku analize, pacijent i analitičar, zajedno rade na odabiranju kriterijuma za mentalno zdravlje koji predstavljaju stanje „mentalnog zdravlja“, *osobeno za svakog pacijenta u njegovoj posebnoj životnoj situaciji*, uzimajući u obzir sva njegova lična ograničenja i posebnosti, kao i njegov socio-kulturni milje“ (Sandler i Drer, 2003, str.174).

1. 2. A. 2. Pojam strukturne promene

Dakle, možemo zaključiti da je jedan od najčešće navođenih ciljeva psihoanalize – strukturna promena.

Iako se definicija strukturne promene razlikuje od autora do autora, opšte prihvaćeno stanovište glasi da promene nastale psihoanalitičkim tretmanom (restrukturacijom ličnosti koja vodi nestajanju simptoma i karakternim promenama) imaju dubinu i stabilnost koje prevazilaze promene nastale drugim psihoterapijskim tehnikama (Kernberg, 1988).

Psihička struktura, uopšte uzev, predstavlja relativno stabilnu organizaciju događaja koja stoji iza smislenog niza akcija ili mentalnih fenomena. Po ovoj definiciji, psihička struktura je hipotetski konstrukt; nju je nemoguće posmatrati, a o njoj se zaključuje na osnovu doslednih obrazaca ponašanja (Schwartz, 1981).

1. *Rapaport* definiše strukturu kao proces koji se sporo menja. „Kontrole i odbrane su konceptualizovane kao strukture: njihova promenljivost (rates of change) je spora u poređenju sa akumulacijom i procesom pražnjenja nagonске energije“ (Rapaport, 1960, prema Wallerstein, 1988).

2. *Sandler i Džof* (1969) razlikuju dva domena mentalnog funkcionisanja:

a) iskustvenu oblast uma, svesnu i nesvesnu (fenomenološki prisutan sadržaj želja, impulsa, sećanja, fantazija, osećaja, opažaja, osećanja i sl.) i

b) neiskustvenu oblast snaga i energija, mehanizama i aparata, tj. mrežu eksplanatornih konstrukata i principa kojima određujemo psihički aparat.

Po njima, sve stabilnije komponente neiskustvene oblasti mogu se smatrati strukturama (onako kako ih definiše Rapaport – trajne ili sporo promenljive organizacije) (Sandler & Joffe, 1969).

3. *Kernberg* (1988) navodi da se strukturna promena tradicionalno definiše kao značajna modifikacija nesvesnog unutarpsihičkog konflikta koji leži ispod formiranog simptoma. Drugi način uobičajenog definisanja ovog koncepta je kroz promene nastale u konfiguracijama impuls–odbrana. Promene se ogledaju u smanjenom korišćenju odbrana koje ograničavaju ego (prelaz od potiskivanja ka sublimaciji), a prethodno potisnuti nagonски derivati ugrađuju se u ego-sintono ponašanje.

Po Kernbergu, psihičke reprezentacije selfa i objekta sa afektivnom valencom koja ih povezuje, predstavljaju centralne gradivne blokove unutarpsihičke strukture.

Konflikti između ovih struktura i spoljašnje stvarnosti, sa Edipovim kompleksom kao primarnom oblašću konflikta, leže ispod poteškoća pacijenta sa *neurotičnom organizacijom ličnosti*. Ovi pacijenti imaju dobro organizovane psihičke strukture (ego, superego, id). Kako se otpori analiziraju, tako se pounutreni objektni odnosi od kojih su ove strukture sačinjene aktiviraju u transferu. Analiza se dešava u kontekstu odnosa pacijentovog infantilnog selfa prema značajnim roditeljskim objektima koji se projektuju u analitičara.

Kod pacijanata sa neurotičnom organizacijom ličnosti, strukturalna promena se ogleda u pacijentovom proširenom konceptu selfa (u koji se uključuju instiktivni impulsi koji su prethodno bili potisnuti ili disocirani), u povećanoj toleranciji prethodno odbačenih emotivnih iskustava o sebi i drugima, u povećanoj samo-svesnosti o prethodno automatskim karakternim obrascima, kao i u smanjenju rigidnosti u ovim obrascima.

Kod *granične organizacije ličnosti* preovlađuju preedipalni konflikti koji su kondenzovani sa konfliktima iz edipalne faze. Konflikti nisu pretežno potisnuti (u nesvesno), već se izražavaju u uzajamno disociranim ego stanjima uz upotrebu primitivnih mehanizama odbrane – splittinga ili disocijacije. Aktivacija primitivnih objektnih odnosa, koji prethode konsolidaciji ega, super ega i ida prepoznaje se u transferu kroz afektivna stanja koja deluju haotično.

Kod pacijenata sa graničnom organizacijom ličnosti, strukturalna promena će postati vidljiva u integraciji self-koncepta i koncepta o značajnim drugima i sa njima povezanim disociranim ili otcepljenim afektivnim stanjima, u povećanoj sposobnosti za empatiju sa sobom i drugima, povećanoj sposobnosti za uspostavljanje intimnijeg, dubljeg odnosa sa drugima.

Po Kernbergu, nesvesni unutarpsihički konflikti uvek su između a) izvesnih jedinica self- ili objekt-reprezentacija koji su pod uticajem posebnog nagonskog derivata, i b) suprotstavljene jedinice self- ili objekt-reprezentacija i odgovarajuće afektivne dispozicije koje odražavaju odbrambenu stranu konflikta. Nesvesni unutarpsihički konflikt nikada nije samo između impulsa i odbrane, već između pounutrenih objektnih odnosa kroz koje i nagon i odbrana pronalaze način da se izraze.

Kernberg smatra da reprezentacije nastaju procesom pounutrenja ranih međuljudskih iskustava smeštenih u pamćenje. Ova sećanja se sastoje iz: a) reprezentacije selfa b) reprezentacije drugog i c) afektivnog tona osobenog za ovaj odnos između selfa i drugog. Razvoj se odvija kako reprezentacije selfa i drugog postaju sve diferenciranije i integrisanije. Zrelije reprezentacije dopuštaju integraciju pozitivnih i negativnih činilaca, kao i toleranciju ambivalencije i protivrečnosti u osećanjima prema sebi i drugome. Integrisanije i zrelije reprezentacije imaju veću raznolikost i složenost (Kernberg, 1976).

4. U okviru *psihanalitičke teorije, u zavisnosti od pravca* koji se sledi, psihička struktura se različito definiše: u okviru ego-psihološkog okvira određuje se u terminima konfiguracije impuls-odbrana, u Klajnijanskom okviru u terminima dobrih i loših parcijalnih objekata (u

paranoidnoj poziciji) i ambivalentnom držanju celovitih objekata (u depresivnoj poziciji), u okviru objektnih relacija u terminima self- i objekt-reprezentacija i njihove afektivne vezanosti, a u okviru self-psihologije u terminima različite kohezivnosti ili povredivosti bipolarnog selfa.

5. *Blatt* dalje razrađuje Kernbergovu ideju o strukturnoj promeni kao promeni koja nastaje u mentalnim reprezentacijama selfa i važnih drugih. Po njemu, mentalne reprezentacije su trajne kognitivno-afektivne strukture koje predstavljaju obrazac za procesiranje i organizovanje informacija, tako da se nova iskustva mogu uklopiti u postojeće mentalne strukture. Ove kognitivno-afektivne sheme sebe i značajnih drugih, u sebi sadrže i iskustvenu komponentu koja potiče iz ranog značajnog međuljudskog iskustva. One mogu biti predstave realnosti oko koje se svi slažu ili mogu biti osobene, primitivne i patološke distorzije koje sugerišu patologiju. Takođe, one odražavaju i razvojni nivo osobe i govore nam o njenim impulsima, afektima, nagonima i fantazijama (Blatt & Levy, 2003).

Prema Blatt i Leviju, mentalne reprezentacije u psihoanalitičkoj teoriji su uglavnom analogne unutrašnjim radnim modelima teorije afektivnog vezivanja. One takođe nastaju iz ranog iskustva deteta sa osobama koje o njemu brinu, a potom deluju kao heuristička pravila za kasnije međuljudske odnose utičući na očekivanja, osećanja i opšti obrazac ponašanja.

Psihoanalitički model mentalnih reprezentacija, međutim, za razliku od unutrašnjih radnih modela, ima više epigenetsku razvojnu orijentaciju. Razvoj mentalnih reprezentacija moguće je pratiti kroz stupnjeve, tokom kojih se viši stupnjevi razvijaju iz nižih, postajući sve precizniji i konceptualno složeniji. Unutrašnji radni modeli teorije afektivnog vezivanja nastali su kroz empirijsko proučavanje nekoliko prototipskih situacija, tako da im nedostaje potencijalna složenost i detaljnost psihoanalitičkog koncepta mentalnih reprezentacija. Oni su uglavnom ograničeni na *sadržaj* reprezentacija (pozitivan naspram negativnog) i na njihove posledice na ponašanje, a ne na strukturnu organizaciju kognitivnih shema (stepen artikulacije, diferencijacije i integracije) (Blatt & Levy, 2003).

1. 2. A. 3. Pojmovi self-diferencijacija² i odnos sa drugim

Sidney Blatt je osmislio *dinamsko-strukturni razvojni pristup ličnosti* (Fonagy, u Blatt, 2010) koji integriše znanja iz psihoanalize, razvojne psihologije, psihopatologije, psihoterapijskog procesa, kao i rezultate brojnih istraživanja iz ovih oblasti. On ukazuje da se razvoj ličnosti može pratiti kroz dva pola iskustva, kroz procese:

a) ostvarivanja značajnog recipročnog odnosa sa drugom osobom koji donosi obostrano zadovoljstvo, i

b) uspostavljanja diferenciranog, integriranog, realnog, suštinski pozitivnog doživljaja selfa (ili identiteta)

Razvoj se odvija u ponavljajućim prebacivanjima (shifts) investicija sa selfa na druge, i obratno, i rezultira u stalnim otkrivanjima novih objekata (ili novih aspekata u drugima), ili u reviziji ili novoj definiciji selfa.

Aspekti razvoja odnosa sa drugim uključuju, na različitim razvojnim nivoima, iskustva stapanja, zavisnosti, submisivnosti, saradnje, učestvovanja, pripadanja, komunikacije, povezanosti, jedinstva, intimnosti, ljubavi, seksualnosti, uzajamnosti, recipročnosti i intersubjektivnosti.

Aspekti razvoja definisanja selfa, na različitim razvojnim nivoima uključuju iskustva odvojenosti, izolacije, autonomnosti, kontrole, posedovanja, snage, dominacije, inicijative, proizvodnje, postignuća, operativnosti, individualnosti, identiteta i integriteta (Blatt, 2010, str 15–16).

1. 2. A. 3. a. Psihoanalitičari o dva pola iskustva

Sigmund Freud piše: „Razvoj osobe izgleda... da je proizvod interakcije dva nagona, nagona prema sreći, koga često zovemo 'egoističnim' i nagona ujedinjavanja sa drugima u zajednicu, koga nazivamo 'altruističnim'.” On dalje zaključuje da ova dva nagona postoje u svakoj osobi i u strogoj su opoziciji jedan naspram drugog (Freud, 1930).

Freud dalje ukazuje na dva tipa izbora objekta: anaklitički – zasnovan na slici majke koja hrani ili ocu koji štiti, i narcistički izbor – zasnovan na tome šta je neko bio, jeste ili želi da postane. Dok anaklitički izbor objekta obezbeđuje razvoj osećajnog odnosa

² Self-diferencijacija i samodiferencijacija u ovom tekstu se koriste kao sinonimi.

u kome se zadovoljavaju potrebe, narcistički izbor objekta omogućava korišćenje drugog za „podizanje” selfa (Freud, 1926).

Ova dva pola iskustva su takođe vidljiva prilikom Frojdovog definisanja dva osnovna oblika anksioznosti: 1) prvi nastaje pounutrenjem autoriteta (superega) i uključuje osećanja krivice i straha od kazne koji su vezani za ego-instikte (potvrđivanja selfa i upravljanje njime) koje on vidi kao one koje se suprotstavljaju napretku civilizacije. 2) Drugi izvor anksioznosti nastaje iz straha od gubitka ljubavi i kontakta sa drugima (Freud, 1926).

Frojd tvrdi da moramo početi da volimo da se ne bismo razboleli, kao što se moramo razboleti ukoliko zbog posledica frustracije nismo u stanju da volimo (Freud, 1914, str. 85).

Melani Klajn smatra da razvoj, kako odnosa sa drugima, tako i definisanja selfa, zavisi od stepena u kome je osoba sposobna da postigne i održi optimalnu ravnotežu između projekcije i introjekcije, između otkrivanja selfa i drugih. Zadovoljavajući razvoj, po njoj, zahteva kroćenje destruktivnih impulsa i uspostavljanje unutrašnjeg prisustva diferenciranog i integrisanog ljubavnog objekta (Klein, 1952).

Karen Horney primećuje da savremena kultura Zapada u sebi sadrži urođenu protivrečnost između takmičenja i uspeha s jedne, i bratske ljubavi i smernosti sa druge strane. Ljudi pokušavaju da razreše ovu protivrečnost, bilo kroz kretanje ka ljudima, okretanje od ljudi i kretanje protiv ljudi (Horney, 1950).

Bolbi je istraživao afektivnu vezanost i separaciju kao emotivne podloge razvoja ličnosti (Bowlby, 1969).

Balint razlikuje dve tendencije: oknofilnu (ocnophilic) – težnju za vezivanjem sa drugima i filobatsku (philobatic) – težnju ka slobodnom kretanju i samodovoljnosti (Balint, 1959, prema Blatt, 2010).

Luwald podvači značaj separacije i internalizacije kao osnovnih mehanizama psihološkog razvoja (Loewald, 1962).

Buber diskutuje na sledeći način razvoj Ja i Ti: „Čovek postaje Ja kroz Ti... Veze su pokidane i Ja se suočava sa svojim odvojenim selfom na trenutak kao Ti – a potom preuzima posedovanje sebe, i dalje ka odnosu sa punom svesnošću” (Buber, 1978, prema Blatt, 2010, str. 80).

Salivan smatra da se osoba najbolje može razumeti kroz posmatranje njenih potreba za nežnošću i za moći. Razvoj ličnosti se dešava kroz sve veću sposobnost za međuljudske odnose i ostvarivanje smislenih odnosa s ljudima. Razmišljajući na ovakav način, Salivan je jedan od začetnika relacionog i intersubjektivnog pristupa u psihoanalizi.

Po njemu, intimni odnosi se razvijaju iz prvih osećanja poverenja nastalih tokom emotivnog deljenja u odnosu roditelj–dete (Eriksonov pojam bazičnog poverenja). Slede razvojni koraci: predškolsko dete postaje svesno svog odnosa sa drugima, u stanju je da ceni stanovište drugih i da se prilagođava njihovim potrebama, postaju mu važni odnosi sa vršnjacima. Tokom latencije i preadolescencije dete pravi skok od sposobnosti uopštene saradnje sa autoritetom i vršnjacima do prijateljstva sa posebnim drugarima. U tom trenutku zadovoljavanje potreba prijatelja postaje podjednako važno kao i zadovoljavanje sopstvenih. Ovo se vidi kao suštinski važan korak za razvoj intimnosti i recipročnosti u zreлом seksualnom odnosu (Sullivan, 1953).

1. 2. A. 3. b. Razvoj ličnosti posmatran kroz rezultate istraživanja psihoanalitičara i razvojnih psihologa

1. 2. A. 3. b. a. Istraživanja ranog odnosa

Rane psihoanalitičke teorije su skretale pažnju stručne javnosti na važnost odnosa majka-dete za kasniji razvoj deteta. Dete se, u to vreme, uglavnom posmatralo kao pasivni primalac roditeljske nege koja olakšava iskustva neravnoteže i napetosti. Ovaj stav se kasnije menja, tako da teoretičari objektnih odnosa ljudsku prirodu vide kao „primarno organizovanu oko motiva i sposobnosti za uspostavljanje socijalnih odnosa u službi optimalnog, autentičnog samorazvoja” (Slavin & Kriegman, 1992, str. 70, po Blatt, 2010). Britanska škola objektnih odnosa (Vinikot, Gantrip, Balint, Ferbern, Klajnova) primarno vidi dete u potrazi za objektom, a njegovu aktivnost kao glavnu u razvoju selfa. Majka svojom aktivnošću, prisutnošću, toplinom i dodirom obezbeđuje veliki broj različitih podsticaja neophodnih detetu u razvoju.

Teorijska razmatranja porekla reprezentacija definisanja selfa i odnosa sa drugim potkrepljenja su u poslednjih tridesetak godina rezultatima istraživanja ranog odnosa majka-dete i aktivnosti deteta.

Štern razlikuje dve razvojne konfiguracije u ranim iskustvima deteta:

- a. *Self sa drugim* (međuljudska iskustva intersubjektivnosti, uzajamnosti i sklada), i
- b. *Selfa nasuprot drugom* (iskustva selfa kao različitog entiteta naspram drugog).

Osećaj selfa počinje rano u životu, u urođenim sposobnostima deteta da se uključi i isključi iz *socijalne intrakcije gledanja lice u lice sa majkom* (Stern, 1985).

Štern skreće pažnju na *uklopljenost različitih modaliteta komunikacije* (oblika, vremena, intenziteta) u interakciji mama-beba. Na primer, intenzitet i dužina vokalizacije deteta mogu biti uklopljeni sa osobinama pokreta majke. Kada se majka uklapa sa intenzitetom, vremenom i oblikom uzbuđenja deteta, ono nastavlja aktivnost. Kada se majci da instrukcija da se ne uklopi, dete zaustavlja aktivnost i izrazom lica pokazuje da mu je potrebno objašnjenje. Štern zaključuje da iskustvo deljenja koje nastaje iz emotivne uklopljenosti pomaže detetu da razume da se osećanja mogu deliti. Iskustva deteta sa kojima se majka nije uklopila doživljavaju se u izolaciji i ne doprinose niti njegovom osećanju selfa, niti razvoju odnosa. Dakle, vidimo da majčin stil podsticanja i odgovaranja na signale deteta obezbeđuje osnovu za siguran odnos u ranim nedeljama života kroz istovremenost, oponašanje i elaboraciju izraza lica deteta. Na osnovu ovih iskustava dete počinje da gradi presimboličke reprezentacije sebe i drugih.

Džef (Jaffe, 2001, prema Blatt, 2010) je primetio da prevelika ili premala uklopljenost obrazaca komunikacije majke i deteta vodi ka nesigurnom obliku vezivanja, a srednja uklopljenost obrazaca sigurnom obliku.

Momenti dobre i slabo uklopljene interakcije majka-dete normalno variraju, sa slabo uklopljenom komunikacijom u oko 70% proučavanog vremena (Tronick & Gianino, 1986). Međutim, 34% ove slabo uklopljene komunikacije se spontano ispravi. Deca koja su navikla na ovo prirodno ispravljanje komunikacije reaguju na isprva neresponzivne majke (prilikom komunikacije lice u lice) slanjem većeg broja signala u snažnom pokušaju da izazovu odgovor majke, u odnosu na decu koja nisu na to navikla.

Tokom druge polovine prve godine odnos između majke i deteta se preobražava u *recipročno afektivno deljenje* (Lamb, Morrison & Malkin, 1987) ili *dijadnu emotivnu regulaciju* (Sander, 1975, prema Blatt, 2010). Ova promena u odnosu majke i deteta, između 6. i 8. meseca, predstavlja jedan od glavnih skokova u emotivnom razvoju deteta, posle koga ono postaje sve sposobnije da prenosi i deli namere i osećanja. Međusobni uticaj potvrđuje se činjenicom da ponašanje svakog člana dijade može, do izvesnog stepena, biti predviđeno na osnovu ponašanja drugog člana (Beebe & Lachmann, 1992, prema Blatt, 2010).

Kaminer (Kaminer, 1999, prema Blatt 2010) je utvrdio da je odgovor majke u odnosu lice u lice s bebom povezan sa nivoom zavisnosti majke merene Upitnikom depresivnih iskustava (Depressive Experiences Questionnaire, DEQ: Blatt, D’Afflitti, & Quinlan). Manje zavisne majke više komentarišu i podstiču dete kada ih ono gleda, dok zavisnije majke više podstiču dete na aktivnost kada ono odvaraća pogled. Majke sa visokom zavisnošću na DEQ-u više motre emotivna stanja svojih beba, ali i beba njihova. Ova obostrana emotivna angažovanost povezana je sa nižim skorovima na samoregulaciji kod beba, a autori istraživanja zaključuju da im majke ne daju dovoljno prostora za rast i da, kako izgleda, određeni aspekti majčine ličnosti, osim što utiču na kvalitet interakcije mama beba, izazivaju slične reakcije kod deteta.

Kapacitet deteta za dijadnu uzajamnost koja se razvija kada je majka senzitivna i responzivna, podstiče radoznalost i istraživanje, kao i razmenu osećanja i sposobnost da se angažuje u intezivnim odnosima (Blatt, 2010).

Rani odnos majka-dete omogućuju detetu da uspostavi doživljaj postojanja i kontinuiteta egzistencije. Kroz proces identifikacije sa svojim detetom, majka olakšava detetu ovladavanje poremećajama homeostaze i vodi ka doživljajima kontinuiteta i pojave osećaja selfa. Dakle, majka omogućava detetu da iskusi osećanja odvojenosti i razvije doživljaj selfa u kontekstu odnosa sa drugim (Vinikot, 1971). Doživaj sigurnog odnosa sa majkom obezbeđuje detetu „sigurno stabilno sopstvo” koje postaje osnov za „spontano, stvaralačko delovanje” (Guntrip, 1971, prema Blatt 2010).

1. 2. A. 3. b. b. Istraživanja razvoja osećaja selfa

O prvim osećajima odvojenosti i autonomije psihoanalitičari pišu: 1. po Šternu (Stern, 1985) ovaj osećaj se prvo javlja tokom iskustva isključenosti u odnosu s majkom (oko četvrtog meseca), 2. postaje jasno vidljiv oko dvanaestog meseca kada je dete u stanju da fizički ode od majke i kada može da joj kaže „ne” sa oko petnaest meseci (Mahler, 1972), 3. kao i kada se uspostave kontrole velikih mišićnih sistema (kretanje, izlučivanje, govor) u drugoj godini života (Blatt, 2010).

U drugoj godini života razvoj selfa takođe uključuje sposobnost self-reflektivnosti, iskustvo sebe kao centra inicijative i kao primaoca utisaka sa jedne strane, i svesnosti sebe kao objekta među drugim objektima, selfa među drugim selfovima, objekta u očima drugih, s druge strane. Ova sposobnost reflektivne samosvesnosti pojavljuje se između 18. i 24. meseca, kao na

primer, sposobnost deteta da prepozna sebe u ogledalu, i kulminira u apstraktnim shvatanjima o sebi u adolescenciji i kasnije (Damon & Hart, 1988, prema Blatt, 2010).

Otprilike u isto vreme pojavljuje se i sposobnost deteta da razlikuje „pretvaranja” i stvarnost. Pre četvrte, pete godine, deca imaju problem u razlikovanju pojavnog i stvarnog – između toga kako stvari izgledaju i kakve jesu, između verovanja i fizičke stvarnosti (Perner, Leekam, & Wimmer, 1987).

Iako dete oko druge godine počinje da razume da je njegovo telo odvojeno, ono do pete, šeste godine ne razume da je i njegov um odvojen od drugih (Mayers & Cohen, 1996). Otkriće odvojenosti tela i, kasnije, uma, predstavlja ključan korak u razvoju self-refleksivnosti, i omogućava detetu da razume da se njegova shvatanja o svetu mogu razlikovati od tuđih (Auerbach & Blatt, 2001).

Iz psihoanalitičke perspektive, sposobnost deteta da razume um drugoga zahteva iskustvo u kome je zreliji um tretirao dete kao osobu sa sopstvenim umom, voljom i osećanjima (Fonagy, Gergely, Jurist & Target, 2002).

Razvoj osećanja selfa učvršćuje se kad dete može da prepozna da osoba koja o njemu brine takođe ima nezavisan um, volju i osećanja, te na taj način biva sposobno da razume da je sastavni deo složenog socijalnog sistema – porodice.

Kasnije, tokom razvoja formalnog operativnog mišljenja, dete postaje svesno ne samo nezavisnih iskustava sebe i drugih, već i nezavisnosti svojih misaonih procesa od sredine. Ono postaje svesno da je odgovorno za svoje konstrukcije i razumevanje realnosti, i na taj način sposobno za društvenu uzajamnost u kojoj može da zadrži svoju subjektivnost dok ceni subjektivnost drugih, da razlikuje različite subjektivne perspektive od objektivnih dimenzija realnosti (Blatt, 1983). Tako self postaje stabilna referentna tačka, koja se doživljava kao jedinstveni objekt među drugim objektima (Blatt, 2010). Dete postaje svesno kontinuiteta sa svojom prošlošću, kao i sa svojim mogućnostima u budućnosti.

Dakle, razvoj selfa uključuje sve veću diferenciranost afektivnih nijansi, kao i sposobnost uspostavljanja recipročnog, uzajamnog odnosa sa drugima.

1. 2. A. 3. b. c. Istraživanja prvih procesa odvajanja reprezentacija selfa i drugog

Veliki broj istraživanja se bavio procesima odvajanja deteta od majke i njegove individuacije tokom druge godine života.

Istraživači 68% dece koja se uspešno odvoje od majke nazivaju *sigurno vezanom* i smatraju da poseduju mentalnu reprezentaciju majke kao pouzdane osobe od koje se sme zavisiti, kao i reprezentaciju sebe kao sposobne i voljene osobe.

Trideset dva odsto dece je *nesigurno vezano* za svoje majke i pokazuje jako uznemirenje i duži prekid u svom istraživanju i igri prilikom odvajanja i ponovnog susreta sa majkom. Istraživači su razlikovali tri tipa nesigurne reakcije na odvajanje: ambivalentnu, izbegavajuću, i dezorganizovanu (Ainsworth sa sar., 1978). Ovi obrasci su stabilni tokom vremena i utiču na ponašanje deteta u adolescenciji i odraslom dobu (Bretherton, 1987). Štaviše, postoje dokazi da ovi obrasci (ne)sigurnih oblika vezivanja pokazuju transgeneracijski kontinuitet. Naime, način nege koje majke pružaju svoju deci u saglasnosti je sa načinom nege koju su one dobijale kao male. Izveštaji trudnih žena o njihovim ranim iskustvima i stilu brige njihovih majki u saglasnosti je sa stilom brige koju su one pružale kada su postale majke (Fonagy, Steele, & Steele, 1991).

Istraživanja ovih ranih obrazaca vezivanja ukazuju na to da deca izgrađuju unutrašnje radne modele ili mentalne reprezentacije o odnosu selfa i drugog koji brine o njemu (Blatt, 1974; Bowlby, 1969). Izgleda da prototipske sheme procesa interaktivne regulacije deca formiraju na osnovu ranih, emotivno nabijenih iskustava zadovoljavanja i frustracije, uklapanja, neuklapanja i popravljavanja ovih neuklapanja (Beebe & Lachmann, 1988). Ove sheme ili reprezentacije služe kao heuristička pravila koja organizuju iskustva, moduliraju afekte i usmeravaju dalja ponašanja.

Veliki broj istraživanja, od onih obavljenih u ranom uzrastu do onih obavljenih u odraslom dobu ispitanika, obezbeđuju dokaze da su procesi razvoja self-definicije i odnosa sa važnim drugim dve osnovne dimenzije psihološkog razvoja. Rezultati sugerišu da se ove dimenzije normalno razvijaju kroz iskustva uključenosti i neuključenosti između deteta i majke i obezbeđuju internalizaciju i razvoj reprezentacija (kognitivno-afektivnih shema) selfa i značajnih drugih.

1. 2. A. 3. b. d. Istraživanja socijalne prirode čoveka

Studije usamljenosti i socijalne izolacije potvrdile su značaj međuljudskog odnosa kao bazične potrebe. Deca čija su potrebe za hranom i skloništem zadovoljene, ali su lišena fizičkog kontakta, često ne uspevaju da napreduju i čak mogu umreti (Spitz & Wolf, 1946). Čak i kod odraslih, usamljenost je povezana sa umanjnim odgovorom imunog sistema

(Blatt, 1993, prema Blatt 2010). Kvalitet odnosa sa ljudima važan je činilac u smanjenju nepovoljnih uticaja stresnih životnih događaja (Brown, Harris, & Copeland, 1997).

Istraživanja prosocijalnih ponašanja ukazuju na snažan urođen nagon za pomaganjem drugima u nevolji. Bebe stare jedan dan uznemire se kad čuju drugu bebu kako plače (Sagi & Hoffman, 1976), a kod dece između 9 meseci i 2 godine jasno se uočava pomažuće ponašanje (Stayton, Hogan, & Ainsworth, 1971).

Guntrip smatra da su značajni odnosi oni u kojima dete stiče iskustvo da je značajno za druge ljude i da su oni značajni za njega, i na taj način usvaja vrednosti ljudske egzistencije koje život čine smislenim i vrednim življenja (Guntrip, 1969, prema Blatt, 2010).

1. 2. A. 3. c. Strukturna organizacija interpersonalnih shema

Kako dete razvija kognitivne obrasce? Kognitivno-razvojni psiholozi, počev od Pijažea i Venera (Piaget, 1926; Werner, 1948 prema Blatt, 2010) proučavali su razvoj kognitivnih shema prvenstveno u kontekstu odnosa deteta prema neživim objektima (npr. igračka) u suštinski neutralnim okolnostima. Istraživači afektivne vezanosti i psihoanalitičari ove procese su uglavnom proučavali u kontekstu međuljudskih odnosa (koncepti selfa i drugog) u stanju neravnoteže (separacija, momenti nemira). I pored ovih metodoloških razlika, svi pristupi opisuju iste razvojne korake, a razlike se svode na vreme njihovog pojavljivanja (po kognitivno-razvojnim psiholozima, oni se nešto kasnije pojavljuju). Ovo je u skladu sa rezultatima istraživanja koja svedoče da se ove kognitivno-afektivne strukture prvenstveno javljaju u kontekstu međuljudskih odnosa (dete–roditelj), a zatim se šire kao uopštene afektivne sheme koje dete koristi da razume neživi svet (Bell, 1970).

Sledi prikaz razvoja strukturne organizacije interpersonalnih shema o kojima svedoče sva tri pristupa proučavanja ranog razvoja, po Blatu (Blatt, 2010):

1. Prvi nivo strukturne organizacije predstavlja *konstantnost granica* na uzrastu od 2 ili 3 meseca. Tada dete počinje da se osmehuje ljudima, što ukazuje na njegovu sposobnost da izdvoji ljude iz okolnog prostora, kao i da započne komunikaciju sa njima.

2. Oko 6. meseca dete reaguje na majku i oca drugačije nego na nepoznate ljude. Nova kognitivno-afektivna shema se naziva *prepoznavanje*, libidna ili afektivna konstantnost.
3. Oko 16. meseca dete može da se osloni na prethodno ustanovljenu reprezentaciju objekta koji se voli u svom unutrašnjem svetu bez obzira na fizičko prisustvo objekta ili stanje svojih potreba, tj. doseglo je nivo *evokativne ili objektivne konstantnosti*. Ono sve više postaje svesno da je odvojeno biće u velikom svetu u kome mama i tata mogu nestati. Ovu fazu je poznata i kao faza ponovnog približavanja (*rapprochement*) koju je opisivala Malerova (Mahler, 1972). To je faza kada se najčešće istražuje oblik afektivne vezanosti dece. Naime, dete je sada u stanju da ostavi mamu bez uznemirenosti, pošto može da zadrži doživljaj majke u njenom odsustvu.
4. Oko treće godine dete počinje da konsoliduje doživljaj selfa kao odvojenog i nezavisnog od drugih. Doživljaj *self konstantnosti* se javlja oko 18. meseca i može se prepoznati u sve većoj sposobnosti deteta da sve preciznije koristi zamenice ja, moje, meni.
5. Pijaže i Verner utvrđuju pojavu *konkretno-operacionog mišljenja* kod dece oko 6. godine (Piaget, 1926; Werner, 1948 prema Blatt, 2010). Dete je u stanju da usklađuje i preobražava odnose između nekoliko vidljivih aspekata nežive prirode. Postaju mu razumljivi procesi reverzibilnosti i konzervacije. Psihoanalitička istraživanja ukazuju na promenu u međuljudskim odnosima deteta na uzrastu od 4 ili 5 godina, kada prestaje prvenstvena usmerenost deteta na dijadne odnose naizmenično sa svakim roditeljem i kada ono počinje da ceni *trijadnu interpersonalnu strukturu* koja uključuje koordinaciju sa oba roditelja. Mišljenje deteta nije više ograničeno na jednostavne kontraste (zadovoljstvo–bol, dobar–loš) i počinje da poredi tip i kvalitet odnosa koji ima sa svakim od roditelja, kao i njihov odnos. Koordinacija i integracija aspekata individualnosti i odnosa u tročlanom porodičnom sistemu rezultira pojavom zamenice *mi* (Blatt, 2010, str. 252).
6. *Formalno operaciono mišljenje* se javlja oko 11. ili 12. godine života, kada dete počinje da se bavi složenijim i simboličkim svojstvima selfa i drugog (npr. psihološki atributi, vrednosti) i njihovim odnosom (npr. principi). Dete prepoznaje da ono konstruiše značenje realnosti.

7. *Self-identitet* se javlja u kasnoj adolescenciji ili ranom odraslom dobu kad dolazi do integracije zrelih izraza individualnosti i odnosa sa drugima u sposobnost za intimnost s drugim i doprinos kolektivu bez gubljenja individualnosti.
8. *Integritet* do koga se dolazi u zrelo doba karakteriše puniji doživljaj zamenice *mi* – „selfa u odnosu” ili „zajedničkog individualizma” (Sampson, 1985, prema Blatt, 2010).

1. 2. A. 3. d. Značaj dva pola iskustva za razumevanje terapijskog procesa

Razvojni procesi kulminiraju u promenama u sadržaju i proceduralnim dimenzijama (strukturnoj organizaciji) mentalnih reprezentacija selfa i značajnih drugih.

Razvoj ovih shema potiče od pounutrenja tihih iskustva angažovanosti i neangažovanosti, afektivne vezanosti i separacije, uključenosti koja donosi zadovoljstvo i iskustva nekompatibilnosti na koje se nailazi tokom života. Ovi isti procesi doprinose psihološkom razvoju tokom psihoterapijskog procesa, posebno tokom dugotrajnog, intenzivnog, psihodinamski orijentisanog tretmana. Kao i u normalnom razvoju, oscilacije između angažovanosti i neangažovanosti, između bivanja zajedno i separacije, između odnosa koji zadovoljava potrebe i nekompatibilnosti u odnosu, centralne su teme u terapijskom odnosu. Po Stonu (Stone, 1961, prema Blatt, 2010) psihoanaliza se odvija u stanju „intimne separacije” ili „deprivacije u intimnosti”.

Dakle, promene u strukturnoj organizaciji i tematskom sadržaju reprezentacija selfa i drugih nastaju putem *internalizacije* konstruktivnih međuljudskih iskustava, kako tokom normalnog razvoja ličnosti, tako u terapijskom kontekstu. Kao rezultat psihoanalitičkog razumevanja osećajnih stanja kroz koje pacijent prolazi tokom ovih oscilacija, formiraju se nova iskustva selfa i terapeuta. Ova nova iskustva omogućavaju internalizaciju zrelijih aspekata selfa i odnosa (Blatt, 2010).

Interes za reprezentacione strukture u psihoanalizi predstavlja deo pomeranja od psihologije jedne ličnosti (usmerene na internu ravnotežu između intenziteta nagona i pragova nagona), ka psihologiji dve osobe (usmerene ka kvalitetu bazičnih ranih iskustava brige).

Možemo zaključiti da se psihoanalitička teorija sve više usmerava na načine na koji su objektni odnosi pounutreni tokom ranog razvoja i preobraženi u unutarpsihičke

reprezentacione strukture. Objektne reprezentacije su svesne i nesvesne mentalne sheme koje se ustanovljuju na osnovu interakcija sa značajnim drugim i u sebi sadrže i afektivne-interpersonalne i strukturno-kognitivne karakteristike (Blatt, Lerner, 1983). One imaju pečat ne samo aktuelnih interakcija, već i razvojnog nivoa individue i njenog intrapsihičkog života (impulse, afekte, nagone i fantazije) (Diamond, 1990).

1. 2. A. 3. e. Procenjivanje mentalnih reprezentacija u istraživačke svrhe

Procenjivanje mentalnih reprezentacija vrši se na osnovu odgovora sa projektivnih tehnika (Roršarh, Test tematske apercepcije, Izveštaji o ranim sećanjima i snovima) (Blatt i Auerbach 2001, 2003; Blatt & Levy, 2003), a u poslednje vreme i na osnovu odgovora iz intervjua.

U Velikoj Britaniji, Piter Fonadi sa saradnicima razvio je metod procene refleksivne funkcije (RF) na osnovu odgovora iz Intervjua afektivnog vezivanja odraslih (Adult Attachment Interview – AAI, George, Kaplan, Main, 1985, po Fonagy, 1996). Refleksivna funkcija se odnosi na sposobnost razumevanja mentalnih stanja, kako svojih, tako i tuđih. Fonadi (Fonagy, 1996) je utvrdio da psihijatrijski pacijenti imaju niže skorove na testu refleksivne funkcije u odnosu na nepsihijatrijsku kontrolnu grupu.

U Sjedinjenim Američkim Državama, Blat sa saradnicima vrši procenu mentalnih reprezentacija na osnovu spontanog opisa sebe i značajnih drugih (majke, oca, terapeuta), u okviru procedure pod nazivom Inventar objektnih odnosa (Object Relation Inventory) (Blatt, & Auerbach, 2003). Inventar objektnih odnosa je zasnovan na teorijskim formulacijama i kliničkim opservacijama: a) ranih procesa artikulacije granica (Jacobson 1964; Kernberg, 1976); b) procesa separacije-individuacije (Mahler, 1972); c) formiranja osećaja selfa (Stern, 1985), i d) veze između razvoja definisanja selfa i nivoa interpersonalnih odnosa (Blatt & Blass, 1996, Blatt & Levy, 2003).

Dajmond, Blat, Štajner i Kaslou (Diamond, D., Blatt, S., Stayner, D.A & Kaslow, N., po Blatt, & Auerbach, 2003) razvili su 1991. godine desetostepenu skalu za procenu stepena diferenciranosti selfa i odnosa sa drugima (D-R). Skala je zasnovana na pretpostavci da tok psihološkog razvoja teče od nepostojanja psiholoških granica selfa i drugog na primitivnijim nivoima, ka pojavi a) konsolidovanog, integrisanog i individualizovanog osećaja selfa i b) empatijskog usaglašenog, uzajamnog odnosa sa

značajnim drugim. Slede definicije nivoa reprezentacija selfa i drugog (Diamond, 1990; Blatt, Auerbach, 2003):

A. Nedostatak bazične diferenciranosti između selfa i drugih

1. *Kompromis granica self/ drugi* – Bazični osećaj fizičke kohezivnosti/integriteta reprezentacija nedostaje ili je bitno narušen. Granica između unutrašnjeg i spoljašnjeg sebe i drugog se ne prepoznaje (ili je prisutna u slaboj meri). Postoji tendencija da se telesni self, kao i unutrašnja stanja dožive kao da pripadaju drugome ili su strana.

2. *Konfuzija granica self/ drugi* – Postoji doživljaj telesnog selfa, ali sa slabošću sposobnosti za razlikovanje sopstvenih unutrašnjih stanja od stanja drugih. Osećaj identiteta osobe lako biva preplavljen ili fragmentisan kada se probude roditeljski introjekti. Preplavljujuća identifikacija sa drugim.

B. Pokušaji da se uspostavi objekt- i self-konstantost

3. *Korišćenje ogledanja* – Drugi se doživljava kao ogledalo ili produžetak sebe. Individua naglašava identičnost selfa i drugog dok daje opise.

4. *Idealizacija ili obezvređivanje selfa/drugog* – Pokušaj da se konsoliduju reprezentacije na osnovu potpune idealizacije ili potpunog obezvređivanja drugog, ili klackanje između ove dve pozicije).

5. *Poludiferencijacija* – Nejaka konsolidacija reprezentacija kroz cepanje (polarizaciju) i/ili kroz naglašavanje konkretnih delova osobnosti (ekstremni, preterani, jednostrani opis); oscilacije između odbrambenog distanciranja i prejake identifikacije sa drugim, preokupiranost pitanjima kontrole i autonomije.

C. Diferencirani i integrisani aspekti selfa i drugog

6. *Put ka konstantnosti objekta* – Pomaljanje ambivalentne konstantnosti (kohezije) reprezentacija selfa i izranjanje osećaja odnosa sa drugima. Pojava konsolidacije različitih aspekata sebe i drugog uz kolebljivu, nesigurnu ili ambivalentnu integraciju koja se vidi kroz šture, banalne opise drugih i probne identifikacije selfa.

7. *Konstantnost objekta* – Konsolidovana, konstantna (stabilna) reprezentacija selfa i drugog u jednosmernim odnosima; diferencirane misli, osećanja, potrebe; povećana tolerancija na integraciju različitih aspekata; raspoznavanje svojih i tuđih kvaliteta i karakteristika. U

opisima sebe prisutna podrška, a u opisima drugih simpatija prema njima, koja je pretežno situaciona)

D. Kapacitet za empatični uzajamni odnos

8. *Identitet* – Naglasak je na svojoj i tuđoj jedinstvenosti, pitanjima zavisnosti i nezavisnosti u odnosima sa drugim, na izborima. Postoji preokupiranost poznavanjem i razumevanjem unutrašnjih stanja, osećanja, posebnih karakteristika selfa i drugog. Reprerentacije nisu u potpunosti integrisane i konsolidovane.

9. *Intersubjektivnost* – Osoba pokazuje ne samo integrisane i kohezivne doživljaje selfa i drugog, već i kapacitet za intersubjektivnost koja uključuje dva elementa: a) empatiju – kapacitet da se dožive tuđja osećanja održavajući sopstvenu individualnot netaknutu. b) Kapacitet da se angažuje u uzajamnoj, afektivnoj i verbalnoj razmeni dva odvojena bića. Ovi odnosi preobražavaju i obogaćuju self i drugog.

10. *Konstrukcija narativa* – Osoba je u stanju da konstruiše značenja iz sopstvenog iskustva. Postoji uviđanje da realnost nije samo spoljašnja, već da predstavlja i individualnu konstrukciju. Uviđanje da narativ ima potencijal da promeni kako neko vidi sebe ili drugog.

Pouzdanost i validnost ove skale kao mere diferenciranosti selfa i odnosa sa drugima na zadovoljavajućem je nivou (Stayner, 1994, po Blatt & Auerbach, 2001).

Blat i Orbak (Blatt, Auerbach, 2001) ukazuju na sledeće razlike između Skale refleksivne funkcije i Skale diferenciranosti selfa – odnosa sa drugim:

a) Skala refleksivne funkcije se usredsređuje pre svega na kognitivne aspekte – na sposobnost razumevanja mentalnih stanja ili, da iskoristimo Fonadijev termin, mentalizaciju. Skala diferenciranosti – odnosa sa drugim usredsređuje se na afektivne i relacione dimenzije, kao i na kognitivne aspekte mentalnih reprezentacija, tj. na to kako osoba predstavlja svoj svet međuljudskih odnosa i svoje mesto u njemu.

b) Skala refleksivne funkcije usredsređuje se na različite nivoe evocirane konstantnosti (evocative constancy) – sposobnost da se misli o pozitivnim osobenostima drugog u njegovom odsustvu ili, kada je odnos ugrožen, uz očuvanje koherentne, integrisane slike. Skala diferenciranosti selfa – odnosa sa drugim meri niže i više nivoe u odnosu na nivo evocirane konstantnosti. Ona omogućava merenje primitivnijih nivoa (npr. onih u kojima se gubi granica ja–drugi), kao i viših nivoa, na kojima osoba ne samo da

razume tuđa mentalna stanja, već se kroz odnos sa drugima osoba i sama razvija i gradi (Blatt & Auerbach, 2001).

Ovim skalama je zajednička teorijska perspektiva kojom se naglašava dijalektička povezanost između intersubjektivnosti, posmatrane kao kognitivni kapacitet (sposobnost da se razumeju svoja i tuđa stanja uma) i kao odnos u kome dva nezavisna uma prepoznaju međusobnu subjektivnost i autonomnost, a cene i neguju bliskost.

1. 2. A. 3. e. a. Primeri istraživanja u kojima se koristila Skala za procenu stepena diferenciranosti selfa i odnosa sa drugima (D–R)

Livaj (Levy sa sar. 1998) je proučavao strukturnu organizaciju i sadržaj opisa značajnih drugih (oca i majke), koristeći D–R skalu, kod mladih odraslih sa različitim oblicima afektivne vezanosti. Nesigurno vezane osobe su opisivale svoje roditelje kao manje dobronamerne i više kažnjavajuće u odnosu na sigurno vezane osobe. U okviru grupe nesigurno vezanih, osobe koje su imale izbegavajući ili preokupiran oblik afektivne vezanosti davale su više jednostran opis roditelja, bilo da je on bio ekstremno negativan, ili idealizovan. Osobe koje su pokazivale strašljivo izbegavajući oblik afektine vezanosti, iako ambivalentne prema roditeljima, uviđale su složenost svojih odnosa sa roditeljima, mogle su lakše da diferenciraju sebe od njih i da integrišu njihove dobre i loše aspekte ličnosti. On zaključuje da su strašljivo izbegavajuće (fearful avoidant) osobe razvojno zrelije od odbijujuće izbegavajućih (dismissive avoidant) osoba.

D–R skala se sistematski koristi u istraživanjima promena u opisima značajnih drugih nastalih tokom psihonalički orijentisanih tretmana.

Blat i Štajner (Blatt, Stayner, et al. 1996, prema Blatt 2010) daju prikaz istraživanja psihoterapijskih promena kod mentalno teško obolelih osoba, otpornih na tretman, merenih promenama na D–R skali. Ispitanici su, kratko nakon prijema, i potom svakih 6 meseci, davali opise sebe, majke, oca, značajnog drugog i terapeuta. Promene u reprezentacijama, merene na osnovu ove skale, bile su u značajnoj korelaciji sa promenama u nivou psihološkog funkcionisanja (merenim skalom Opšte procene – Global Assessment scale, GAS; Endicott, Spitzer, Fleiss & Cohen, 1976, prema Blatt 2010). Terapijski napredak je bio jasno povezan sa značajnim porastom nivoa D–R skale, sa sve boljom artikulacijom i diferencijacijom značajnih figura (posebno majke i terapeuta), kao i uzajamnog odnosa sa njima i selfa. Posmatrajući ceo uzorak ispitanika, napredak je

ostvaren od petog nivoa D–R skale (poludiferencijacija – nejaka konsolidacija reprezentacija kroz cepanje) ka šestom nivou D–R skale (pojava konstantnosti objekta).

Ova skala je korišćena i u četiri velike studije: a. Istraživanje terapijske promene kod ozbiljno poremećenih pacijenata otpornih na tretman koji su okviru Rigz–Jejl projekta (Riggs–Yale Project) dobili intenzivni psihodinamski bolnički tretman (R–YP, Blatt, Ford, 1994, prema Blatt, 2010); b. Poređenje efekata psihoanalize i suportivne psihoterapije u dugogodišnjem lečenju u otvorenoj bolnici – Menindžer (Menninger) psihoterapijsko istraživačkog projekta (MPRP, Blatt, 1992, prema Blatt, 2010); c. Studija aspekata tretmana i ishoda tretmana kod pacijenata sa poremećajima ličnosti u Kortenbergluven (Kortenberg–Leuven studije, K–LS, Vermote, 2005, prema Blatt, 2010); d. Evaluacija različitih formi kratkih tretmana depresije u uslovima otvorene bolnice Nacionalnog instituta za mentalno zdravlje (IDCRP, Blatt & Zuroff, 2005 prema Blatt, 2010).

1. 2. B. PSIHLOGIJA INDIVIDUALNIH RAZLIKA

Osim potrage za glavnim principima ili za sličnostima među ljudima u psihološkim procesima učenja, percepcije, motivisanja, itd., predmet proučavanja psihologije su i individualne i grupne razlike. Koje su to razlike? Kako ih meriti? Kako nastaju?

Naučno proučavanje individualnih razlika u ličnosti može se pratiti unazad do osnivača psihometrije, ser Frensisa Goltona (Sir Francis Galton), i do Hejmansa (Heymans) koji je prvi proučavao crte ličnosti skalama procene (Costa & McCree, 2003, po Kaplan & Sadock, 2003).

1. 2. B. 1. Crte ličnosti i prvi faktorski modeli

Veliki doprinos razumevanju i razvoju ovog polja psihologije među prvima je dao Gordon Olport (Allport). On je osmislio teoriju koja je za cilj imala da objasni ličnost svakog pojedinca i omogući predviđanje njegovih postupaka i dalji tok individualnog razvoja. Jedinice za analizu ličnosti, koje dopuštaju ponovnu sintezu, po njemu, predstavljaju osobine ili crte ličnosti. Crta ličnosti je „neuropsihička struktura koja poseduje mogućnost da mnoge podražaje učini funkcionalno ekvivalentnim i da podstakne i vodi

ekvivalentne (smisleno konzistentne) oblike adaptivnog i ekspresivnog ponašanja” (Allport, 1961, str. 347, prema Fulgosi, 1983). Dakle, crte ličnosti vide se kao predispozicije da se na različite podražaje i situacije reaguje na sličan (ekvivalentan) način.

Za razliku od idiografskog pristupa Olporta, današnji savremeni modeli zasnovani na crtama ličnosti prednost daju nomotetskom pristupu proučavanja ličnosti. Oni smatraju da su crte dimenzije individualnih razlika koje se mogu otkriti samo poređenjem različitih individua. Zadatak psihologa je da otkrije koliko su ove pojedinačne, univerzalne crte izražene. Crte se vide kao 1) tendencije ispoljavanja konzistentnih obrazaca mišljenja, osećanja i ponašanja u različitim situacijama, 2) relativno su trajne, i 3) kontinuirano se raspedeljuju, najčešće formirajući normalnu distribuciju (Costa & McCree, 2003, u Kaplan & Sadock, 2003).

Koje crte ličnosti su važne za razumevanje ličnosti? Olport je pošao od laičkog jezika. Po tzv. *leksičkoj hipotezi*, sve najvažnije karakteristike ličnosti ugrađene su u jezičku supstancu. Olport i Odbert su izdvojili 18.000 termina iz Websterovog Rečnika (Webster’s New Unabridged International Dictionary) na osnovu kojih mogu da se razlikuju ponašanja ljudi. Svrstali su ih u 4 kategorije: 1. crte ličnosti, 2. prolazna stanja, raspoloženja i aktivnosti, 3. termini kojima se procenjuje ponašanje ili ugled ljudi, 4. fizičke karakteristike, kapaciteti i talenti i dr. Kategorija crte ličnosti je sama brojila 4.500 atributa i poslužila je kao temelj za većinu faktorskih studija ličnosti koje su usledile (John, Naumann, Soto, 2008 u Pervin & Lawrence, 2008). Modeli ličnosti koji su nastajali na osnovu leksičke hipoteze su deskriptivni tj. teže da daju istovremeno sveobuhvatan i ekonomičan opis ličnosti, ali bez eksplanatornih hipoteza o uzrocima opisanih svojstava (Šaula, 2007).

Kako izabrati smisleni, praktični set crta između ovog velikog broja konstrukata, tako da ne budu redundantni? *Faktorska analiza*, statistička tehnika koja redukuje složenost dobijenih korelacija između varijabli, osnovna je alatka koja to omogućava i koju je prvi upotrebio Gilford (Guilford). Cilj faktorske analize je da na osnovu velikog broja međusobno povezanih i isprepletenih pojava utvrdi jedan mali broj temeljnih, međusobno nezavisnih varijabli koje objašnjavaju takvu pojavnost i takvu povezanost događaja (Fulgosi, 1983). Ispitivanjem obrazaca korelacija između ajtema utvrđuju se „zgunsuća” varijabli koje međusobno najviše koreliraju, a ona se tumače kao faktori. Faktori su latentne dimenzije koje hipotetički objašnjavaju korelacije varijabli (Piedmont, 1998, po Šaula, 2007). Dakle, na

ovaj način praktično se traga za *latentnom strukturom* atributa ličnosti koju su izdvojili Olport i Odbert.

Katel (Catell) je razvio prvi i najuticajni faktorski model ličnosti. Grupisanjem atributa koji su sinonimi ili „blizu sinonima” sveo je popis crta Olporta i Odberta na 35 varijabli ličnosti, a daljom primenom faktorske analize utvrdio postojanje samo 12 faktora koji se mogu tumačiti. Zajedno sa još 4 faktora, dobijena analizom upitnika samoprocene, oni postaju baza za njegov upitnik koji meri 16 faktora ličnosti (16 Personality Factor Questionnaire – 16PF). Ovaj instrument je široko korišćen u psihološkim istraživanjima narednih 40 godina (Costa & McCree, 2003, u Kaplan & Sadock, 2003).

Kasnije provere Katelovog modela nisu potvrdile ponovljivost 16 faktora, već je sistematski dobijana petofaktorska struktura, što je i sam Katel na kraju potvrdio analizom poboljšanog 16 PF inventara (Piedmont, 1998, po Šaula, 2007).

Mala grupa „leksičkih” istraživača, uključujući Normana i Goldberga, nastavila je proučavanje strukture ličnosti na osnovu analize jezika, i nakon 20 godina istraživanja potvrdila postojanje petofaktorske strukture ličnosti, njenu stabilnost na uzorcima iz različitih populacija, bez obzira na uzrast, obrazovanje, jezik, socioekonomski status, mentalno zdravlje ili kulturu. Ovi faktori su postali poznati pod imenom „velikih pet”, kojim se naglašava izuzetna širina ovih faktora. „Struktura Velikih Pet ne implicira da se individualne razlike mogu redukovati na samo pet crta. Ovih pet dimenzija predstavlja ličnost na veoma visokom nivou apstakcije, svaka dimenzija sumira veliki broj posebnih, specifičnijih karakteristika ličnosti” (John, Naumann, Soto, 2008, str. 119, u Pervin & Lawrence, 2008).

1. 2. B. 2. Petofaktorski model ličnosti

Tokom godina, istraživači su davali različit konceptualni status Velikim Pet. Isprva su tumačeni kao konstrukti pogodni za *opis* konzistentnih obrazaca mišljenja, osećanja i ponašanja u različitim situacijama, bez pretenzija da objasne mehanizme koji stoje iza ovih ponašanja. Nekoliko teorija je Velikih Pet konceptualizovalo kao relacione konstrukte, ističući da je reč o obrascima mišljenja, osećanja i ponašanja osobe u odnosu sa drugim. Po njima, oni opisuju relativno trajne obrasce interpersonalnih situacija koje se često ponavljaju tokom života. Po socioanalitičkoj teoriji Hogana, ovih pet fakora služi kao „lingvistička

alatka opserversa” kojom se utvrđuje i prenosi svoja i tuđa reputacija. Evolucionističke teorije tvrde da se Velikih Pet odnosi na „mehanizme za uočavanje različitosti” koji omogućuju ljudima da opaze individualne razlike važne za opstanak i reprodukciju (John & Soto, 2008, u Pervin & Lawrence, 2008).

Kosta i Mek Kri (Costa & McCrae) vide Velikih Pet kao *uzročne dispozicije ličnosti*. Oni se pozivaju na nalaze istraživanja o genetskoj osnovi Velikih pet, i smatraju da oni dobrim delom potiču iz bioloških struktura i procesa. Oni razlikuju „osnovne tendencije” i „karakteristične adaptacije”. Crte ličnosti su bazične tendencije koje odražavaju apstraktne potencijale koji leže u osnovi ličnosti, dok su stavovi, uloge, odnosi i ciljevi karakteristične adaptacije nastali kao rezultat interakcije bazičnih tendencija i sredinskih zahteva akumuliranih tokom vremena (John & Soto, 2008, u Pervin & Lawrence, 2008). Dok osnovne tendencije ostaju stabilne tokom vremena, karakteristične adaptacije mogu se tokom života znatno menjati.

Petofaktorski model Koste i Mek Kria je *hijerarhijski model ličnosti*, koji za cilj ima, osim pronalaženja osnovnih, velikih, širokoobuhvatnih crta, i pronalaženje nivoa nižeg reda (koji se još nazivaju aspekti, atributi, facete). U potrazi za njima oni se odlučuju za tzv. od vrha ka dnu (top-down) pristup hijerarhijskoj proceni ličnosti. Na najvišem nivou se nalazi pet osnovnih faktora ili domena: Neuroticizam, Ekstraverzija, Otvorenost ka iskustvu, Saradljivost i Savesnost. I dok postoji slaganje većine istraživača kada je reč o ovim dimenzijama najvišeg nivoa ličnosti, to nije slučaj prilikom specifikacije užih crta na nižem nivou. Nekoliko modela predlaže različit broj specifičnih crta, hijerarhijski nižeg nivoa ustrojstva, ali istraživanja do sada nisu potvrdila superiornost nijednog modela (Knežević sa sar., 2004).

U petofaktorskom modelu Koste i Mek Kria velikih pet faktora je podeljeno na po šest užih crta, aspekata ili faceta. U izboru užih dimenzija autori su se rukovodili kako stilističkim, tako i logičkim kriterijumima, tako da one nisu faktorski dobijene. Empirijski podaci pokazuju da ove uže crte kovariraju prema očekivanjima, tako da definišu pet velikih faktora, ali i da svaka uža crta nosi specifičnu varijansu koja doprinosi njihovoj diskriminativnoj validnosti. Mana modela je postojanje preklapanja domena, pošto gotovo svaka uža crta može istovremeno biti svrstana na više viših dimenzija. Struktura i sadržaj dimenzija nižeg reda i dalje je predmet istraživanja i debate (Knežević sa sar., 2004; Šaula, 2007).

1. 2. B. 2. a Upitnik NEO PI-R

Kosta i Mek Kri razvili su 1978. godine prvi Inventar ličnosti (NEO Personality Inventory) koji su nazvali N-E-O, osmišljen da meri tri dimenzije: Neuroticizam, Ekstraverziju i Otvorenost ka iskustvu. Vrlo brzo uvijadaju da njihov NEO sistem veoma podseća na Velikih Pet faktora, ali da ne obuhvata Saradljivost i Savesnost, i 1985. rešavaju da ova dva faktora uključe u svoj instrument i tako nastaje NEO-PI. Autori 1992. godine objavljuju revidiran NEO (NEO Personality Inventory Revised – NEO PI-R) koji je imao 240 stavki (John & Soto, 2008, u Pervin & Lawrence, 2008) i koji se danas koristi.

Sledi opis domena i aspekata NEO PI-R (Knežević sa sar., 2004, Šaula, 2007):

Poslednja verzija NEO PI-R sastoji se od pet osnovnih dimenzija ili domena. Svaki domen obuhvata 6 aspekata ili faceta, sa po 8 stavki, što ukupno čini 240 stavki.

Neuroticizam (N) podrazumeva razlikovanje između prilagođenosti i emocionalne stabilnosti sa jedne, u odnosu na neprilagođenost i emocionalnu nestabilnost sa druge strane. Neuroticizam predstavlja opštu tendenciju da se dožive negativna osećanja (tuga, strah, krivica gnev...). Odnosi se na opštu ranjivost osobe pod svakodnevnim zahtevima realnosti i u vezi je sa rizikom od razvoja različitih mentalnih poremećaja. Osobe sa visokim neuroticizmom češće impulsivno reaguju, imaju slabije sposobnosti prevladavanja stresnih situacija, dok su osobe sa niskim neuroticizmom češće stabilne, opušteno, lakše se nose sa životnim teškoćama

Aspekti neuroticizma su: Anksioznost, Hostilnost, Depresivnost, Socijalna nelagodnost, Impulsivnost i Vulnerabilnost.

Ekstraverzija (E) se odnosi na društvenost i dinamičnost u ponašanju. Ekstravertne osobe vole da su u društvu ljudi, pričljive su, aktivne, optimistične, prijateljski raspoložene prema ljudima. Introverti su rezervisani, zatvoreni, nezavisniji i umereniji.

Aspekti ekstraverzije su: Toplina, Druželjubivost, Aktivitet, Potraga za uzbuđenjem, Pozitivne emocije.

Otvorenost (O) podrazumeva estetsku senzitivnost, intelektualnu radoznalost, intrareceptivnost, preferenciju različitosti, potrebu za promenom i nezavisnost mišljenja. Osobe sa visokom Otvorenošću su otvorenog duha prema unutrašnjim doživljajima, sklone

eksperimentisanju, nekonvencionalnim vrednostima, novim idejama, radoznale su, nedogmatične. Intezivnije doživljavaju i pozitivne i negativne emocije. Osobe sa niskom Otvorenošću su konvencionalnog izgleda i ponašanja, sklone konzervativnim shvatanjima, a emocionalne reakcije su im umerenije. Ova dimenzija je povezana sa divergentnim mišljenjem.

Aspekti otvorenosti su: Fantazija, Estetika, Osećanja, Akcija, Ideje i Vrednosti.

Saradljivost (A) je dimenzija interpersonalnih relacija. Uključuje poverenje, altruizam, saosećajnost, potrebu da se pomogne drugima, nasuprot cinizmu, sebičnosti, sumnjičavosti u pogledu namera drugih, kompetitivnosti.

Aspekti saradljivosti su: Poverenje, Iskrenost, Altruizam, Popustljivost, Skromnost i Blaga narav.

Savesnost (C) predstavlja sposobnost samokontrole u smislu disciplinovane težnje ka ciljevima i striktnog pridržavanja principa. Ispoljava se u procesima planiranja, organizacije, izvršavanja obaveza. Savesne osobe su jake volje, usmerene cilju, skrupulozne, tačne i pouzdane. Visoko C je povezano sa akademskim i profesionalnim uspehom, ali i sa sitničavošću, kompulzivnom urednošću, „radoholičarskim ponašanjem”. Osobe sa niskim C su više hedonistički orijentisane, bezbrižnije su u pogledu ispunjavanja svojih dužnosti i ciljeva, manje ih obavezuju moralni principi, iako to ne znači da su amoralne.

Aspekti savesnosti su: Kompetencija, Red, Dužnost, Postignuće, Samodisciplina i Promišljenost.

Detaljniji opis aspekata je dat u Metodološkom delu rada.

1. 2. B. 2. b. Empirijske provere petofaktorskog modela

1. **Nasledni i sredinski uticaji** – Radovi mnogih autora koji su se bavili pitanjem naslednih i sredinskih uticaja na stepen izraženosti Velikih Pet u ličnosti potvrđuju da *nasleđe* objašnjava oko 40% fenotipske varijanse na bazičnim crtama ličnosti (Loehilin, 1989, prema Knežević, 2004).

2. **Međukulturna istraživanja** – Rezultati međukulturnih istraživanja snažno govore u prilog *univerzalnosti* bazične strukture ličnosti, pošto je njena replikabilnost prisutna nezavisno od kulture i jezika (Costa & McCrae, 1997, prema Knežević, 2004).

3. **Stabilnost crta** – Longitudinalnom, krossekvencionom i vremenskom sekvencionom analizom stabilnosti bazičnih dispozicija autori su dobili vrlo visoke indikatore *stabilnosti* individualnih razlika od 30. godine. Međukulturna istraživanja Mek Kria saradnika (2004) pružila su zanimljive dodatne uvide u razvojne promene u crtama ličnosti merenim na osnovu procena bliskih drugih. U uzorku su postojale 2 grupe ljudi: mlađi (uzrasta od 18 do 21 god.) i stariji (uzrasta od 40 do 98 god.). Njihovim poređenjem zaključeno je da se najveće promene dešavaju na domenu Savesnosti, kao i na svim njegovim aspektima, koji rastu sa starenjem. S godinama opadaju sledeći aspekti: Potraga za uzbuđenjem, Pozitivne emocije i Fantazija (Mc Crea sa sar., 2004, prema Knežević, 2004).

4. **Polne razlike** – Rezultati empirijskih istraživanja dosledno potvrđuju postojanje *polnih razlika* u bazičnoj strukturi ličnosti. Zajednički rezultat brojnih studija jeste da su žene više na dimenzijama Neuroticizma i Saradljivosti od muškaraca, a manje konzistentni rezultati govore i o nižoj Ekstraverziji, a višoj Otvorenosti i Savesnosti kod žena (Knežević, 2004). Prethodno navedeno istraživanje Mek Kria i saradnika (2004) o međukulturnoj stabilnosti petofaktorskog modela u 42 kulture dalo je dragocene podatke i o ovoj temi. Žene su bile više na skalama Impulsivnost, Anksioznost, Vulnerabilnost, Osećanja, Blaga Narav. Muškarci su bili viši na skalama Asertivnost, Potraga za uzbuđenjem, Ideje i Kompetitivnost (McCrea sa sar., 2004, prema Knežević, 2004).

5. **Odnos petofaktorskog modela i psihopatologije** – Na osnovu rezultata obimnih istraživanja odnosa normalnih i patoloških crta istraživači zaključuju da patološke crte predstavljaju ekstreme na bazičnim dimenzijama, te da postoje jasne potvrde o dimenzionalnom, a ne distinktivnom odnosu između normalnih i patoloških crta (Livesley et al, 1998, prema Šaula, 2007). Visoko preklapanje između patoloških i univerzalnih dimenzija ličnosti ukazuje da „normalna” i „abnormalna” ličnost dele istu latentnu strukturu crta (Krueger & Tackett, 2003). Dakle, celokupno ljudsko ponašanje pripada jednom istom dimenzionalnom prostoru. Pitanje je samo da li su modeli i instrumenti kojima raspoložemo dovoljno obuhvatni da definišu ovaj univerzum ličnosti (Šaula, 2007).

6. **Klinička uporebljivost petofaktorskog modela** – Petofaktorski model se pokazao kao najkorisniji prilikom razumevanja poremećaja ličnosti (osa II prema DSM klasifikaciji). Zagovornici petofaktorskog modela konceptualizuju poremećaje ličnosti kao varijacije na univerzalnim dimenzijama ličnosti. Ovakvo dimenzionalno definisanje poremećaja ličnosti ima znatne prednosti nad kategorijalnim, koje se ostvaruje pre svega

kroz njegovu fleksibilnost, odsustvo gubitka značajnih podataka, kao i kroz olakšanu diferencijalnu dijagnostiku (Widiger & Frances, 1994, prema Đurić Jočić sa sar., 2004).

Uže crte ličnosti ovog modela (merene facetama NEO PI-R) su se pokazale kao značajnije za utvrđivanje, opisivanje i razlikovanje mentalnih premećaja od širokih bazičnih dispozicija (Livesley et al, 1998, prema Šaula, 2007).

Petofaktorski model je do sada pokazao inkrementalnu validnost u odnosu na nekoliko modela ličnosti i psihopatologije (npr. u odnosu na Inventar maladaptivne i adaptivne ličnosti – SNAP; Clark, 1993; u odnosu na Trodimenzionalni inventar Ličnosti – TCI, Cloninger i sar, 1993; kao i u odnosu na poznati Minesota multifazni inventar ličnosti – MMPI, Hathaway, McKidney, 1989, sve prema Šaula, 2007).

Mek Kri u analizi primenljivosti petofaktorskog modela podvlači da se ne može očekivati njegov veći doprinos u dijagnostikovanju seksualnih disfunkcija, mentalne retardacije i shizofrenog mišljenja (McCrea, 1991).

Diskriminativni potencijal NEO PI-R na uzorku nepsihotičnih, psihotičnih i zdravih ispitanika istraživao je i na našoj populaciji. Na nivou bazičnih dimenzija NEO-PI-R nije mogao da razlikuje ni jednog psihotičnog ispitanika od nepsihotičnih ili zdravih, dok je na nivou faceta diskriminativnost bila tek 8,2% tačno klasifikovanih. Autori istraživanja zaključuju da u petofaktorskom modelu, izgleda, nedostaje sadržaj koji bi omogućio uočavanje i opis psihotične fenomenologije (Đurić Jočić sa sar., 2004).

7. Psihoterapija i promena ličnosti – Kosta i Mek Kri razmišljaju o terapijskoj promeni na sledeći način: „Ako je psihopatologija izraz ili ishod crta ličnosti i, ako se, kao što nam longitudinalne studije svedoče, crte ličnosti malo menjaju tokom vremena, kako onda psihoterapija može da bude delotvorna? Pesimistični odgovor je da ne može. Mnogi psihijatrijski poremećaji su doživotni i njihov tretman se sastoji pre od držanja bolesti pod kontrolom nego od izlečenja. Poznato je da najbolju prognozu imaju one osobe koje su inicijalno najmanje pogođene bolešću. U ovim slučajevima poremećaj bi mogao da predstavlja prolaznu reakciju prilagođavanja kod osoba koje imaju relativno zdrave crte ličnosti. Individue sa veoma visokim N i niskom A i C mogu biti loši kandidati za psihoterapiju.

Međutim, ovoliko pesimistički zaključak može biti neopravdan. Iako studije pokazuju da se ljudi malo menjaju tokom normalnih iskustava, one ne isključuju mogućnost da direktna intervencija može da unese promene. Nije verovatno da će psihoterapija uneti

dramatične ili trajne promene u bazičnim crtama ličnosti, ali i umerenija poboljšanja mogu biti dovoljna da omoguće pacijentu da adekvatno funkcioniše u svakodnevnom životu. Intervencije mogu biti posebno uspešne kod mladih odraslih, kada crte nisu potpuno razvijene. I bez promene ličnosti terapija može pomoći ljudima da se prilagode svojoj prirodi...” (Costa & McCree ,2003, record 12041–12042, po Kaplan & Sadock, 2003).

1. 2.B.3. Konstrukti psihoticizam, shizotipija i sklonost ka psihozi

Prva empirijska istraživanja konstrukta psihoticizma srećemo u radu **Hansa Ajzenka** (Hans Eysenck). On je izgradio teoriju ličnosti zasnovanu na rezultatima faktorske analize podataka o ponašanju ljudi u različitim situacijama. Prvo istraživanje je izvršeno 1947. godine na vojnicima (normalnim i neurotičnim). Faktorskom analizom Ajzenk utvrđuje postojanje dve osnovne dimenzije ličnosti: 1. *Esktravezija–introverzija* i 2. *Neuroticizam–emocionalna stabilnost*. On 1952. godine započinje proučavanje rezultata koje su na testovima ličnosti imali psihijatrijski bolesnici. Faktorska analiza tih rezultata pokazala je da postoji još jedna dimenzija ličnosti, nezavisna od prethodne dve, koju je nazvao faktor *psihoticizam*. Ova dimenzija je imala gotovo normalnu distribuciju u populaciji, a bila je merljiva na osnovu nekliničkih oblika ponašanja. On konstruiše P skalu namenjenu merenju psihoticizma kao aspekta „normalne” ličnosti.

Ajzenk smatra da neurotične osobe u potpunosti vladaju svojim mentalnim sposobnostima ali ne mogu da kontrolišu svoja osećanja, a da su kod psihotičnih osoba poremećeni *saznajni procesi*. Osnovni pokazatelji psihoticizma su: socijalna povučенost ili izolovanost, deluzije krivice i nedostojnosti, impulsivnost ili agresivnost, smetnje raspoloženja, sumnjičavost, oštećenje mišljenja i pamćenja, retardiranost, motorne smetnje, halucinacije, deluzije ili ideje o odnosu, veličini ili značenju, depresivnost, suicidnost, postojanje psihoza u porodici, prevelika aktivnost, uzbuđenost, maničnost (Fulgosi, 1983).

Dimenzija psihoticizma se proteže od psihoticizma na jednoj, do normalnosti na drugoj strani, a negde u sredini se, po Ajzenku, nalaze psihopate. Na faktoru psihoticizma muškarci i dečaci postižu znatno veće skorove od žena i devojčica. Sa starenjem opada izraženost ovog faktora. Intezitet psihoze, kao i terapijski efekat, može se meriti ovim faktorom – bolesniji pacijenti postižu više skorove, a s lečenjem pada i rezultat na skali koja meri psihoticizam (Fulgosi, 1983). Tumačenje rezultata na skali P zavisi od ukupnog profila

ličnosti – ukoliko je osoba sa visokim P istovremeno i inteligentna, može biti kreativan naučnik ili produktivan umetnik, ili, ukoliko je niske inteligencije, introvertna i narcistična može imati ozbiljne mentalne i adaptivne probleme (Šaula, 2007).

Kritike Ajzenkovog konstrukta psihoticizma odnose se prvenstveno na nedovoljno dobru operacionalizaciju – P skala pre meri agresivnost i disocijalnost nego dezintegraciju psihičkih funkcija. Nedostaju važni aspekti psihoticizma – pokazatelji anhedonije, kognitivno-perceptivnih aberacija i drugih modaliteta dezintegracije (Šaula, 2007). To potvrđuje i nalaz Koste i Mek Kria (1992) po kojima je ova dimenzija u potpunosti svodljiva na dve dimenzije petofaktorskog modela: Saradljivost i Savesnost, te stoga najviše ukazuje na slabu kontrolu, povišenu agresiju i socijalnu neprilagođenost (Costa & McCrea, 1992).

Tragajući za odgovorom na pitanje da li Ajzenkova P skala zaista predviđa psihozu, **Čapmanovi i Kuapl** (Chapman J, Chapman L & Kwapil, 1994) sproveli su desetogodišnju longitudinalnu studiju. Inicijalno je odabrano 534 studenata kod kojih je postojala sklonost ka psihozi (izmerena skalama o kojima će kasnije biti više reči), i dato im je da popune Ajzenkovu P skaluu. Deset godina kasnije 508 studenata je ponovo intervjuisano. Grupa ispitanika koji su inicijalno identifikovani kao veoma visokorizični na osnovu P skale, nije se značajno razlikovala od kontrolne grupe po broju ljudi kod kojih se razvila psihoza. Značajna razlika je postojala u većem broju iskustava nalik psihotičnim i u većem broju simptoma shizotipalnog i paranoidnog poremećaja ličnosti kod veoma visokorizične grupe.

Autori istraživanja zaključuju da visoki skorovi na P skali ukazuju na veću verovatnoću da se dožive iskustva nalik psihotičnim, ali ne i na povišen rizik od razvoja psihoze (Chapman J, Chapman L & Kwapil, 1994).

Ajzenk je smatrao da glavnu podršku konstruktu psihoticizma daju genetske studije koje su ukazivale na povišen rizik od razvoja psihopatologije kod rođaka psihotičnih osoba. Genetičari smatraju da ovaj nalaz ne mora da ukazuje na naslednost crte psihoticizma, već da je podjednako validna interpretacija i da je predispozicija za psihozu, ili antisocijalni poremećaj ličnosti biološki nezavisna, ali se ostvaruje kroz „cross-assortive mating” – tj. povećanu verovatnoću da ove osobe biraju partnera sa psihopatološkim karakteristikama (npr. povećana verovatnoća da će shizofrena žena pre ostati u drugom

stanju sa čovekom koji ima antisocijalne karakteristike). Zaista, novije multivarijantne genetske analize ne potvrđuju naslednost ove crte (Heath & Martin, 1990).

Pol Mil (Paul Meehl) je razvio model za proučavanje *shizotipije*, koji se konceptualno može podvesti pod pojam psihoticizma. Shizotipija se ispoljava kroz: 1) kognitivni deficit (umerena asocijativna slabost); 2) interpersonalnu averziju (socijalni strah); 3) anhedoniju (nedostatak kapaciteta za doživljavanje zadovoljstva, i 4) ambivalenciju. Specifična svojstva ličnosti ukazuju na podložnost razvoju shizofrenog (psihotičnog) poremećaja. U osnovi ovih svojstva ličnosti je „shizotoksični mozak” (genetski uslovljen defekt integracije na neuralnom nivou), koji zajedno sa „poligenetskim pojačivačima” (sredinskim uslovima i drugim genetskim faktorima) dovodi do pojave bolesti. Pojačivači uključuju sledeće dimenzije ličnosti: introverzija, sklonost anksioznosti, hipohedonija (Lenzenweger, 2006, prema Šaula, 2007). Kasnija empirijska istraživanja ovog koncepta ukazuju da je shizotipija širi konstrukt od shizofrenije i da je povezana i sa nepsihotičnim sindromskim poremećajima, naročito sa anksioznim i opsesivno-kompulzivnim (Enright & Beech, 1990, prema Šaula, 2007).

Konstrukt „sklonost ka psihozi” Kuapla i Čapmanovih izrastao je iz Milove formulacije shizotipije i empirijskih nalaza o postojanju blagih ili prolaznih oblika psihotičnih simptoma u životu osobe pre njene psihotične dekompenzacije. Sklonost ka psihozi predstavlja kontinuum „prilagođavanja nalik psihozi” koji se proteže od dobro kompenzovanog do otvoreno psihotičnog funkcionisanja. Čapmanovi su konstruisali priručnik (Wisconsin Manual for Psychotic-like Experiences, 1980) namenjen identifikaciji psihotičnih i „iskustava nalik psihotičnim”. On sadrži skale procene za šest vrsta iskustva: 1. slanje sopstvenih misli; 2. pasivna iskustva (neko drugi pravi misli, osećanja, impulse, ponašanja); 3. slušne halucinacije; 4. oduzimanje misli 5. druga aberantna verovanja relevantna za ličnost; 6. vizuelne halucinacije.

Identifikacija ovih „iskustava nalik psihotičnim” umerenog inteziteta uspešno predviđa razvoj psihoze ili slabije sveukupne prilagođenosti deset godina kasnije – rezultat je studije koje su sprovedi Kuapil i autori priručnika. Oni ističu njegovu korisnost za procenu iskustava nalik psihotičnim kod pacijenata širokog spektra psihopatologije, kao i za istraživačke studije ishoda tretmana i genetske povezanosti (Kwapil, Chapman; Chapman, 1999).

Empirijske provjere petofaktorskog modela ličnosti u razumevanju strukture poremećaja ličnosti (PL) ukazuju na to da on objašnjava samo 50% varijanse poremećaja ličnosti (Andresen, 2000). Tragajući za dodatnim faktorima koji bi popravili snagu predviđanja ovog modela, **Andresen** predlaže uvođenje dva dodatna faktora: „Traganje za rizikom i kompeticijom, BD-R” i „Faktor generalno disfunkcionalne ličnosti, GDP”. Prvi faktor, BD-R, obezbeđuje dodatnu negativnu predikciju za sve anksiozno-plašljive PL, a pozitivnu za sve PL sa antisocijalnim karakteristikama i PL sklone rizičnim ponašanjima. *Faktor generalno disfunkcionalne ličnosti* sagrađen je od 10 varijabli koje se odnose na *kognitivne aberacije*: sumanuta verovanja, perceptivne distorzije, disocijacije svesti i mentalnih funkcija, gubitak kognitivne kontrole afekata, nametanje neželjenih misli, slabost mentalnog oporavka, poremećaj spavanja, misaona i afektivna ambivalencija, dezorganizacija mišljenja, afekata i ponašanja. Ovaj faktor objašnjava veći procenat varijanse kliničkih skala PL od svih preostalih šest bazičnih dimenzija zajedno, i to izgleda tako što „kupi” psihopatološku varijansu sa svih skala PL. Andresen pretpostavlja da GDP faktor leži u osnovi težih PL (shizotipalnog, opsesivnog, negativističkog, anksioznog, disocijativnog, asteničnog, paranoidnog i graničnog PL).

Andresen smatra da se faktor GDP ne može jednostavno tumačiti kao osnovni faktor u Sklonosti ka psihozi, pošto uključuje i skale koje ukazuju na Sklonost ka neurozi. Suštinski atribut visokog GDP je težina psihopatologije i kognitivne aberacije različite vrste. Ove aberacije mogu biti opsesivne (jaki neurotični otpori), shizotipne ili paranoidne (sa jakim deluzijama, kao u sklonosti ka psihozi), ili u obliku emotivne neregulisanosti i nekontrolisanosti (kao kod afektivnog ili graničnog poremećaja).

U našoj zemlji dve grupe autora dale su značajan doprinos u razumevanju strukture koja leži u osnovi težih mentalnih poremećaja:

Kibernetički model konativnih funkcija **Koste Momirovića i saradnika** (Momirović, Wolf, Džamonja, 1992) zasniva se na pretpostavci da „svaki nervni sistem viših primata mora imati hijerarhijski uređene kognitivne i konativne sisteme koji osiguravaju njihovu biološku i socijalnu egzistenciju” (Momirović, Hošek, 1995, str. 31). Mentalni poremećaji, po ovom modelu, zapravo su poremećaji ovih regulativnih sistema, a od tipa regulatora čija je funkcija narušena zavisi oblik mentalnog poremećaja (dijagnoza) (Šaula, 2004). Konativni deo tog modela pretpostavlja postojanje sledećih regulativnih sistema:

1. *Regulator aktiviteta (EPSILON)* reguliše i modulira aktivirajući deo retikularne formacije i odgovoran je za aktivitet i energetski nivo na kome se regulišu ostali sistemi, uključujući i kognitivne i motorne procesore. Poremećaji ovog regulatora mogu proizvesti abulične, depresivne ili hipomanične reakcije. Sličan je Ajzenkovoju osobini Ekstraverzija.
2. *Regulator organskih funkcija (HI)* formiran je spregom supkortikalnih centara za regulaciju organskih funkcija (pretežno lociranih u hipotalamičkoj regiji), i njima nadređenih kortikalnih sistema za regulaciju i kontrolu. Poremećaji ovog regulatora dovode do poremećaja funkcionisanja osnovnih organskih sistema: kardiovaskulnog, respiratornog, gastrointestinalnog, urološkog, poremećaja sistema za kontrolu i kočenje elementarnih biotičkih procesa i sekundarno vode formiranju hipohondrijskog reakcionog sistema prema osnovnim organskim funkcijama.
3. *Regulator reakcija odbrane (ALPHA)* lociran je u limbičkom sistemu i modulira toničko uzbuđenje izazvano pojavom neke pretnje u polju. Većina neurotskih poremećaja (anksiozni, fobični, opsesivni, kompulzivni), senzorna i emocionalna preosetljivost posledica su poremećaja u ovom sistemu regulacije. Disfunkcija ovog regulatora, ukoliko je u sprezi sa disfunkcijom regulatora aktiviteta, generiše depresivne modalitete ponašanja i psihastenične reakcije. Ovaj faktor je odgovoran za najveći deo varijanse Ajzenkovog faktora Neuroticizma.
4. *Regulator reakcije napada (SIGMA)* po autorima je takođe lociran u limbičkom sistemu i modulira primarno toničko uzbuđenje na osnovu programa za destruktivne reakcije. Ovi destruktivni programi mogu biti aktivirani neposredno (primarna agresivnost) ili posredno, na osnovu signala iz centra za regulaciju reakcija odbrane (sekundarna agresivnost). Poremećaji ovog regulatora ogledaju se u agresivnim reakcijama, od kojih neke mogu biti posledica fiksacija na oralnu ili analnu fazu libidnog razvoja. Autori tvrde da je Ajzenkov faktor psihoticizma blizak ovom faktoru, i to više od sledećeg opisanog sistema DELTA, koji ovi autori smatraju pravim faktorom psihoticizma.
5. *Sistem za koordinaciju regulativnih funkcija (DELTA)* je nadređen regulatorima reakcija odbrane, napada, organskih funkcija, kao i regulatoru aktiviteta, te je stoga odgovoran za efikasnost čitavog sistema. Poremećaj ovog sistema izaziva dezorganizaciju i disocijaciju kognitivnih i konativnih procesa, kao i poremećaje

motoričkih funkcija. Ovi poremećaji se ogledaju u prisustvu shizoidnih, paranoidnih i maničnih simptoma. Teži poremećaji ovog regulatora dovode do poremećaja svih funkcionalno podređenih sistema. Ovaj sistem predstavlja dimenziju psihoticizma u Kibernetičkom modelu.

6. *Sistem za integraciju regulativnih funkcija (ETA)* ima najviši položaj u hijerarhiji konativnih regulatornih sistema. Njegova osnovna funkcija je da integriše konativne procese u skladu s dinamikom socijalnog polja. Pretežno se formira vaspitanjem: uslovljavanjem, pojačavanjem, internalizacijom. Autori iznose hipotezu po kojoj je ovaj sistem smešten u frontalnim delovima korteksa. Dakle, od ovog sistema zavisi stepen socijalizacije, a socijalizacioni procesi neposredno utiču na formiranje programa ovog sistema (Momirović, Hošek, 1995; Knežević sa sar., 2004, Šaula, 2007).

Odnos Kibernetičkog modela (KM) i Petofaktorskog modela (FFM) bio je predmet istraživanja Kneževića i saradnika (2004). Rezultati kanoničke korelacione analize ukazivali su na visoku povezanost predmeta merenja ova dva modela ličnosti, kao i na činjenicu da je petofaktorski model širi i obuhvatniji od Kibernetičkog. Faktorskom analizom u zajedničkom prostoru dva modela izdvojene su tri komponente koje podsećaju na Ajzenkov model ličnosti: 1) Generalna konativna disfunkcija (iz kibernetičkog modela: ETA, HI, ALFA, DELTA; iz petofaktorskog: N i -C), 2) Ekstraverzija (iz kibernetičkog modela: EPSILON; iz petofaktorskog: O i E), i 3) Agresivnost (na negativnom polu) (iz kibernetičkog modela: SIGMA; iz petofaktorskog: A). Ova dimenzija bi odgovarala Ajzenkovom psihoticizmu. Ova dimenzija je pozitivno povezana sa Neuroticizmom, a negativno sa Saradljivošću, a njen psihološki sadržaj opisuje negativan afektivitet i oportunističnost (Knežević sa sar., 2004; Šaula, 2007).

Knežević sa saradnicima je razvio poseban instrument DELTA 10, namenjen merenju dezintegracije ili predispozicije ka psihozi kao bazične crte ličnosti (Knežević sa sar., 2011).

U prvoj fazi, na stratifikovanom slučajnom uzorku srednjoškolaca (N=2780), proverene su metrijske karakteristike 23 skale koje su hipotetički sadržale pokazatelje psihoticizma. Analizom glavnih komponenti izdvojeno je sledećih dvanaest faktora: Opšta egzekutivna disfunkcija, Perceptualne distorzije, Fizička Anhedonija, Manija, Depresivnost, Paranoidnost, Rigidna Savesnost, Zaravnjen Afekat, Socijalna Anhedonija, Magijsko

mišljenje, Somatska Disregulacija, Povećana Svesnost. Postojala je jaka konvergencija deset (od dvanaest) faktora ka jednoj dimenziji Dezintegracije, kao zajedničkog mehanizma koji stoji u njihovoj osnovi. Faktori Fizička Anhedonija i Rigidna Svesnost odbačeni su zbog odsustva konvergencije sa faktorom višeg reda, a od stavki preostalih skala izabrane su one sa najboljim metrijskim karakteristikama, te je kreiran instrument DELTA 10.

Autore instrumenta je zanimalo da li će se ponovo dobiti ovako visoka konvergencija faktora ka dimenziji Dezintegracije na novim uzorcima, kada se ne mere isključivo upitnikom samoprocene, kao i u kakvom odnosu je dimenzija Dezintegracije sa pet bazičnih faktora ličnosti NEO PI-R. Faktori su na svim novim uzorcima (uključujući i uzorak reprezentativan za populaciju Srbije, kao i oni mereni na osnovu procena roditelja), zadržavali visoku pouzdanost, dobru homogenost i reprezentativnost (osim faktora Socijalne anhedonije). Autori ove faktore proglašavaju „modalitetima” dezintegracije konativnih funkcija. Dobijeni rezultati snažno podržavaju hipotezu o postojanju sklonosti ka psihozi kao nezavisne crte ličnosti, različite od crta koje obuhvata model „Velikih pet” (Knežević, sa sar., 2011).

Konstrukt dezintegracije konativnih funkcija Kenževića konceptualno je sličan Ajzenkovom, ali operacionalno potpuno drugačiji, širi od Momirovićevog koncepta DELTA, kao i od Milove shizotipije. Najbliži je, kako prema načinu modelovanja konstrukta, tako i prema psihološkom sadržaju, Andresenovom GDP faktoru (prema Šaula, 2007).

Biljana Šaula (2007) je izvršila validaciju konstrukta dezintegracije konativnih funkcija na kliničkoj populaciji, kroz proveru psihometrijskih karakteristika DELTA 9, njegovu inkrementalnu diskriminativnost i konstrukt validnost u odnosu na petofaktorski model. Pokazalo se da DELTA 9 ima visoku pouzdanost merenja, bolju od bilo koje NEO PI-R skale, kao i da popravlja opštu diskriminativnost NEO PI-R. Ima jednodimenzionalnu strukturu, sa mogućim užim mehanizmima unutar nje, odgovornim za manifoldne varijetete poremećaja, ali i neke nepatološke oblike ponašanja. U zajedničkom faktorskom prostoru faktor konativne dezintegracije izdvaja se kao prvi i najjači faktor varijabiliteta. Dobijena šestofaktorka solucija, po autoru istraživanja, obezbeđuje sveobuhvatan opis ličnosti.

II PRISTUP ISTRAŽIVANJU

2. 1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Glavni problem našeg istraživanja je provera inkrementalne diferencijalno-dijagnostičke snage instrumenta Self diferencijacije i odnosa sa važnim drugim (USO) u odnosu na postojeće instrumente za procenu strukture ličnosti: NEO PI-R i DELTA.

Upitnik Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim nastao je operacionalizacijom psihoanalitičkih pojmova relevantnih za procenu nivoa zrelosti selfa i odnosa sa drugim. U ovom radu želeli smo da ga evaluiramo i dalje usavršimo.

Provera inkrementalne diferencijalno-dijagnostičke snage. – U savremenim psihometrijskim tekstovima sve više se skreće pažnja na važnost inkrementalne valjanosti testa. „Testovi koji poseduju inkrementalnu valjanost povećavaju prediktivnu valjanost postojećeg postupka kada se uključe u predikciju ili dijagnostiku” (Fajgelj, 2009, str. 379).

„Da bi jedan psihološki konstrukt bio prihvatljiv, on mora biti operacionalizovan na način koji će obezbediti njegovo pouzdano identifikovanje i merenje. Međutim, da bi jedan konstrukt imao stvarni heuristički značaj, mora se pokazati da u odnosu na postojeće koncepte daje nove i relevantne informacije” (Šaula, 2007, str. 41).

NEO PI-R i DELTA 10. – NEO-P-R i DELTA 10 su uzeti kao standard u odnosu na koji se procenjuje inkrementalni validacioni doprinos našeg instrumenta.

Petofaktorski model ličnosti je empirijski i konceptualno najbolje zasnovan model u oblasti psihologije koja se bavi merenjem individualnih razlika. Po njemu, prostor bazične strukture ličnosti može se opisati kroz pet bazičnih dimenzija ličnosti: neuroticizam, ekstraverzija, otvorenost, saradljivost i savesnost.

Istraživači kritičari ovog modela ukazuju na izostanak važne dimenzije ličnosti koja bi po sadržaju odgovarala Ajzenkovom konceptu psihoticizma ili Momirovićevom sistemu za koordinaciju regulativnih funkcija (Đurić-Jočić, Džamonja-Ignjatović, Knežević, 2004).

Stoga je u naš rad uključen instrument DELTA-10, namenjen merenju dimenzije Dezintegracije („Sklonosti ka psihozi”).

Psihoanaliza. – Psihoanaliza, kao terapijski metod, postavlja pred sebe najambiciozniji mogući cilj – menjanje strukture ličnosti.

Za sto godina postojanja psihoanalitičkog metoda akumulirala su se znanja o strukturi i načinima funkcionisanja ličnosti, psihološkom razvoju, ulozi objektnih odnosa. Posebna pažnja je bila poklonjena usavršavanju same psihoanalitičke tehnike, koja se popularno naziva i lečenje razgovorom („talking cure”), a nešto manja akademskoj, naučnoj verifikaciji njenih konstrukata.

U radu koji je prethodio pokušali smo da operacionalizujemo psihoanalitičke konstrukte: nivo diferencijacije selfa i kvalitet odnosa sa važnim osobama, konstrukte na osnovu kojih psihoanalitičari procenjuju strukturu ličnosti, kao i stepen njenog psihološkog razvoja. Napravljen je instrument Selfdiferencijacija i odnos sa važnim drugim³.

U ovom radu zanimalo nas je da odgovorimo na pitanje da li podaci koje obezbeđuje ovaj nov instrument mogu predstavljati korisnu dopunu informacijama o bazičnoj strukturi ličnosti o kojoj zaključujemo na osnovu testova zasnovanih na dostignućima psihologije individualnih razlika. Ne manje zanimljivo pitanje za psihoanalitičare jeste provera psihoanalitičke teorije, tj. da li se dobijeni empirijski faktori grupišu u skladu sa psihoanalitičkom teorijom, kao i sa psihijatrijskom dijagnozom.

Dakle, ukoliko je NEO PI-R pretendovao da opiše celokupan univerzum ličnosti, uz dodatak Dezintegracije koju meri DELTA-10 možemo pretpostaviti da je veoma visok stepen objašnjenja bazične strukture ličnosti već dostignut. Ideja ovog istraživanja je da, i pored gore navedenog, psihoanalitičko znanje uz dovoljno dobru operacionalizaciju relevantnih psihoanalitičkih koncepata, potencijalno može poslužiti kao podsticajno

³ Rezultati rada koji je prethodio ovom istraživanju biće detaljnije prikazani u delu gde se opisuje instrument USO.

sredstvo u pronalaženju novih činjenica o bazičnoj strukturi ličnosti, kao i produkovanju novih istraživanja i teorijskih rasprava.

2. 2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Ciljevi istraživanja su:

1. Proveriti osnovne psihometrijske karakteristike USO (mere pouzdanosti, homogenosti, reprezentativnosti), kao i evaluirati i dalje usavršiti instrument USO.
2. Utvrditi poziciju kliničkih grupa na Skali self diferencijacije i odnosa sa važnim drugim i njenu efikasnost u diskriminaciji ovih grupa, posebno za oba pola.
3. Utvrditi procenat dodatne varijanse u objašnjenju razlika između grupa na osnovu upitnika USO, a nakon primene NEO PI-R i DELTA, posebno za oba pola.

2. 3. HIPOTEZE

Hipoteze istraživanja su:

- H1. Osnovne psihometrijske karakteristike USO biće zadovoljavajuće, tj. veći broj skala USO imaće dobru ili zadovoljavajuću pouzdanost sa vrednostima kronbahove alfe većim od 0.70,

što je u skladu sa podacima dobijenim u radu koji je prethodio ovom istraživanju.

- H2 Najmanji stepen diferenciranosti selfa i najmanje zreo odnos sa drugim na Skali self diferencijacije i odnosa sa važnim drugim ima klinička grupa psihotičnih, potom grupa neurotičnih, a najveći grupa bez dijagnoze.

Najveći stepen slaganja sa tvrdnjama skale USO kojima se opisuju poremećaji granica self/drugi i primitivni mehanizmi izgradnje selfa će pokazivati psihotični ispitanici, potom neurotični, a najmanje zdravi ispitanici.

- H3. USO dobro diskriminiše kliničke grupe (očekuje se koeficijent kanoničke korelacije, tj. indeks diskriminacije ≥ 0.5

Kako je Upitnik self diferencijacije i odnosa sa važnim drugim zasnovan na operacionalizaciji psihoanalitičkih stadijuma psihološkog razvoja psihotične (granične), neurotične i zdrave strukture ličnosti, možemo pretpostaviti da će on dobro diskriminisati kliničke grupe (formirane na osnovu psihijatrijske dijagnoze).

- H4. Skala self diferencijacije i odnosa sa važnim drugim obezbeđuje inkrementalni diferencijalno-dijagnostički doprinos (bar 3% dodatno korektno klasifikovanih slučajeva) prilikom razvrstavanja kliničkih grupa u odnosu na NEO PI-R (skale faceta) i Deltu (skale modaliteta).

Psihonalitička teorija i praksa imaju veliku eksplanatornu moć u razumevanju unutrašnjeg sveta pojedinca, te otuda pretpostavka da psihoanalitički konstrukti, pažljivo operacionalizovani, mogu specifikovati neke aspekte (mehanizme) psihopatologije koji nisu artikulisani konturama bazične strukture ličnosti.

- H5. Ukupan nivo tačnosti klasifikacije ispitanika u kliničke grupe biće veći ukoliko se analize za muškarce i žene urade odvojeno.

Rezultati empirijskih istraživanja dosledno svedoče o postojanju polnih razlika u dimenzijama ličnosti. Žene postižu više skorove na Neuroticizmu, Saradljivosti, Toplini i Otvorenosti prema osećanjima od muškaraca, dok su muškarci Asertivniji i Otvoreniji prema idejama (Costa, Terracciano, Mc Crea, 2001). Stoga se može pretpostaviti da će, kada posmatramo odvojeno uzorke muškaraca i žena, ukupna tačnost klasifikacije ispitanika na osnovu dijagnoze biti veća.

III METOD I TEHNIKE ISTRAŽIVANJA

3. 1. OPIS UZORKA

Ukupni uzorak je obuhvatao 174 ispitanika oba pola, starosti od 18 do 65 godina. Ispitanici su bili svrstani u tri grupe: psihotični, neurotični i bez psihijatrijske dijagnoze.

3. 1. 1. DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE GRUPA

PSIHOTIČNI. – Grupa psihotičnih je obuhvatala 59 ispitanika, od toga 34 muškarca (57.6%) i 25 žena (42.4%). Prosečna starost ispitanika bila je 41.31 godinu, sa rasponom od 19 do 63 godine. Prosečan broj godina školovanja bio je 12.03 godina, sa rasponom od 8 do 16 godina (tabela 1).

NEUROTIČNI. – Grupu neurotičnih činilo je 56 ispitanika: 26 muškaraca (46,4%) i 30 žena (53,6%). Prosečna starost ispitanika bila je 41,10 godina, sa rasponom od 20 do 65 godina. Prosečan broj godina školovanja bio je 12,54 godina, sa rasponom od 8 do 16 godina (tabela 1).

BEZ DIJAGNOZE. – U grupi ispitanika bez dijagnoze bilo je 59 ispitanika, od toga 26 muškarca (44.1%) i 33 žena (55.9%). Prosečna starost ispitanika bila je 39.30 godina, sa rasponom od 18 do 64 godine. Prosečan broj godina školovanja bio je 13.33 godina, sa rasponom od 8 do 16 godina (tabela 1).

Tabela 1

Osnovne demografske karakteristike uzorka

VARIJABLE		Psihotični	Neurotični	Bez dijagnoze	TEST ZNAČAJ. RAZLIKA	
POL	Muški	N %	34 (57.6%)	26 (46.4%)	26 (44.1%)	$\chi^2 = 2.466$ $p = 0.291$
	Ženski	N %	25 (42.4%)	30 (53.6%)	33 (55.9%)	
STAROST U GODINAMA	M \pm SD Min-max	41.31 \pm 11.93 19-63	41.10 \pm 11.90 20-65	39.30 \pm 12.70 18-64	F = 0.504 p = 0.605	
GODINE ŠKOLOVANJA	M \pm SD Min-max	12.03 \pm 2.56 8-16	12.54 \pm 1.81 8-16	13.66 \pm 2.26 8-16	F = 5.627 p = 0.001	

RAZLIKE IZMEĐU GRUPA NA DEMOGRAFSKIM VARIJABLAMA. Tri ispitivane grupe nisu se značajno razlikovale po polu i starosti. Odnos broja muškaraca i žena u sve tri grupe je bio sličan ($\chi^2 = 2.466$, $p = 0.291$). Prosečna starost ispitanika u kliničkim grupama bila je 41 godina (*psihotični* 41.31 godina, a *neurotični* 41.10), a u grupi *bez dijagnoze* 39.30). Može se zaključiti da su grupe po godinama bile ujednačene ($F=0.504$, $p=0.605$). Raspon godina u svakoj grupi je preko 44 godina, sa standardnim devijacijama preko vrednosti 11.00.

U pogledu nivoa obrazovanja, izraženom kroz broj godina školovanja, postoje značajne razlike između grupa ($F = 5.627$, $p=0.001$). *Psihotični* (sa prosečno 12.03 godina školovanja) i *Neurotični* ispitanici (sa prosečno 12.54 godina školovanja) nižeg su obrazovanja od ispitanika *Bez dijagnoze* (sa prosečno 13.66 godina školovanja) (tabela 1).

3. 1. 2. DISTRIBUCIJA DIJAGNOZA ISPITANIKA PO GRUPAMA

Tabela 2

Distribucije frekvencija dijagnoza po grupama

PSIHOTIČNI			NEUROTIČNI		
Dijagnoza	N	%	Dijagnoza	N	%
F20	36	61.02	F40	9	16.07
F22	10	16.95	F41	34	60.71
F23	7	11.86	F42	4	7.14
F25	6	10.17	F43	1	1.79
			F45	7	12.5
			F48	1	1.79
Ukupno:	59	100	Ukupno:	56	100

PSIHOTIČNI. – Grupu *Psihotičnih* ispitanika činilo je 59 (33.9%) ispitanika sa bar jednom od dijagnoza koji su svrstane u okviru bloka Shizofrenija, shizotipski poremećaj i poremećaj sa sumanutošću (F20–F29) i to: 36 ispitanika sa dijagnozom shizofrenije (F20), 10 ispitanika sa dijagnozom perzistirajući sumanuti poremećaj (F22), 7 ispitanika sa dijagnozom akutni i prolazni psihotični poremećaj (F23) i 6 ispitanika sa dijagnozom shizoafektivnog poremećaja (F25).

NEUROTIČNI. – Grupu *Neurotičnih* ispitanika činilo je 56 (32.2%) ispitanika sa bar jednom od dijagnoza koje su svrstane u okviru bloka ICD 10 – Neurotski, sa stresom povezani i somatoformni poremećaj (F40–F48) i to: 9 ispitanika sa dijagnozom fobični anksiozni poremećaj (F40), 34 ispitanika sa dijagnozom drugi anksiozni poremećaj (F41), 4 ispitanika sa dijagnozom opsesivno-kompulzivni poremećaj (F42), 1 ispitanik sa dijagnozom reakcija na ozbiljni stres i poremećaj prilagođavanja (F43), 7 ispitanika sa dijagnozom somatoformni poremećaj (F45) i 1 ispitanik sa dijagnozom drugi neurotični poremećaj (F48) (tabela 2).

Kriterijumi isključivanja za kliničke grupe su bili: postojanje neurološkog poremećaja, psihijatrijski simptomi su se javili usled organskog moždanog psihosindroma ili usled zloupotrebe psihoaktivnih supstanci.

BEZ DIJAGNOZE – Treću grupu činilo je 59 (33.9%) ispitanika bez dijagnoze.

3. 2. OPIS TOKA ISTRAŽIVANJA

Kliničke grupe formirane su od pacijenata dve psihijatrijske bolnice: KBC „Dr Dragiša Mišović – Dedinje” iz Beograda i Specijalne psihijatrijske bolnice Gornja Toponica iz Niša, u kojima je i obavljeno njihovo ispitivanje tokom 2010. i 2011. godine. Svrstavanje u grupe vršilo se na osnovu dijagnoze mentalnog poremećaja koji je procenio ordinirajući psihijatar, na osnovu kriterijuma ICD-10 Klasifikacije mentalnih poremećaja (WHO, 1992).

Ispitanike kojima smo se obratili s pozivom za testiranje, određivao je njihov lekar. Svi su bili upoznati sa svrhom istraživanja i predloženo im je da mogu da odustanu u bilo kom trenutku, kao i da to neće uticati na dalji kvalitet medicinskih usluga koje budu dobijali. Tri psihotična i 11 neurotičnih ispitanika kojima je bilo ponuđeno, odbili su da učestvuju. Ispitivanje je u proseku trajalo između 1 i 2 sata. Ukoliko je bilo potrebno, ispitivač bi pomagao psihotičnom pacijentu da popuni testove, čitajući mu pitanja.

Tri psihologa je, iz kruga svojih poznanika, regrutovalo ispitanike bez dijagnoze. Tragalo se za ispitanicima sa odgovarajućim sociodemografskim karakteristikama, kako bi ova grupa bila što ujednačenija sa kliničkim grupama. Potom su psiholozi sa njima obavljali kratak intervju zasnovan na SKID Skining pitanjima⁴ (First, 1997), koji je dat u prilogu. Kriterijumi isključivanja za grupu bez dijagnoze su bili: postojanje psihijatrijske dijagnoze ili sumnja na postojanje psihijatrijskog poremećaja tokom kratkog intervjuja.

3. 3. VARIJABLE

3. 3. 1. DEMOGRAFSKE VARIJABLE

Demografske varijable :

- Pol

⁴ SCID – Strukturirani klinički intervju je polustrukturisani intervju za donošenje glavnih DSM-IV dijagnoza. Primjenjuju ga kliničari ili obučeni stručnjaci koji se bave mentalnim zdravljem a upoznati su sa DSM-IV klasifikacijom i dijagnostičkim kriterijumima.

- Starost (broj godina koje je ispitanik napunio do trenutka ispitivanja)
- Step en obrazovanja (broj završenih godina školovanja)

3. 3. 2. KLINIČKA VARIJABLA

Tip dijagnoze definisane procenom nezavisnog stručnjaka (na osnovu kriterijuma ICD-10 Klasifikacije mentalnih poremećaja, Svetska zdravstvena organizacija, 1992)

- ICD klasifikacija: F20–F29, blok Shizofrenija, shizotipski poremećaji i poremećaji sa sumanutošću: F20 Shizofrenija, F21 Shizotipski poremećaj, F22 Perzistentni poremećaj sa sumanutošću, F23 Akutni i prolazni psihotični poremećaj, F24 Indukovani poremećaj sa sumanutošću, F25 Shozoafektivni poremećaj, F28 Drugi neorganski psihotični poremećaj, F29 Nespecificovana neorganska psihoza.
- ICD klasifikacija: F40–F48 blok Neurotski, sa stresom povezani i somatoformni poremećaji: F40 Fobični anksiozni poremećaji, F41 Drugi anksiozni poremećaj, F42 Opsesivno-kompulzivni poremećaj, F43 Reakcija na težak stres i poremećaji prilagođavanja, F44 Disocijativni poremećaji, F45 Somatoformni poremećaji, F48 Drugi neurotski poremećaj.
- Bez dijagnoze

3. 3. 3. VARIJABLE LIČNOSTI

Za merenje varijabli ličnosti korišćena su tri instrumenta :

- Uпитnik selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim (USO)
- NEO PI-R
- DELTA-10

3. 4. UPITNIK SELFDIFERENCIJACIJE I ODNOSA SA VAŽNIM DRUGIM

Konstrukcija ovog upitnika obuhvatala je nekoliko faza:

3. 4. 1. Prva faza – Upoznavanje sa Skalom za procenu selfdiferenciranosti-odnosa sa važnim drugim (Diamond sa sar., 1991)
3. 4. 2. Druga faza – Proces izrade prve verzije instrumenta USO-146, tokom istraživačkog seminara Beogradskog psihoanalitičkog društva, 2008. godine
3. 4. 3. Treća faza – Faktorska struktura USO-146, preliminarni rad na doktorskoj tezi
3. 4. 4. Četvrta faza – Kreiranje druge verzije upitnika USO-100 koji je korišćen u istraživanju koje je predmet ove doktorske teze (2010).

3. 4. 1. SKALA ZA PROCENU REPREZENTACIJA SELFDIFERENCIRANOSTI – ODNOSA SA VAŽNIM DRUGIM⁵ KAO POLAZIŠTE (PRVA FAZA)

Dajana Dajmond, Sidni Blat, Dejvid Štajner i Nadin Kaslov (Diana Diamond, Sidney J. Blatt, David Stayner & Nadine Kaslow, 1991) sa Jel Univerziteta (Yale University) u SAD, kreirali su Skalu za procenu stepena diferencijacije – odnosa (povezanosti) reprezentacija selfa i objekata.

Ova skala je zasnovana na teorijskim formulacijama i kliničkim opservacijama: a) ranih procesa artikulacije granica (Jacobson 1964; Kernberg, 1975, Blatt & Wild 1976); b) procesa separacije-individuacije (Mahler, Pine, Bergman, 1975; Coonerty 1986); c) formiranja osećaja selfa (Stern, 1985), i d) veze između razvoja self-definisanja i nivoa interpersonalnog odnošenja (Blatt & Shichman 1983; Blatt & Blass 1990,1996, sve prema Diamond, sa sar. 1991).

⁵ DIFFERENTIATION-RELATEDNESS SCALE OF SELF AND OBJECT REPRESENTATIONS

Skala je zasnovana na pretpostavci da psihološki razvoj teče ka pojavi a) konsolidovanog, integrisanog i individualizovanog osećaja selfa i b) empatijski usaglašenog, uzajamnog odnosa sa značajnim drugim.

Skala obuhvata sledećih 10 nivoa:

- Nivo 1 – **Kompromis granica self/drugi** (nedostaje bazični osećaj fizičke kohezivnosti/integriteta reprezentacija, ili je narušen)
- Nivo 2 – **Konfuzija granica self/drugi** (self i drugi su reprezentovani kao fizički nedirnuti i odvojeni, ali su osećanja i misli amorfn, nediferencirani ili pomešani)
- Nivo 3 – **Korišćenje ogledanja** (karakteristike ja i drugog bukvalno su identične)
- Nivo 4 – **Idealizacija ili obezvređivanje selfa/drugog** (pokušaj da se reprezentacije konsoliduju na osnovu potpune idealizacije ili potpunog obezvređivanja)
- Nivo 5 – **Poludiferencijacija, nejak konsolidacija reprezentacija kroz cepanje (polarizaciju) i/ili kroz naglašavanje konkretnih delova osobnosti** (ekstremni, preterani, jednostrani opis)
- Nivo 6 – **Pomaljanje ambivalentne konstantnosti (kohezije) reprezentacija selfa i izranjanje osećaja odnosa sa drugima** (pojava konsolidacije različitih aspekata sebe i drugog uz kolebljivu, nesigurnu ili ambivalentu integraciju; lista prikladnih konvencionalnih karakteristika, kojima nedostaje osećaj jedinstvenosti.)
- Nivo 7 – **Konsolidovana, konstantna (stabilna) reprezentacija selfa i drugog u jednosmernim odnosima** (diferencirane misli, osećanja, potrebe; povećana tolerancija na integraciju različitih aspekata; raspoznavanje svojih i tuđih kvaliteta i karakteristika, uz razumevanje drugih)
- Nivo 8 – **Kohezivan, individualizovan, emotivno razumevajući odnos selfa i drugog** (kohezivan, nijansiran osećaj selfa i drugih koji su povezani; jasan osećaj identiteta; interes za interpersonalne odnose; sposobnost razumevanja tuđe perspektive)

- Nivo 9 – **Recipročno povezani, produbljujući odnosi selfa i drugog** (kohezivni osećaj selfa i drugog u recipročnim odnosima koji transformišu self i drugog u složenim, stalno produbljujućim odnosima)
- Nivo 10 – **Kreativne, integrisane konstrukcije sebe i drugog u međusobno usklađenim odnosima uz izraženu empatiju** (integrisani recipročni odnosi uz priznavanje tuđeg doprinosa u konstrukciji značenja u složenim interpersonalnim odnosima).

Pouzdanost i validnost skale kao mere diferenciranosti selfa i odnosa sa drugima je na zadovoljavajućem nivou (Stayner, 1994, po Blatt & Auerbach, 2001).

Ova skala je deo **Inventara objektnih odnosa** (Blatt & Auerbach, 2003), trodelne procedure za procenu opisa selfa i važnih drugih, kojom se, osim

a) nivoa diferenciranosti-povezanosti, utvrđuju:

b) nivo kognitivne organizacije ili konceptualni nivo opisa sebe i značajnog drugog (senzomotorno-preoperacionalni, konkretno-perceptivni, ikonički-eksterni, ikonički-interni, konceptualni)

c) kvalitativne ili tematske dimenzije u opisima važnih drugih (procenjuje se stepen izraženosti 12 karakteristika ličnosti koje mogu biti pripisane osobi koja se opisuje: osećajan, ambiciozan, benevolentan–maliciozan, hladan–topao, stepen u kome se konstruktivno uključuje, intelektualan, osuđujući, negativni–pozitivni ideal, saosećajan, kašnjavajući, uspešan, jak–slab).

3. 4. 2. ISTRAŽIVAČKI SEMINAR BEOGRADSKOG PSIHOANALITIČKOG DRUŠTVA (DRUGA FAZA)

U toku istraživačkog seminara Beogradskog psihoanalitičkog društva (BPD) i Međunarodne mreže pomoći (IAN), izvedenog tokom 2008. godine, analitičari i studenti BPD uz mentorstvo istraživača psihologa, pokušali su da operacionalizuju ovih 10 teorijskih nivoa. Radnu grupu činili su sledeći članovi: Goran Knežević, Goran Opačić, Vladimir Jović, Slavko Mačkić, Oliver Vidojević, Biljana Pirgić, Olivera Aleksić Hil, Jasmina Vrbaški, Anka Marjanović i Tijana Miladinović).

Slede koraci u izgradnji instrumenta tokom seminara:

1. Proces kreiranja stavki koje bi predstavljale pojedinačne nivoe (teorijske faktore) odvijao se kroz grupni rad psihoanalitičara i psihologa istraživača. Proizveden je spisak od 241 stavke, podeljene u 10 podskala.
2. Taj spisak, bez odrednica kojem nivou pripadaju, poslat je na adrese tri psihoanalitičara BPD, koji su imali zadatak da svaku od ovih stavki svrstaju u jednu od podskala (obrnut proces). Kod 146 stavki postignuta je saglasnost između procene grupe i naknadne procene tri analitičara. Standardna devijacija od 1.15 je uzeta kao (provizorna) granica koja određuje da li postoji saglasnost ili ne. U praktičnom smislu, ta granica označava da je jednu stavku najmanje jedan procenjivač ocenio potpuno tačno, a druga dva ocenila najviše po jednu skalu „levo” ili „desno”.
3. 462 ispitanika su dobila zadatak da popune novonastali upitnik. Ovaj prigodan uzorak su činili studenti psihologije Filozofskog fakulteta, studenti Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, učenici 4. razreda XIV beogradske gimnazije.

3. 4. 3. FAKTORSKA ANALIZA INSTRUMENTA NASTALOG TOKOM ISTRAŽIVAČKOG SEMINARA – USO-146 (TREĆA FAZA)

Nakon završetka seminara, osobine i faktorska struktura instrumenta su provereni u okviru preliminarnog rada na ovoj doktorskoj disertaciji. Zanimalo nas je da utvrdimo da li USO-146 omogućava dobijanje naučno smislenih podataka koji bi opravdali dalji rad na njegovom usavršavanju. Rezultati su bili ohrabrujući:

Na 146 ajtema (koji su apriori svrstani u 10 teorijskih nivoa) urađena je analiza glavnih komponenti sa „promaks” rotacijom sa Kaiser normalizacijom. Scree i Parallel kriterijum za broj relevantnih struktura sugerisali su izdvajanje 11 (empirijskih) faktora. Slaba zasićenja na poslednjem faktoru, kao i činjenica da se modelom pretpostavlja postojanje 10 nivoa, uslovili su odluku da se zadrži 10 faktora, koje smo potom imenovali.

Tabela 3***Procenat varijanse koji je objašnjen faktorima***

Naziv faktora	% varijanse
Inhibicija usled ambivalencije	10,43
Samoidealizacija	5.25
Konfuzija granica self/drugi	4.49
Kontakt pomaže samorazvoj	2,88
Obezvredivanje drugih	2,40
Spremnost na ulaganje osećanja u odnos	1,95
Prihvatanje pogrešivosti	1,90
Ljudi kao oslonac	1,68
Ogledanje	1.60
Uvažavanje različitosti	1.48
Σ	34.08

Dakle, ovi faktori objašnjavaju ukupno **34.08** varijanse, a svaki pojedinačno objašnjava: Inhibicija usled ambivalencije 10.43% varijanse, Samoidealizacija 5.25% varijanse, Konfuzija granica self/drugi objašnjava 4.49% varijanse, Kontakt pomaže samorazvoj 2.88% varijanse, Obezvredivanje drugih 2.40% varijanse, Spremnost na ulaganje osećanja u odnos objašnjava 1.95% varijanse, Prihvatanje pogrešivosti objašnjava 1.90% varijanse, Ljudi kao oslonac objašnjava 1.68% varijanse, Ogledanje objašnjava 1.60% varijanse, a Uvažavanje različitosti objašnjava 1.48% varijanse. Ovi podaci su prikazani u tabeli 3.

3. 4. 3. 1. ODNOS TEORIJSKIH NIVOVA I EMPIRIJSKIH FAKTORA USO-146

Kako je ovaj instrument zasnovan na psihoanalitičkoj teoriji i Skali diferencijacije –odnosa reprezentacija selfa i drugog, zanimalo nas je da utvrdimo kakav je odnos između teorijskih nivoa koje smo pokušali da operacionalizujemo i empirijskih faktora dobijenih faktorskom analizom.

Provera je izvršena iz dva koraka:

3. 4. 3. 1. 1. Slaganje deset teorijskih i deset empirijskih nivoa
3. 4. 3. 1. 2. Slaganje dva teorijska nivoa i dva empirijska faktora višeg reda

3. 4. 3. 1. 1. Slaganje deset teorijskih i deset empirijskih nivoa

Kao što se može videti iz tabele 4, ne postoji jasna reprodukcija teorijskih nivoa. Naime, jedan teorijski nivo statistički značajno korelira sa više empirijskih faktora, te se može izvesti statistički zaključak da dovoljno dobra operacionalizacija teorijskih faktora nije dosegnuta.

S druge strane, ukoliko se uzme u obzir psihoanalitička teorija koju smo pokušali da operacionalizujemo, ne iznenađuje nas postojanje značajne korelacije između različitih stupnjava (nivoa). Podsetimo se, teorija ne pretpostavlja postojanje međusobno nepovezanih stupnjeva, već tvrdi da se viši stupnjevi razvijaju iz nižih, postajući sve precizniji i konceptualno složeniji.

Tabela 4 Korelacije između empirijskih i teorijskih faktora

EMPIRIJSKI FAKTORI	APRIORI TEORIJSKI NIVOI									
	1. Kompromis granica self/drugi	2. Konfuzija granica self/drugi	3. Korišćenje ogledanja	4. Idealizacija, obezvređivanje	5. Poludiferencijacija	6. Pomaljanje ambivalentne konstantnosti	7. Jednosmeran odnos	8. Emotivno razumevajući odnos	9. Recipročna povezanost	10. Empatična usklađenost
1. Konfuzija granica S/D	.857**	.714**	.475**	.612**	.664**	.403**	-.040	-.044	.073	-.136**
2. Ogledanje	.210**	.255**	.587**	.281**	.381**	.299**	.121**	.152**	.127**	.037
3. (Samo)idealizacija	.335**	.343**	.384**	.804**	.486**	.152**	-.162**	-.126**	-.215**	-.204**
4. Obezvređivanje	.291**	.345**	.218**	.570**	.541**	.325**	.530**	.214**	.114**	.018
5. Inhibicija, ambivalencija	.476**	.577**	.663**	.359**	.655**	.812**	.027	.310**	-.115*	-.144**
6. Prihvatanje pogrešivosti	.014	-.172	-.133	.016	.132**	.049	.355**	.264**	-.064	.374**
7. Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika	.022	-.086	.019	-.090	-.006	-.074	.484**	.373**	.471**	.422**
8. Ljudi kao oslonac	-.103*	-.104*	-.243**	-.115*	-.173*	-.158**	.317**	.053	.393**	.082
9. Spremnost na ulaganje osećanja u odnos	.247**	.140**	.096*	.194**	.179**	-.101*	.309**	.311**	.529**	.541
10. Kontakt sa drugim u službi samorazvoja	-.086	-.114*	.014	-.248**	-.130**	-.092	.322**	.651**	.385**	.682**

- *Stat. značajnost na 0.05,
- **Stat. značajnost na nivou 0.01

Ukoliko pažljivo pogledamo tabelu 4 i visine korelacija, vidimo da su najviše korelacije postignute između susednih teorijskih nivoa, kao i između odgovarajućih teorijskih i empirijskih nivoa.

Izgleda da psihoanalitičari, opisujući i definišući određene teorijske nivoe tj. različite stepene psihološkog razvoja, koriste implicitno desetak psiholoških tema, koje su dobijene kao empirijski faktori u ovom radu. Odnos ovih tema je složen, a promene koje definišu prelaz između teorijskih nivoa često su sitne i teško uhvatljive za merenje.

Ipak, upadljiva promena postoji između 6. i 7. teorijskog nivoa, te bi ona možda mogla da označava granicu između primitivnijih i zrelijih načina funkcionisanja koja se odražava i u empirijskim faktorima, što smo pokušali dalje da istražimo.

3. 4. 3. 1. 2. Slaganje dva empirijska faktora višeg reda i dva teorijska nivoa USO-146

Analizom glavnih komponenti primenjenih na 10 empirijskih faktora sa promax rotacijom, ekstrahovana su dva faktora višeg reda⁶ koja objašnjavaju 37.7 % varijanse (prvi faktor objašnjava 20.8 % varijanse, drugi 16.9% varijanse).

Na osnovu psihoanalitičke teorije se može izvesti pretpostavka o manje i više zreloom načinu funkcionisanja (teorijski nivoi I i II). U prvi su ušli nivoi od 1 do 6, te je on obuhvatao psihotično, (granično) i niže nivoe neurotičnog funkcionisanja. Drugi nivo obuhvata nivoe od 7 do 10 i predstavlja više oblike neurotičnog i zdravo funkcionisanje.

Tabela 5

Medusobno slaganje dva teorijska nivoa i dva empirijska faktora višeg reda

Empirijski faktori	Teorijski nivoi	
	I psihotično, niže neurotično funkcionisanje	II više neurotično i zdravo funkcionisanje
I empirijski faktor višeg reda –Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima	.945(**)	.053
II empirijski faktor višeg reda – Self u odnosu sa autonomnim drugim	–.109(*)	844(**)

⁶ broj faktora je zadat unapred

Kao što se može videti u tabeli 5, postignuto je skoro apsolutno slaganje između dva teorijska i dva empirijska faktora višeg nivoa. Deset teorijskih subskala se jasno organizuju u 2 empirijska faktora koji razlikuju mentalno zdravije načine funkcionisanja od psihopatoloških. Kasnije analize će nam potvrditi da je reč o razlikovanju mentalnih organizacija u kojima nedovoljno integrisani self gradi odnose u kojima se granica između selfa i drugog lako gubi (kohutovski self-objekti), od onih u kojima self pokušava da ostvari bliskost sa nezavisnim, autonomnim drugim.

Zaključak. – Kako je postignuto skoro apsolutno slaganje između dva teorijska i dva empirijska faktora višeg nivoa koji razlikuju mentalno zdravije načine funkcionisanja od psihopatoloških možemo zaključiti da ukoliko bi bila potrebna gruba procena mentalnog funkcionisanja osobe (psihotično-granično, niže neurotično funkcionisanje naspram zdravijeg funkcionisanja) ovaj kratki instrument bi mogao da služi kao valjana alternativa proceni od strane stručnjaka psihoanalitičara. Dobijeni nalazi predstavljali su podsticaj za dalji rad na usavršavanju instrumenta USO-146.

3.4.4. DRUGA VERZIJA INSTRUMENTA NASTALA TOKOM RADA NA DOKTORSKOJ TEZI (USO-100) – ČETVRTA FAZA IZGRADNJE INSTRUMENTA

3.4.4.1. Opis deset faktora Upitnika selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim – USO-100

Sledi opis deset faktora Upitnika selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim (u zagradi su date Kronbahove alfe dobijene u preliminarnom istraživanju na prvoj verziji upitnika USO-146 iz 2008, a potom u istraživanju na drugoj verziji upitnika USO-100 iz 2010, izvedenom u okviru ove doktorske disertacije):

- **Konfuzija granica self/drugi** (0.83, 0.85) – Doživljaji sopstvenog telesnog selfa ili unutrašnjih stanja su narušeni tako da se granica između unutrašnjeg i spoljašnjeg, sebe i drugog gubi ili je prisutna u slaboj meri. Postoji tendencija da se telesni self, kao i unutrašnja stanja dožive kao da pripadaju drugome, da su strana ili je prisutna preplavljujuća identifikacija sa drugim.
- **Ogledanje** (0.72, 0.75) – Stanje izražene potrebe da drugi vide i uvažavaju telesni self, da potvrde autentičnost i vrednost unutrašnjih stanja, osećanja i misli. Naglasak je na istovetnosti i na empatijskoj sposobnosti drugog da sadrži i razume razna osećajna stanja selfa da bi doživljaj selfa nakon toga eventualno mogao sam da ih obuhvati.
- **(Samo)idealizacija** (0.83, 0.82) – Potreba da se ojača i konsoliduje nejak self kroz samoidealizaciju ili idealizaciju drugog koji je isti kao self (ti si divan, a ja sam deo tebe). Samoidealizacija maskira nisko samopoštovanje.
- **Obezvredivanje drugih** (0.76, 0.58) – Potreba da se ojača i konsoliduje krhki self kroz obezvredivanje svega što je različito ili nepoznato selfu. Potreba da se sve loše smesti u druge ljude i svet, a sačuva idealno dobra slika selfa.
- **Stanje inhibicije usled ambivalencije** (0.83, 0.84) – Self priznaje postojanje nesigurne (loše, manje vredne) slike selfa, kao i loših aspekata nekad idealizovanih važnih drugih. Self se susreće sa sopstvenom osećajnom ambivalencijom. Prisutno je stanje zbunjenosti i inhibicije.
- **Uvažavanje različitosti i preuzimanje rizika** (0.49, 0.45) – Pokušaj selfa da prihvati sebe i druge kao različite, ambivalentne, kao i spremnost na aktivan pristup životnim teškoćama.
- **Spremnost na ulaganje osećanja u odnos sa drugim** (0.67, 0.70) – Potreba za odnosom sa važnom drugom osobom u kojoj dominiraju nežna ljubavna osećanja, predavanje, stapanje, zaljubljenost.
- **Prihvatanje pogrešivosti** (0.76, 0.64) – Spremnost da se u odnosu priznaju svoje i tuđe greške i da se oprostí nesavršenost.
- **Ljudi kao oslonac** (0.64, 0.55) – Osećaj poverenja u bliskim odnosima, doživljaj sebe kao dovoljno dobre osobe koja ume da izabere ljude u okolini koji mogu da ga podrže.

- **Kontakt sa drugima u službi samorazvoja** (0.70, 0.72) – Jasan osećaj identiteta uz izražen interes za interpersonalne odnose i kapacitet za razumevanje tuđe perspektive. Self i drugi ostvaruju recipročni, stalno produbljujući odnos koji povratno transformiše self i drugog, obogaćujući ih.

3. 4. 4. 2. Prikaz stavki USO-100

Od 146 stavki kreiranih tokom istraživačkog seminara zadržano je 87 stavki sa najboljim metrijskim karakteristikama. Trinaest stavki je dodatno kreirano, tako da je svaki faktor operacionalizovan kroz 10 stavki. Sledi tabelarni prikaz stavki u okviru svakog faktora.

Tabela 6

Spisak stavki koje pripadaju 1. faktoru USO-100 – Stanje inhibicije usled ambivalencije, njihova zasićenja i pouzdanost skale⁷

Sadržaj stavke	zasićenja
1. Ponekad imam osećaj da sam apsolutna nula (4) ⁸	.730
2. Ponekad mislim da sam talentovan/a, a nekad da sam glup/a (5)	.712
3. Stalno sam u nedoumici (6)	.700
4. Ponekad mi se čini da me ljudi cene, a nekad da me omalovažavaju (5)	.686
5. Često mi se čini da ne znam šta hoću u životu (6)	.644
6. Osećam se bezvredno kada me neko ružno pogleda (3)	.630
7. Teško donosim odluke (6)	.627
8. Ponekad mislim da sam lep/a, a nekad da sam najružniji/a na svetu (5)	.600
9. Ja sam najgori u svemu (4)	.574
10. U stanju sam da se zauzmem za sebe (7)	-.445
Pouzdanost = 0,83	

⁷ Mera pouzdanosti skale je dobijena na osnovu najboljih 87 stavki USO-146.

⁸ U zagradi, nakon svake stavke prikazan je broj koji predstavlja nivo *teorijskog* faktora skale self diferenciranosti i odnosa sa važnim drugim.

Tabela 7

Spisak stavki koje pripadaju 2. faktoru USO-100 – (Samo)idealizacije, njihova zasićenja i pouzdanost podskale

Sadržaj stavke	zasićenja
1. Ponekad imam osećaj da sam savršenstvo bez mane (4)	.798
2. Ponekad pomislim da sam u svemu najbolji (4)	.777
3. Ja sam najlepší/a (4)	.766
4. Ponekad se osećam kao superheroj (4)	.697
5. Moja jedina mana je što sam savršen/a (4)	.692
6. Ponekad pomislim da sam previše dobar/ra za ovaj svet (4)	.586
7. Ima nas samo nekoliko savršenih (4)	.567
8. Bez divljenja drugih kao da ne postojim (2)	.543
9. Moj partner/ka je najpametniji/a (4)	.456
10. Nije slabost tražiti pomoć od drugih (8)	-.294
Pouzdanost = 0,83	

Tabela 8

Spisak stavki koje pripadaju 3. faktoru USO-100 – Konfuzija granica self/drugi, njihova zasićenja i pouzdanost

Sadržaj stavke	zasićenja
1. Ponekad imam osećaj da drugi ljudi vide moje misli (1)	.708
2. Osećam kao da mi je kičma slomljena (2)	.679
3. Ponekad imam osećaj da se bukvalno raspadam (1)	.637
4. Drugi ljudi su ponekad u stanju da kontrolišu moje misli (1)	.629
5. Ponekad imam osećaj da me nešto obuzima (2)	.627
6. Čini mi se da ljudi ponekad vide kroz mene (1)	.590
7. Ponekad mi se čini da drugi ljudi mogu da uđu u moje telo (1)	.535
8. Mogu mislima da utičem na druge ljude i predmete (1)	.497
9. Uvek se razbolim kada ostanem neprimećen (3)	.483
10. Osećam se kao grešnik (2)	.477
Pouzdanost = 0,82	

Tabela 9

Spisak stavki koje pripadaju 4. faktoru USO-100 – Kontakt sa drugima u službi samorazvoja, njihova zasićenja i pouzdanost skale

Sadržaj stavke	zasićenja
1. Zanimaju me ljudi (8)	.642
2. Neki ljudi su mi emotivno podsticajni (10)	.626
3. Drugačije mišljenje me inspiriše (10)	.611
4. Volim da otkrivam drugu osobu (10)	.550
5. Volim da razgovaram sa pametnim neistomišljenicima (10)	.511
6. Imam doživljaj da se kroz odnose sa drugima razvijam i napredujem (9)	.506
7. Kada mi neko učini nešto nažao, razmislim šta ga je navelo da to učini (8)	.451
8. Neki gubici su mi pomogli da sazrim (8)	.449
9. Ne udubljujem se u to šta drugi osećaju (-8)	-.442
10. Tuga oplemenjuje (8)	.388

Pouzdanost = 0.70

Tabela 10

Spisak stavki koje pripadaju 5. faktoru USO-100 – Obezvredjivanje drugih, njihova zasićenja i pouzdanost skale

Sadržaj stavke	zasićenja
1. Ljudi su stoka (4)	.731
2. Neki ljudi prosto ne zaslužuju da postoje (4)	.698
3. Ljudi su čas kao anđeli, čas vrlo zli (5)	.617
4. Ovaj svet je nepravedan (3)	.616
5. Nepogrešivo osećam zle ljude (4)	.594
6. Uzdaj se u se i u svoje kljuse (4)	.583
7. Preko nekih stvari čovek ne treba da pređe (7)	.528
8. Imam najgori komšiluk (4)	.433
9. Ne možeš svakome ugoditi (7)	.341

Pouzdanost = 0.7610. Il' si bos il' si hadžija (5)⁹ dodato⁹ Nakon podatka o pouzdanosti prikazane su nove stavke skale.

Tabela 11

Spisak stavki koje pripadaju 6. faktoru USO-100 – Spremnost na ulaganje osećanja u odnos sa drugim, njihova zasićenja i pouzdanost skale

Sadržaj stavke	zasićenja
1. Volim da volim (10)	.620
2. Ljubav je sve (5)	.592
3. I kada nije tu i dalje ga/je volim (10)	.586
4. Moja sadašnja simpatija je prosto savršena osoba (4)	.546
5. Moj partner/ka je najlepší (4)	.501
6. Ne plašim se jakih osećanja (7)	.486
7. Kada sam u vezi, toliko sam stopljen sa tom osobom da mi se čini kao da više ne postojim (1)	.459
8. Volim da pričam sa ljudima o njihovim osećanjima (9)	.445
9. Zaista ima ljudi koji su u stanju da pomognu drugima da razumeju sebe (10)	.381
10. Dešava se da imam doživljaj potpunog jedinstva sa nekom osobom (1)	.365
Pouzdanost = 0 .67	

Tabela 12

Spisak stavki koje pripadaju 7. faktoru USO-100 – Prihvatanje pogrešivosti, njihova zasićenja i pouzdanost skale

Sadržaj stavke	zasićenja
1. U stanju sam da oprostim (7)	.864
2. Znam da ljudima oprostim greške* (9)	.847
3. Kada me moj prijatelj povredi, budem ljut/a, ali uglavnom oprostim (8)	.712
4. Ponekad praštam drugima jer i sam grešim (7)	.661
5. Preko nekih stvari neću da pređem ni za živu glavu (4)	-.420
6. Kad nešto zabrljam trudim se da popravim stvar (9)	.397
Pouzdanost = 0 .76	
7. Niko se naučen nije rodio	dodato
8. Ne podnosim slabiće i mediokritete	dodato
9. Ko radi taj i greši	dodato
10. Ja sam perfekcionista	dodato

Tabela 13***Spisak stavki koje pripadaju 8. faktoru USO-100 – Ljudi kao oslonac, njihova zasićenja i pouzdanost skale***

Sadržaj stavke	zasićenja
1. Više puta se pokazalo da sam čovek koji ume da izabere prijatelje (10)	.682
2. Mogu da se oslonim na neke ljude (10)	.592
3. Ne plašim se jakih osećanja ljudi koji mi mnogo znače (7?)	.560
4. Ljudi se nađu kada ti je potrebno (10)	.523
5. Moji prijatelji su prosto savršeni (4)	.518
6. Svestan sam i svojih vrlina i svojih mana (7)	.495
7. Umem da razlikujem ljude u koje čovek može i ne može da ima poverenja (8)	.464
8. Neverovatno koliko smo slični ja i ljudi koji mi znače (2)	.400
9. Izdali su me najbolji prijatelji (4)	-.224
Pouzdanost = 0 .64	
10. Sam si sebi jedini prijatelj	dodato

Tabela 14***Spisak stavki koje pripadaju 9. faktoru USO-100 – Ogledanje, njihova zasićenja i pouzdanost skale***

Sadržaj stavke	zasićenja
1. Čovek je stvarno živ jedino ako je primećen (3)	.815
2. Postojati znači biti opažen (3)	.788
3. Čovek postoji samo u očima drugih (3)	.700
4. Ne mogu da živim bez tuđeg uvažavanja (3)	.588
5. Ne možeš znati ko si dok ne znaš kako te drugi vide (3)	.503
6. Uvek je zanimljivije u društvu (9)	.384
7. Onakav si kakvi su ti prijatelji (s kim si takav si) (2)	.299
Pouzdanost = 0 .72	
8. Jako mi je važno da budem primećen(a)	dodato
9. Priznanja i pohvale mi znače, ali mi nisu neophodni	dodato
10. Bez uvažavanja drugih kao da me nema	dodato

Tabela 15

Spisak stavki koje pripadaju 10. faktoru USO-100 – Uvažavanje različitosti i preuzimanje rizika, njihova zasićenja i pouzdanost skale

Sadržaj stavke	zasićenja
1. Sa nekim ljudima vredi rizikovati (8)	.644
2. Nekad umem da preteram (7)	.575
3. Neke ljude i volim i mrzim u isto vreme (6)	.433
4. Plašim se da rizikujem (6)	-.571
5. Ne podnosim konflikte (3)	-.542
6. Biram partnere/ke tako da budemo u svemu isti (2)	-.381
Pouzdanost = 0 .49	
7. Ko rizikuje taj i dobija	dodato
8. Raspava može biti korisna	dodato
9. Ne podnosim kada je neko ljut na mene	dodato
10. Moja devojka (dečko) me nekad i voli i mrzi	dodato

U prilogu 2. se nalazi originalna verzija Upitnika selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim USO-100 (100 stavki) koja je korišćena u ovom istraživanju.

3. 5. NEO PI-R

NEO PI-R je upitnik zasnovan na Petofaktorskom modelu ličnosti (Costa i MC Crae, 1992). Model pretpostavlja da se prostor bazične strukture ličnosti može opisati na osnovu pet faktora: Neuroticizam, Ekstraverzija, Otvorenost, Saradljivost i Savesnost.

Osnovnih pet faktora nazivaju se domeni i podrazumevaju skupine različitih kognitivnih, afektivnih i bihevioralnih dimenzija. Aspekti su uže crte, hijerarhijski nižeg nivoa, koje bliže određuju sadržaj osnovnih domena (Knežević, G. sa sar, 2004).

- **Neuroticizam (N)** podrazumeva razlikovanje između prilagođenosti i emocionalne stabilnosti u odnosu na neprilagođenost i emocionalnu nestabilnost, kao i tendenciju da se ne/dožive negativna osećanja.

Aspekti neuroticizma su:

(N1) Anksioznost – strašljivost, zabrinutost, napetost

(N2) Hostilnost – osećaj gneva, frustriranosti, iritiranosti i ogorčenosti

(N3) Depresivnost – osećanje krivice, tuge, bespomoćnosti i usamljenosti

(N4) Socijalna nelagodnost – stid, uznemirenost, nelagodnost u kontaktu sa ljudima, osetljivost na ogovaranje, sklonost ka osećanju inferiornosti

(N5) Impulsivnost – nemogućnost kontrole impulsa i nagona

(N6) Vulnerabilnost – osetljivost na stres, slab kapacitet prevazilaženja stresa, sklonost zavisnosti, beznadežnosti i panici u situacijama suočavanja sa iznenadnim i stresnim okolnostima

- **Ekstraverzija (E)** se odnosi na društvenost osobe.

Aspekti ekstraverzije su:

(E1) Toplina – emocionalnost, prijateljska nastojenost, lako stvaranje emocionalnih veza i naklonost prema drugim ljudima

(E2) Druželjubivost – druželjubivost, nastojanje da se bude okružen drugim ljudima

(E3) Asertivnost – dominacija, snaga, socijalni uspon

(E4) Aktivitet – brz tempo, snažni, energijom nabijeni pokreti, nastojanje da se stalno nešto radi

(E5) Potraga za uzbuđenjem – žudnja za uzbuđenjem i stimulacijom

(E6) Pozitivne emocije – nastojanje da se iskuse pozitivne emocije kao što su radost, sreća, ljubav i uzbuđenje

- **Otvorenost (O)** podrazumeva estetsku senzitivnost, intelektualnu radoznalost, intraceptivnost, preferenciju različitosti, potrebu za promenom i nezavisnost mišljenja. Aspekti otvorenosti su:

(O1) Fantazija – živa imaginacija, česta dnevna sanjarenja, ali ne kao način da se pobege od stvarnosti, već kao način da se za sebe kreira jedan intresantan unutrašnji svet

(O2) Estetika – jaka naklonost i oduševljenje umetnošću i lepim

- (O3) Osećanja** – visoka receptivnost za sopstvena osećanja, vrednovanje emocija kao važnog aspekta života, dublje proživljavanje sopstvenog iskustva, diferenciraniji, rafiniraniji i intenzivniji emocionalni život
- (O4) Akcija** – želja da se probaju različite aktivnosti, da se vide nova mesta, da se jede neobična hrana, preferencija novine i raznolikosti u odnosu na poznato i rutinsko
- (O5) Ideje** – intelektualna radoznalost, otvorenost uma, želja da se razmotre nove, nekonvencionalne ideje
- (O6) Vrednosti** – otvorenost u odnosu na vrednosti, spremnost da se preispitaju socijalne, političke i religiozne vrednosti
- **Saradljivost (A)** je dimenzija interpersonalnih relacija.
Aspekti **saradljivosti** su:
 - (A1) Poverenje** – verovanje da su drugi ljudi pošteni i dobronamerni
 - (A2) Iskrenost** – iskrenost, poštenje, čestitost
 - (A3) Altruizam** – aktivna briga za dobrobit ljudi, velikodušnost, nesebičnost, spremnost da se pomogne drugima
 - (A4) Popustljivost** – inhibicija agresivnosti, poštovanje drugih, sklonost da se oprost i zaboravi, blagost i dobronamernost
 - (A5) Skromnost** – skromnost, povučенost
 - (A6) Blaga narav** – simpatija i briga za druge, naglašavanje humanih aspekata socijalne politike
 - **Savesnost (C)** predstavlja sposobnost samokontrole u smislu disciplinovane težnje ka ciljevima i striktno pridržavanje principa.
Aspekti **savesnosti** su:
 - (C1) Kompetencija** – osećaj sopstvene efikasnosti, snage, sposobnosti, poverenje u sebe
 - (C2) Red** – čistoća, urednost, dobra organizovanost
 - (C3) Dužnost** – ponašanje vođeno osećanjem dužnosti, striktno prihvatanje etičkih principa i skrupulozno ispunjavanje moralnih obaveza
 - (C4) Postignuće** – razvijen motiv za postignuće, visok nivo aspiracije, spremnost da se mnogo i naporno radi da bi se postigao određen cilj

(C5) Samodisciplina – sposobnost da se počne neki posao i da se istraje na njemu do kraja uprkos dosadi i drugim distraktorima; sposobnost pojedinca da motiviše samog sebe u dovoljnoj meri kako bi završio neki posao ili zadatak

(C6) Promišljenost – dispozicija da se pažljivo promisli pre nego što se krene u akciju.

Upitnik se sastoji od 240 ajtema svrstanih u 5 skala za procenu osnovnih faktora /domena ličnosti. Svaka skala sadrži 6 subskala sa po 8 ajtema za merenje specifičnih crta/aspekata u okviru domena. Intezitet prisustva ili odsustva pokazatelja predstavljenih pojedinačnim ajtemima ocenjuje se na petostepenoj skali Likertovog tipa.

Metrijske karakteristike NEO PI-R na normativnom uzorku (Đurić-Jočić sa sar., 2004) i osnovne metrijske karakteristike skala NEO PI-R na standardizacionom uzorku (Knežević, Momirović, 1996) prikazane su u tabeli 16.

Tabela 16 – AS i SD na normativnom uzorku (Đurić-Jočić, 2004) i osnovne metrijske karakteristike skala NEO PI-R na standardizacionom uzorku (Knežević, 1996)

Domeni i aspekti NEO PI-R	AS	SD	α	Ψ_1	H_2
Anksioznost	16.01	5.47	0.70	0.86	0.82
Hostilnost	14.97	4.84	0.60	0.77	0.83
Depresivnost	13.71	5.77	0.75	0.91	0.91
Socijalna nelagodnost	15.29	4.73	0.55	0.64	0.66
Impulsivnost	16.25	4.40	0.53	0.55	0.55
Vulnerabilnost	11.31	4.99	0.74	0.86	0.81
Neuroticizam	87.54	23.51	0.90	0.96	0.50
Toplina	21.00	4.36	0.63	0.78	0.85
Druželjubivost	16.98	5.54	0.71	0.85	0.74
Asertivnost	12.93	4.30	0.54	0.54	0.60
Aktivitet	17.98	4.79	0.62	0.80	0.76
Potruga za uzbuđenjem	15.91	5.44	0.65	0.78	0.82
Pozitivne emocije	18.77	5.02	0.66	0.76	0.69
Ekstraverzija	103.58	20.07	0.86	0.92	0.40
Fantazija	16.65	5.63	0.74	0.89	0.74
Estetika	19.84	5.51	0.72	0.83	0.79
Osećanja	20.86	4.40	0.61	0.67	0.66
Akcija	14.58	4.29	0.53	0.62	0.55

Ideje	17.92	5.82	0.77	0.88	0.79
Vrednosti	19.19	3.91	0.42	0.48	0.52
Otvorenost	109.06	20.30	0.87	0.93	0.38
Poverenje	19.42	4.83	0.69	0.82	0.78
Iskrenost	20.70	4.41	0.53	0.74	0.74
Altruizam	23.53	3.88	0.64	0.76	0.58
Popustljivost	17.60	4.80	0.60	0.72	0.81
Skromnost	18.27	4.61	0.60	0.70	0.63
Blaga narav	20.61	3.58	0.35	0.32	0.57
Saradljivost	120.14	16.03	0.80	0.87	0.32
Kompetencija	21.71	4.14	0.63	0.79	0.80
Red	19.33	4.22	0.52	0.69	0.69
Dužnost	24.38	4.18	0.65	0.81	0.85
Postignuće	20.43	4.70	0.65	0.80	0.75
Samodisciplina	21.05	5.18	0.75	0.88	0.79
Promišljenost	19.23	5.20	0.71	0.86	0.81
Savesnost	126.00	21.48	0.90	0.95	0.47

legenda: AS – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija α – Kronbahova mera pouzdanosti, ψ_1 – Kaiser-Mayer-Olkin mera reprezentativnosti; H_2 – Momirovićeva mera homogenosti

Sledi prikaz metrijskih karakteristika NEO PI-R dobijenih u ovom istraživanju (tabela 17).

Pouzdanost aspekata NEO PI-R je generalno niska. Osim skale Anksioznosti i Depresivnosti, koji imaju dobru pouzdanost, kod svih ostalih skala aspekata Kronbahova α ¹⁰ je manja od 0.80. Šest skala ima zadovoljavajuću pouzdanost ($0.70 \leq \alpha < 0.80$), trinaest

¹⁰ Uobičajeno pravilo za opisivanje pouzdanosti korišćenjem Kronbahove alfe (Allen & Yen, 2002) je:

Kronbahova alfa	Pouzdanost
$\alpha \geq .9$	Odlična
$.9 \geq \alpha \geq .8$	Dobra
$.8 \geq \alpha \geq .7$	Zadovoljavajuća
$.7 \geq \alpha \geq .6$	Sumnjiva
$.6 \geq \alpha \geq .5$	Slaba
$.5 \geq \alpha$	Neprihvatljiva

sumnjivu ($0.60 \leq \alpha > 0.70$), četiri slabu, u rasponu $0.50 \leq \alpha > 0.60$. Kronbahova α je ispod vrednosti 0.50 za pet skala aspekata: Impulsivnost, Toplina, Akcija, Vrednosti i Blaga narav.

Pouzdanost domena NEO PI-R je znatno bolja. Odličnu pouzdanost, sa vrednostima Kronbahove alfe $\alpha \leq 0.90$ imaju dve skale domena: Neuroticizam i Savesnost, a preostale tri imaju dobru pouzdanost sa vrednostima Kronbahove alfe $0.80 \leq \alpha > 0.90$.

Dobijeni podaci o pouzdanosti NEO PI-R generalno su u skladu sa podacima dobijenim na našem normativnom uzorku (tabele 16 i 17). Potvrđena je dobra pouzdanost domena, a niža pouzdanost skala aspekata NEO PI-R. Skale aspekata Anksioznost i Hostilnost imaju nešto više koeficijente pouzdanosti u odnosu na normativni uzorak, a skale aspekata Impulsivnost, Toplina, Vrednosti nešto niže vrednosti Kronbahove alfe (razlika ≥ 0.09).

Tabela 17 – Aritmetičke sredine i standardne devijacije, mere reprezentativnosti, pouzdanosti i homogenosti skala NEO PI-R za celokupan uzorak (N=174)

Domeni i aspekti NEO PI-R	AS	SD	α	Ψ_1	H_2
Anksioznost	18.59	6.75	0.80	0.90	0.81
Hostilnost	15.67	5.64	0.69	0.84	0.79
Depresivnost	16.20	7.13	0.82	0.94	0.87
Socijalna nelagodnost	17.54	5.16	0.57	0.67	0.67
Impulsivnost	17.32	4.38	0.43	0.56	0.63
Vulnerabilnost	13.25	6.20	0.79	0.89	0.76
Neuroticizam	98.34	29.18	0.93	0.97	0.45
Toplina	18.97	4.03	0.48	0.80	0.77
Druželjubivost	15.90	5.56	0.66	0.78	0.69
Asertivnost	12.91	4.97	0.62	0.66	0.61
Aktivitet	17.77	5.03	0.60	0.80	0.76
Potruga za uzbuđenjem	14.03	5.60	0.57	0.65	0.67
Pozitivne emocije	18.07	5.59	0.67	0.79	0.68
Ekstraverzija	97.54	20.82	0.85	0.91	0.29
Fantazija	18.07	5.59	0.69	0.82	0.71
Estetika	17.08	5.65	0.71	0.82	0.72
Osećanja	20.24	5.86	0.61	0.66	0.67
Akcija	21.48	4.77	0.47	0.37	0.41
Ideje	13.29	4.29	0.74	0.84	0.72
Vrednosti	18.69	6.12	0.27	0.36	0.43

Otvorenost	108.95	19.87	0,84	0.91	0.27
Poverenje	18.32	5.22	0.73	0.82	0.70
Iskrenost	20.41	5.22	0.62	0.75	0.74
Altruizam	22.96	4.24	0.64	0.74	0.64
Popustljivost	18.11	4.85	0.53	0.57	0.68
Skromnost	17.91	4.88	0.60	0.65	0.58
Blaga narav	22.23	3.52	0.39	0.71	0.77
Saradljivost	120.20	17.18	0.80	0.87	0.21
Kompetencija	20.70	4.94	0.68	0.81	0.74
Red	18.85	4.67	0.54	0.60	0.56
Dužnost	24.38	4.94	0.73	0.87	0.85
Postignuće	19.88	5.29	0.66	0.74	0.67
Samodisciplina	19.74	6.076	0.78	0.90	0.75
Promišljenost	18.54	5.31	0.69	0.80	0.71
Savesnost	122.13	23.92	0.91	0.95	0.38

AS – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; α – Kronbah-ova mera pouzdanosti

ψ_1 – Kaiser-Mayer-Olkin mera reprezentativnosti; H_2 – Momirovićeva mera homogenosti

Tri skale aspekata ima divnu **reprezentativnost**¹¹ ($\psi_1 > 0.90$): Anksioznost, Depresivnost i Promišljenost. Većina skala aspekata, njih jedanaest, ima zaslužnu reprezentativnost ($0.80 \leq \psi_1 < 0.90$), šest osrednju ($0.60 \leq \psi_1 < 0.70$) i šest jadnu ($0.50 \leq \psi_1 < 0.60$). Dve skale aspekata imaju, po Kajzeru, neprihvatljivu vrednost koeficijenta $\psi_1 < 0.40$.

Na nivou domena, reprezentativnost je bolja. Četiri skale domena imaju divnu reprezentativnost ($\psi_1 > 0.90$): Neuroticizam, Ekstraverzija, Otvorenost i Savesnost, a skala Saradljivost zaslužnu ($0.80 \leq \psi_1 < 0.90$).

¹¹ Henry F. Kaiser dao je skalu za interpretaciju dobijenih koeficijenata reprezentativnosti (po Fajgelj, 2009):

Ψ	Reprezentativnost
$\psi \geq .9$	Divna
$.9 \geq \psi \geq .8$	Zaslužna
$.8 \geq \psi \geq .7$	Prilična
$.7 \geq \psi \geq .6$	Osrednja
$.6 \geq \psi \geq .5$	Jadna
$.5 \geq \psi$	Neprihvatljiva

Najbolju **homogenost**, definisanu kao jednodimenzionalnost testa, imaju tri skale aspekata sa vrednostima H_2 od 0,80 do 0,90: Anksioznost, Depresivnost, Dužnost. Većina skala, njih trinaest, ima osrednju homogenost ($0.70 \leq H_2 < 0.80$), a deset relativno nisku ($0.60 \leq H_2 < 0.70$). Dve skale imaju vrednost H_2 ispod 0.60, a dve ispod 0.50.

Na nivou domena, homogenost je dosledno veoma niska ($0.21 \leq H_2 < 0.45$). Kako domeni reprezentuju široke bazične dimenzije sa multifaktorskom internom strukturom, dobijena heterogenost domena je u skladu sa očekivanjima.

U pogledu reprezentativnosti skala domena skoro da je dobijena potpuna replikacija podataka normativnog uzorka (najveće odstupanje iznosi 0.02). Najveća odstupanja pokazuju skala Blaga narav, Asertivnost, koje pokazuju bolju reprezentativnost, dok lošiju imaju skale aspekata Akcija, Potraga za uzbuđenjem, Vrednosti, Popustljivost i Red.

Sve skale domena na našem uzorku dosledno pokazuju slabiju homogenost u odnosu na normativni uzorak, a od skala aspekata posebno slabiju homogenost imaju skale Potraga za uzbuđenjem, Akcija, Vrednosti, Popustljivost, Blaga narav, Red i Promišljenosti (razlika $H_2 \text{ min} \geq 0.09$ u odnosu na normativni uzorak).

3. 6. DELTA-10

DELTA-10 je upitnik samoprocene koji je namenjen merenju dezintegracije ili predispozicije ka psihozi kao bazične crte ličnosti (Knežević sa sar., 2011). Upitnik se sastoji od 10 subskala koje mere specifične modalitete ove dimenzije:

- **Opšta egzekutivna funkcija (gei)** – (disregulacija pamćenja, koncentracije, pažnje, razumevanja govora, kontrola motornih autputa, kontrola emocionalnih reakcija)
- **Perceptualne distorzije (shd)** – (depresonalizacija, derealizacija, obmane posebno u pogledu strukture i funkcionisanja tela)

- **Povećana svesnost (ea)** – (sintestezija, responzivnost na stimulse kojima je osoba zaokupljena (uživanje u muzici, toploti, šetnji), povećana svesnost, pojačana kognicija)
- **Depresija (d)** – (tuga, osećanje usamljenosti, hroničan zamor, osećanje beskorisnosti, samosažaljenje, bespomoćnost suicidalna ideacija)
- **Paranoja (p)** – (sumnjičavost, nepoverenje u druge, ideje proganjanja, posmatranja i praćenja, okrivljivanja drugih za sopstvene neuspehe, povredljivost, verovanje u zaveru)
- **Manija (h)** – (preterana aktivnost, agitacija, ekstremni optimizam, povišeno raspoloženje, preterano samopouzdanje, grandioznost)
- **Socijalna anhedonija** – (rezervisnost u odnosima, preferencija osobe da živi sama, stidljivost, usamljenost i odsustvo potrebe za bliskim prijateljima)
- **Zaravnjen afekat (fa)** – (ravnodušnost prema sebi i drugima, slaba afektivna modulacija, distanciranost i nezainteresovanost za druge, emocionalna utrnulost, ravnodušnost u odnosu na budućnost)
- **Somatoformna disocijacija (sod)** – (teški oblici senzornih i motornih konverzija, doživljaj da organi ne funkcionišu dobro ili da su uništeni, neosetljivost na bol i ukupna telesna otupelost)
- **Magijsko mišljenje (mt)** – (doživljaj telepatske ili energetske povezanosti sa drugim ljudima, akauzalno mišljenje, verovanje u zagrobni život, reinkarnaciju, magijske uticaje, horoskop)

Skale imaju 15 ajtema, tako da upitnik ima ukupno 150 ajtema. Intezitet prisustva ili odsustva pokazatelja predstavljenih pojedinačnim ajtemima ocenjuje se na petostepenoj skali Likertovog tipa.

U tabeli 18 date su aritmetičke sredine, standardne devijacije i mere pouzdanosti (Kronbahove alfe) skala DELTA-10 na uzorku reprezentativnom za populaciju Srbije (Knežević sa sar., 2011, članak u pripremi).

Tabela 18

Aritmetičke sredine, standardne devijacije i Kronbahova alfa DELTA-10, na uzorku reprezentativnom za populaciju Srbije (N=1001)

MODALITETI	AS	SD	α
Opšta egzekutivna funkcija GEI	2.07	0.61	0.85
Perceptualne distorzije PD	1.54	0.62	0.89
Povećana svesnost EA	2.95	0.93	0.83
Depresija D	1.66	0.66	0.89
Paranoja P	1.61	0.50	0.84
Manija M	2.66	0.74	0.80
Socijalna anhedonija SA	1.95	.068	0.84
Zarav njen afekat FA	1.93	0.62	0.76
Somatoformna disocijacija SOD	1.65	0.56	0.79
Magijsko mišljenje MT	1.99	0.80	0.85
DELTA tot	2.00	0.46	0.95

Sledi prikaz metrijskih karakteristika DELTA-10 dobijenih u ovom istraživanju (tabela 19).

Pouzdanost cele skale DELTA-10 veoma je visoka, sa vrednošću Kronbahove $\alpha = 0.96$. Dobru pouzdanost ($0.80 \leq \alpha \leq 0.90$) ima šest skala, a tri skale se veoma približavaju tim vrednostima sa visinom Kronbahove alfe $\alpha = 0.78-0.79$. Skala koja ima najslabiju pouzdanost je skala Paranoje sa Kronbahovom alfom $\alpha = 0.68$.

Ukoliko se poslužimo Kajzerovom klasifikacijom, divnu **reprezentativnost** ($\Psi_1 \geq 0.90$) ima čak sedam skala, a zaslužnu reprezentativnost ($0.80 \leq \Psi_1 \leq 0.90$) imaju preostale tri skale.

Najbolju **homogenost**, definisanu kao jednodimenzinalnost testa, ima pet skala sa vrednostima H_2 od 0.70 do 0.80. Najnižu vrednost koeficijenta $H_2 = 0.42$ ima skala Paranoja.

Dobijeni podaci o pouzdanosti DELTA-10 u našem istraživanju uglavnom su u skladu s podacima dobijenim na reprezentativnom uzorku za Srbiju (nešto nižu pouzdanost

ima skala Paranoje, a nešto višu skala Zaravnjen afekat). Generalno gledano, AS su nešto više na našem uzorku, čije dve trećine čine ljudi sa dijagnostikovanom mentalnom bolešću.

Tabela 19.

Aritmetičke sredine i standardne devijacije, mere reprezentativnosti, pouzdanosti i homogenosti skala DELTA-10 za celokupan uzorak (N=174)

MODALITETI	AS	SD	α	Ψ_1	H_2
Opšta egzekutivna funkcija	2.48	0.71	0.86	0.94	0.67
Perceptualne distorzije	2.12	0.81	0.86	0.96	0.79
Povećana svesnost	2.77	0.86	0.86	0.96	0.71
Depresija	2.29	0.82	0.90	0.97	0.74
Paranoja	2.41	0.81	0.68	0.80	0.42
Manija	2.72	0.72	0.82	0.92	0.66
Socijalna anhedonija	2.46	0.62	0.78	0.90	0.71
Zaravnjen afekat	2.50	0.69	0.85	0.94	0.72
Somatoformna disocijacija	2.31	0.72	0.78	0.84	0.60
Magijsko mišljenje	2.61	0.84	0.79	0.87	0.55
TOTAL DELTA	2.46	0.57	0.96		

AS – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; α – Kronbahova mera pouzdanosti
 Ψ_1 – Kaiser-Mayer-Olkin mera reprezentativnosti; H_2 – Momirovićeva mera homogenosti

3. 7. TEHNIKE OBRADJE PODATAKA

Za proveru osnovnih psihometrijskih karakteristika instrumenata: USO, DELTA-10 i NEO PI-R korišćen je program RTT10G (Knežević & Momirović, 1996). Program izračunava reprezentativnost, pouzdanost, homogenost i internu valjanost stavki teksta.

Latentna struktura instrumenta USO utvrđena je metodom analize glavnih komponenti (po Guttman-Kaiser kriterijumu, kao i po SCREE kriterijumu Catell-a, sa promax rotacijom), na 10 empiriskih faktora USO.

Psihometrijske karakteristike stavki, supskala, kao i celog upitnika USO testirane su i po modelu analize odgovora na stavke (item response theory – IRT). On predstavlja modelski pristup merenju u kojem se modelira verovatnoća da će pojedinačni ispitanik zaokružiti određen odgovor na konkretnoj stavci (Dinić & Jančić, 2012).

Za utvrđivanje diskriminativnog potencijala instrumenata USO, inventara DELTA-10 i NEO PI-R rađena je kanonička diskriminativna analiza. Primenjena su oba postupka njenog izračunavanja (1. slučajnim odabirom uzorak je podeljen na dva dela: na jednoj polovini uzorka se napravi diskriminaciona funkcija, a druga polovina uzorka se potom klasifikuje; i 2. u svakom koraku je izbačen po jedan ispitanik iz računa kojim se pravi diskriminaciona funkcija, a zatim se taj ispitanik klasifikuje. Ovaj postupak se često naziva U-metod, ili leave-one-out klasifikacija) (Tenjović, 2002).

Za utvrđivanje novih informacija koje potencijalno sadrži instrument USO u odnosu na DELTA-10 i NEO PI-R primenjen je metod regresione analize.

IV REZULTATI

U daljem tekstu biće prikazani rezultati sledećim redom:

4. 1. Psihometrijske karakteristike **Upitnika Self diferencijacije i Odnosa sa važnim drugim (USO-100)**
4. 1. 1. Naknadna evaluacija i dalje usavršavanje USO-100 na osnovu modela TOS (IRT)-kreiranje USO-69
4. 2. Analiza diskriminativnog potencijala USO-100
4. 2. 1. Diskriminativni potencijal USO-100
4. 2. 2. Zajednička diskriminativnost testova:
 4. 2. 2. 1. Zajednička diskriminativnost NEO PI-R (5 skala domena) i DELTA-10 (1 total DELTA)
 4. 2. 2. 2. Zajednička diskriminativnost NEO PI-R (5 skala domena) i DELTA-10 (1 total DELTA) i dva faktora višeg reda USO
 4. 2. 2. 3. Zajednička diskriminativnost NEO PI-R (30 skala faceta) i DELTA-10 (10 skala modaliteta)
 4. 2. 2. 4. Zajednička diskriminativnost tri instrumenta: NEO PI-R (30 skala faceta), DELTA-10 (10 skala modaliteta) i 10 skala USO
 4. 2. 2. 5. Kros validacija doprinosa USO *leave-one-out* diskriminativnom analizom
4. 2. 3. Potraga za informacijama kojima USO-100 ostvaruje svoj doprinos

4. 1. PSIHOMETRIJSKE KARAKTERISTIKE UPITNIKA SELF DIFERENCIJACIJE I ODNOSA SA VAŽNIM DRUGIM (USO-100)

U tabeli 20 dati su podaci o skalama upitnika USO-100 – aritmetičke sredine, standardne devijacije, mere reprezentativnosti, pouzdanosti i homogenosti.

Pouzdanost skala upitnika USO generalno je zadovoljavajuća.

Dobru pouzdanost (Kronbahove alfe $\alpha \geq 0.80$) imaju tri skale, zadovoljavajuću ($0,70 \leq \alpha < 0,80$) imaju tri skale, jedna sumnjivu ($0.60 \leq \alpha < 0.70$), a ispod 0.60 imaju tri skale.

Konfuzija granica (KG), Samoidealizacija (SI), Stanje inhibicije usled ambivalencije (ZA), imaju dobru pouzdanost sa vrednostima Kronbahove alfe $\alpha \geq 0.80$.

Tri skale, Ogledanje (O), Kontakt sa drugima u službi samorazvoja (KO), Spremnost na ulaganje osećanja u odnos (Z) imaju zadovoljavajuću pouzdanost sa vrednošću Kronbahove alfe $\alpha \geq 0.70$, a jedna, Prihvatanje pogrešivosti (PP) im se približava sa Kronbahovom alfo od $\alpha = 0.68$.

Najniže vrednosti Kronbahove alfe imaju skale Obezvređivanje (OB) $\alpha = 0.58$, Ljudi kao oslonac (LJO) $\alpha = 0.55$ i Uvažavanje različitosti (UR) sa vrednostima Kronbahove alfe od samo $\alpha = 0.45$.

Navedeni podaci o pouzdanosti skale USO u skladu su sa podacima o pouzdanosti utvrđenih na prigodnom uzorku od 462 studenta/punoletna srednjoškolca, prikazane u Metodološkom delu (tabele 6–15).

Tri skale koje imaju najbolju pouzdanost zadržavaju ovu karakteristiku u oba uzorka.

Uočava se blaga tendencija da one skale koje mere psihopatologiju imaju nešto više koeficijente pouzdanosti na uzorku koji je većim delom sastavljen od ljudi koji imaju psihijatrijske poremećaje (npr. Ogledanje u našem uzorku postiže $\alpha = 0.75$, dok je kod zdravih bila $\alpha = 0.72$, Konfuzija granica self/drugi u našem uzorku postiže $\alpha = 0.85$, dok je kod zdravih bila $\alpha = 0.82$. Najveći „pad“ u pouzdanosti na pretežno kliničkom uzorku,

imaju dve skale: Obezvredivanje (u ranijem istraživanju bilo $\alpha = 0.76$, a u ovom $\alpha = 0.58$) i Prihvatanje pogrešivosti (pada sa $\alpha = 0.76$, na $\alpha = 0.64$).

Većina skala USO pokazuje divnu ili zaslužnu **reprezentativnost**.

Divnu reprezentativnost ($\Psi_1 \geq 0.90$) imaju tri skale USO: Konfuzija granica (KG), Samoidealizacija (SI), Stanje inhibicije usled ambivalencije (ZA).

Zaslužnu reprezentativnost ($0.80 \leq \Psi_1 \leq 0.90$) imaju četiri skale USO: Ogledanje (O), Kontakt sa drugima u službi samorazvoja (KO), Spremnost na ulaganje osećanja u odnos (Z) i Prihvatanje pogrešivosti (PP).

Priličnu reprezentativnost ($0.70 \leq \Psi_1 \leq 0.80$) pokazuje skala Ljudi kao oslonac (LJO), *Osrednju* ($0.60 \leq \Psi_1 \leq 0.70$) skala Obezvredivanje (OB), a *neprihvatljivu* Uvažavanje različitosti (UR), $\Psi_1 = 0.46$.

Najbolju **homogenost**, definisanu kao jednodimenzionalnost testa ($H_2 \geq 0.80$) imaju tri skale koje su pokazale i najbolju reprezentativnost i najbolju pouzdanost (KG, SI, ZA).

Za njima slede skale Ogledanje (O), Kontakt sa drugima u službi samorazvoja (KO), Spremnost na ulaganje osećanja u odnos (Z) sa vrednostima $0.80 \leq H_2 \leq 0.70$. U odnosu na njih slabiju homogenost imaju skale Prihvatanje pogrešivosti (PP) i Ljudi kao oslonac (LJO) sa vrednostima $H_2 = 0.68$ i Obezvredivanje (O) sa vrednostima $H_2 = 0.64$.

Uvažavanje različitosti (UR) sa vrednošću koeficijenta $H_2 = 0.36$ najheterogenija je i najnejasnija po predmetu merenja (tabela 20).

Metodom analize glavnih komponenti na 10 empirijskih faktora (po Guttman-Kaiser kriterijumu, kao i po SCREE kriterijumu Catell-a, (slika 1), sa promax rotacijom izolovane su dve komponente višeg reda koje objašnjavaju 57.52% varijanse (prva 37.35%, a druga 20.17%).

Ako pogledamo **Matricu sklopa** 10 empirijskih faktora (tabela 21) koji grade komponentu 1, **Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima**¹², vidimo da ovu komponentu grade skale koje mere *niži nivo psihološkog funkcionisanja ili primitivnije procese izgradnje selfa, gde je drugi u funkciji potreba selfa*. Self pokušava da se definiše počevši od prvih

¹² Self-objekti su objekti koji se doživljavaju kao deo našeg selfa (Kohut, Wolf, 1978), a kontrola koja se očekuje u odnosu sa njima sličnija je kontroli koju ostvaruje odrastao čovek nad svojim telom i umom, nego u odnosu sa drugima (Kohut, 1971).

konfuzija na granici self/drugi ka funkcionalnoj organizaciji nezavisnog selfa koji može da sadrži „dobre” i „loše” aspekte sebe. Skale koje ulaze u sastav ove prve komponente su: Konfuzija granica S/D, Stanje inhibicije usled ambivalencije, Ogledanje, Samoidealizacija, Obezvredjivanje. Jedna skala koja bi, po teorijskoj pretpostavci, pripadala nešto višem nivou funkcionisanja, a koja je pripala ovoj komponenti jeste Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika (skala sa najlošijim metrijskim karakteristikama).

Komponentu 2, **Self u odnosu sa nezavisnim drugim**, grade skale Ljudi kao oslonac, Kontakt sa drugima u službi samorazvoja, Prihvatanje pogrešivosti, Spremnost na ulaganje osećanja u odnos, kao i niska negativna korelacija sa faktorom Stanje inhibicije usled ambivalencije. Ove skale pripadaju *selfu koji priznaje svoju i tuđu individualnost, a potencijalno postaje ostvariv recipročan važan odnos sa različitim, autonomnim drugim*. Iako u ovom stanju uma povremeno mogu da budu i osobe sa manje integrisanim selfom, ono može da bude dominirajuće tek kada je dosegnut dovoljan stepen zrelosti i integrisanosti selfa. Naime, kod osoba sa manje integrisanim selfom, blizak odnos sa autonomnim drugim lako sklizne u korišćenje autonomnog drugog kao (primitivnog) self objekta.

Dva načina mentalnog funkcionisanja koje odražavaju ove dve empirijske komponente u skladu su i sa opštim zaključkom Grotstein-a (1980), iz „Predloga revizije psihoanalitičkih koncepata primitivnih mentalnih stanja”, po kome se celokupna psihopatologija može posmatrati kao psihopatologija narcizma (poremećaji selfa) i uključuje poremećaje u objektnim odnosima, u kojima objekt može biti ili self ili interpersonalni objekt.

Teme koje sadrži prva komponenta uglavnom su one koje zaokupljuju osobe sa psihotičnom i graničnom strukturom ličnosti tokom psihoanalitičkog tretmana, a teme koje sadrži druga komponenta glavne su dileme osoba sa neurotičnom strukturom ličnosti (kod kojih kod postoje izgrađene strukture ida, ega i superega).

Korelacija ove dve empirijske komponente iznosi $r = 0.23$ (tabela 21), tj. nalazi se na granici između nikakve i niske povezanosti. Odsustvo korelacije dve empirijske komponente višeg reda potencijalno bi moglo ukazivati na to da se razvoj self diferenciranosti i odnosa sa važnim drugim ne može prosto pratiti na jednoj dimenziji, kao što pretpostavlja linearna Skala Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim (Diana Diamond, Sidney J. Blatt, David Stayner & Nadine Kaslow, 1991), već da je pre reč o dve

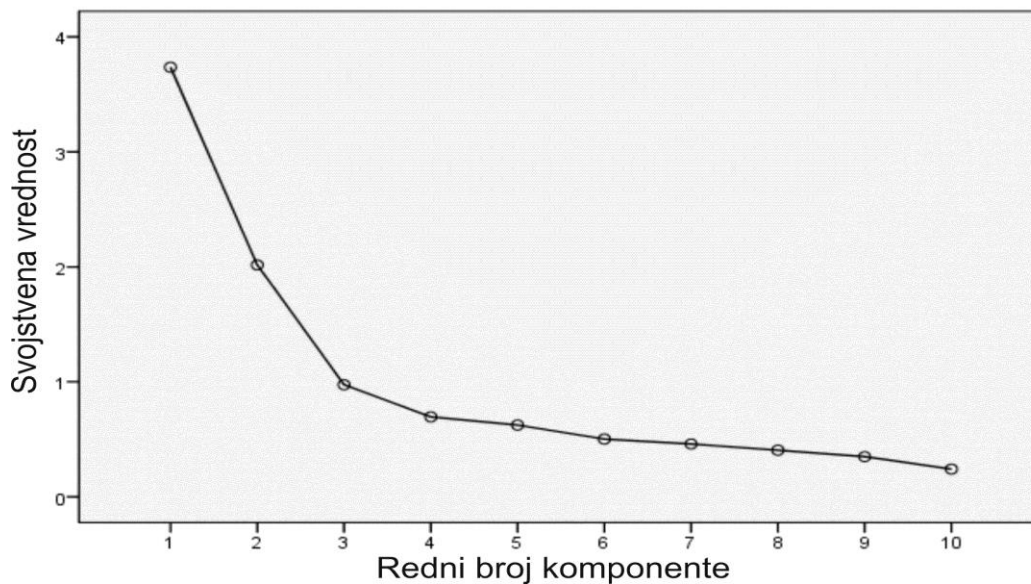
sadržinski različite i „nezavisne” dimenzije. Da bismo bolje razumeli da li naš upitnik omogućava da se ispitanici razlikuju po jednoj dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim, ili je reč ipak o dve dimenzije, pristupili smo naknadnoj analizi USO modelom teorije odgovora na stavke, prikazanom u narednom poglavlju.

Tabela 20

Aritmetičke sredine, standardne devijacije, mere reprezentativnosti, pouzdanosti i homogenosti skala USO-100 upitnika za celokupan uzorak (N=174)

SKALE	AS	SD	A	Ψ_1	H ₂
Stanje inhibicije usled ambivalencije	2.73	0.81	.84	0.95	0.84
(Samo)idealizacija	2.26	0.76	.82	0.94	0.84
Konfuzija granica self/drugi	2.23	0.87	.85	0.95	0.80
Kontakt sa drugima u službi samorazvoja	3.57	0.59	.72	0.85	0.73
Obezvredivanje	3.36	0.56	.58	0.67	0.64
Spremnost na ulaganje osećanja u odnos	3.53	0.60	.70	0.82	0.72
Prihvatanje pogrešivosti	3.92	0.44	.64	0.81	0.68
Ljudi kao oslonac	3.52	0.48	.55	0.77	0.68
Ogledanje	2.78	0.68	.75	0.89	0.74
Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika	3.47	0.48	.45	0.46	0.36

AS – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; α – Kronbahova mera pouzdanosti
 Ψ_1 – Kaiser-Mayer-Olkin mera reprezentativnosti; H₂ – Momirovićeva mera homogenosti

Slika 1. Kattelov skater dijagram SCREE

Tabela 21

Matrica sklopa 10 empirijskih faktora

SKALE	Komponente	
	1. Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima	2. Self u odnosu sa autonomnim drugim
Konfuzija granica self/drugi	.866	
Stanje inhibicije usled ambivalencije	.797	-.307
Ogledanje	.718	
(Samo)idealizacija	.699	
Obezvredivanje	.691	
Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika	.660	
Ljudi kao oslonac		.800
Kontakt sa drugima u službi samorazvoja		.725
Prihvatanje pogrešivosti		.709
Spremnost na ulaganje osećanja u odnos		.705
Korelacija ove 2 komponente	r=0.23	

ZAKLJUČAK

Hipoteza o psihometrijskim karakteristikama USO je delimično potvrđena:

- H1. Osnovne psihometrijske karakteristike USO uglavnom su zadovoljavajuće, tj. šest skala USO ima dobru ili zadovoljavajuću pouzdanost sa vrednostima Kronbahove alfe većim od 0.70, dok preostale četiri moraju da se dorađuju.

4. 1. 1. Naknadna evaluacija i dalje usavršavanje USO-100 na osnovu modela TOS (IRT) – kreiranje USO-69

Psihometrijska evaluacija USO po modelu Teorija odgovora na stavke – TOS (engl. Item Response Theory – IRT) omogućila nam je da bolje razumemo strukturu ovog instrumenta kao i da ga dalje usavršimo. Na osnovu ovog modela može se odrediti da li ajtemi i upitnik podjednako dobro razlikuju ispitanike na različitim nivoima latentne crte (Dinić, Jančić, 2012).

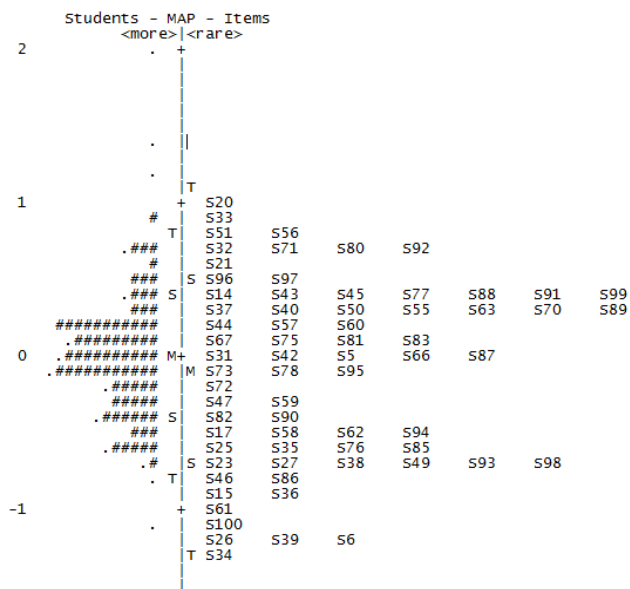
Prve TOS analize upitnika dale su ohrabrujuće rezultate, ukazujući na to da pouzdanost celog instrumenta od 100 ajtema iznosi 0.92 (pouzdanost uzorka – student reliability), kao i da ajtemi formiraju normalnu distribuciju. Možemo zaključiti da se ispitanici podjednako dobro razlikuju na različitim nivoima jedne latentne dimenzije – Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim.

Dalji rad na poboljšanju metrijskih karakteristika 10 podskala sastojao se u tome da se izdvoje podskale u kojima nema stavki čiji outfit prelazi vrednost od 1.3. Po tom kriterijumu iz upitnika je bilo potrebno brisati 31 stavku. Sve stavke 10. faktora – Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika, pripadale su ovoj grupi stavki koja je zahtevala brisanje.

Kreirana je najnovija verzija upitnika koja ima 69 ajtema, svrstanih u 9 skala. Pouzdanost ovog instrumenta iznosi 0.91 (pouzdanost uzorka¹³ – student reliability), a pouzdanost stavki (item reliability) iznosi 0.98. Prikaz devet skala koje grade instrument dat je u prilogu.

Na grafiku 1. Distribucija ispitanika i stavki USO-69 vidimo da se ajtemi i ispitanici raspoređuju u obliku normalne krive na kontinuumu jedne dimenzije Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim, pokrivajući opseg od –1,25 do 1 logita.

Grafik 1. Distribucija ispitanika i stavki USO-69

¹³ Student reliability ili pouzdanog uzorka je mera pouzdanosti koja je slična Kronbahovoj alfi.

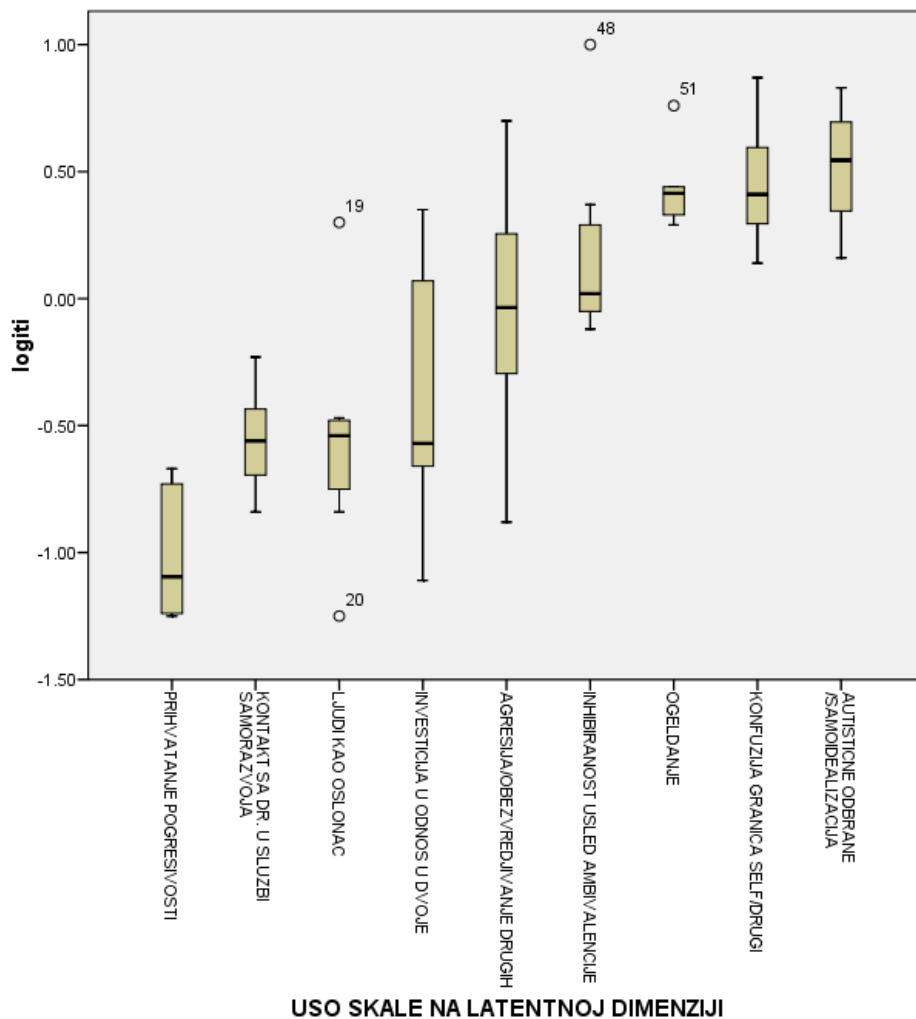
Na samom vrhu skale (gde su najviše logit jedinice), i gde leži nedifirenciranot selfa i nezreo odnos sa drugim, nalaze se stavke:

- S20 Ja sam najgori u svemu (logit = 1)
- S33 Ponekad mi se čini da drugi ljudi mogu da uđu u moje telo (logit = 0,87)
- S56 Moja jedina mana je što sam savršen/a (logit = 0,83)
- S51 Čovek postoji samo u očima drugih (logit = 0,76)
- S80 Ja sam najbolji/a (logit = 0,73)
- S92 Ljudi su stoka (logit = 0,70)
- S71 Drugi ljudi su ponekad u stanju da kontrolišu moje misli (logit = 0,69)
- S32 Ima nas samo nekoliko savršenih (logit = 0,66)

Na dnu skale, gde je najdiferenciraniji self i najzreliji odnos sa drugim, nalaze se stavke:

- s36 Uzdam se u se i u svoje kljuse (logit = -0.88)
- s15 Zaista ima ljudi koji su u stanju da pomognu drugima da razumeju sebe (logit = -0.93)
- s61 U stanju sam da oprostim (logit = -0.97)
- s100 Volim da volim (logit = -1.11)
- s26 Ponekad praštam drugima jer i sam grešim (logit = -1.22)
- s6 Kad nešto zabrljam trudim se da popravim stvar (logit = -1.24)
- s39 Svestan sam i svojih vrlina i svojih mana (logit = -1.25)
- s34 Ko radi taj i greši (logit = -1.25)

Vidimo da je tema prihvatanja i razumevanja nesavršnog sebe i nesavršenog drugog na dnu skale selfdiferenciranosti i odnosa sa važnim drugim. Na njenom vrhu je ekstremno negativna/pozitivna procena sebe i drugog. Spisak stavki USO-69 dat je u Prilogu 4.

Slika 2. USO skale na dimenziji Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim

Na slici 2. prikazano je kako se raspoređuju USO skale na ukupnom skorom dimenzije Selfdiferencijacija i odnos sa važnim drugim.

Sa desne strane na levu (na grafikonu) teče put od manje zrelih ka više zrelih oblicima selfdiferenciranosti i odnosa sa važnim drugim:

1. Autistične odbrane (Samoidealizacija)
2. Konfuzija granica self/drugi
3. Ogledanje
4. Inhibiranost usled ambivalencije
5. Agresivnost (Obezvređivanje drugih)

6. Investicija u odnos udvoje
7. Ljudi kao oslonac
8. Kontakt sa drugima u službi samorazvoja
9. Prihvatanje pogrešivosti

Dobijeni raspored skala generalno je u skladu sa modelom Blata i Dajmondove od koga smo krenuli, ali postoje i prilična odstupanja.

Model Blata i Dajmondove bi podrazumevao sledeći raspored skala:

1. Konfuzija granica self/drugi
2. Ogledanje
3. Mehanizam cepanja: a. Idealizacija b. Obezvredivanje
4. Inhibiranost usled ambivalencije
5. Investicija u odnos udvoje
 - a. Ljudi kao oslonac b. Prihvatanje pogrešivosti
6. Kontakt sa drugima u službi samorazvoja

Najizraženija razlika dobijenog u odnosu na pretpostavljeni raspored skala (po modelu Blata i Dajmondove) odnosi se na raspored skala Samoidealizacije i Obezvredivanja na dimenziji selfdiferenciranosti i odnosa sa važnim drugim. Razlog ovog odsupanja možda leži u tome što smo, prilikom njihove operacionalizacije, želeli da definišemo važan, njima nadređen mehanizam odbrane – cepanje (spliting) koji je karakterističan za graničnu strukturu ličnosti.

Pokušaj operacionalizacije pojma Idealizacije rezultirao je dobijanjem skale koju smo prvobitno nazvali skala (Samo)idealizacije. Detaljnijom analizom sadržaja stavki zaključeno je da su teme koja ona obrađuje stanja uma u kojima dominiraju **autistične** odbrane od preplavljujućih anksioznosti. Detaljnije objašnjenje ovog stanja uma biće dato u diskusiji.

S druge strane, pokušaj operacionalne definicije Obezvredivanja (kako sebe, tako i drugih) rezultirao je dobijanjem skale u kojoj je agresivnost usmerena ka drugima, a ne ka selfu – Obezvredivanje drugih. Najveće iznenađenje istraživača izazvalo je upravo mesto ove

skale na dimenziji selfdiferenciranosti i odnosa sa važnim drugim, tj. to što se ova skala nalazi iznad skale Inhibiranost usled ambivalencije, te je to zahtevalo dodatno razmatranje.

Ako pažljivije pogledamo sadržaj stavki ove skale (prilog 4) vidimo da je na jednom kraju ove skale rečenica – Ljudi su stoka, (s92), logit 0.70. Na grafiku 2 vidimo da je ona jedna od 8 rečenica koja se nalaze na samom dnu dimenzije selfdiferenciranosti i odnosa sa važnim drugim. Na sredini je rečenica – Ovaj svet je nepravedan, koja neretko predstavlja tačnu interpretaciju realnosti, i ima logit –.03. Na drugom kraju ove skale je rečenica Uzday se u se i u svoje kljuse (S 36), logit –0.88., koja podrazumeva preuzimanje odgovornosti na sebe, kada se doživljava da ne postoji psihološka podrška okoline. Možemo zaključiti da ovu skalu grade rečenice u kojima se izražava agresivnost, od primitivnih oblika do asertivnih, te da otud ona zauzima nešto više mesto na skali selfdiferencijacije i odnosa sa drugim od onog predviđenog za primitivne oblike agresije. Na osnovu ovoga čini se da ovoj skali više pristaje naziv **Agresivnost**.

Teorijskom podlogom svih skala USO-69 detaljnije smo se bavili u okviru Diskusije (V poglavlje ovog rada).

Prikazani model dobijen analizom TOS objašnjava 39.4% varijanse objašnjene merama. U tabeli 22 je prikaz sirove objašnjene i neobjašnjene varijanse u 3 kontrasta.

Tabela 22

Prikaz sirove objašnjene i neobjašnjene varijanse u 3 kontrasta

		Empirijska	Modelirana
Ukupna sirova varijansa u opservacijama		287.7	100%
Sirova varijansa objašnjena:	merama	113.7	39.5%
	osobama	40.0	13.9%
	stavkama	73.7	25.6%
Ukupna sirova neobjašnjena varijansa		174.0	60.5%
Neobjašnjena varijansa u:	1. kontrastu	21.2	7.4%
	2. kontrastu	11.3	3.9%
	3. kontrastu	7.7	2.7%

12.2% varijanse objašnjava prvi kontrast. Dalje analize su pokazale da ono što se dobija kao prvi kontrast u ovom modelu negativno korelira sa crtom ličnosti Popustljivost (aspekt domena Saradljivosti NEO PI-R), pirsonov koef. korelacije $r = -.159$, $p = 0.036$.

Nepopustljivost kao crta ličnosti predstavlja glavnu rezidualu modela Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim dobijenog TOS analizom. Ona nam ukazuje da skorovi na skali selfdiferenciranosti i odnosa sa važnim drugim ne zavisi samo od (ne)razvijenosti selfa i odnosa sa važnim drugim kod ispitanika, već jednim, manjim delom i od ličnosti ispitanika tj crte ličnosti –(ne)popustljivost.

Nakon unošenja korekcija na osnovu TOS modela u instrument, želeli smo dalje da ispitamo njegovu upotrebnu vrednost. Zanimalo nas je kako se raspoređuju tri grupe ispitanika na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim USO-69.

Tabela 23

AS i SD grupa i značajnost razlika između grupa na dimenziji Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim

	AS	SD
BEZ DIJAGNOZE	-0.14	0.32
NEUROTICNI POREMEĆAJI	-0.05	0.30
PSIHOTICNI POREMEĆAJI	0.19	0.51

F = 11.231 df = 2 p = .000

Na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim ispitivane grupe se rapoređuju na sledeći način: psihotični ispitanici nalaze se na vrhu dimenzije sa AS = 0.19, na sredini su neurotični sa AS = -0.05, a na dnu zdravi sa AS = -0.14.

Uopšte uzev, postoje značajne razlike između ispitivanih grupa na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim (F = 11.231 df = 2 p = .000) (tabela 23). Naknadnim (post-hoc) Šefeovim testovima je utvrđeno da se grupa bez dijagnoze razlikuje od grupe psihotičnih na nivou 0.01. Grupa neurotičnih takođe se razlikuje od grupe psihotičnih na nivou 0.01. Ne postoji razlika između grupe bez dijagnoze i grupe neurotičnih na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim.

Rađena je i analiza varijanse za razlike tri grupe na domenu Neurotičnost NEO PI-R. Uopšte uzev, postoje značajne razlike između ispitivanih grupa na domenu Neurotičnost (F = 17.374 df = 2 p = .000). Naknadnim (post-hoc) Šefeovim testovima je utvrđeno da se grupa bez dijagnoze razlikuje i od grupe psihotičnih i od grupe neurotičnih na nivou 0.01. Ne postoji razlika između grupe psihotičnih i grupe neurotičnih na dimenziji Neuroticizma.

DELTA-10 omogućava međusobno razlikovanje sve tri grupe ispitanika i generalno ($F = 21.718$ $df = 2$ $p = .000$), i na osnovu post hoc Šefeovih testova. Grupa bez dijagnoze razlikuje se od grupe neurotičnih i psihotičnih na nivou 0.01. Grupa neurotičnih se razlikuje od grupe psihotičnih na nivou 0.01.

Multiplom regresionom analizom pokazano je da se 52% varijabiliteta na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim može predvideti na osnovu skorova domena NEO-PI-R i DELTA-10 ($R^2 = 0.535$, $R = 0.731$; $F(6, 167) = 8.894$; $p < 0.000$). Ukoliko pogledamo parcijalne standardizovane regresione koeficijente možemo videti da tri skale statistički značajno predviđaju skorove ove skale: tot DELTA (Beta = 0.792, $t = 8.894$; $p < 0.000$), Ekstraverzija (Beta = 0.357, $t = 4.713$; $p < 0.000$) i Savesnost (Beta = 0.243, $t = 3.247$; $p < 0.001$) (tabela 24).

Tabela 24

Predviđanje skorova na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim na osnovu domena NEO PI-R i total DELTA – koeficijenti regresione analize: korigovan R^2 , F i njegova značajnost, parcijalni standardizovani koeficijenti

Model	Beta	t	p
(Intercept)		-9.299	.000
Neuroticizam	.096	1.167	.245
Ekstraverzija	.357	4.713	.000
Otvorenost	-.053	-.826	.410
Saradljivost	.083	1.358	.176
Savesnost	.243	3.247	.001
DELTA tot	.792	10.075	.000
	R	F (6,167)	p
	0.731	8.894	0.000
Korigovan $R^2=0.518$			

Kao i kod USO-100, **metodom analize glavnih komponenti** na 9 skala USO-69 (po Guttman-Kaiser kriterijumu, kao i po SCREE kriterijumu Catell-a, sa promax rotacijom izolovane su dve komponente višeg reda (koje objašnjavaju 57.34% varijanse: prva 46.04%, a druga 11.31%).

Ako pogledamo **Matricu sklopa** (tabela 25) 9 skala USO-69 empirijskih faktora (tabela) koji grade komponentu 1, vidimo da je ona po svom sadržaju skoro identična komponenti 1 USO-100, **Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima**. Takođe, i komponentu 2 grade iste skale kao i kod USO-100: Ljudi kao oslonac, Kontakt sa drugima u službi samorazvoja, Prihvatanje pogrešivosti i Spremnost na ulaganje osećanja u odnos. Ovu komponentu smo nazvali **Self u odnosu sa nezavisnim drugim**. Korelacija ove dve empirijske komponente iznosi $r = 0.24$.

Tabela 25

Matrica sklopa 9 devet skala USO-69 koje grade dimenziju Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim

SKALE	Komponente	
	1. Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima	2. Self u odnosu sa autonomnim drugim
Konfuzija granica self/drugi	.823	
Stanje inhibicije usled ambivalencije	.723	
Autistične odbrane (Samoidealizacija)	.681	
Agresija (Obezvredivanje)	.651	
Ogledanje	.601	
Ljudi kao oslonac		.826
Kontakt sa drugima u službi samorazvoja		.642
Prihvatanje pogrešivosti		.588
Spremnost na ulaganje osećanja u odnos		.571
Korelacija ove 2 komponente	$r = 0.24$	

Multiplom regresionom analizom pokazano je da se 68% varijabiliteta prve komponente **Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima** USO-69 može predvideti na osnovu skorova domena NEO PI-R i DELTA-10 ($R^2 = 0.695$, $R = 0.834$; $F(6, 169) = 64.174$; $p < 0.000$). Ukoliko pogledamo parcijalne standardizovane regresione koeficijente možemo videti da četiri skale statistički značajno predviđaju skorove ove komponente: tot DELTA (Beta = 0.813, $t = 13.157$; $p < 0.000$), Ekstraverzija (Beta = 0.254, $t = 4.195$; $p <$

0.000), Savesnost (Beta = 0.195, t = 3.222; p < 0.002) i Otvorenost (Beta = 0.154, t = 3.009; p < 0.003) (tabela 26).

Tabela 26

Predviđanje skorova na prvoj komponenti Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima USO-69 na osnovu domena NEO PI-R i total DELTA – koeficijenti regresione analize: krigovan R², F i njegoa značajnost, parcijalni standardizovani koeficijenti

Model	Beta	t	p	Korelacije		
				Zero-order	partial	part
(Intercept)		-8.477	.000			
Neuroticizam	.158	2.389	.018	.514	.181	.101
Ekstraverzija	.254	4.195	.000	-.023	.307	.178
Otvorenost	-.154	-3.009	.003	-.127	-.226	-.128
Saradljivost	-.044	-.903	.368	-.314	-.069	-.038
Savesnost	.195	3.222	.002	-.237	.241	.137
DELTA tot	.813	13.157	.000	.777	.711	.559
R		F(6,169)	p			
	0.834	64.174	0.000			

Korigovan R² = 0.684

Multiplom regresionom analizom pokazano je da se 39% varijabiliteta druge komponente **Self u odnosu sa nezavisnim drugim** USO-69 može predvideti na osnovu skorova domena NEO PI-R i DELTA-10 (R² = 0.415, R = 0.644; F (6, 169) = 20.001; p < 0.000). Ukoliko pogledamo parcijalne standardizovane regresione koeficijente možemo videti da skoro sve skale NEO PI-R i DELTA-10 statistički značajno predviđaju skorove ove komponente: tot DELTA (Beta = 0.395, t = 4.613; p < 0.000), Ekstraverzija (Beta = 0.341, t = 4.058; p < 0.000), Saradljivost (Beta = 0.231, t = 3.408; p < 0.001) Savesnost (Beta = 0.263, t = 3.148; p < 0.002) i Otvorenost (Beta = 0.183, t = 2.580; p < 0.011) (tabela 27).

Tabela 27

Predviđanje skorova na drugoj komponenti USO-69 Self u odnosu sa nezavisnim drugim na osnovu domena NEO- PI-R i total DELTA - koeficijenti regresione analize: korigovan R², F i njegova značajnost, parcijalni standardizovani koeficijenti, koeficijenti korelacije

Model	Beta	t	p	Korelacije		
				Zero-order	partial	part
(Intercept)		-8.132	.000			
Neuroticizam	-.158	-1.730	.085	-.238	-.132	-.102
Ekstraverzija	.341	4.058	.000	.488	.298	.239
Otvorenost	.183	2.580	.011	.399	.195	.152
Saradljivost	.231	3.408	.001	.203	.254	.200
Savesnost	.263	3.148	.002	.416	.235	.185
DELTA tot	.395	4.613	.000	-.047	.334	.271
	R	F	p			
	0.644	(6,169)	0.000			
		20.001				
				Korigovan R ² = 0.394		

ZAKLJUČAK

I pored skraćenja upitnika za 31 stavku, možemo zaključiti da su psihometrijske karakteristike instrumenta, kao i njegov sadržaj, ostali skoro isti. Iako postoje dva izvora variranja (2 faktora višeg reda: Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima i Self u odnosu sa nezavisnim drugim), ona ipak mogu da se rasporede na jednoj dimenziji Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim.

Ako podskale instrumenta rasporedimo po ukupnom skor u Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim, vidimo da se raspoređuju od primitivnijih ka zrelijim oblicima selfdiferenciranosti i odnosa sa važnim drugim. To se može uočiti na slici 3, gde vidimo da se sa desne strane na levu stranu ređaju skale koje izražavaju sve veću selfdiferenciranost: 1. Autistične odbrane (Samoidealizacija), 2. Konfuzija granica self/drugi, 3. Ogledanje, 4.

Inhibiranost usled ambivalencije, 5. Agresivnost (Obezvredivanje drugih), 6. Investicija u odnos udvoje, 7. Ljudi kao oslonac, 8. Kontakt sa drugima u službi samorazvoja 9. Prihvatanje pogrešivosti.

Nepopustljivost (NEO PI-R) kao crta ličnosti predstavlja glavnu reziduu ovog modela. Ona nam ukazuje da skorovi na skali selfdiferenciranosti i odnosa sa važnim drugim zavise jednim delom i od faktora temperamenta koji možda olakšavaju bivanje na određenoj poziciji ove latentne dimenzije.

Potvrđena je delimično sledeća hipoteza istraživanja:

- H2 Mesto na Skali self diferencijacije i odnosa sa važnim drugim koje označava najmanji stepen selfdiferenciranosti i najmanje zreo odnos sa drugim zauzima klinička grupa psihotičnih, potom grupa neurotičnih, dok se grupa bez dijagnoze nalazi na mestu najvećeg stepena selfdiferenciranosti i najzrelijeg odnosa sa drugima.

Dakle, na dimenziji selfdiferenciranosti i odnosa sa važnim drugim skale USO, ispitivane grupe se raspoređuju na sledeći način: psihotični ispitanici se nalaze na vrhu dimenzije (vrh označava najmanji stepen selfdiferenciranosti i najmanje zreo odnos sa drugim) sa $AS = 0.19$, na sredini su neurotični sa $AS = -0.05$, a na dnu zdravi sa $AS = -0.14$, što je u skladu sa našom hipotezom.

Iako, uopšte uzev, postoje značajne razlike između ispitivanih grupa na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim, i psihotični ispitanici značajno se razlikuju od neurotičnih ($p = 0.006$) i od zdravih ($p = 0.000$), ne postoji značajna razlika između grupa neurotičnih i zdravih ispitanika, te stoga zaključujemo da je hipoteza delimično potvrđena.

4. 2. ANALIZA DISKRIMINATIVNOG POTENCIJALA¹⁴

4. 2. 1. DISKRIMINATIVNI POTENCIJAL UPITNIKA SELF DIFERENCIJACIJE I ODNOSA SA VAŽNIM DRUGIM (USO)

4. 2. 1. 1. Utvrđivanje pozicije kliničkih grupa na USO i njegova efikasnost u diskriminaciji ovih grupa

Aritmetičke sredine, standardne devijacije, F testovi značajnosti razlika aritmetičkih sredina između kliničkih grupa na upitniku USO prikazane su u tabeli 28.

Šest skala Upitnika selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim značajno razlikuje ispitivane grupe: *Stanje inhibicije usled ambijalencije* ($p = 0.00$), *(Samo)idealizacija* ($p = 0.00$), *Konfuzija granica self/ drugi* ($p = 0.00$), *Kontakt sa drugima u službi samorazvoja* ($p = 0.01$), *Ogledanje* ($p = 0.00$) i *Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika* ($p = 0.02$). Faktor *Obezvredivanje* je na samoj granici statističke značajnosti sa vrednošću $p = 0.08$.

Četiri preostale skale ne razlikuju značajno kliničke grupe (*Obezvredivanje*, *Spremnost na ulaganje osećanja u odnos*, *Prihvatanje pogrešivosti* i *Ljudi kao oslonac*).

Psihotični ispitanici, u odnosu na neurotične i ispitanike bez dijagnoze, imaju više aritmetičke sredine na svim skalama USO, osim skale *Prihvatanja pogrešivosti* (gde neurotični imaju više AS), *Ljudi kao oslonac* (gde ispitanici bez dijagnoze imaju više AS) i *Spremnost na ulaganje osećanja u odnos* (gde su AS psihotičnih izjednačene sa ispitanicima bez dijagnoze).

¹⁴ Analiza diskriminativnog potencijala je izvršena na osnovu verzije USO od 100 ajtema.

Tabela 28.

Aritmetičke sredine i standardne devijacije grupa na USO skalama, F testovi značajnosti razlika aritmetičkih sredina između kliničkih grupa

SKALE	BEZ DIJAGNO ZE N = 59		NEURO TIČNI N = 56		PSIHO TIČNI N = 59		Wilks' Lambd a	F (df1 = 2 df2 = 171)	p
	AS	SD	AS	SD	AS	SD			
	Stanje inhibicije usled ambivalencije	2.29	0.59	2.88	0.91	3.03			
(Samo)idealizacija	2.05	0.68	2.10	0.61	2.61	0.87	.89	10.58	0.00
Konfizija granica self/drugi	1.81	0.60	2.20	0.80	2.64	0.96	.84	15.80	0.00
Kontakt sa drugima u službi samorazvoja	3.57	0.57	3.38	0.53	3.72	0.62	.95	4.82	0.01
Obezvredivanje	3.27	0.59	3.30	0.54	3.49	0.54	.97	2.60	0.08
Spremnost na ulaganje osećanja u odnos	3.58	0.61	3.43	0.49	3.59	0.69	.99	1.23	0.29
Prihvatanje pogrešivosti	3.93	0.43	3.98	0.42	3.87	0.47	.99	.73	0.48
Ljudi kao oslonac	3.62	0.38	3.47	0.50	3.49	0.54	.98	1.58	0.21
Ogledanje	2.50	0.60	2.75	0.59	3.07	0.72	.88	11.90	0.00
Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika	3.33	0.48	3.50	0.43	3.56	0.50	.95	4.00	0.02

Detektovane su i tzv. **kvalitativne razlike između grupa**. Naime, Box-ov M-test je otkrio statistički značajne razlike u generalizovanoj varijansi između grupa (Box M = 162.879; Approx F = 1.358; df1 = 110; df2 = 78787.512; p = 0.007; log det za grupu bez dijagnoze = -15.95; log det za grupu neurotičnih = -14.96; log det za grupu psihotičnih = -13.39).

Kanoničkom diskriminativnom analizom izdvojene su **dve** statistički značajne diskriminativne funkcije.

Prva razlikuje grupe sa koeficijentom kanoničke korelacije od $r = 0.500$ (Wilks-ova lambda = 0.662; Hi-kvadrat = 68.720; df = 20; $p = 0.000$), a njeno učešće u ukupnom procentu intergrupne varijanse koju objašnjavaju diskriminativne funkcije iznosi 71.3%.

Druga razlikuje grupe sa koeficijentom od $r = 0.344$ (Wilks-ova lambda = 0.882; Hi-kvadrat = 20.905; df = 9; $p = 0.013$), a njeno učešće u ukupnom procentu intergrupne varijanse koju objašnjavaju diskriminativne funkcije iznosi 28.7%.

Psihološki složaj prvog linearnog kompozita (diskriminativne funkcije) koji maksimizuje distance između grupa mogao bi se opisati kao ***konfuzija granica self/drugi, praćena stanjem inhibicije usled ambivalentnih osećanja***. Grade je Konfuzija granica self/drugi (0.744), Stanje inhibicije usled ambivalentnih osećanja (0.694), izranjanje primitivnog selfa kroz mehanizme Ogledanja (0.647) i njegovo jačanje kroz mehanizme (Samo)idealizacije (0.571) (tabela 29). Ako pogledamo tabelu 30, u kojoj je prikazan položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama, vidimo da na ovoj dimenziji najniže skorove postiže grupa bez dijagnoze = -0.660 , grupa neurotičnih = -0.068 je na sredini, a najviše grupa psihotičnih ispitanika 0.724, što je u potpunosti u skladu sa očekivanjem. Razlika na ovom linearnom kompozitu između psihotičnih i neurotičnih ispitanika je 0.80 standardnih devijacija, a između psihotičnih ispitanika i ispitanika bez dijagnoze iznosi 1.38 standardnih devijacija.

Druga deskriminativna funkcija razlikuje ispitanike bez dijagnoze i psihotične ispitanike od neurotičnih ispitanika. U matrici strukture (tabela 29) vidimo da ovu funkciju koju smo nazvali ***Aktivno traženja kontakta radi samorazvoja***, najviše grade faktori Kontakt sa drugima u službi samorazvoja (0.549), negativna povezanost sa faktorom Stanje inhibicije usled ambivalencije (-0.468), Spremnost na ulaganje osećanja u odnos (0.324) i Ljudi kao oslonac (0.242). *Kod neurotičnih ispitanika dolazi do inhibicije ove funkcije*, a psihoanalitička teorija bi mogla reći da je razlog tome strah od povređivanja, karakterističan za neurotičnu strukturu ličnosti. U tabeli 30 je prikazan položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama, te možemo videti da se grupa neurotičnih ispitanika = -0.525 nalazi sa druge strane prostora u odnosu na psihotične = 0.213 i ispitanike bez dijagnoze = 0.285.

Razlika na ovom linearnom kompozitu između neurotičnih osoba i onih sa psihotičnim poremećajem je 0.74 standardne devijacije, a između neurotičnih osoba i osoba bez dijagnoze 0.81 standardne devijacije.

Tabela 29.

Standardizovani koeficijenti diskriminativne funkcije i matrica strukture

	Standardizovani koef.		Matrica strukture	
	funkcije		funkcije	
	1	2	1	2
Stanje inhibicije usled ambiv.	.358	-.443	.694*	-.468
(Samo)idealizacija	.301	.293	.571*	.338
Konfuzija granica self/drugi	.327	-.084	.744*	-.055
Kontakt u službi samorazvoja	.421	.821	.220	.549*
Obezvredivanje	-.175	.293	.287*	.149
Spremnost na ulaganje osećanja u odnos	-.368	.071	.030	.324*
Prihvatanje pogrešivosti	-.156	-.535	-.103	-.193*
Ljudi kao oslonac	-.188	-.015	-.179	.242*
Ogledanje	.430	.011	.647*	.003
Uvažavanje različitosti	-.061	-.364	.354*	-.196

Tabela 30.

Položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama

	Diskriminativne funkcije	
	1	2
BEZ DIJAGNOZE	-.660	.285
NEUROTICNI POREMEĆAJI	-.068	-.525
PSIHOTICNI POREMEĆAJI	.724	.213

Tačnost klasifikacije ispitanika prema pripadnosti grupi je povećana za oko 22% u odnosu na tačnost slučajnog pogađanja (33.3%) i iznosi **55.2%** (tabela 31). Skale Upitnika Self diferencijacije i odnosa sa važnim drugim najbolje „prepoznaju” ispitanike bez dijagnoze. Naime, greška da se ovakva osoba proglasi duševno obolelom najmanje je verovatna. Međutim, na osnovu ovog instrumenta velika je mogućnost greške prilikom klasifikovanja osoba sa neurotičnim poremećajima: 33.9% neurotičnih su pogrešno „prepoznati” kao „normalni”, a 28.6% kao psihotični. Nediskriminativnost u neurotičnom spektru vidimo da najviše snižava diferencijalni potencijal ovog instrumenta. Osetljivost instrumenta raste kako se približavamo psihotičnom spektru, tako da on tačno klasifikuje 61% psihotičnih ispitanika.

Tabela 31.

Klasifikacioni rezultati USO-a

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihotični	Ukupno
Bez dijagnoze (N)	39	11	9	59
Neurotični (N)	19	21	16	56
Psihotični (N)	11	12	36	59
Bez dijagnoze (%)	66.1	18.6	15.3	100.0
Neurotični (%)	33.9	37.5	28.6	100.0
Psihotični (%)	18.6	20.3	61.0	100.0

55.2% subjekata je ispravno klasifikovano

USO omogućava **tačnost klasifikacije od 61.4% za ženski pol** (što je povećanje od oko 28% u odnosu na verovatnoću slučajnog pogađanja). Kada se analiza uradi samo na ženama vrednost tačne klasifikacije¹⁵ poveća se za **6.2%**. Skoro 70% ispitanika bez dijagnoze je tačno klasifikovano, 60% neurotičnih i 52% psihotičnih (tabela 32).

¹⁵ Povećanje tačnosti klasifikacije od 5% smatramo malim povećanjem, od 5 do 10% srednjim, a preko 10% znatnim.

Tabela 32.***Klasifikacioni rezultati USO za žene***

Grupa	PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI			
	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihотиčni	Ukupno
Bez dijagnoze (N)	23	4	6	33
Neurotični (N)	7	18	5	30
Psihottični (N)	5	7	13	25
Bez dijagnoze (%)	69.7	12.1	18.2	100.0
Neurotični (%)	23.3	60.0	16.7	100.0
Psihottični (%)	20.0	28.0	52.0	100.0

61.4% subjekata je ispravno klasifikovano

Tačnost klasifikacije za muški pol na osnovu USO iznosi **61.6%**, (što je, kao i kod žena, povećanje od oko 28% u odnosu na verovatnoću slučajnog pogađanja). Kada se urade analize odvojeno za muškarce povećava se vrednost tačne klasifikacije za **6.4%** (tabela 33). U odnosu na poduzorak žena (tabela 32), USO na poduzorku muškaraca slabije detektuje neurotične ispitanike (za 13.8%), ali tačnije psihottične ispitanike (za 12.75%).

Tabela 33.***Klasifikacioni rezultati USO-a za muškarce***

Grupa	PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI			
	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihottični	Ukupno
Bez dijagnoze (N)	19	4	3	26
Neurotični (N)	5	12	9	26
Psihottični (N)	6	6	22	34
Bez dijagnoze (%)	73.1	15.4	11.5	100.0
Neurotični (%)	19.2	46.2	34.6	100.0
Psihottični (%)	17.6	17.6	64.7	100.0

61.6% subjekata je ispravno klasifikovano

4. 2. 1. 2. Dva empirijska faktora višeg reda USO i njihova efikasnost u diskriminaciji grupa

U prethodnom delu rada prikazali smo da su metodom analize glavnih komponenti na 10 empirijskih faktora izolovane dve komponente višeg reda koji su u daljem radu nazvani faktori višeg reda USO.

Prvi empirijski faktor višeg reda USO, *Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima* značajno razlikuje kliničke grupe ($p = 0.00$). Drugi faktor, *self u odnosu sa autonomnim drugim*, ne dostiže statističku značajnost ($p = 0.22$). Aritmetičke sredine i standardne devijacije kliničkih grupa na dva empirijska faktora višeg reda prikazane su u tabeli 34.

Psihotični ispitanici imaju najviše AS na prvom faktoru *koji opisuje procese izranjanja i učvršćivanja nestabilnog selfa*, potom neurotični, a najniže ispitanici bez dijagnoze. Neurotični ispitanici imaju najniže AS na drugom faktoru *koji istražuje prepreke u ostvarenju recipročnih odnosa sa autonomnim drugim*.

Tabela 34.

AS i SD grupa na empirijska dva faktora višeg reda USO, F-testovi značajnosti razlika aritmetičkih sredina između kliničkih grupa

	BEZ DIJAGNO- ZE N = 59		NEURO- TIČNI N = 56		PSIHO- TIČNI N=59		Wilks' Lambda	F (df1 = 2 df2 = 171)	p
Empirijski faktori	AS	SD	AS	SD	AS	SD			
NIŽI NAČIN PF	-.49	0.82	-.05	0.90	.50	1.02	.83	17.01	.00
VIŠI NAČIN PF	0.14	.95	-.02	0.90	.04	1.13	.98	1.53	.22

Detektovane su **kvalitativne razlike između grupa**. Naime, Box-ov M-test je otkrio statistički značajne razlike u generalizovanoj varijansi između grupa (Box M = 19.906; Approx F = 3.262; df1 = 6; df2 = 717028.6; $p = 0.003$; log det za grupu bez dijagnoze = -0.559; log det za grupu neurotičnih = -0.453; log det za grupu psihotičnih = -0.073).

Kanoničkom diskriminativnom analizom izdvojena je **jedna** statistički značajna diskriminativna funkcija. Ona razlikuje grupe ispitanika sa koeficijentom kanoničke korelacije $p = 0.430$ (Wilks-ova lambda = 0.802; Hi-kvadrat = 37.553; df = 4; $p = 0.000$), a njeno

učešće u ukupnom procentu intergrupne varijanse koju objašnjavaju diskriminativne funkcije iznosi 93.5%. Nju gradi faktor Niži nivo psihološkog funkcionisanja (0.931) (tabela 35).

Tabela 35.

Standardizovani koeficijenti diskriminativne funkcije i matrica strukture za dva faktora višeg reda USO

	Standardizovani koef.		Matrica strukture	
	funkcije		Funkcije	
	1	2	1	2
NIŽI NAČIN PF	1.034	.102	.931*	.364
VIŠI NAČIN PF	-.378	.967	-.099	.995*

Ako pogledamo tabelu 36 u kojoj je prikazan položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama, vidimo da je na jednoj strani kontinuuma grupa psihotičnih ispitanika = 0,560, grupa neurotičnih = 0.027 je na sredini, dok je grupa ispitanika bez dijagnoze = -0.586 na drugoj strani kontinuuma. Razlika na ovom linearnom kompozitu između psihotičnih ispitanika i neurotičnih ispitanika je 0.53 standardnih devijacija, a psihotičnih ispitanika i između ispitanika bez dijagnoze iznosi 1.15 standardnih devijacija.

Tabela 36.

Položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama za dva empirijska faktora višeg reda

	Diskriminativne funkcije	
	1	2
BEZ DIJAGNOZE	-.586	.080
NEUROTICNI POREMEĆAJI	.027	-.181
PSIHOTICNI POREMEĆAJI	.560	.092

Dva faktora višeg reda USO omogućava **ukupnu tačnost klasifikacije** od **47.1%**, što znači da omogućava povećanje od 13.8% u odnosu na tačnost slučajnog pogađanja. Tačno je klasifikovano 62.7% ispitanika bez dijagnoze i 54.2% psihotičnih ispitanika. Najmanja tačnost klasifikacije je za neurotične ispitanike i iznosi samo 23.2%. Čak 41% neurotičnih ispitanika pogrešno se prepoznaje kao ispitanici „bez dijagnoze”.

Tabela 37.

Klasifikacioni rezultati dva faktora višeg reda

Grupa	PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI			
	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihotični	Ukupno
Bez dijagnoze (N)	37	11	11	59
Neurotični (N)	23	13	20	56
Psihotični (N)	10	17	32	59
Bez dijagnoze (%)	62.7	18.6	18.6	100.0
Neurotični (%)	41.1	23.2	35.7	100.0
Psihotični (%)	16.9	28.8	54.2	100.0

47.1% subjekata je ispravno klasifikovano

REZIME:

Šest skala upitnika Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim statistički značajno razlikuju ispitivane grupe: Stanje inhibicije usled ambivalencije, (Samo)idelizacija, Konfuzija granica self/drugi, Ogledanje, Kontakt sa drugima u službi samorazvoja i Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika. Poslednje dve skale ne dostižu statistički značajnost kada se urade analize odvojeno za muškarce i žene.

Skala selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim dobro diskriminiše kliničke grupe sa očekivanim koeficijentom kanoničke korelacije, tj. indeksom diskriminacije ≥ 0.5 .

Kanoničkom diskriminativnom analizom izdvojene su po dve statistički značajne diskriminativne funkcije u celokupnom uzorku.

Prva diskriminativna funkcija omogućava **razlikovanje kliničkih grupa od grupe ispitanika bez dijagnoze** u ukupnom uzorku (sa koeficijentom kanoničke diskriminacije $r = 0.50$), a karakteriše je ***konfuzija granica self/drugi, praćena stanjem inhibicije usled ambivalentnih osećanja***, izranjanje primitivnog selfa kroz mehanizme ogledanja i njegovo jačanje kroz mehanizme (samo)idealizacije.

Druga deskriminativna funkcija omogućava izdvajanje neurotičnih ispitanika od psihotičnih i ispitanika bez dijagnoze, i to tako što ukazuje da ***neurotični ispitanici ne stupaju lako u kontakt sa drugima u službi samorazvoja***, te ih jačina ambivalentnih osećanja (izbegavanje potencijalnih osećanja krivice, straha od neuspeha) drži u stanju inhibiranosti.

USO omogućava tačnost klasifikacije od 61.4% za ženski pol, 61.6% za muški pol, a 55.2% za celokupan uzorak. Kada se urade analize odvojeno za muškarce i žene, povećava se tačnost klasifikacije, i to uglavnom kroz značajan porast u tačnoj detekciji neurotičnih ispitanika (22.5%) i sve tri grupe muškaraca (od 3.7% do 9%).

ZAKLJUČAK:

- H3. USO dobro diskriminiše kliničke grupe (očekivani koeficijent kanoničke korelacije, tj. indeks diskriminacije ≥ 0.5), te je potvrđena ova hipoteza istraživanja.
- H5. Ukupni nivo tačnosti klasifikacije ispitanika u kliničke grupe je bio veći kada se urade odvojeno analize za muškarce i žene, što je u skladu sa hipotezom istraživanja.

4.2.2. ZAJEDNIČKA DISKRIMINATIVNOST INSTRUMENATA:

4. 2. 2. 1. Zajednička diskriminativnost NEO PI-R (pet skala domena) I DELTA-10 (total DELTA)

Aritmetičke sredine i standardne devijacije kliničkih grupa na skalama domena NEO PI-R i total DELTA prikazane su u tabeli 38.

Četiri domena NEO PI-R i total DELTA značajno razlikuju ispitivane grupe: *Neuroticizam* ($p = 0.00$), *Ekstraverzija* ($p = 0.00$), *Saradljivost* ($p = 0.05$), *Savesnost* ($p = 0.00$) i *Dezintegracija* ($p = 0.00$). Jedino domen *Otvorenost* NEO PI-R ne razlikuje značajno kliničke grupe.

Tabela 38.

Aritmetičke sredine i standardne devijacije grupa na NEO PI-R skalama domena i total DELTA, F-testovi značajnosti razlika aritmetičkih sredina između kliničkih grupa

SKALE	BEZ DIJAGNOZE N = 59		NEURO TIČNI N = 56		PSIHO TIČNI N = 59		Wilks' Lambd a	F (df1 = 2 df2 = 171)	p
	AS	SD	AS	SD	AS	SD			
NEUROTICIZAM	81.68	23.16	107.83	32.37	105.98	24.09	.83	17.37	.00
EKSTRAVERZIJA	104.98	17.55	91.60	21.81	95.73	20.98	.93	6.68	.00
OTVORENOST	111.58	20.70	109.75	18.97	105.58	19.71	.98	1.42	.24
SARADLJIVOST	120.20	17.06	124.18	16.87	116.41	17.02	.97	3.01	.05
SAVESNOST	131.76	18.58	119.79	26.60	114.71	23.13	.91	8.58	.00
TOTAL DELTA	2.15	0.47	2.47	0.57	2.77	0.49	.80	21.72	.00

Ne postoje značajne kvalitativne razlike između grupa (Box-ov M-test nije statistički zanačajan).

Kanoničkom diskriminativnom analizom izdvojene su **dve** statistički značajne diskriminativne funkcije.

Prva funkcija objašnjava 64.8% varijanse između grupa sa koeficijentom kanoničke korelacije od 0.467 (Wilks-ova lambda 0.680, Hi-kvadrat $\chi^2 = 65.094$; $df = 12$; $p = 0.000$). Ova funkcija bi se mogla tumačiti kao **opšta konativna dezintegracija praćena emocionalnom nestabilnošću**. Prisutan je nizak stepen samodiscipline i aspiracija, kao i povlačenje od ljudi (tabela 39). Diskriminativnu funkciju gradi Dezintegracija (0.944), Neuroticizam (0.787), i negativana korelacija sa Savesnošću (-0.600) i Ekstraverzijom (-0.425). Ako pogledamo tabelu 40 u kojoj je prikazan položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama, vidimo da ova funkcija prvenstveno odvajava ispitanike bez

dijagnoze od ispitanika kliničkih grupa. Zdravi ispitanici nalaze se na oko 0.825 standardne devijacije udaljeni od neurotičnih ispitanika, a grupa neurotičnih po ovoj funkciji je udaljena od psihotičnih na oko 0.425 standardne devijacije. Psihotični ispitanici i ispitanici bez dijagnoze udaljeni su 1.25 standardnih devijacija.

Druga diskriminativna funkcija, razlikuje grupe ispitanika po stepenu izraženosti ***samoponištavajućih tendencija i neuroticizma***, objašnjava manji procenat varijanse između grupa –35,2% varijanse, sa koeficijentom kanoničke korelacije od 0.362 (Wilks-ova lambda = 0.869, Hi-kvadrat $\chi^2 = 23.716$; df = 5; p = 0.000). Grade je Saradljivost (0.455), Neuroticizam (0.451) i negativna korelacija sa Ekstraverzijom (–0.430). Ova funkcija prvenstveno izdvaja neurotične ispitanike od ostatka uzorka. Neurotični ispitanici postižu najviše skorove upravo na skalama Saradljivosti i Neuroticizma (A+; N+ su timidni ljudi doživljavaju sebe kao žrtve, a bes prvenstveno umeravaju ka sebi, po Đurić-Jočić sa sar, 2004), a najniži na Ekstraverziji. Ako pogledamo tabelu 40, gde je prikazan položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama, vidimo da se po ovoj funkciji neurotični ispitanici udaljavaju od ispitanika bez dijagnoze na oko 0.728 standardne devijacije, a od psihotičnih na oko 0.895 standardne devijacije. Razmak između zdravih i psihotičnih iznosi samo 0.167 standardne devijacije.

Zajedno, skale domena NEO PI-R i total DELTA omogućavaju tačnost klasifikacije ispitanika prema pripadnosti grupi **od 56.3%** (tabela 41), **dakle za 1.1% veću od USO** (tabela 31). Kao i USO, NEO PI-R i total DELTA najbolje „prepoznaju” ispitanike bez dijagnoze, njih 59.3%. USO je nešto tačniji u pogledu tačne klasifikacije ispitanika bez dijagnoze, za 6.8%. Procenat tačnosti svrstavanja psihotičnih ispitanika na osnovu NEO PI-R i total DELTA je 57.6%. USO daje tačniju klasifikaciju kod ove grupe ispitanika za 3.4%. Mogućnost greške kod oba instrumenta najveća je za grupu neurotičnih ispitanika. Skale domena NEO PI-R i total DELTA omogućavaju znatno tačniju klasifikaciju neurotičnih ispitanika od 51.8%, naspram tačnosti klasifikacije USO od 37.5%.

Tabela 39.

Standardizovani koeficijenti diskriminativne funkcije i matrica strukture NEO PI-R skale domena i total DELTA

	Standardizovani koef.		Matrica strukture	
	funkcije		funkcije	
	1	2	1	2
Neuroticizam	.210	1.041	.787*	.451
Ekstraverzija	.044	-.579	-.425	-.430*
Otvorenost	-.190	.308	-.225*	.128
Saradljivost	.221	.207	-.118	.455*
Savesnost	-.146	.343	-.600*	-.038
Dezintegracija	.794	-.811	.944*	-.198

Tabela 40.

Položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama NEO PI-R skale domena i total DELTA

	Diskriminativne funkcije	
	1	2
BEZ DIJAGNOZE	-.689	-.178
NEUROTICNI POREMEĆAJI	.136	.550
PSIHOTICNI POREMEĆAJI	.561	-.345

Tabela 41.

Klasifikacioni rezultati NEO PI-R skale domena i total DELTA

Grupa	PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI			
	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihوتيčni	Ukupno
Bez dijagnoze (N)	35	10	14	59
Neurotični (N)	15	29	12	56
Psihوتيčni (N)	10	15	34	59
Bez dijagnoze (%)	59.3	16.9	23.7	100.0
Neurotični (%)	26.8	51.8	21.4	100.0
Psihوتيčni (%)	16.9	25.4	57.6	100.0

56.3% subjekata je ispravno klasifikovano

Klasifikaciona tačnost raste kada se urade analize odvojeno za muškarce (iznosi 61.6%) i žene (od 58.0%). Na uzorku muškaraca tačnije se uočavaju ispitanici bez dijagnoze (za 10%) i psihotični ispitanici (12.7%) u odnosu na uzorak žena. Na uzorku žena tačnije se uočava grupa neurotičnih (za 11%) u odnosu na uzorak muškaraca.

Tabela 42.

Klasifikacioni rezultati NEO PI-R skale domena i tot DELTA za grupe žena

Grupa	PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI			
	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihotični	Ukupno
Bez dijagnoze (N)	22	3	8	33
Neurotični (N)	5	16	9	30
Psihotični (N)	5	7	13	25
Bez dijagnoze (%)	66.7	9.1	24.2	100.0
Neurotični (%)	16.7	53.3	30.0	100.0
Psihotični (%)	20.0	28.0	52.0	100.0

58.0% subjekata je ispravno klasifikovano

Tabela 43.

Klasifikacioni rezultati NEO PI-R skale domena i tot DELTA za grupe muškaraca

Grupa	PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI			
	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihotični	Ukupno
Bez dijagnoze (N)	20	2	4	26
Neurotični (N)	10	11	5	26
Psihotični (N)	4	8	22	34
Bez dijagnoze (%)	76.9	7.7	15.4	100.0
Neurotični (%)	38.5	42.3	19.2	100.0
Psihotični (%)	11.8	23.5	64.7	100.0

61.6% subjekata je ispravno klasifikovano

REZIME:

- Zajedno, skale domena NEO PI-R i Dezintegracija omogućavaju tačnost klasifikacije za samo 1.1% veću od USO. USO je nešto tačniji u pogledu tačne

- klasifikacije ispitanika bez dijagnoze za 6.8% i psihotičnih ispitanika za 3.4%. Skale domena NEO PI-R i total DELTA omogućavaju znatno tačniju klasifikaciju neurotičnih ispitanika za 14.3% na celokupnom uzorku.
- Kada se urade analize odvojeno za muškarce i žene, i ovog puta se dobija veća ukupna klasifikaciona tačnost ispitanika po grupama. Na uzorku muškaraca se tačnije uočavaju ispitanici bez dijagnoze (za 10%) i psihotični ispitanici (12.7%) u odnosu na uzorak žena, ali se sa druge strane tačnije uočavaju neurotične žene (za 11%).

4. 2. 2. 2. Zajednička diskriminativnost NEO PI-R (skala domena), DELTA-10 (total DELTA) i dva empirijska faktora višeg reda

Aritmetičke sredine i standardne devijacije grupa na dva empirijska faktora višeg reda USO, F-testovi značajnosti razlika aritmetičkih sredina između kliničkih grupa dati su u tabeli 34 i protumačeni u poglavlju koje opisuje instrument USO, dok se vrednosti AS i SD na NEO PI-R skalama domena i total DELTA mogu videti u prethodnom poglavlju, tabela 38.

Podsetimo se, prvi empirijski faktor višeg reda USO, *Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima* značajno razlikuje kliničke grupe ($p = 0.00$), dok drugi faktor, *self u odnosu sa automnomnim drugim*, ne dostiže statističku značajnost ($p = 0.22$). Na prvom faktoru, psihotični ispitanici imaju najviše AS, potom neurotični, a najniže ispitanici bez dijagnoze, dok neurotični ispitanici imaju najniže AS na drugom faktoru višeg reda.

Kada NEO PI-R skalama domena i total Delti dodamo dva empirijska faktora višeg reda USO, dobijene kvalitativne razlike između grupa na granici su statističke značajnosti. Box-ov M-test je otkrio sledeće razlike u generalizovanoj varijansi između grupa (Box M = 98.775; Approx F = 1.281; df1 = 72; df2 = 81103.594; $p = 0.055$; log det za grupu bez dijagnoze = 23.713; log det za grupu neurotičnih = 25.274; log det za grupu psihotičnih = 25.386).

Kanoničkom diskriminativnom analizom izdvojene su **dve** statistički značajne diskriminativne funkcije.

Prva funkcija objašnjava 65% varijanse između grupa sa koeficijentom kanoničke korelacije od 0.481 i prvenstveno odvaja ispitanike bez dijagnoze od ispitanika kliničkih

grupa (Wiliks-ova lambda = 0.662, Hi-kvadrat $\chi^2 = 69.173$; df = 16; p = 0.00). Diskriminativnu funkciju gradi total DELTA (0.911*), Niži način funkcionisanja (0.793), Neuroticizam (0.751), i negativana korelacija sa Savesnošću (-0.576) i Ekstraverzijom (-0.403). Vidimo da je ova funkcija skoro identična onoj koja se dobija kada se koriste samo NEO PI-R i DELTA total. Pridruživanje skale Nižeg načina funkcionisanja (*Neintegrirani self u odnosu sa self-objektima*) samo je dovelo do malog povišenja koeficijenta kanoničke korelacije, ali izgleda da nije dodala ništa suštinski novo. Ovu funkciju smo tumačili kao **opštu konativnu dezintegraciju**, praćenu emocionalnom nestabilnošću, povišenim distresom, niskim stepenom samodiscipline i aspiracija, kao i povlačenjem od ljudi (tabela 44). Tabela 45. prikazuje položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama. Vidimo da se priključivanjem ovog faktora USO dobilo minimalno povećanje razmaka između grupa. Zdravi ispitanici nalaze se na oko 0.838 standardne devijacije (ranije 0.825) udaljeni od neurotičnih ispitanika, a grupa neurotičnih je po ovoj funkciji udaljena od psihotičnih na oko 0.466 (ranije 0.425) standardne devijacije.

Druga diskriminativna funkcija objašnjava 35% varijanse između grupa, sa koeficijentom kanoničke korelacije od 0.373 (Wiliks-ova lambda = 0.861, Hi-kvadrat $\chi^2 = 25.133$; df = 7; p = 0.001). Grade je Neuroticizam (0.455) Saradljivost (0.437), negativna korelacija sa Ekstraverzijom (-0.426), ali i negativna korelacija sa skalom Viši način funkcionisanja (*Self u odnosu sa autonomnim drugim*) (-0.295). Ova funkcija izdvaja neurotične ispitanike od ostatka uzorka po stepenu **emotivne nestabilnosti i samoponištavajućih tendencija** i skoro je identična funkciji iz prethodnog poglavlja. Uvođenjem faktora višeg reda USO Viši način funkcionisanja (tabela 45), vidimo da se postiže da se neurotični ispitanici više udaljavaju od ispitanika bez dijagnoze na oko 0.766 (ranije 0.728) standardne devijacije, kao i od psihotičnih na oko 0.921 (ranije 0.895) standardne devijacije. Međutim, razmak između zdravih i psihotičnih se smanjio i iznosi 0.155 (ranije 0.167) standardne devijacije.

Tabela 44.

Standardizovani koeficijenti diskriminativne funkcije i matrica strukture NEO PI-R skale domena, total DELTA i dva faktora višeg reda USO

	Standardizovani koef.		Matrica strukture	
	funkcije		funkcije	
	1	2	1	2
Neuroticizam	.086	.957	.751*	.455
Ekstraverzija	-.039	-.474	-.403	-.426*
Otvorenost	-.099	.394	-.218*	.118
Saradljivost	.264	.292	-.120	.437*
Savesnost	-.192	.411	-.576*	-.051
Dezintegracija	.472	-.735	.911*	-.168
Neintegrisani self u odnosu sa selfobjektima	.478	.096	.793*	-.247
Integrisani self u odnosu sa autonomnim drugim	-.097	-.371	-.113	-.295*

Tabela 45.

Položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama NEO PI-R skale domena, total DELTA i dva faktora višeg reda USO

	Diskriminativne funkcije	
	1	2
BEZ DIJAGNOZE	-.712	-.194
NEUROTICNI POREMEĆAJI	.126	.572
PSIHOTICNI POREMEĆAJI	.592	-.349

Tabela 46.

Klasifikacioni rezultati NEO PI-R skale domena, total DELTA i dva faktora višeg reda USO

Grupa	PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI			
	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihotični	Ukupno
Bez dijagnoze (N)	37	11	11	59
Neurotični (N)	17	23	16	56
Psihotični (N)	10	16	33	59
Bez dijagnoze (%)	62.7	18.6	18.6	100.0
Neurotični (%)	30.4	41.1	28.6	100.0
Psihotični (%)	16.9	27.1	55.9	100.0

53.4% subjekata je ispravno klasifikovano

Na osnovu skorova iz tabele 46. vidimo da se **priključivanjem skale dva empirijska faktora višeg reda skale USO smanjuje** opšta zajednička **diskriminativnost** NEO PI-R skale domena i total DELTA **za 2.9%**. Ako pogledamo grupe, vidimo da je diskriminativnost povećana ipak za jednu grupu. Naime, tačnost klasifikacije ispitanika bez dijagnoze nezantno je porasla (za 3.4%). S druge strane došlo je do smanjenja tačne detekcije neurotičnih (za 10.7%) i psihotičnih ispitanika (1.7%).

Tabela 47.

Klasifikacioni rezultati NEO PI-R skale domena, total DELTA i dva faktora višeg reda USO na poduzorku žena

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihotični	Total
Bez dijagnoze (N)	23	5	5	33
Neurotični (N)	8	18	4	30
Psihotični (N)	7	5	13	25
Bez dijagnoze (%)	69.7	15.2	15.2	100.0
Neurotični (%)	26.7	60.0	13.3	100.0
Psihotični (%)	28.0	20.0	52.0	100.0

61.4% subjekata je ispravno klasifikovano

Tabela 48.

Klasifikacioni rezultati NEO PI-R skale domena i total DELTA i dva faktora višeg reda USO na poduzorku muškaraca

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihotični	Total
Bez dijagnoze (N)	17	3	6	26
Neurotični (N)	9	10	7	26
Psihotični (N)	3	5	26	34
Bez dijagnoze (%)	65.4	11.5	23.1	100.0
Neurotični (%)	34.6	38.5	26.9	100.0
Psihotični (%)	8.8	14.7	76.5	100.0

61.6% subjekata je ispravno klasifikovano

Dodavanjem dva empirijska faktora USO NEO PI-R domenima i total Delti, na poduzorku žena tačnost klasifikacije se povećala za skromnih 3.4% (tačnije se identifikuju ispitanice bez dijagnoze (za 3%) i neurotične (za 6.7%), a tačnost identifikacije psihotičnih ostaje ista. S druge strane, raste broj pogrešno svrstanih u grupu bez dijagnoze (8% psihotičnih i 10% neurotičnih) (tabele 42 i 47). Dodavanjem dva empirijska faktora USO NEO-PI- R domenima i total Delti, na poduzorku muškaraca, tačnost klasifikacije je ostala ista, uopšte uzev. Povećala se tačnost klasifikacije za psihotične muškarce za 11.8%, ali se smanjila tačnost klasifikacije za neurotične 3.8% i ispitanike bez dijagnoze 11.5%. (tabele 43 i 48).

REZIME:

Priključivanjem skala dva empirijska faktora višeg reda USO domenima NEO PI-R i total DELTI:

- Na celokupnom uzorku smanjuje se opšta zajednička diskriminativnost za 2.9%.
- Na poduzorku žena povećala se opšta zajednička diskriminativnost za 3.4% (tačnije se identifikuju ispitanice bez dijagnoze (za 3%) i neurotične (za 6.7%), a raste broj pogrešno svrstanih u grupu bez dijagnoze (8% psihotičnih i 10% neurotičnih)
- Na poduzorku muškaraca tačnost klasifikacije je ostala ista u globalu. Povećala se tačnost klasifikacije za psihotične muškarce za 11.8%, ali se smanjila tačnost klasifikacije za neurotične 3.8% i ispitanike bez dijagnoze 11.5%

4. 2. 2. 3. Zajednička diskriminativnost NEO-PI- R skala faceta i DELTA-10 skala modaliteta

Podaci o aritmetičkim sredinama i standardnim devijacijama grupa na NEO PI-R skalama faceta, 10 subskala DELTA i F-testovi značajnosti razlika aritmetičkih sredina između kliničkih grupa prikazani su u tabeli 49.

Više od polovine NEO PI-R skala faceta (17 od 30) statistički značajno razlikuju grupe.

Sve skale faceta NEO PI-R koji mere **neuroticizam**, osim jedne, statistički značajno razlikuju grupe na nivou 0.01: *Anksioznost, Hostilnost, Depresivnost, Socijalna nelagodnost, Vulnerabilnost*. Jedino skala faceta Impulsivnost statistički značajno ne razlikuje ispitanike. Psihotični ispitanici imaju najviše vrednosti aritmetičkoh sredina na dve skale neuroticizma: Hostilnosti i Depresivnosti. Na ostalim sklama neuroticizma, neurotični ispitanici postižu najviše rezultate.

Četiri skale faceta NEO PI-R koje pripadaju domenu **ekstraverzija** statistički značajno razlikuju grupe: *Asertivnost, Aktivitet, Potraga za uzbuđenjem i Pozitivne emocije*. Psihotični ispitanici imaju najvišu aritmetičku sredinu na skali *Potruga za uzbuđenjem*, dok na ostalim skalama ekstraverzije ispitanici bez dijagnoze postižu najviše rezultate.

Nijedna skala faceta **otvorenost** ne dostiže statističku značajnost u razlikovanju grupa. Jedino je skala faceta Vrednosti ($p = 0.07$) na pragu da postane statistički značajna. Najviše vrednosti AS na njoj imaju neurotični ispitanici.

Tri skale faceta **saradljivosti** statistički značajno razlikuju grupe: *Poverenje, Iskrenost, Skromnost*, dok su vrednosti skale faceta Altruizam blizu statističke značajanosti ($p = 0.09$). Po vrednostima AS, najneskromniji su i najviše poverenja imaju ispitanici bez dijagnoze, a neurotični su najiskreniji, najpopustljiviji i najviše altruistični. Sve skale faceta koje pripadaju domenu **savesnost**, osim jedne, statistički značajno razlikuju ispitanike: *Kompetencija, Dužnost, Postignuće, Samodisciplina i Promišljenost*. Na skali Red grupe se statistički značajno ne razlikuju. Na svim ovim sklama ispitanici bez dijagnoze postižu najviše AS.

Tabela 49.

AS i SD grupa na na NEO PI-R (30 skala faceta), i DELTI 10 (10 subskala), 10 empirijskih skala USO, F-testovi značajnosti razlika između AS kliničkih grupa, za ceo uzorak

	BEZ DIJAGNOZE N = 59		NEURO- TIČNI N = 56		PSIHO- TIČNI N = 59		Wilks' Lambda	F	
	AS	SD	AS	SD	AS	SD		df1 = 2,	df2 = 170
ANKSIOZNOST	15.07	5.56	21.51	6.65	19.39	6.44	.84	15.98	.00
HOSTILNOST	12.63	4.59	17.07	5.74	17.41	5.30	.85	15.26	.00
DEPRESIVNOST	11.66	5.27	18.05	7.96	19.02	5.62	.79	23.18	.00
SOCIJALNA NELAGODA	15.54	4.48	19.04	5.44	18.15	4.96	.92	7.72	.00

IMPULSIVNOST	16.78	4.41	17.78	4.55	17.42	4.20	.99	.77	.46
VULNERABILNOST	9.97	5.05	15.31	7.02	14.61	5.08	.85	14.75	.00
TOPLINA	19.68	3.63	19.00	4.14	18.22	4.23	.98	1.95	.14
DRUŽELJUBIVOST	16.78	4.77	15.49	6.39	15.41	5.44	.98	1.12	.33
ASERTIVNOST	15.12	4.21	11.24	4.49	12.27	5.35	.89	10.48	.00
AKTIVITET	18.76	4.25	18.02	5.38	16.54	5.24	.96	3.04	.05
POTRAGA ZA UZBUĐENJEM	14.20	5.56	12.36	5.49	15.41	5.44	.95	4.41	.01
POZITIVNE EMOCIJE	20.41	4.81	15.75	5.99	17.90	5.03	.88	11.12	.00
FANTAZIJA	16.85	5.85	17.49	5.21	16.92	5.90	1.00	.22	.80
ESTETIKA	20.24	6.01	20.25	6.00	20.24	5.67	1.00	.00	1.00
EMOCIJE	22.19	4.44	21.40	4.19	20.85	5.53	.99	1.17	.31
AKCIJA	14.05	4.18	13.15	4.33	12.66	4.33	.98	1.60	.20
IDEJE	19.76	5.18	18.69	6.20	17.63	6.78	.98	1.81	.17
VREDNOSTI	18.49	3.33	18.78	4.17	17.27	3.65	.97	2.68	.07
POVERENJE	20.15	4.77	17.91	5.41	16.86	5.00	.93	6.49	.00
ISKRENOST	20.15	4.95	22.05	4.68	19.14	5.62	.95	4.77	.01
ALTRUIZAM	22.90	3.83	23.89	4.50	22.15	4.28	.97	2.44	.09
POPUSTLJIVOST	17.97	5.01	18.62	4.98	17.78	4.62	1.00	.46	.63
SKROMNOST	16.63	5.14	18.56	4.81	18.58	4.49	.96	3.16	.04
BLAGA NARAV	22.42	3.31	22.42	3.75	21.86	3.53	.99	.48	.62
KOMPETENCIJA	22.63	3.63	20.13	5.37	19.31	5.13	.92	7.77	.00
RED	19.25	3.64	18.69	4.78	18.59	5.46	1.00	.34	.71
DUZNOST	25.71	4.51	24.56	5.16	22.88	4.81	.94	5.13	.01
POSTIGNUĆE	22.07	3.96	18.82	5.67	18.68	5.47	.91	8.33	.00
SAMODISCIPLINA	22.10	4.41	19.18	6.91	17.90	6.01	.91	8.00	.00
PROMISLJENOST	20.00	4.92	18.27	5.99	17.34	4.71	.96	3.95	.02
OPŠTA EGZEKUTIVNA F	2.09	0.60	2.61	0.80	2.74	0.56	.84	16.21	.00
PERCEPT. DISTORZIJE	1.71	0.57	2.13	0.79	2.53	0.84	.83	17.71	.00
PARANOJA	1.98	0.58	2.44	0.75	2.82	0.86	.82	18.97	.00
DEPRESIJA (DELTA)	1.79	0.55	2.47	0.89	2.63	0.76	.80	21.10	.00
ZARAVNJEN AFEKAT	2.15	0.57	2.61	0.71	2.76	0.65	.86	14.30	.00
SOMATOFORMNA DISOCIJAC	1.98	0.58	2.50	0.76	2.45	0.70	.89	10.47	.00
POVEĆANA SVESNOST	2.63	0.84	2.56	0.78	3.09	0.86	.92	7.07	.00
MAGIJSKO MIŠLJENJE	2.42	0.78	2.41	0.74	2.98	0.85	.90	9.63	.00
MANIJA	2.58	0.70	2.58	0.63	2.99	0.76	.93	6.63	.00
SOCIJALNA ANHEDONIJA	2.16	0.53	2.51	0.64	2.71	0.58	.86	13.33	.00
STANJE INH. USLED AMBIVAL	2.29	0.59	2.89	0.61	3.03	0.73	.84	16.27	.00
(SAMO)IDEALIZACIJA	2.05	0.68	2.10	0.81	2.61	0.87	.89	10.50	.00
KONFUZIJA GRANICA	1.81	0.60	2.20	0.53	2.64	0.96	.84	15.70	.00
KONTAKT ZA SAMORAZVOJ	3.57	0.57	3.38	0.52	3.72	0.62	.94	4.98	.01
OBEZVREĐIVANJE	3.27	0.59	3.32	0.49	3.49	0.54	.97	2.46	.09
SPR. ULAGANJA OSEĆANJA U OD	3.58	0.61	3.43	0.41	3.59	0.69	.98	1.21	.30
PRIH. POGREŠIVOSTI	3.93	0.43	3.96	0.49	3.87	0.47	.99	.60	.55
LJUDI KAO OSLOŃAC	3.62	0.38	3.46	0.58	3.49	0.54	.97	1.81	.17
OGLEDANJE	2.50	0.60	2.76	0.43	3.07	0.72	.87	11.92	.00
UVAŽAVANJE RAZLIČITOSTI	3.33	0.48	3.51	0.61	3.56	0.50	.95	4.06	.02

Svih 10 subskala koje mere modalitete dimenzije **DELTA** značajno razlikuju ispitivane grupe i to na nivou 0.01: Opšta egzekutivna funkcija, Perceptualne distorzije, Povećana svesnost, Depresija, Paranoja, Manija, Socijalna anhedonija, Zaravnjen afekat, Somatoformna disocijacija i Magijsko mišljenje. Na svim skalama, osim jedne, psihotični

ispitanici postižu najviše AS. Jedino na skali Somatoformna disocijacija neurotični ispitanici imaju najviše AS.

Box-ovim M-testom utvrđeno je da postoje **kvalitativne razlike između grupa** (Box M = 2932.258; Approx F = 1.180; df1 = 1640; df2 = 73946.764; p = 0.000; log det za grupu bez dijagnoze = 36.283; log det za grupu neurotičnih = 45.872; log det za grupu psihotičnih = 51.915). Prostor varijabli u kome leže psihotični ispitanici je najređi, prostor varijabli neurotičnih ispitanika manje gust, a najgušći je prostor zdravih ispitanika.

Kanoničkom diskriminativnom analizom izdvojene su dve statistički značajne diskriminativne funkcije.

Prva funkcija objašnjava 58.5% varijanse između grupa sa koeficijentom kanoničke korelacije od 0.673 (Wilks-ova lambda = 0.344, , Hi-kvadrat $\chi^2 = 160.547$; df = 80; p = 0.000). Grade je faceta NEO PI-R Depresivnost (0.545) modaliteti DELTA Depresija (0.529), Paranoja (0.519), Perceptualne Distorzije (0.500), Opšta egzekutivna funkcija (0.466) itd. (tabela 50). Linearni kompozit ovih skorova koji maksimizuje distance između grupa mogao bi se protumačiti kao **depresivna psihotična dezintegracija**. Ova funkcija razlikuje grupe najviše po stepenu depresije, paranoidnosti, pogrešnim percepcijama sebe i okoline, problemima pažnje, koncentracije, pamćenja. Na ovoj dimenziji najvišu poziciju zauzimaju psihotični ispitanici, potom neurotični, a najnižu ispitanici bez dijagnoze. Položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama dat je u tabeli 51, gde možemo da vidimo da psihotični subjekti zauzimaju poziciju = 1.041, neurotični = 0.103, a ispitanici bez dijagnoze = -1.138. Vidimo da su psihotični bolesnici udaljeni od neurotičnih oko 0.94 standardne devijacije, a od ispitanika bez dijagnoze 2.18. Razdaljina između neurotičnih i zdravih je oko 1.24 standardne devijacije.

Druga diskriminativna funkcija objašnjava 41,5% varijanse između grupa, sa koeficijentom kanoničke korelacije od 0.609 (Wilks-ova lambda = 0,629, Hi-kvadrat $\chi^2 = 69.681$; df = 39; p = 0.002). Najviše je grade facete NEO PI-R Anksioznost (0.390), negativna korelacija sa Sklonošću da se dožive pozitivna osećanja (-0.373) i Iskrenost (0.297). Ovu funkciju mogli bismo tumačiti kao **Sklonost da se dožive i prepoznaju negativna osećanja napetosti, zabrinutosti, uplašivosti**. Funkcija izdvaja neurotične bolesnike koji se nalaze na jednoj strani kontinuuma =1.111, dok su sa druge strane ispitanici bez dijagnoze = -0.446 i psihotični ispitanici = -0.590. Razlika na ovom linearnom

kompozitu između neurotičnih i ispitanika bez dijagnoze je oko 1.56 standardnih devijacija, a između neurotičnih i psihotičnih čak 1.70 standardnih devijacija.

Tabela 50.

Standardizovani koeficijenti diskriminativne funkcije i matrica strukture na osnovu 30 skala faceta NEO PI-R i 10 subskala DELTA, za ceo uzorak

	Standardizovani koef.		Matrica strukture	
	funkcije		funkcije	
	1	2	1	2
ANKSIOZNOST	-.011	.282	.344	.390*
HOSTILNOST	.261	.131	.433*	.201
DEPRESIVNOST	.552	-.036	.545*	.212
SOCIJALNA NELAGODA	-.172	.176	.258*	.247
IMPULSIVNOST	-.314	-.032	.073	.088*
VULNERABILNOST	-.215	.168	.389*	.286
TOPLINA	.128	.145	-.165*	.023
DRUŽELJUBIVOST	.435	.063	-.117*	-.056
ASERTIVNOST	-.336	-.245	-.297*	-.293
AKTIVITET	-.310	.498	-.201*	.064
POTRAGA ZA UZBUĐENJEM	.388	-.379	.082	-.280*
POZITIVNE EMOCIJE	-.223	-.172	-.242	-.373*
FANTAZIJA	-.147	.245	.010	.065*
ESTETIKA	.052	-.070	.000	.002*
EMOCIJE	-.099	.063	-.129*	-.003
AKCIJA	-.027	.338	-.150*	-.016
IDEJE	.050	-.062	-.160*	.014
VREDNOSTI	.062	.120	-.140	.162*
POVERENJE	.055	-.226	-.301*	-.045
ISKRENOST	-.022	.264	-.072	.297*
ALTRUIZAM	.437	.437	-.068	.206*
POPUSTLJIVOST	.014	-.315	-.011	.095*
SKROMNOST	.180	-.124	.192*	.105
BLAGA NARAV	-.118	-.206	-.069*	.054
KOMPETENCIJA	-.011	.203	-.325*	-.078
RED	.070	.190	-.066*	-.024
DUZNOST	-.042	.050	-.265*	.059
POSTIGNUĆE	-.072	-.374	-.317*	-.159
SAMODISCIPLINA	.028	-.167	-.334*	-.055
PROMISLJENOST	-.052	.312	-.236*	-.025
OPŠTA EGZEKUTIVNA F	-.017	-.032	.466*	.134
PERCEPT. DISTORZIJE	.303	.004	.500*	-.041
PARANOJA	.601	-.031	.519*	-.020
DEPRESIJA (DELTA)	.255	-.372	.529*	.164
ZARAVNJEN AFEKAT	.238	.171	.441*	.109
SOMATOFORMNA DISOCIJAC	-.892	.758	.335*	.227
POVECANA SVESNOST	.027	-.330	.238	-.248*
MAGIJSKO MIŠLJENJE	-.072	-.162	.305*	-.248
MANIJA	.063	-.335	.254*	-.204
SOCIJALNA ANHEDONIJA	.416	-.100	.434*	.037

Tabela 51.

Položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama na osnovu 30 skala faceta NEO PI-R i 10 subskala DELTA, za ceo uzorak

	Diskriminativne funkcije	
	1	2
BEZ DIJAGNOZE	-1.138	-.446
NEUROTIČNI POREMEĆAJI	.103	1.111
PSIHOTIČNI POREMEĆAJI	1.041	-.590

Tabela 52.

Klasifikacioni rezultati na osnovu 30 skala faceta NEO PI-R i 10 subskala DELTA, na celokupnom uzorku

Grupa	PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI			
	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihotični	Ukupno
Bez dijagnoze (N)	50	4	5	59
Neurotični (N)	13	35	7	55
Psihotični (N)	6	12	41	59
Bez dijagnoze (%)	84.7	6.8	8.5	100.0
Neurotični (%)	23.6	63.6	12.7	100.0
Psihotični (%)	10.2	20.3	69.5	100.0

72.8% subjekata je ispravno klasifikovano

Tačnost klasifikacije ispitanika po pripadajućim grupama na osnovu faceta NEO PI-R i modaliteta DELTA 10 je **72.8%**, što znači da je veća za **16.5%** u odnosu na ukupne skorove na ovim dimenzijama (skale domena i total DELTA), a poboljšanje u klasifikaciji odnosi se na gotovo sve ispitivane grupe (tabele 41 i 52). Najtačnije se klasifikuju bez dijagnoze (84.7%), potom psihotični ispitanici (69.5%), a najmanje neurotični ispitanici (63,6%). Najčešća greška je pogrešno svrstavanje neurotičnih ispitanika u zdrave (23.6%), kao i neurotičnih u psihotične (20.3%), a najređa greška je svrstavanje zdravih u neurotične (8.8%). U odnosu na rezultate na skalama domena NEO PI-R i total DELTA vidimo da se za čak 25.4% bolje prepoznaju zdravi ispitanici, za 11.8% se bolje prepoznaju neurotični, a za 11.9% bolje psihotični. Smanjen je procenat najčešće greške po kome se neurotični

ispitanici pogrešno prepoznaju kao zdravi sa 26.8% na 23.6%, kao i pogrešno proglašavanje psihotičnih u neurotične sa 25.4% na 20.3%.

Tabela 53.

Klasifikacioni rezultati na osnovu 30 skala faceta NEO PI-R i 10 subskala DELTA, na poduzorku žena

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihotični	Ukupno
Bez dijagnoze (N)	30	2	1	33
Neurotični (N)	3	25	1	29
Psihotični (N)	1	4	20	25
Bez dijagnoze (%)	90.9	6.1	3.0	100.0
Neurotični (%)	10.3	86.2	3.4	100.0
Psihotični (%)	4.0	16.0	80.0	100.0

86.2% subjekata je ispravno klasifikovano

Tabela 54.

Klasifikacioni rezultati na osnovu 30 skala faceta NEO PI-R i 10 subskala DELTA, na poduzorku muškaraca

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihotični	Ukupno
Bez dijagnoze (N)	24	0	2	26
Neurotični (N)	1	21	4	26
Psihotični (N)	1	2	31	34
Bez dijagnoze (%)	92.3	.0	7.7	100.0
Neurotični (%)	3.8	80.8	15.4	100.0
Psihotični (%)	2.9	5.9	91.2	100.0

88.4% subjekata je ispravno klasifikovano

Ukoliko uradimo analize odvojeno za muškarce i žene, povećava se ukupna tačnost klasifikacije. Klasifikacija je tačnija za 13.4% za poduzorak žena, a za 15.6% za poduzorak muškaraca. Na osnovu 30 faceta NEO PI-Ra i 10 subskala DELTA čak 91.2 % psihotičnih muškaraca se tačno dijagnostikuje, što je više za 11.2% u odnosu na tačnost identifikacije psihotičnih žena.

REZIME:

- Tačnost klasifikacije ispitanika na osnovu 30 faceta NEO PI-R i 10 modaliteta DELTA-10, u odnosu na skale domena NEO PI-R i total Deltu, povećana je na **celokupnom uzorku** i iznosi **72.8%**, što je poboljšanje u klasifikaciji za **16.5%**. Ovo povećanje tačnosti klasifikacije ostvaruje se na gotovo svim ispitivanim grupama.
- Tačnost klasifikacije **ispitanica** po pripadajućim grupama je **86.2%**, a tačnost klasifikacije za podgrupu **muškaraca** je **88.4%**, te vidimo da se **povećala** tačnost kada se posmatraju odvojeno muškarci i žene.

4. 2. 2. 4. Zajednička diskriminativnost tri instrumenta: NEO-PI- R (skala faceta), DELTA-10 (skale modaliteta) i 10 skala USO

Podaci o aritmetičkim sredinama i standardnim devijacijama grupa na NEO PI-R skalama faceta, 10 subskala DELTA i 10 empirijskih faktora USO, F-testovi značajnosti razlika aritmetičkih sredina između kliničkih grupa dati su u tabeli 49 (prethodno poglavlje 4. 2. 2. 3.).

Interpretacija testova značajnosti razlika između aritmetičkih sredina NEO PI-R skala faceta i DELTA data je u prethodnom poglavlju (4. 2. 2. 3.), a za USO u poglavlju u kome smo se bavili diskriminativnošću ovog instrumenta (4. 2. 1. 1., tabela 28).

Kvalitativne statistički značajne razlike između grupa detektovane su **Box-ovim M-testom** (Box M = 5414.378; Approx F = 1.208; df1 = 2550; df2 = 73861.623; p = 0.000; log det za grupu bez dijagnoze = 0.148; log det za grupu neurotičnih = 7.423; log det za grupu psihotičnih = 21.368). Prostor varijabli u kome leže psihotični ispitanici je najređi, prostor varijabli neurotičnih ispitanika manje gust, a najgušći je prostor zdravih ispitanika.

Kanoničkom diskriminativnom analizom izdvojene su dve statistički značajne diskriminativne funkcije.

Prva funkcija objašnjava 59.1% varijanse između grupa sa koeficijentom kanoničke korelacije od 0.715 (Wilks-ova lambda = 0.283, Hi-kvadrat $\chi^2 = 183.746$; df = 100; p = 0.000). Funkciju grade Depresivnost (NEO PI-R) (0.484), Depresija (DELTA) (0.470),

Paranoja (0.461), Perceptualne Distorzije (0.445), Konfuzija granica (0.418), Opšta egzekutivna funkcija (0.414), Stanje inhibicije usled ambivalencije (0.413), itd. (tabela 55). Linearni kompozit ovih skorova koji maksimizuje distance između grupa mogao bi se tumačiti kao **depresivna psihotična dezintegracija** i skoro je identičan sa podacima dobijenim bez upotrebe USO. Uključivanjem njegovih skala, vidimo da dve – Konfuzija granica (0.418) i Stanje inhibicije usled ambivalencije (0.413) ulaze u glavni sadržaj strukture ove funkcije.

Na ovoj dimenziji, kao i bez USO, najvišu poziciju zauzimaju psihotični ispitanici, potom neurotični, a najnižu ispitanici bez dijagnoze. Položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama dat je u tabeli 56, gde možemo da vidimo da psihotični subjekti zauzimaju poziciju 1.175 (bez USO = 1.041), neurotični 109 (bez USO = 0.103), a ispitanici bez dijagnoze –1.276 (bez USO = –1.138). Uvođenjem skala USO dobija se veća razdaljina između grupa. Psihotični bolesnici su udaljeniji od neurotičnih oko 0,13 standardne devijacije, a od ispitanika bez dijagnoze 0,27. Razdaljima između neurotičnih i zdravih veća je za oko 0,14 standardne devijacije (tabele 51 i 56).

Druga funkcija, **Sklonost da se dožive negativna osećanja**, objašnjava 40.9% varijanse između grupa sa koeficijentom kanoničke korelacije od 0.649 (Wilks-ova lambda = 0.579, Hi-kvadrat $\chi^2 = 79.447$; df = 49; p = 0.004). Funkciju grade Anksioznost (0.353) i negativna korelacija sa Pozitivnim emocijama (–0.337), Iskrenost (0.267), negativna korelacija sa Asertivnošću (–0.265) i Kontakt sa drugima u službi samorazvoja (USO skala) (–0.262) (tabela 55). Kao i bez USO, najviše je grade facete NEO PI-R Anksioznost, negativna korelacija sa Sklonošću da se dožive pozitivna osećanja i Iskrenost. Ova funkcija izdvaja neurotične bolesnike koji se nalaze na jednoj strani kontinuuma = 1.234 (bez USO = 1.111, dok su sa druge strane ispitanici bez dijagnoze = –500 (bez USO = –446) i psihotični ispitanici = –0.650 (bez USO = –0.590). Uvođenjem skala USO povećava se razdaljina na ovom linearnom kompozitu: između grupe neurotičnih i ispitanika bez dijagnoze je oko 1,88 standardnih devijacija (što je veće za 0,18 SD), a između neurotičnih i psihotičnih čak 1,73 standardnih devijacija (što je veće za 0,17 SD) (tabele 51 i 56).

Tabela 55

Standardizovani koeficijenti diskriminativne funkcije i matrica strukture na osnovu 30 skala faceta NEO PI-R, 10 subskala DELTA i 10 empirijskih skala USO, na celokupnom uzorku

	Standardizovani koef.		Matrica strukture	
	Funkcije		funkcije	
	1	2	1	2
ANKSIOZNOST	-.007	.331	.305	.353*
HOSTILNOST	.223	.034	.385*	.184
DEPRESIVNOST	.577	-.165	.484*	.193
SOCIJALNA NELAGODA	-.163	.138	.228*	.224
IMPULSIVNOST	-.216	-.065	.065	.080*
VULNERABILNOST	-.295	.219	.345*	.259
TOPLINA	.218	.078	-.147*	.020
DRUŽELJUBIVOST	.238	.057	-.104*	-.051
ASERTIVNOST	-.521	-.156	-.263	-.265*
AKTIVITET	-.234	.411	-.179*	.056
POTRAGA ZA UZBUĐENJEM	.397	-.339	.074	-.252*
POZITIVNE EMOCIJE	-.223	-.106	-.214	-.337*
FANTAZIJA	-.076	.194	.008	.059*
ESTETIKA	.015	-.001	.000	.002*
EMOCIJE	-.096	.086	-.115*	-.003
AKCIJA	.002	.298	-.133*	-.015
IDEJE	-.063	.075	-.142*	.012
VREDNOSTI	.058	.153	-.125	.145*
POVERENJE	-.079	-.308	-.268*	-.042
ISKRENOST	-.011	.347	-.065	.267*
ALTRUIZAM	.549	.496	-.061	.185*
POPUSTLJIVOST	-.164	-.345	-.010	.086*
SKROMNOST	.149	.009	.171*	.095
BLAGA NARAV	.042	-.206	-.062*	.048
KOMPETENCIJA	.020	.086	-.289*	-.072
RED	.118	.178	-.059*	-.022
DUZNOST	.068	-.014	-.236*	.051
POSTIGNUĆE	.030	-.349	-.281*	-.144
SAMODISCIPLINA	.036	-.131	-.297*	-.051
PROMISLJENOST	-.065	.266	-.210*	-.024
OPŠTA EGZEKUTIVNA F	.146	-.113	.414*	.123
PERCEPT. DISTORZIJE	.077	-.086	.445*	-.034
PARANOJA	.552	-.009	.461*	-.015
DEPRESIJA (DELTA)	.378	-.394	.470*	.150
ZARAVNJEN AFEKAT	.276	.071	.392*	.100
SOMATOFORMNA DISOCIJAC	-.882	.909	.297*	.206
POVEĆANA SVESNOST	-.008	-.302	.213	-.222*
MAGIJSKO MIŠLJENJE	.081	-.172	.272*	-.222
MANIJA	.129	-.354	.227*	-.182
SOCIJALNA ANHEDONIJA	.401	-.082	.386*	.036
STANJE INHIBICIJE US. AMBIV.	-.366	-.116	.413*	.132
(SAMO)IDEALIZACIJA	.033	.170	.299*	-.202
KONFUZIJA GRANICA	.178	.152	.418*	-.053
KONTAKT ZA SAMORAZVOJ	.302	-.500	.092	-.262*
OBEZVREĐIVANJE	-.422	-.145	.156*	-.071

IDEALIZACIJA OD. U DVOJE	-.221	-.119	-.001	-.140*
PRIH. POGREŠIVOSTI	.057	.245	-.047	.080*
LJUDI KAO OSLOMAC	-.150	.069	-.115*	-.101
OGLEDANJE	.437	.136	.363*	-.056
UVAŽAVANJE RAZLIČITOSTI	-.217	.328	.209*	.054

Tabela 56.

Položaj centroida grupa na diskriminativnim funkcijama na osnovu 30 skala faceta NEO PI-R i 10 subskala DELTA i 10 empirijskih skala USO, na celokupnom uzorku

	Diskriminativne funkcije	
	1	2
BEZ DIJAGNOZE	-1.276	-0.500
NEUROTICNI POREMEĆAJI	.109	1.234
PSIHOTICNI POREMEĆAJI	1.175	-0.650

Tačnost klasifikacije ispitanika po pripadajućim grupama na osnovu faceta NEO PI-R i modaliteta DELTA-10 i 10 empirijskih skala USO iznosi **80.3%** (tabela 57). Najveća tačnost postignuta je za ispitanike bez dijagnoze (86.4%), potom psihotične (79.7%), a najmanja za neurotične ispitanike (74.5%). Najčešća greška je pogrešno prepoznavanje neurotičnih ispitanika kao da su bez dijagnoze (16.4%), a potom psihotičnih ispitanika kao neurotičnih (15.3%).

Uvođenjem skala USO dobija se tačnija klasifikacija za 7.5% (tabele 52 i 57). Poboľšanje u klasifikaciji odnosi se na gotovo sve ispitivane grupe. Za čak 10.9% bolje se prepoznaju neurotični ispitanici, za 10.2% bolje se prepoznaju psihotični i za 1.7% bolje ispitanici bez dijagnoze. Smanjen je procenat najčešće greške po kome se neurotični ispitanici pogrešno prepoznaju kao zdravi (sa 23.6%, na 16.4%), kao i pogrešno prepoznavanje psihotičnih kao neurotičnih (sa 20.3% na 15.3%). Procenat greške raste blago samo za ispitanike bez dijagnoze koje pogrešno prepoznaju kao neurotične (sa 6.8% na 8.5%).

Tabela 57.

Klasifikacioni rezultati na diskriminativnim funkcijama na osnovu 30 skala faceta NEO PI-R i 10 subskala DELTA i 10 empirijskih skala USO, na celokupnom uzorku

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez			Ukupno
	dijagnoze	Neurotični	Psihotični	
Bez dijagnoze (N)	51	5	3	59
Neurotični (N)	9	41	5	55
Psihotični (N)	3	9	47	59
Bez dijagnoze (%)	86.4	8.5	5.1	100.0
Neurotični (%)	16.4	74.5	9.1	100.0
Psihotični (%)	5.1	15.3	79.7	100.0

80.3 %subjekata je ispravno klasifikovano

Tačnost klasifikacije *ispitanica* po pripadajućim grupama na osnovu faceta NEO PI-R, modaliteta DELTA-10 i 10 empirijskih skala USO iznosi **96.6%**. Najveća tačnost je postignuta za **neurotične ispitanice (čak 100%)**, potom one bez dijagnoze (97.0%), a najmanja za psihotične (92.0%). Tipične greške su pogrešno prepoznavanje psihotičnih ispitanica kao neurotičnih (8.0%), i ispitanica bez dijagnoze kao psihotičnih (3%) (tabela 58).

Dakle, dodavanjem skala USO NEO PI-R i Delti-10 dolazi do povećanja ukupne tačnosti klasifikacije za 10,4% kada se posmatraju žene posebno (tabele 53 i 58). Tačnost se povećava za sve tri grupe ispitanica, a najviše za neurotične (za 13.8%), a potom psihotične (za 12%). Nijedna ispitanica nije pogrešno svrstana u grupu bez dijagnoze, i nijedna neurotična ispitanica nije pogrešno proglašena psihotičnom. Procenat ispitanika koji su pogrešno svrstavani u bilo koju grupu je smanjen.

Tabela 58.

Klasifikacioni rezultati za grupe žena na na NEO PI-R (30 skala faceta), i DELTI-10 (10 subskala), 10 empirijskih skala USO

Grupa	PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI			
	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihotični	Ukupno
Bez dijagnoze (N)	32	0	1	33
Neurotični (N)	0	29	0	29
Psihotični (N)	0	2	23	25
Bez dijagnoze (%)	97.0	.0	3.0	100.0
Neurotični (%)	.0	100.0	.0	100.0
Psihotični (%)	.0	8.0	92.0	100.0

96.6 % subjekata je ispravno klasifikovano

Tabela 59.

Klasifikacioni rezultati za podgrupu muškaraca na NEO PI-R (30 skala faceta), i DELTI-10 (10 subskala), 10 empirijskih skala USO

Grupa	PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI			
	Bez dijagnoze	Neurotični	Psihotični	Ukupno
Bez dijagnoze (N)	24	1	1	26
Neurotični (N)	0	23	3	26
Psihotični (N)	0	0	34	34
Bez dijagnoze (%)	92.3	3.8	3.8	100.0
Neurotični (%)	.0	88.5	11.5	100.0
Psihotični (%)	.0	.0	100.0	100.0

94.2 % subjekata je ispravno klasifikovano

Tačnost klasifikacije za podgrupu muškaraca na osnovu faceta NEO PI-R i modaliteta DELTA-10 i 10 empirijskih skala USO iznosi **94.2%** (tabela 59). Najveća tačnost je postignuta za **psihotične ispitanike (100%)**, potom za one bez dijagnoze (92.3%), a najmanja za neurotične ispitanike (88.5%). Nijedan muškarac nije pogrešno svrstan u grupu bez dijagnoze, i nijedan psihotičan muškarac nije pogrešno prepoznat kao neurotičan. Najčešće greške su pogrešno prepoznavanje neurotičnih ispitanika kao psihotičnih (11.5%), a potom ispitanika bez dijagnoze kao neurotičnih ili psihotičnih (3.8%).

Uključivanjem skala USO, kada se analize urade odvojeno za muškarce, dolazi do povećanja ukupne tačnosti klasifikacije za **5.8%**, a tačnost se povećava

prvenstveno za grupu psihotičnih ispitanika (za 8.8%), a potom neurotičnih (za 7.7%). Procenat pogrešnog svrtavanja smanjen je za skoro sve grupe (tabele 54 i 59).

REZIME: Dodavanjem skala USO facetama NEO PI-R i modalitetima DELTA-10 tačnost klasifikacije ispitanika povećana je na sva tri nivoa posmatranja podataka:

- Na celokupnom uzorku tačnost klasifikacije ispitanika je **80.3%** što znači da je veća za **7.5%**, a poboljšanje u klasifikaciji se odnosi na sve ispitivane grupe.
- Tačnost klasifikacije **ispitanica** po pripadajućim grupama je **96.6%**, što je za **10.4% više** kada se dodaju skale USO. Najveća tačnost je postignuta za **neurotične ispitanice (čak 100%)**.
- Tačnost klasifikacije za podgrupu **muškaraca** je **94.2%**, te vidimo da se **povećala** ukupna tačnost klasifikacije za **5.8%**. Najveća tačnost je postignuta za **psihotične ispitanike (čak 100%)**.

4. 2. 2. 5. Kros validacija doprinosa USO „leave one-out” diskriminativnom analizom

U kros-validaciji, svaki slučaj je klasifikovan na osnovu funkcije koja se izvedena iz svih ostalih slučajeva, sem njega. Ovako izvršena klasifikacija omogućuje dobijanje korektnije procene klasifikacione uspešnosti diskriminativne funkcije (Tenjović, 2002)

Na osnovu NEO PI-R domena i total DELTA 50.6% subjekata se postupkom kros validacije ispravno klasifikuje u grupe (tabela 1, u prilogu 3¹⁶). Kada im se dodaju dva faktora višeg reda USOa, dolazi do smanjenja tačnosti opšte klasifikacije za 2.9%, te ona iznosi 47.7% (tabela 2, prilog 3).

Na osnovu NEO PI-R faceta i 10 modaliteta DELTA, 56.1% subjekata se postupkom kros validacije ispravno klasifikuje u grupe (tabela 3, u prilogu 3). **Uvodjenje skala USO** dovodi do **smanjenja** ukupne tačnosti klasifikacije prethodno utvrđene na osnovu 30 skala faceta NEO-P-R i 10 subskala DELTA za **2.3%** i iznosi 53.8% (tabela 4,

¹⁶ Detaljniji rezultati koji su utvrđeni diskriminativnom analizom uz „one leave out“ krosvalidacionu klasifikaciju prikazani su u tabelama prilogu, radi lakše preglednosti.

prilogu 3). Medjutim, ukoliko pogledamo zasebno muške i ženske ispitanike, dobijamo nešto drugačije rezultate:

Na poduzorku žena, tačnost klasifikacije osnovu 30 skala faceta NEO PI-R i 10 subskala DELTA, utvrđen leave-one-out diskriminativnom analizom iznosi 52.9%, a kada im se priključe skale USO tačnost raste na 54.0%, što je **porast u tačnosti klasifikacije od 1,1%** (tabele 5 i 6, u prilogu 3).

Na poduzorku muškaraca, tačnost klasifikacije osnovu 30 skala faceta NEO PI-R, 10 subskala DELTA, utvrđen leave-one-out diskriminativnom analizom iznosi 45.3%, a kada im se priključe skale USO tačnost raste na 46.5%, što je **porast u tačnosti klasifikacije od 1.2%** (tabele 7 i 8, u prilogu 3).

ZAKLJUČCI:

Tabela 60.

Rezime doprinosa skala USOA u tačnosti klasifikacije, nakon NEO PI-R i DELTA

	Ukupna tačnost klasifikacije %	
	Diskriminativna analiza	„One leave out“ diskriminativna analiza
1. NEO PI-R domeni & tot DELTA	56.3	50.6
2. NEO PI-R domeni & tot DELTA & dva faktora višeg reda USOA	53.4	47.7
(2-1) Doprinos dva faktora USO NEO PI-R domenima i tot Delti	-2.9	-2.9
3. NEO PI-R faceti & DELTA skale modaliteta	72.8	56.1
4. NEO PI-R faceti & DELTA skale modaliteta & USO	80.3	53.8
(4-3) Doprinos dva faktora USO NEO PI-R domenima i Delti	7.5	-2.3

- Doprinos skala USO, utvrđen diskriminativnom analizom, ogleda se u povećanju tačnosti klasifikacije ispitanika u odgovarajuće kliničke grupe, a nakon primene NEO PI-R skala faceta i DELTA skala modaliteta, i to: na nivou celog uzorka 7,5%, na poduzorku muškaraca 5,8%, a na poduzorku žena 10,4%. Na osnovu ovih rezultata bi bila potvrđena naša hipoteza od bar 3% dodatno korektno klasifikovanih slučajeva koje obezbeđuje USO nakon primene NEO PI-R i DELTA.
- Kada se izvrši kros validacija one-leave-out diskriminativnom analizom vidimo da prethodno utvrđena poboljšanja u klasifikaciji na osnovu upitnika USO, a nakon primene NEO PI-R (skala faceta) i DELTA 10 (skala modaliteta), gube na svojoj snazi, ili čak dobijaju negativan predznak. Stoga bi postojala mogućnost da su ova poboljšanja u klasifikaciji samo prividna.
- Kako je moguće da uvođenje novog instrumenta smanjuje ukupnu tačnost klasifikacije na nivou celog uzorka one leave out diskriminativnom analizom? Izgleda da neke varijable iz USO sa jedne, i NEO PI-R i DELTA sa druge strane, međusobno visoko koreliraju i na neki način se poništavaju. Integracija različitih uglova gledanja na fenomene zahteva dodatno premišljanje o mogućim preklapanjima u sadržaju varijabli. Takođe, možda smo naišli na fenomene koji su polno osetljivi, tako da mešanje podataka koje daju muškarci i žene dovodi do gubljenja ili poništavanja potencijalno korisnih podataka.
- Oba postupka diskriminativne analize potvrđuju poboljšanja u klasifikaciji na osnovu upitnika USO, a nakon primene NEO PI-R i DELTA 10, kada se urade analize odvojeno za muškarce i žene, što je u skladu sa hipotezom istraživanja.
- U prilog nepostojanju inkrementalnog doprinosa skala USOa, nakon primene NEO PI-R i DELTA, osim rezultata kros validacije one-leave-out diskriminativnom analizom, govori i slabija diskriminativna moć dva faktora višeg reda, čijim uvodjenjem dolazi do smanjenja ukupne tačnosti klasifikacije kliničkih grupa za 2,9% na celokupnom uzorku (rezultati obe diskriminativne analize).

Dakle, delimično je potvrđjena naša hipoteza da:

- H4. Skala self diferencijacije i odnosa sa važnim drugim obezbeđuje inkrementalni diferencijalno dijagnostički doprinos (bar 3% dodatno korektno klasifikovanih slučajeva) prilikom razvrstavanja kliničkih grupa u odnosu na NEO PI-R (skale faceta) i Deltu (skale modaliteta).

4. 2. 3. POTRAGA ZA INFORMACIJAMA KOJIMA USO OSTVARUJE DISKRIMINATIVNI DOPRINOS

4. 2. 3. 1. Informacije koje sadrže deset skala USO, a koje su sadržane u NEO PI-R i Delti-10

4. 2. 3. 1. 1. Skala Stanje inhibicije usled ambivalencije

Na osnovu skorova domena NEO PI-R i total DELTA ($R = 0.82$; $F(6, 169) = 57.99$; $p < 0.000$) možemo predvideti **66%** varijabiliteta skale *Stanje inhibicije usled ambivalencije*. Ukoliko pogledamo parcijalne standardizovane regresione koeficijente (kolona BETA) možemo zaključiti da dve skale doprinose objašnjenju *Inhibicije usled ambivalencije*: Neuroticizam ($Beta = -0.119$; $t = 7.039$; $p < 0.000$) i total DELTA ($t = 6.183$; $p < 0.000$). Ostali prediktori nisu statistički značajani (tabela 61).

Tabela 61.

Predviđanje skorova na skali Inhibicije usled ambivalencije na osnovu domena NEO PI-R i total DELTA – koeficijenti regresione analize: korigovan R^2 , F i njegova značajnost, parcijalni standardizovani koeficijenti, koeficijenti korelacije

Model	Beta	t	P	Korelacije		
				Zero-order	Partial	Part
(Intercept)		-.074	.941			
Neuroticizam	.482	7.039	.000	.766	.476	.310
Ekstraverzija	.018	.294	.769	-.372	.023	.013
Otvorenost	-.086	-1.617	.108	-.159	-.123	-.071

Saradljivost	.093	1.836	.068	-.118	.140	.081
Savesnost	-.038	-.613	.541	-.526	-.047	-.027
DELTA tot	.396	6.183	.000	.728	.429	.272
R	F(6,169)	p				
0.82	57.99	0.000				
Korigovan R ² = 0.66						

4. 2. 3. 1. 2. Skala Samoidealizacija

34% varijabiliteta skale *Samoidealizacije* možemo predvideti na osnovu skorova domena NEO PI-R i total DELTA (R=0.60; F(6, 169)=16.25; p<0.000) (tabela 62). Ukoliko pogledamo parcijalne standardizovane regresione koeficijente (kolona BETA) možemo videti da dve skale najviše doprinose objašnjenju skale *Samoidealizacije*: total DELTA (Beta=0.601, t=6.746; p<0.000) i Ekstraverzija (Beta =0.318; t=3.630; p<0.000). Skale Otvorenosti i Saradljivosti takodje statistički značajno doprinose predviđanju skorova sa ove skale.

Tabela 62.

Predviđanje skorova na skali Samoidealizacije na osnovu domena NEO PI-R i total DELTA – koeficijenti regresione analize: korigovan R², F i njegova značajnost, parcijalni standardizovani koeficijenti, koeficijenti korelacije

Model	Beta	t	P	Korelacije		
				Zero-order	Partial	Part
(Intercept)		1.016	.311			
Neuroticizam	-.145	-1.518	.131	.112	-.116	-.093
Ekstraverzija	.318	3.630	.000	.184	.269	.222
Otvorenost	-.177	-2.398	.018	-.106	-.181	-.147
Saradljivost	-.156	-2.201	.029	-.353	-.167	-.135
Savesnost	.103	1.186	.237	-.029	.091	.073
DELTA tot	.601	6.746	.000	.420	.461	.413
R	F(6,169)	p				
0.605	16.247	0.000				
Korigovan R ² =0.34						

4. 2. 3. 1. 3. Skala Konfuzija granica self/drugi

Na osnovu skorova domena NEO PI-R i total DELTA ($R = 0.84$; $F(6, 169) = 66.839$; $p < 0.000$) možemo predvideti **69%** varijabiliteta skale *Konfuzija granica self/drugi*. Ukoliko pogledamo parcijalne standardizovane regresione koeficijente (kolona BETA) možemo zaključiti da je skala koja najviše doprinosi objašnjenju skale *Konfuzija granica self/drugi* total DELTA (Beta = 0.891, $t = 14.618$; $p < 0.000$). Takođe, statistički značajno doprinose predviđanju skorova sa ove skale, skale NEO PI-R Ekstraverzija (Beta = 0.157; $t = 2.633$; $p < 0.009$) i Savesnost (Beta = 0.139; $t = 2.332$; $p < 0.021$) (tabela 63).

Tabela 63.

Predviđanje skorova na skali Konfuzija granica self/drugi na osnovu domena NEO PI-R i total DELTA – koeficijenti regresione analize: korigovan R^2 , F i njegova značajnost, parcijalni standardizovani koeficijenti, koeficijenti korelacije

Model	Beta	t	P	Korelacije		
				Zero-order	partial	Part
(Intercept)		-4.002	.000			
Neuroticizam	.044	.676	.500	.518	.052	.028
Ekstraverzija	.157	2.633	.009	-.098	.198	.110
Otvorenost	-.090	-1.787	.076	-.111	-.136	-.075
Saradljivost	-.004	-.092	.926	-.272	-.007	-.004
Savesnost	.139	2.332	.021	-.293	.177	.098
DELTA tot	.891	14.618	.000	.814	.747	.612
	R	F(6,169)	p			
	0.839	66.838	0.000			
				Korigovan $R^2 = 0.69$		

4. 2. 3. 1. 4. Skala Kontakt sa drugima u službi samorazvoja

Na osnovu skorova domena NEO PI-R i total DELTA ($R = 0.555$; $F(6, 169) = 12.559$; $p < 0.000$) možemo predvideti **28%** varijabiliteta skale *Kontakt sa drugima u službi samorazvoja*. Skale koje najbolje predviđaju skorove skale *Kontakt sa drugima u službi samorazvoja*

su total DELTA (Beta = 0.396, t = 4.256; p < 0.000) i Otvorenost (Beta = 0.322, t = 4.175; p < 0.000). Skale NEO PI-R Ekstraverzija (Beta = 0.215; t = 2.356; p < 0.02) i Saradljivost (Beta = 0.161; t = 2.178; p < 0.031) takođe statistički značajno doprinose predviđanju skorova sa ove skale. Skala Neuroticizma nalazi se blizu granice statističke značajnosti (Beta = -0.183; t = -1.838; p < 0.068) (tabela 64).

Tabela 64.

Predviđanje skorova na skali Kontakt sa drugim u službi samorazvoja na osnovu domena NEO- PI-R i total DELTA – koeficijenti regresione analize: korigovan R², F i njegova značajnost, parcijalni standardizovani koeficijenti, koeficijenti korelacije

Model	Beta	t	p	Korelacije		
				Zero-order	Partial	Part
(Intercept)		.569	.570			
Neuroticizam	-.183	-1.838	.068	-.113	-.140	-.118
Ekstraverzija	.215	2.356	.020	.361	.178	.151
Otvorenost	.322	4.175	.000	.438	.306	.267
Saradljivost	.161	2.178	.031	.138	.165	.139
Savesnost	.103	1.134	.258	.215	.087	.073
DELTA tot	.396	4.256	.000	.062	.311	.272
	R	F(6,169)	p			
	0.555	12.559	0.000			

Korigovan R² = 0.28

4. 2. 3. 1. 5. Skala Obezvredivanje

Na osnovu skorova domena NEO PI-R i total DELTA (R = 0.607; F (6, 169) = 16.462; p < 0.000) (tabela 65) možemo predvideti **35%** varijabiliteta skale *Obezvredivanje*. Ukoliko pogledamo parcijalne standardizovane regresione koeficijente (kolona BETA) možemo zaključiti da su skale koje najviše doprinose objašnjenju skorova skale *Obezvredivanje* total DELTA (Beta = 0.891, t = 14.618; p < 0.000) i Savesnost (Beta = 0.332; t = 3.822; p < 0.000). Saradljivost NEO PI-R (Beta = -0.148; t = -2.094; p < 0.038) takođe statistički značajno doprinosi predviđanju skorova sa ove skale.

Tabela 65.

Predviđanje skorova na skali Obezvredivanje na osnovu domena NEO- PI-R i total DELTA – koeficijenti regresione analize: korigovan R^2 , F i njegova značajnost, parcijalni standardizovani koeficijenti, koeficijenti korelacije

Model	Beta	t	p	Korelacije		
				Zero-order	Partial	Part
(Intercept)		2.587	.011			
Neuroticizam	.161	1.697	.092	.328	.129	.104
Ekstraverzija	.098	1.122	.263	.020	.086	.069
Otvorenost	-.062	-.836	.405	-.070	-.064	-.051
Saradljivost	-.148	-2.094	.038	-.278	-.159	-.128
Savesnost	.332	3.822	.000	-.053	.282	.234
DELTA tot	.556	6.253	.000	.515	.433	.382
	R	F(6,169)	p			
	0.607	16.462	0.000			
Korigovan $R^2 = 0.346$						

4. 2. 3. 1. 6. Skala Spremnost na ulaganja osećanja u odnos

Na osnovu skorova domena NEO PI-R i total DELTA ($R = 0.465$; $F(6, 169) = 7.788$; $p < 0.000$) možemo predvideti **19%** varijabiliteta skale *Spremnost na ulaganja osećanja u odnos*. Ukoliko pogledamo parcijalne standardizovane regresione koeficijente (kolona BETA) možemo zaključiti da su skale koje doprinose objašnjenju skorova skale *Spremnost na ulaganja osećanja u odnos* total DELTA (Beta = 0.353, $t = 7.788$; $p < 0.000$) i Ekstraverzija (Beta = 0.314; $t = 3.234$; $p < 0.001$) (tabela 66).

Tabela 66.

Predviđanje skorova na skali Spremnost na ulaganja osećanja u odnos na osnovu domena NEO-PI-a i total DELTA – koeficijenti regresione analize: korigovan R², F i njegova značajnost, parcijalni standardizovani koeficijenti, koeficijenti korelacije

Model	Beta	t	p	Korelacije		
				Zero-order	partial	Part
(Intercept)		.957	.340			
Neuroticizam	-.029	-.273	.785	-.036	-.021	-.019
Ekstraverzija	.314	3.234	.001	.351	.241	.220
Otvorenost	.120	1.463	.145	.269	.112	.100
Saradljivost	.081	1.031	.304	.012	.079	.070
Savesnost	.159	1.642	.102	.194	.125	.112
DELTA tot	.353	3.567	.000	.116	.265	.243
	R	F(6,169)	p			
	0.465	7.788	0.000			

Korigovan R² = 0.189

4. 2. 3. 1. 7. Skala Prihvatanje pogrešivosti

Na osnovu skorova domena NEO PI-R i total DELTA (R = 0.480; F (6, 169) = 8.441; p < 0.000) možemo predvideti **20%** varijabiliteta skale *Prihvatanje pogrešivosti*. Ukoliko pogledamo parcijalne standardizovane regresione koeficijente (kolona BETA) možemo zaključiti da jedino skala Saradljivost (Beta = 0.239; t = 3.069; p < 0.002) doprinosi objašnjenju skorova skale Prihvatanje pogrešivosti (tabela 67).

Tabela 67.

Predviđanje skorova na skali Prihvatanje pogrešivosti na osnovu domena NEO PI-R i total DELTA – koeficijenti regresione analize: korigovan R², F i njegova značajnost, parcijalni standardizovani koeficijenti, koeficijenti korelacije

Model	Beta	t	p	Korelacije		
				Zero-order	Partial	Part
(Intercept)		3.673	.000			
Neuroticizam	.073	.700	.485	-.108	.054	.047
Ekstraverzija	.099	1.029	.305	.251	.079	.069
Otvorenost	.221	2.723	.007	.343	.205	.184
Saradljivost	.239	3.069	.002	.293	.230	.207
Savesnost	.258	2.683	.008	.307	.202	.181
DELTA tot	.102	1.038	.301	-.111	.080	.070
	R	F(6,169)	p			
	0.480	8.441	0.000			
Korigovan R ² = 0.203						

4. 2. 3. 1. 8. Skala Ljudi kao oslonac

Tabela 68.

Predviđanje skorova na skali Ljudi kao oslonac na osnovu domena NEO PI-R i total DELTA – koeficijenti regresione analize: korigovan R², F i njegova značajnost, parcijalni standardizovani koeficijenti, koeficijenti korelacije

Model	Beta	t	p	Korelacije		
				Zero-order	Partial	Part
(Intercept)		2.733	.007			
Neuroticizam	-.075	-.726	.469	-.267	-.056	-.048
Ekstraverzija	.205	2.177	.031	.354	.165	.144
Otvorenost	.112	1.408	.161	.290	.108	.093
Saradljivost	.238	3.122	.002	.271	.234	.206
Savesnost	.243	2.587	.011	.405	.195	.171
DELTA tot	.125	1.300	.195	-.200	.099	.086
	R	F(6,169)	p			
	0.513	10.047	0.000			
Korigovan R ² = 0.237						

Na osnovu skorova domena NEO PI-R i total DELTA ($R = 0.513$; $F(6, 169) = 10.047$; $p < 0.000$) (tabela 68) možemo predvideti **24%** varijabiliteta skale *Ljudi kao oslonac*. Ukoliko pogledamo parcijalne standardizovane regresione koeficijente (kolona BETA) možemo videti da tri skale doprinose objašnjenju skorova skale *Ljudi kao oslonac*: Saradljivost (Beta = 0.238, $t = 3.122$; $p < 0.002$), Savesnost (Beta = 0.243, $t = 2.587$; $p < 0.011$) i Ekstraverzija (Beta = 0.205; $t = 2.177$; $p < 0.031$).

4. 2. 3. 1. 9. Skala Ogledanje

Tabela 69.

Predviđanje skorova na skali Ogledanje na osnovu domena NEO PI-R i total DELTA – koeficijenti regresione analize: korigovan R^2 , F i njegova značajnost, parcijalni standardizovani koeficijenti, koeficijenti korelacije

Model	Beta	t	p	Korelacije		
				Zero-order	partial	Part
(Intercept)		1.851	.066			
Neuroticizam	.158	1.534	.127	.290	.117	.101
Ekstraverzija	.325	3.443	.001	.049	.256	.227
Otvorenost	-.250	-3.141	.002	-.160	-.235	-.207
Saradljivost	-.023	-.307	.759	-.230	-.024	-.020
Savesnost	.040	.425	.671	-.144	.033	.028
DELTA tot	.387	4.030	.000	.417	.296	.266
	R	F(6,169)	p			
	0.513	4.300	0.001			

Korigovan $R^2 = 0.237$

Na osnovu skorova domena NEO PI-R i total DELTA ($R = 0.513$; $F(6, 169) = 4.300$; $p < 0.001$) (tabela 69) možemo predvideti **24%** varijabiliteta skale *Ogledanje*. Ukoliko pogledamo parcijalne standardizovane regresione koeficijente možemo videti da tri skale doprinose objašnjenju skorova skale *Ogledanje*: tot DELTA (Beta = 0.387, $t = 4.030$; $p <$

0.000), Ekstraverzija (Beta = 0.325; t = 3.443; p < 0.001) i Otvorenost (Beta = -0.250, t = -3.141; p < 0.002).

4. 2. 3. 1. 10. Skala Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika

Tabela 70.

Predviđanje skorova na skali Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika na osnovu domena NEO PI-R i total DELTA – koeficijenti regresione analize: korigovan R², F i njegova značajnost, parcijalni standardizovani koeficijenti, koeficijenti korelacije

Model	Beta	t	p	Korelacije		
				Zero-order	Partial	Part
(Intercept)		3.774	.000			
Neuroticizam	.240	2.302	.023	.373	.174	.154
Ekstraverzija	.155	1.619	.107	.000	.124	.109
Otvorenost	.015	.182	.856	.033	.014	.012
Saradljivost	-.013	-.172	.864	-.145	-.013	-.012
Savesnost	.097	1.015	.312	-.165	.078	.068
DELTA tot	.371	3.800	.000	.442	.281	.255
	R	F(6,169)	p			
	0.490	8.894	0.000			

Korigovan R² = 0.213

Na osnovu skorova domena NEO PI-R i total DELTA (R = 0.490; F (6, 169) = 8.864; p < 0.000) možemo predvideti **21%** varijabiliteta skale *Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika*. Ukoliko pogledamo parcijalne standardizovane regresione koeficijente možemo videti da dve skale statistički značajno predviđaju skorove ove skale: tot DELTA (Beta = 0.371, t = 3.800; p < 0.000) i Neuroticizam (Beta = -0.240, t = 2.302; p < 0.023) (tabela 70).

ZAKLJUČCI:

Tabela 71.

Predviđen stepen varijabiliteta skorova sa skala USO na osnovu skorova NEO PI-R i DELTA 10 – rezime i kronbahova α za skale

SKALE	Korigovan R^2	α
Stanje inhibicije usled ambivalencije	.66	.84
(Samo)idealizacija	.34	.82
Konfuzija granica self/drugi	.69	.85
Kontakt sa drugima u službi samorazvoja	.28	.72
Obezvredivanje	.35	.58
Spremnost na ulaganje osećanja u odnos	.19	.70
Prihvatanje pogrešivosti	.20	.64
Ljudi kao oslonac	.24	.55
Ogledanje	.24	.75
Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika	.21	.45
Korelacija korigovanog R^2 i α		.65

U tabeli 71 rezimiran je predviđen stepen varijabiliteta skorova sa skala USO na osnovu skorova NEO PI-R i DELTA-10.

- Uopšte uzev, što je veća pouzdanost skala, veći je stepen objašnjenja bazične strukture ličnosti NEO PI-R-om i Deltom-10 (korelacija korigovanog R^2 i α je .65).
- Na osnovu NEO PI-R i DELTA-10 može se predviti skoro dve trećine skorova koji se dobijaju na skalama *Stanje inhibicije usled ambivalencije* i *Konfuzija granica self/ drugi*.
- Na osnovu skorova skala domena NEO PI-R i DELTA-10 može se uglavnom predviti manje od trećine varijanse skorova na preostalim osam skala USO.
- Ako pogledamo koje skale pokazuju najbolje metrijske karakteristike (od kojih dve sakupljaju informacije slično kao NEO PI-R i DELTA-10) izgleda da USO

svoj doprinos (nakon primene NEO PI-R i DELTA-10) ostvaruje najviše kroz tri skale: *Samoidealizacija*, *Kontakt sa drugima u službi samorazvoja* i *Ogledanje*.

- Ako poredamo skale USO na osnovu redosleda koje zauzimaju na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim, utvrđenih TOS analizom (tabela 72), vidimo da DELTA to statistički značajno predviđa skorove svih skala USO, osim onih koji mere najzrelije oblike selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim (skale Ljudi kao oslonac i Prihvatanje pogrešivosti). Ipak, skorovi skale USO *Kontakt sa drugima u službi samorazvoja*, koja odražava visok nivo selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim, DELTA to značajno predviđa. Smatramo da DELTA to, kao pokazatelj psihoticizma ili konfuzije granice između selfa i drugog, na ovom mestu verovatno odražava aspekte zrelog self-objektnog iskustva (u kohutovskom smislu), postojanja emotivne i mentalne rezonance (objašnjene u Diskusiji, teorijska podloga ove skale) koji omogućavaju doživljaj ispunjenosti u odnosu sa drugim i dalji razvoj selfa.

Tabela 72.

Predviđen stepen varijabiliteta skorova sa skala USO na osnovu skorova DELTA-10 – rezime (USO skale su poredane po redosledu koji zauzimaju na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim utvrđenih TOS analizom)

SKALE USO	Beta	t	p	Korelacije		
				Zero-order	Partial	Part
(Samo)idealizacija	.601	6.746	.000	.420	.461	.413
Konfuzija granica self/drugi	.891	14.618	.000	.814	.747	.612
Ogledanje	.387	4.030	.000	.417	.296	.266
Stanje inhibicije usled ambiv.	.396	6.183	.000	.728	.429	.272
Obezvredivanje (Agresija)	.556	6.253	.000	.515	.433	.382
Spremnost na ul. osećanja u odnos	.353	3.567	.000	.116	.265	.243
Ljudi kao oslonac	.125	1.300	.195	-.200	.099	.086
Kontakt sa dr. u službi s.razvoja	.396	4.256	.000	.062	.311	.272
Prihvatanje pogrešivosti	.102	1.038	.301	-.111	.080	.070

V DISKUSIJA

U pokušaju da povežemo psihoanalitička saznanja o strukturi ličnosti sa saznanjima psihologije individualnih razlika, nastao je novi instrument, Upitnik Self diferencijacije i odnosa sa važnim drugim – USO, koji nam potencijalno omogućuje dobijanje novih podataka o bazičnoj strukturi ličnosti, kao i potencijalnu proveru psihoanalitičkih teorija o strukturi ličnosti.

Za sto godina postojanja psihoanalize akumulirala su se znanja o strukturi i načinima funkcionisanja ličnosti, kao i o ulozi ranih objektnih odnosa u kasnijem razvoju ličnosti. Ova znanja prvenstveno su doprinosila usavršavanju psihoanalitičke tehnike kojom se ostvaruje restrukturacija ličnosti. Poslednjih četrdesetak godina sve više se ukazuje na važnost naučne verifikacije psihoanalitičkih saznanja, kao i na niz prednosti multidisciplinarnih pristupa proučavanju čoveka. Sve je više psihoanalitičara koji znaju da koriste metode empirijske nauke, te se na taj način ostvaruju uslovi za kreativan, međusobno obogaćujući susret sa drugim naučnim disciplinama. Ovaj rad je inspirisan radom takvih psihoanalitičara istraživača – Sidnija Blata i Dajane Dajmond (Sidney J. Blatt, Diana Diamond), koji su kreirali Skalu za procenu stepena diferencijacije – odnosa (povezanosti) reprezentacija selfa i objekata.

Na osnovu ove skale i opštih znanja iz psihoanalitičke teorije i prakse, pokušali smo da operacionalizujemo nivoe self-diferencijacije i kvaliteta odnosa sa važnim osobama, konstrukte na osnovu kojih psihoanalitičari procenjuju strukturu ličnosti i stepen njenog psihološkog razvoja. Kreiran je instrument Upitnik Self diferencijacije i odnosa sa važnim drugim USO-146 (tokom istraživačkog seminara BPD). U okviru rada na ovoj tezi produkovana je njegova usavršena verzija USO-100, čije su osnovne psihometrijske karakteristike proverene i prikazane u radu. Da li ovaj upitnik omogućuje razlikovanje nivoa strukture ličnosti proveravano je na osnovu njegove efikasnosti u diskriminaciji kliničkih

grupa, posebno za oba pola. Kreirana je i unapređena verzija USO-69, namenjena daljim istraživanjima.

Glavni problem našeg istraživanja bila je provera inkrementalne diferencijalno-dijagnostičke snage USO-100 u odnosu na postojeće instrumente za procenu strukture ličnosti: NEO PI-R i DELTA.

Inventar NEO PI-R Koste i Mek Kria (Coste & Mc Crea, 1997) izabran je jer predstavlja najrazrađeniju operacionalizaciju petofaktorskog modela ličnosti. Petofaktorski model je konceptualno i empirijski najbolje zasnovan model proučavanja individualnih razlika. Po njemu se prostor bazične strukture ličnosti može opisati kroz pet bazičnih dimenzija ličnosti: neuroticizam, ekstraverzija, otvorenost, saradljivost i savesnost. Ipak, i pored dobrih dokaza o obuhvatnosti i univerzalnosti ovog modela, utvrđen je izostanak sadržaja koji opisuje dezintegrativne fenomene. Stoga je u naš rad uključen instrument DELTA- 10 (Knežević sa sar., 2011), namenjen merenju dimenzije Dezintegracije ili Predispozicije ka psihozi kao bazične crte ličnosti.

Da li USO, i pored toga što je visok stepen objašnjenja bazične strukture ličnosti kroz šestofaktorsku soluciju već dostignut, može da omogući pronalaženje novih činjenica o bazičnoj strukturi ličnosti? Pokušali smo da damo odgovor na ovo pitanje utvrđivanjem procenta dodatne varijanse u objašnjenju razlika između grupa na osnovu upitnika USO, a nakon primene NEO PI-R i DELTA, posebno za oba pola.

Uzorak na kome je obavljeno istraživanja obuhvatao je 174 ispitanika svrstanih u tri grupe, i to: 59 psihotočnih, 56 neurotičnih i 59 ispitanika bez psihijatrijske dijagnoze. Grupe su izjednačene po broju, polu i starosti. Svrstavanje u kliničke grupe vršilo se na osnovu dijagnoze mentalnog poremećaja (procena ordinirajućeg psihijatra), a na osnovu kriterijuma ICD-10 Klasifikacije mentalnih poremećaja (WHO, 1992). Grupu ispitanika bez dijagnoze regrutovalo je tri psihologa, iz kruga svojih poznanika.

5.1. GLAVNI NALAZI

5. 1. 1. PSIHOMETRIJSKE KARAKTERISTIKE USO-100 I UNAPREĐENA VERZIJA USO-69

5. 1. 1. 1. Psihometrijske karakteristike USO-100

Pouzdanost skala USO-100 generalno je zadovoljavajuća. Konfuzija granica (KG), Samoidealizacija (SI), Stanje inhibicije usled ambivalencije (ZA), imaju najbolju pouzdanost sa vrednostima kronbahove alfe $\alpha \geq 0.80$. Zadovoljavajuću pouzdanost imaju ($0.70 \leq \alpha < 0.80$) tri skale, jedna sumnjivu ($0.60 \leq \alpha < 0.70$), a slabu ili neprihvatljivu tri skale.

Većina skala USO pokazuje „divnu” ili „zaslužnu” *reprezentativnost*, jedna priličnu, jedna osrednju, a jedna neprihvatljivu (Uvažavanje različitosti). Najbolju *homogenost*, definisanu kao jednodimenzionalnost testa ($H_2 \geq 0.80$) imaju tri skale koje su pokazale i najbolju reprezentativnost i najbolju pouzdanost (KG, SI, ZA), tri skale imaju vrednosti između $0.80 \geq H_2 \geq 0.70$, a tri između $0.70 \geq H_2 \geq 0.60$. Uvažavanje različitosti (UR), osim slabe pouzdanosti i reprezentativnosti, najheterogenija je po predmetu merenja.

- Dakle, skale USO, uopšte uzev, imaju zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike, tj. potvrđena je hipoteza istraživanja H1 da veći broj skala USO (6) ima dobru ili zadovoljavajuću pouzdanost, sa vrednostima kronbahove alfe većim od 0.70.

Metodom analize glavnih komponenti na 10 empirijskih faktora (po Guttman-Kaiser kriterijumu, kao i po SCREE kriterijumu Catell-a, sa promax rotacijom izolovane su dve komponente višeg reda koje objašnjavaju 57.52% varijanse; prva 37.35%, a druga 20.17%). Ove dve empirijske komponente ističu razlike u organizaciji selfa kroz njegove načine odnošenja sa drugim tj. da li se drugi doživljava i tretira kao deo selfa ili kao nezavisni drugi.

Prvu empirijsku komponentu **Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima** grade skale koje mere pokušaje selfa da se definiše počevši od prvih konfuzija na granici self/drugi ka funkcionalnoj organizaciji nezavisnog selfa koji može da sadrži „dobre” i „loše” aspekte sebe. Skale koje ulaze u sastav ove prve komponente su: Konfuzija granica S/D, Stanje inhibicije usled ambivalencije, Ogledanje, Samoidealizacija, Obezvredivanje. Jedna skala koja bi, po teorijskoj pretpostavci, pripadala nešto višem nivou funkcionisanja, a koja je pripala ovoj komponenti jeste Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika (skala sa najlošijim metrijskim karakteristikama, koja je kasnije izbrisana).

Drugu empirijsku komponentu, **Self u odnosu sa nezavisnim drugim**, grade skale Ljudi kao oslonac, Kontakt sa drugima u službi samorazvoja, Prihvatanje pogrešivosti, Spremnost na ulaganje osećanja u odnos, kao i niska negativna korelacija sa faktorom Stanje inhibicije usled ambivalencije. Ove skale pripadaju selfu koji poštuje svoju i tuđu individualnost, a sa drugim se ostvaruje recipročan odnos koji se produbljuje.

Ove podatke možda bismo mogli povezati sa mišljenjem brojnih psihoanalitičara (ne svih), po kome su najteži mentalni poremećaji uzrokovani neuspehom u strukturnoj diferencijaciji ida, ega i superega (nepostojanjem jasnih granica između selfa i objekta) pre nego postojanjem unutarpsihičkog konflikta. Neuspeh u formiranju strukturno diferenciranog selfa u odnosu sa idom, egom, superegom (i objektima) prethodi kapacitetu za konflikt, i o njemu se govori kao o „psihopatologiji deficita” koja postoji nasuprot „psihopatologiji konflikta”. „Konfliktna psihopatologija” nastaje po njima tokom edipalne faze razvoja, pre nego tokom preverbalnog razvoja (Boesky, 1988, Grotstein, 1980). Izgleda da ova dva empirijska činioca višeg reda, na osnovu skala koje ulaze u njihov sastav, sadržinski odražavaju ovu dihotomiju.

Korelacija ove dve empirijske komponente iznosi $r = 0.23$, tj. nalazi se na granici između nikakve i niske povezanosti. Da bismo bolje razumeli da li naš upitnik omogućava da se ispitanici razlikuju na jednoj dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim, ili je reč ipak o dve relativno nezavisne dimenzije (što bi se moglo zaključiti na osnovu nepostojanja korelacije dve empirijske komponente) pristupili smo naknadnoj analizi USO modelom teorije odgovora na stavke.

5. 1. 1. 2. Upitnik self-diferencijacije i odnosa sa važnim drugim USO-69

Model teorije odgovora na stavke je ukazao na neophodnost brisanja 31 stavke, kao i poslednjeg, 10. faktora (Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika).

Napravljena je nova verzija upitnika sa 69 ajtema, svrstanih u 9 skala, koji smo nazvali USO-69. Pouzdanost nove, treće verzije upitnika iznosi 0.91 (pouzdanost uzorka – student reliability), a pouzdanost stavki (item reliability) iznosi 0.98.

Ajtemi i ispitanici se raspoređuju u obliku normalne krive na kontinuumu jedne dimenzije Sefdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim, pokrivajući opseg od –1.25 do 1 logit jedinica. Na jednom kraju skale je ekstremno negativna/pozitivna procena sebe i drugog, a na drugom prihvatanje i razumevanje nesavršenog sebe i nesavršenog drugog.

Prikazani model dobijen analizom TOS objašnjava 39.4% varijanse objašnjene merama. 12.2% varijanse objašnjava prvi kontrast. Dalje analize su pokazale da ono što se dobija kao prvi kontrast u ovom modelu, negativno korelira sa crtom ličnosti Popustljivost (aspekt domena Saradljivosti u NEO PI-R). Dakle, skorovi na skali selfdiferenciranosti i odnosa sa važnim drugim ne zavise samo od (ne)razvijenosti selfa i odnosa sa važnim drugim kod ispitanika, već jednim, manjim delom i od ličnosti ispitanika tj. od crte ličnosti – (ne)popustljivost (glavna rezidua modela).

Sledi prikaz psihoanalitičke teorijske osnove devet skala koje grade instrument USO-69. Svaka skala opisuje određeno stanje uma, za koje je ponuđeno psihoanalitičko objašnjenje.

5. 1. 1. 3. Teorijska osnova skala USO-69

1. (Samo)idealizacija – odbrana od preplavljujućih anksioznosti (autistične odbrane, inkapsulirano stanje samodovoljnosti)

Ova skala, uopšte uzev, opisuje odbrambene manevre koji odražavaju potrebu da se ojača i konsoliduje nejak self kroz samoidealizaciju ili idealizaciju drugog (koji je u unutrašnjem doživljaju self).

Ovakva stanja uma prisutna su kod najtežih oblika psihopatologije (npr. autizma) gde se formira autistični oklop kao odbrana od nepodnošljivih osećanja emocionalne frustracije,

bespomoćnosti i očaja. Reč je o primitivnim procesima koji postaju ekscesivni ne bi li se osoba zaštitila od doživljaja unutrašnje katastrofe. „Prazna depresija” (doživljaj unutrašnje rupe) povezana je sa osećanjem gubitka urođeno značajnog dela majke koji se doživljava kao deo sopstvenog tela, ali koga najednom nema.

Autizam bukvalno znači živeti u sebi, i dok posmatraču izgleda da je autistična osoba potpuno self-centrirana, njen doživljaj je da ona, a pre svega njeno telo, ne postoji. Razmatrajući razvojnu fazu normalnog autizma, **Tustin** (1969) opisuje dete koje doživljava sebe kroz tok senzacija. Sa prvim internalizacijama dovoljno umirujućeg i zaštićujućeg iskustva s majkom koja obezbeđuje primarni intrapsihički kontejnment bradavicom-u-usutima, dete oseća da se njegovi delovi tela drže zajedno ispod kože. (Bick, po Tustin 1969). Tek tada određen stepen telesne odvojenosti od majke može biti tolerisan bez straha od raspadanja. Introjekcijom i identifikacijom sa majkom koja može da podnese bol telesne odvojenosti, koja je živa i može da misli, započinje razvoj psihe kakvu poznajemo. U situaciji dovoljno dobrog roditeljstva blaženstvo zadovoljenja instikata dešava se dovoljno često, na obostrano zadovoljstvo oba člana dijade. Međutim, ukoliko ono izostaje, dete se ne nosi samo sa osećanjem nedostatka nečeg važnog, već sa eksplozivnom frustracijom koja se doživljava telesno kao iskustvo ekstremnog, nepodnošljivo „lošeg”, kao smrtni strah. Bion ovu situaciju naziva „psihološkom katastrofom”, dok Balint govori o „bazičnoj grešci” (Balint, 1958). Nedostatak je nepodnošljiv košmar. Autoerotske aktivnosti donose ekstatične iluzije koje služe kao sklonište od ovog košmara, i stvaraju iluziju da se separacija može izbeći. Kada se ove iluzije slome, stanje unutrašnjeg užasa postaje još turobnije (stanje pada odbrana opisuje naredna skala)

Izgleda da autistični način funkcionisanja nastaje kao rezultat telesnog odvajanja koje se doživljava na traumatičan način. Vinikot je je pisao da su ova deca morala „prerano da reaguju” (Winnicott, 1958, po Tustin, 1969), Rubinfajn da su razvila preranu svesnost da je objekat odvojen od selfa (Rubinfine, 1961, po Tustin, 1969), Bikova da se telesna odvojenost iskusila pre nego što je kontejnirajuća uloga kože dovoljno čvrsto uspostavljena.

Malerova diskutuje o ovom prvom, nediferenciranom, bezobjektnom stanju kao o autističnoj fazi razvoja, o kojoj su drugi pre nje govorili kao o stanju primarnog narcizma (Freud, 1914, Spitz, 1965, po Blatt sa sar., 1975).

Ogden govori o tri osnovne psihološke organizacije (autistično-graničnoj, paranoidno-shizoidnoj i depresivnoj) u kojima se anksioznost doživljava uvek u odnosu na iskustvo nepovezanosti (dezintegracije) sa drugim. U depresivnoj poziciji anksioznost izaziva prekid u odnosima sa celovitim objektima i doživljava se strah da smo povredili ili oterali od sebe osobu koju volimo. U shizoparoidnoj poziciji dominira strah od uništenja, od napada koji dovode do fragmentacije delova selfa i objekta. U autistično-graničnoj organizaciji (autistic-contiguous) doživljava se iskustvo predstojećeg raspada čulne površine i kohezije ili „bezbednosnog ritma”, sa pratećim osećanjima curenja, rastvaranja, nestajanja ili padanja u bezoblični neograničeni prostor (Ogden, 1989).

Mitrani J. (1992), inspirisana radom Frances Tustin, opisuje autistične manevre koji služe kao protektivni štit protiv užasavajuće svesnosti o telesnoj odvojenosti i rastvaranju u ništa koji su prisutni kod neurotičnih pacijenata. Reč je o delovima koji su inkapsulirani, odvojeni od ostatka ličnosti i često nedodirljivi za analitičara, te se o njima razmišlja i kao o „starim” psihotičnim jezgrima. Sidni Klajn (Klein, 1980) smatra da su ova područja uma puna intenzivnog, nepodnošljivog straha od bola, smrti, raspada, nervnog sloma, povezana sa nementalizovanom separacionom anksioznošću ranog detinjstva. Po njemu, ovi fenomeni su upadljivo slični procesima koji dominiraju stanjima uma kod autistične dece. U terapijskoj situaciji, inkapsuliran deo dolazi do izražaja kroz zaravnjenost osećanja prema analitičaru uz istovremeno očajno i uporno držanje za njega kao jedini izvora života, kroz preokupiranost analitičarevim tonom glasa ili izrazima lica, bez obzira na sadržaj interpretacije i sa izraženim osećanjem nepoverenja (Klein, 1980).

2. Konfuzija granica self drugi – slom odbrana, preplavljenost anksioznošću

U ovim stanjima uma postoji doživljaj sopstvenog telesnog selfa ili unutrašnjih stanja narušenih tako da se granica između unutrašnjeg i spoljašnjeg, sebe i drugog, gubi ili je prisutna u slaboj meri. Postoji tendencija da se telesni self, kao i unutrašnja stanja dožive kao da pripadaju drugome, da su strana, ili je prisutna preplavljujuća identifikacija sa drugim ili sa neživim stvarima. (Psihotična osoba se tokom ovog stanja „najela” toilet papira ne bi li oterala sve loše [feces] iz sebe, poistovećujući se sa vece šoljom.). Um je preplavljen nepodnošljivim osećanjima.

Da bismo razumeli psihološko funkcionisanje tokom ovih stanja uma prikazali smo neka saznanja o ranom razvoju. Po psihoanalitičarima, kod mentalnih oboljenja dolazi do regresije na ranije faze razvoja u kojima su postojali psihološki problemi, gde su se stvorile fiksacione tačke (Segal, 1973).

Tokom normalne autistične faze razvoja ne postoji diferenciranost između sefa i majke, tek nejasno prvo razlikovanje neživih i živih bića. Psihološko rođenje, tj. blaga svesnost o selfu odvojenom od majke, pojavljuje se u narednoj, tzv. simbiotičkoj razvojnoj fazi, na osnovu ponavljajućih iskustva optimalne frustracije i gratifikacije sa konstantnim objektom (Carstairs, 1992). Izostanak dobrih iskustava tokom ovih faza razvoja, po Malerovoj, može voditi razvoju psihoze. Loša iskustva tokom najranijeg perioda bivaju kodovana u konkretnom somatosenzornom, afektivnom, presimboličnom obliku i obezbeđuju osnovu za kasniju konkretnu automatsku sliku koja će služiti kao signal za anihilacionu anksioznost (Hurvich, 2003). Anihilaciona anksioznost predstavlja mentalni sadržaj koji se odnosi na procenu postojanja opasnosti koja preti preživljavanju selfa i njegovom kapacitetu za funkcionisanje, a koja se proteže od svesnosti-poput-misli, do doživljaja potpune panike i užasa. U bliskoj je vezi sa strahom od smrti, u kojoj ego iskušava nešto poput sopstvenog uništenja (Stern, 1985).

Anksioznost, kao i svi afekti, poseduje ideacionu i afektivnu komponentu (Pulver, 1971, po Hurvich, 2003). Ideaciona komponenta anihilacione anksioznosti odnosi se na teme: uništenje (anihilacije), klizanje u bezličnost (Bak), raspadanje ličnosti (A. Frojd), nepostojanje (Solomon), biti progutan, pojeđen (Mahler), zarobljen (Little), fragmentisan (Kohut), poludeti (Vinikot). Hurvič ih grupiše u 4 kategorije: a) strah od preplavljenosti, nemogućnosti da se izbori, gubljenje kontole b) strah od stapanja, zarobljenosti, progutanosti, c) strah od dezintegracije selfa ili identiteta, praznine, besmisla, ništavila ili ponižavanja d) strah od ogrešenja, penetracije ili sakaćenja e) strah od napuštenosti ili potrebe za podrškom i f)bojazni u vezi sa temama preživljavanja, progonjenosti, katastrofe.

Ove anksioznosti su u kasnijem u životu često vidljive kroz naizgled besmislene repeticije i somatske manifestacije, a postoje i kod psihotičnih i kod nepsihotičnih osoba, mada ih psihotične osobe lakše saopštavaju (Hurvich, 2003).

Ova najranija stanja uma brilijantno je opisala **Melani Klajn**. Po njoj, od rođenja, sva naša iskustva su praćena nesvesnim fantazijama. Ove fantazije su predstavnici svekolikog

individualnog iskustva, unutrašnjeg, spoljašnjeg, fizičkog i mentalnog i predstavljaju život nesvesnog uma. Fantazije koje ego ima o sebi i o svojim unutrašnjim objektima predstavljaju, po Melani Klajn, strukturu ličnosti. Dete je u odnosu sa objektima u spoljašnjosti i u fantaziji, a deo njegove urođene konstitucije je usmerenost ka majci, i u ljubavi i u mržnji. Očekivanje „dobrog” objekta, nekoga ko će zadovoljiti glad deteta i primiti njegova ljubavna osećanja, takođe je deo njegove konstitucije.

Kao i Frojdova teorija, teorija Melani Klajn opisuje protivrečnost u ljudskoj prirodi: postojanje instikta smrti i života. Po njoj konflikt između ova dva instikta, između urođene želje za životom, želje da se poveže, napreduje i urođene tendencije da rastvara, rasparčava, da ne-bude, stvara anksioznost i kod najmlađeg deteta.

Dete poseduje rudimentarni ego od rođenja, neintegrisan i nekoordinisan. Do integracije ega dolazi kroz iskustva koja omogućavaju da inkorporira dobri objekt i da se poistoveti s njim. Poistovećujući se sa dobrim iskustvima, ono ih preuzima u sopstveni ego. Postepeno, njegov ego prijanja oko ovih ponavljanih, očekivano dobrih iskustava sa dobrim objektom i postepeno počinje da se stvara nesvesni osećaj samog sebe.

Dete, potom, mora da zaštititi ovaj dobar osećaj sa dobrim objektima na kojima se zasniva i razvija doživljaj samog sebe, od sopstvenih osećanja mržnje i besa (kako urođenih, tako i onih koji su nastali kao posledica neizbežnih frustracija). Ono mora da zaštititi svoj ego od opasnosti instikta smrti i opasnosti fragmentacije. Složena psihološka struktura koja mu omogućava da zaštititi i jača svoj um u nastajanju, naziva se *paranoidno-sbizoidna pozicija*.

U ovoj poziciji dete deli percepcije svojih isustava na dve kategorije, ne bi li minimiziralo anksioznost. Ono deli svoj svet na „dobar” koji pokušava da poseduje i da bude, i „loš” koga pokušava da se otarasi i locira izvan sebe, a u svoje objekte. „Dobro” se izjednačava sa „Ja” i sačinjeno je od dobrih objekata/dobrog sebe. „Loše” postaje „Ne ja” i sastavljeno je loših objekata/lošeg ja. Mehanizmi koje dete koristi da se kreira ovaj bipolarni svet jesu splitting (cepanje) i projekcija. Spliting se odnosi na način na koji se cepa slika objekta na dva osećajno-potpuno-različita objekta: dobar i loš. Projekcija prati cepanje, na takav način da osoba, pošto je otcepila impulse koji su joj neprihvatljivi, projektuje ove impulse na spoljašnje objekte, a potom veruje da su oni psihološka istina objekata, a ne njena. Tako objekt, zasićen projekcijama neprihvatljivih impulsa samog deteta, postaje opažen kao opasno proganjajući (Hinselwood, 1991., Roth, 2001).

Dakle, ova skala bi opisivala stanja preplavljenosti anksioznošću, uz prateće fantazije koje bi održavale osećaje iz domena prisustva lošeg/opasnog drugog u lošem/bespomoćnom selfu kome preti uništenje.

3. Ogledanje

Skala Ogledanje odražava stanje uma u kome postoji izražena potreba da drugi vide i uvažavaju telesni self, da potvrde autentičnost i vrednost unutrašnjih stanja, osećanja i misli. Naglasak je na istovetnosti i na empatijskoj sposobnosti drugog da sadrži i razume razna osećajna stanja selfa da bi doživljaj selfa nakon toga eventualno mogao sam da ih obuhvati.

Kada gledam, viđen sam, dakle postojim.
Sada mogu priuštiti sebi da gledam i vidim.
Winnicott, 1971.

Vinikot smatra da beba i materinska briga (sredinska majka) čine celinu, te da beba ne doživljava svoju odvojenost od nje. Sredinska majka ima funkcije: 1. Držanja (holding), 2. Rukovanja (handling) 3. Predstavljanja objekta (Object-presenting) koji omogućavaju da se dete integriše, kako psihosomatski, tako i odnosu sa drugim. Kada se ispunjavaju ove funkcije na takav način da ih dete podrazumeva, njegov doživljaj legitimne onipotencije nije narušen. Kao rezultat, beba može da koristi objekt, da ga doživi kao subjektivni objekt, ima doživljaj da ga je samo stvorilo. Vinikot postavlja pitanje: „Šta beba vidi kad gleda u mamino lice?” i odgovara da ona „vidi sebe”. Drugim rečima, majka gleda bebu, a izgled njenog pogleda u vezi je sa onim što vidi.

Dakle, prvi osećaj sebe beba dobija kroz to kako je mama gleda. Ako je gleda sa ljubavlju i nežnošću, ona doživljava sebe kao živu, u stanju postojanja. Međutim, ukoliko je majka depresivna, nenasmejana ili je ne gleda, ona sebe može doživeti kao nevidljivu, odsutnu (Winnicott, 1971). Kad majka tačno prepoznaje emotivne signale deteta – kada je srećno, potvrđuje sa osmehom, kada je tužno ili ljuto, toleriše i može da misli o tome bez preuzimanja tih stanja na sebe, ona obezbeđuje osnovu za izgradnju „istinitog” selfa. Kada je majka u stanju da sadrži ova njegova stanja bez iskrivljenja, otvara mu put da i ono samo može da „drži” razna svoja stanja. Kad majka usled svoje depresije, okrenutosti sebi ili nezainteresovanosti, ne odražava tačno emotivna stanja deteta, izostaju pozitivni odgovori koji bi služili kao organizatori iskustva deteta, i dete se povlači.

Kohut uvodi pojam self-objekta, objekata koji se doživljavaju kao deo selfa i koji mogu da se kontolišu na sličan način na koji odrasli mogu da kontrolišu delove svog tela.

Za Kohuta, ogledanje je razvojna, self-objektna aktivnost koja potvrđuje pozitivne kvalitete originalnosti, životnosti i ambicije; ono uključuje roditeljsko zadovoljno potvrđivanje koje detetu prenosi osećaj dobrote i celovitosti, podstičući širi, kohezivniji i energičniji osećaj selfa (Wolf, 1988).

Kohut bebu vidi kao jaku, rođenu u psihološkoj matrici sa responsivnim self-objektima. Ona je istovremeno unutar i izvan self-objekata, kao što je kiseonik istovremeno u i izvan njega, ogleda se u self-objektima, spaja se sa njihovom mirnoćom i snagom (idealizacija), oseća tiho prisustvo suštinske sličnosti (blizanaštvo). Između 18. meseca i 3. godine, sjaj u oku majke, dok gleda svoje dete, obezbeđuje neophodan uslov za razvoj tzv. „zdravog narcizma” deteta. Može se reći da roditelj i dete zajedno stvaraju iluziju u kojoj veruju u obostranu savršenost. Takva iluzija jedinstvene, blažene, grandiozne izvrsnosti oba člana para neophodno je iskustvo u razvojnoj istoriji čvrstog i kohezivnog selfa. Majka koja odbija da deli sa detetom ovu iluziju, raskrinkava je i insistira na realnosti, i ukazujući mu na njegovu „malu veličinu” i slabosti, ruši self u izgradnji i seje seme budućem poremećaju selfa (Wolf, 1985).

Tokom tog perioda dete pokušava da spase savršenstvo primarnog narcizma, narušeno neizbežnim propustima u materinskoj nezi, tako što grandiozne i egzibicionističke karakteristike pripisuje selfu (grandiozni self) i, sa druge strane, drugom kome se divi (idealizovanoj roditeljskoj slici). Tokom optimalnog razvoja arhaična grandioznost i egzibicionizam grandioznog selfa postepeno se pripitomljavaju, i postaju deo integrisane odrasle ličnosti, obezbeđujući instiktivno gorivo za zrelo samopoštovanje i za uživanje u ostvarenju egosintonih ambicija i ciljeva. Idealizovana roditeljska slika u optimalnom razvoju se introjektuje i postaje idealizovani superego, i ima važnu ulogu u zalaganju u ostvarivanju ideala. U slučaju postojanja ozbiljnih narcističkih razočaranja, ne dolazi do preobražaja ovih grandioznih konfiguracija i one nastavljaju da teže ostvarenju arhaičnih ciljeva i u odraslom dobu (Kohut, 1968). Roditeljima je često teško da prihvate dečja intezivna afektivna stanja radosti i bola, ranjivosti i stida, na osnovu čega dete zaključuje da je to što oseća loše, neprihvatljivo i da ih na neki način treba odbaciti, kao i da je ono samo loše, nepodnošljivo i nevoljeno.

Neurološka osnova procesa ogledanja postala nam je bliža otkrićem *mirror* neurona (neurona ogledala). Naime, krajem osamdesetih godina, Rizzolatti i Simigaglia (2008, prema Whitehead, 2009) u Parmi, u Italiji, otkrivaju nove neurone koji se aktiviraju kad majmun sam izvodi motorni akt (npr. uzima hranu) i kada posmatra kako eksperimentator radi istu stvar. Primenom savremene tehnologije (EEG i fMRI) bilo je moguće ispitati da li ovi neuroni postoje kod ljudi. Studije su potvrdile postojanje grupa neurona ili „sistema neurona ogledala” u ljudskom mozgu koji se aktiviraju i kada se izvršava motorni akt i kada se on opaža. Štaviše, ovi korespondirajući neuroni ogledala dve osobe rezoniraju i kada postoji samo opažanje namere (ako eksperimentator maše rukom iznad banana, neuroni miruju, ali ako je pruži ka banani, neuroni se „pale”) (Marshall, 2006).

Kasnija istraživanja su pokazala da doživljavanje gađenja, i posmatranje izraza gađenja na licu druge osobe, aktivira isti neuralni sistem. Sistem neurona ogledala uključuje se i kada je reč o osećanjima bola, sramote, požude, krivice, ponosa. Takođe je pokazano da se isti neuralni sistem aktivira i kad osoba čita o određenim motornim aktivnostima, kao i kada ih posmatra na ekranu (Marshall, 2006). Čini se da smo nakon ovih otkrića bliže odgovoru na pitanje kako se to osećanja projektuju na drugu osobu, kao i razumevanju procesa empatijskog odgovora.

4. Inhibiranost usled ambivalencije

Skala Inhibiranost usled ambivalencije odražava stanja uma u kojima se priznaje postojanje loših, nesigurnih, manje vrednih aspekata selfa, kao i loših aspekata nekad idealizovanih važnih drugih. Self se susreće sa sopstvenom osećajnom ambivalencijom. Prisutno je stanje zbunjenosti i inhibicije.

Emotivna ambivalencija predstavlja istovremeno postojanje ljubavi i mržnje prema istom objektu. **Frojd** ju je smatrao „normalnim fenomenom”, „ali kada je prisutna u velikoj meri prisutna, predstavlja osobenost neurotičnih ljudi” (Freud, 1912, str. 106f, po Holder, 1975). Smatrao je da i ljubav i mržnja izviru iz iste mentalne strukture – ida; ljubav izvire iz seksualnih nagonskih osećanja, a mržnja iz agresivnih. Održavanje stanja ambivalencije ukazuje da nije došlo do dovoljne fuzije (integracije) ovih nagonskih osećanja (Freud, 1923). Po self-psiholozima do ove integracije može doći tek tokom latencije ili prepuberteta, kada mentalni aparat dovoljno sazri (po Holder, 1975).

Neporodna, nementalizovana jaka ambivalencija prema ljubavnom objektu jeste osnova na kojoj počiva stanje melanholije. Melanholik introjektuje ljubavni objekt prema kome je ambivalentan i, identifikujući se sa njim, postaje autoagresivan. Mržnja prema objektu okreće se prema sebi, agresivni pristupi prema objektu postaju osnova samookrivljanja. Frojd svrstava melanholiju u „narcističke neuroze” (Freud, 1917, po Weiss, 1944).

Ambivalencija je jedan od centralnih koncepata klajnijanske teorije. Nakon shizoparanoidne pozicije razvojno sledi depresivna pozicija. U povoljnim uslovima, dete sve više oseća da su njegov idealni objekt i sopstveni libidni impulsi jači od lošeg objekta i loših impulsa, te se manje plaši i manje projektuje agresivne impulse, a ego jača jer je manje osiromašen projekcijom i splittingom. Nagon ka integraciji ega i objekata u ovim uslovima polako preuzima prevlast. Odojče (normalno između 6. i 8. meseca) u stanju je da prepozna majku kao celovitu osobu, da spoji prethodno odvojene dobre i loše slike, a majku može da doživi kao povremeno lošu, povremenu dobru, prisutnu i odsutnu, koja može i da se voli i da se mrzi (Temperley, 2001; Segal, 1973).

Kad dete povuče svoje projekcije, ono sve više postaje svesno mešane prirode svojih osećanja. Kako nema više „lošeg drugog” koji se doživljava kao odgovoran za agresiju (koja je bila projektovana u njega), dete počinje da prepoznaje sopstvenu odgovornost i da oseća krivicu. Dete oseća gubitak i žaljenje za dobrim objektom. Ono je suočeno sa priznavanjem činjenice da je majka osoba koja vodi sopstveni život i ima odnose sa drugim ljudima. Ono otkriva svoju bespomoćnost, ogromnu zavisnost od nje, ljubomoru na druge ljude, krivicu zbog svoje destrukcije i brigu.

Dakle, u depresivnoj poziciji, anksioznosti potiču iz ambivalencije, a osnovna anksioznost deteta je da je njegova destruktivnost uništila ili će uništiti objekt koji voli i od koga zavisi (Temperley, 2001). Krivica i očaj bude u njemu želju da obnovi, ponovo stvori dobar objekt. Ljubav je dovedena u oštar sukob s mržnjom i omogućava kontrolisanje destruktivnosti. Želja i sposobnost za obnavljanje dobrog objekta osnova je sposobnosti ega da održi ljubav i odnose tokom faza konflikata i teškoća, i predstavlja osnovu za kreativne aktivnosti (Segal, 1973).

Depresivna pozicija nikada se ne proradi u potpunosti. Anksioznost vezana za ambivalenciju i krivicu, kao i situacije gubitka, ostaju zauvek uz nas. Frustracije i gubici

tokom života bude staru anksioznost da će se dobar unutrašnji objekt izgubiti i da će sopstvena destrukcija prevladati. Stoga depresivnu poziciju možemo smatrati postignućem koje se redovno gubi i ponovo uspostavlja. Ukoliko je dobar unutrašnji objekt ustanovljen dovoljno sigurno, aktivacija depresivnih anksioznosti neće voditi u bolest, već u plodnu proradu i dalji razvoj i bogaćenje selfa (Segal, 1973; Temperley, 2001).

Jedan od najčešćih ciljeva psihoanalitičke psihoterapije predstavlja pomoć pacijentu u dosezanju postambivalenih objektnih relacija (Bonime, 1976).

Opasnost koja je sastavni deo želje da se ostvari individualnost i psihološki odvoji od roditelja, da se istraži i razume svet svojim umom, pre nego da se pokorova bogovima-sličnim-roditeljima tema je koja se ponavlja u religiji i mitologiji. Kada je Eva uzela jabuku sa drveta Znanja, u želji da sazna stvari za sebe, da ima sopstveni um, to je bio greh zbog koga je proterana iz Edenskog vrta i analogan je užasu deteta pred pretnjom proterivanja iz raja roditeljske ljubavi zbog neposlušnosti i radoznalosti (Knox, 2007). Susret sa ljudskom ambivalencijom, kao sastavnim delom nas samih, u narativima analizanada često se upoređuje sa otvaranjem Pandorine kutije.¹⁷ Radoznalost koja vodi istraživanju unutrašnjeg sveta biva stoga, neretko, inhibirana.

Inhibicija je važan pojam psihoanalitičke teorije koji označava blokiranje prirodnog naleta mentalne aktivnosti (Hinshelwood, 1998).

Frojd navodi sledeće razloge usled kojih aktivnosti bivaju inhibirane (Freud, 1926; Waelder, 1967): 1. Aktivnost dobija seksualno značenje (seksualizacija aktivnosti); 2. Ostvarenje aktivnosti postaje moguće u realnosti (osoba koja ima potrebu za samokažnjavanjem ne može sebi dopustiti aktivnost u kojoj će biti uspešna); 3. Postoji generalno osiromašenje ega (kada mu nešto jako odvlači snagu – npr. tugovanje, stanja istrošenosti, velikog umora...)

Ana Frojd smatra da ego inhibira delove svojih funkcija kada su one povezane sa impulsom koji je neprihvatljiv. Inhibirano dete odbija zabranjene instiktivne impulse i neprihvatljive želje i postaje nesposobno da uradi ili bilo šta kaže ili misli ukoliko je to povezano sa onim što ima veze njima (Freud, 1936; Young-Bruehl, 1988).

¹⁷ U grčkom mitu, Pandorina radoznalost ju je vodila da otvori kutiju koju su joj dali bogovi i u koju su stavili nešto što je štetno za čovečanstvo. Samo što je otvorila poklopac, pobjeglo je zlo, ali je Nadu uspela da zadrži, brzo spustivši poklopac. Vidimo da je Pandorina radoznalost, želja da sazna šta je u kutiji, pre nego da bude poslušna, dovela do katastrofe (Knox, 2007).

Melani Klajn navodi da je stanje inhibicije najčešći simptom dece sa mentalnim poremećajima. Ona ga povezuje sa strahom od sopstvenih destruktivnih, sadističkih napada koji dovodi do blokiranja i misaonih procesa (Hinshelwood, 1998).

Da bi se prevazišlo stanje inhibiranosti, neophodno je da se osoba oseća dovoljno sigurno.

5. Agresija

Skala Agresije našeg instrumenta obuhvata različita stanja uma koja se nazivaju agresivnim, od onih koje obično smatramo asertivnim (gde se osoba izražava i zalaže se za svoje potrebe istovremno poštujući drugog), do onih destruktivnih (u kojima postoji želja da se uništi drugi). Osoba veruje da se mora osloniti na sopstveni sud, snage i akcije, pošto u okolini nema empatičnog drugog koji bi ga razumeo bez reči; postoji doživljaj neprijateljske namere ili akcije drugih usmerenih ka njemu ili onima koje voli, te potreba da se brani. Nepovoljan ili obezvređujući sud o drugima može biti produkt psihopatologije osobe, ali i tačne procene realnosti. Ova stanja uma su praćena osećanjima nelagode, ljutnje, mržnje, besa, a u trenucima preplavljenosti, i želje da se povredi i uništi drugi. U psihopatološkim stanjima uma obezvređivanje drugih dostiže svoj maksimum kroz njihovu dehumanizaciju ili uživanja u nanošenju bola drugom.

Reč agresija potiče od latinske reči *aggredi* – „krenuti ka”, što je preduslov za ostvarivanje kako pozitivnih (egom umerenih) tako i negativnih (impulsom postavljenih) ciljeva. Po Oksfordskom rečniku engleskog jezika, reč agresija označava neprovociran napad, dok reč agresivno ima sledeća značenja: pristupiti, napasti, započeti svađu (po Heimann & Valenstein, 1972).

U psihoanalitičkom diskursu ona obuhvata mnoštvo teorijskih ideja, koje se polarišu oko dileme priroda/uslovi života u kojim se odrasta. Prva grupa teorija posmatra agresivnost kao urođen deo ljudske konstitucije, instikta destrukcije (razmišljanja Frojda, Klajnovce, Kernberga). Ona je antiživotna, anti-self sila, prepreka razvoju selfa. Druga grupa teorija vidi agresiju kao reaktivni fenomen, isprovociran frustrirajućim uslovima života individue (razmišljanja Vinikota, Balinta, Kohuta).

Razmišljajući o agresiji, Frojd je krenuo od posmatranja agresije kao komponente seksualnog nagona, a potom kao izdanka instinkta ovladavanja (instinct for mastery). Kada je uveo pojmove instinkta smrti i života, brzo nakon Drugog svetskog rata, agresivan nagon je posmatrao kao derivat instinkta smrti čiji je cilj smrt i destrukcija (Leider, 1998).

Klajnova je među najistaknutijim predstavnicima pravca razmišljanja po kome je agresija instinktivna. Ističući u prvi plan značaj nesvesne fantazije, kao i raznovrsnost manifestacija agresije, ona ukazuje na njenu promenljivost, na njen mogući doprinos u razvoju uma, kao i njegovih poremećaja. Svaka individua mora da vodi svoju ličnu bitku sa sopstvenim agresivnim impulsima. Destruktivnost predstavlja važan činilac u razvoju libida. Klajnijanska klinička praksa se danas, u velikoj meri, fokusira na ograničavanje destruktivnosti u ličnosti (Hinshelwood, 1991).

Pojam koji nam omogućuje da razumemo poseban oblik agresivnog ponašanja kod ljudi su i manične odbrane. Naime, po Melani Klajn, one služe da se osoba odbrani od iskustva depresije i očaja zbog gubitka ili fantazmatskog uništenja osobe koja se voli i od koje se zavisi (Segal, 1973). One su usmerene protiv svakog osećaja zavisnosti, koji se predupređuje, poriče ili preokreće. Poricanje psihološke realnosti zavisnosti od drugih ostvaruje se ponovnim buđenjem i jačanjem sopstvene svemoći i onipotentnom kontrolom objekta. Manični odnos sa objektom karakteriše trijada osećanja – kontrola, trijumf i prezir. Kontrola je način poricanja zavisnosti, dok se objekt istovremeno primorava da ispuni potrebu za zavisnošću, pošto se na potpuno kontrolisan objekt može osloniti, uz prateće osećaje trijumfa zbog ostvarene kontrole nad objektom, kao i prezira prema njemu, da bi se opravdalo takvo njegovo tretiranje.

Kohut je, pokušavajući da razume ljudsku motivaciju, izneo stav da su „potrebe selfa” značajnije od teorije nagona Frojda, kao i da su mnogi fenomeni, posmatrani kao deo normalnog razvoja nagona (npr. kastraciona anksioznost, zavist prema penisu) u stvari, deo „nenormalnog” razvoja, u kome postoje deficiti u razvoju kohezivnog selfa. Po njemu, destrukcija i agresija su različiti fenomeni, sa različitom dinamikom i genetskim korenima, koji pokrivaju širok opseg ljudskog ponašanja: od normalnog (energična asertivnost i nedestruktivna agresivnost) do patološkog (mržnja i „narcistički bes”). Agresija se javlja i raste samo kada su ometene primarne potrebe selfa, a opada kada se one zadovolje.

Po Kohutu, na samom početku, beba je asertivna, a njena agresivnost je osnova njene čvrstine i sigurnosti, kojom postavlja svoje zahteve selfobjektima koji obezbeđuju okruženje empatične responsivnosti. U matriksu fragilnog selfa, neuspeh da se obezbedi dovoljno empatičan odgovor selfobjekata traumatičan je, neprevladiv stres koji predstavlja pretnju bazičnoj kohezivnosti selfa. Kao odgovor na doživljaj fragmentacije selfa i traumatično stanje, izbija narcistični bes. On se stišava tek kada se ponovo uspostavi veza sa selfobjektima i reguliše unutrašnja napetost (Leider, 1998).

Zdravo kanalisanje agresije je od suštinskog značaja za procese definisanja selfa, bez koga nema kohezivnog selfa. Samodefinisanje (self-demarcation) deteta je u velikoj meri olakšano ukoliko oni koji podižu dete dozvoljavaju konstruktivno izražavanje agresije. Zdravo ispoljavanje agresije uključuje njeno emotivno izražavanje, radoznalost, istraživanje, učenje, kao i samozaštitu. (Milora, 1996).

Hartman, Kris i Lovenštajn (Hartmann sa sar, 1949) smatraju da se agresivna energija može neutralizovati i peobraziti. U sublimiranom obliku agresivna energija se može integrisati u strukturu ega i superega obezbeđujući im motornu snagu, a njeno ispoljavanje doprinosi diferencijaciji između selfa i sredine. Oni takođe primećuju da internalizovana agresija može voditi samodestruktivnim aktivnostima.

Bolbi je smatrao da postoje dve faze u razvoju agresivnosti: 1. Frustracija osnovnih potreba vodi jednostavnoj agresiji; 2. Kažnjavanje ove jednostavne agresije vodi transformisanoj agresiji. Uzrok osnovne agresije je posesivnost, kako prema materijalnim stvarima, tako i prema osećanjima drugih, kao i frustracija aktivnosti. Suočeno sa kažnjavanjem, dete mora da nauči da kontroliše svoju jednostavnu agresivnost, koja se dalje ispoljava u različitim oblicima.

U svojoj teoriji afektivne vezanosti Bolbi razmatra agresiju u kontekstu situacije odvajanja od majke. On razlikuje dva tipa ljutnje: funkcionalnu i disfunkcionalnu, tj. ljutnju nade i ljutnju očaja. Ljutnja kao reakcija na separaciju može imati dve biološke funkcije: 1. Može pomoći da se prevlada prepreka ponovnom viđenju 2. Može da obeshrabri voljenu osobu od odlaska. Vidimo da ljutnja ima za cilj da podstakne, a ne da prekine odnos. Disfunkcionalna ljutnja se javlja kada je separacija produžena, stalno ponavljana, ili se njom neprekidno preti. Bolbi ukazuje da najizraženije agresivno ponašanje srećemo kod dece koja su preživela zanemarivanje ili zlostavljanje roditelja (po Bacciagaluppi, 1989).

Špic smatra da bez agresije, bez snage i alata koje ona pruža, ne bi bilo evolucije. Po njemu ona nije samo destruktivna, nego je sam život (po Buxbaum, 1981).

Slično razmišlja i Vinikot. Po njemu Frojdov pojam instinkta smrti nije neophodan činilac objašnjenja, i pre pripada domenu biologije nego psihoanalize. Vinikot govori o „primarnoj agresiji” kao o sinonimu za aktivnost tela i mišićni erotizam – izvoru energije koji je povezan sa „primitivnim ljubavnim impulsima” i životnom snagom. Po njemu, agresija ponekad samo znači spontanost. Da li će agresija dobiti destruktivnu namenu zavisi od razvoja selfa i da li je dosegnuta njena integracija sa libidom. Vinikot smatra da ljudi povređuju jedni druge jer se fuzija primarne agresije i libida nikada ne ostvari u potpunosti, iz mnogih razloga, uključujući nedovoljnu adaptaciju sredinske majke, te agresivni elementi postaju raspoloživi za sadističke, mazohističke ili persekutivne namene. Stoga on smatra da je detetu potreban ne samo objekt koji zadovoljava potrebe, već i „spoljašnji objekt” koji postavlja ograničenja njegovim akcijama i predstavlja granicu selfa i drugog (Caldwell & Joyce, 2011).

Kako se realnost doživljava bez upliva projekcija, kako self postaje ono što jeste, u svetu u kojem postoje različiti drugi, pita se Vinikot i odgovara postuliranjem razlike između „odnosa sa objektima” (object relating) i „korišćenja objekta” (use of the object).

Po njemu, tokom stadijuma „odnosa sa objektima” subjekt još uvek nije diferenciran od objekta, te se doživljava identifikacija/stapanje sa istim. Objekt postoji samo kroz snop projekcija, tj. kao „subjektivni objekt”. Odnos sa subjektivnim objektom doživljava se kao „bivanje u određenom emotivnom stanju” sa objektom (Scarfone, 2005, prema Caldwell & Joyce, 2011). „Korišćenje objekata” pojavljuje se sa izranjanjem doživljaja „Ja” iz stadijuma nediferenciranosti, i predstavlja dostignuće omogućeno postojanjem dovoljno dobre sredine. Uloga spoljašnjeg objekta u tom procesu jeste da olakša da „bude pronađen” u spoljašnjem svetu, umesto da ga subjekt tamo postavi. To se postiže tako što subjekt uništi objekt, a objekt preživljava destrukciju. „Od sada subjekt može reći objektu: Zdravo objekt! Uništio sam te! Volim te! Ti imaš vrednost za mene jer si preživeo moju destrukciju. Dok te volim, svo vreme te uništavam u nesvesnoj fantaziji”(Winnicott, 1969, str. 256, u Caldwell & Joyce, 2011). Tek nakon destrukcije i preživljavanja, postoji „dokaz” da objekt postoji van onipotentne kontrole deteta, odvojen, i sa svojim pravima, a dete prvi put može biti zabrinuto za njega. Dakle po Vinikotu, destruktivni nagon započinje kreiranje kvaliteta

spoljašnjosti. Ali tek preživljavanje objekta omogućuje da se on zaista smesti izvan oblasti mentalnih projekcija subjekta (Winnicott, 1969, u Caldwell & Joyce, 2011). Vinikot smatra da je svakom detetu *potrebno* da može da mrzi ljubavni objekt (Bollas, 1984) jer mu to omogućava da eksternalizuje mržnju, kao važan aspekt realnosti i autentičnosti selfa. Cilj ove mržnje nije destrukcija, već *otkriće čistine i neuništivosti objekta*, što donosi radost. Korišćenje objekta nije eksploatacija objekta, već pre otkriće kreativnog potencijala selfa. Odnos sa objektom (koji se uništava u fantaziji, ali preživljava u realnosti) omogućava osobi da se oseća kreativno i da iskusi svoju autentičnost, ali i autentičnost objekta. Po Vinikotu, mi možemo kreativno da živimo samo ako smemo da rizikujemo da uništimo drugog. Sposobnost da se koristi drugi označava postojanje sposobnosti da se živi kreativno kao odvojeno biće (Posner sa sar., 2001).

Balint smatra da zdrav čovek mora biti u stanju i da voli i da mrzi. U zdravlju, mržnja, poput akutne ljutnje, lako se i brzo razloži ukoliko se situacija promeni. Po njemu, mržnja je poricanje i odbrana od primitivne objektne ljubavi (u kojoj se očekuje da je objekt u službi subjekta, sa poricanjem zavisnosti od objekta) Iza perzistirajuće mržnje uvek otkrivamo derivate ovakve neostvarene ljubavi. Ljubav i mržnja nemaju isti status. Ljubav je opštiji pojam, pošto mržnja u sebi nosi dodatak – poricanje zavisnosti. On smatra da se mrze samo osobe od kojih se zavisi, te da je mržnja mera nejednakosti između subjekta i objekta. Što je manja ova nejednakost, manja je potreba za mržnjom. Što je osoba zrelija slabije su odbrane od regresije na primitivnije oblike ljubavi, pa slabi i potreba za mržnjom. On dodaje da samo mali broj ljudi može da dosegne tako visok kriterijum po kome ne postoji više potreba za mržnjom (Balint, 1952).

6. Spremnost na ulaganje osećanja u odnos

Ova skala odražava potrebu za odnosom sa važnom drugom osobom u kojem preovlađuju nežna ljubavna osećanja, predavanje, stapanje, zaljubljenost, potreba za romantičnom ljubavlju. Obuhvata kontinuum koji se proteže od primitivnijih oblika ljubavi u kojima su reaktivirana simbiotska stanja uma i idealizovana slika selfobjekata, do onih zrelijih, u kojima postoji emotivna raspoloživost za zreli odnos dve osobe.

Balint (Balint, 1954) razlikuje primitivnu pregenitalnu ljubav od zrele ljubavi. Svi primitivni objektni odnosi sadrže tri elementa: 1. potištenu zavisnost 2. poricanje zavisnosti

kroz onipotenciju 3. podrazumevanje da je drugi tu za njega i njihovo tretiranje kao da su stvari. U ovakvoj vrsti ljubavi samo jedan partner postavlja zahteve, a testiranje realnosti nedostaje. Po Balintu, tokom razvoja se uči da je nerealno očekivati da drugi automatski pruža zadovoljstvo, a da sami ne moramo ništa da damo.

Frojd je bio svestan dubokog uticaja koji ljubav ima na živote ljudi. On je smatrao da je unija mentalnog i telesnog zadovoljstva vrhunsko ljubavno uživanje, te da je seksualna ljubav „nesumnjivo jedna od glavnih stvari u životu” (Freud, 1915, prema Person, 1991). Po njemu, kontinuitet emotivnog života osobe možemo pratiti od njenog detinjstva i vezanosti za majku, ka zrelosti kada se ona izražava kroz izbor ljubavnog objekta. Ljubav predstavlja ponovno pronalaženje ljubavnog objekta iz detinjstva i predstavlja način da se izleče narcističke povrede nastale tokom tog perioda. Sve neispunjene ljubavne težnje iz najranijeg detinjstva prenose se na objekat ljubavi koji se, podsredstvom transfera, doživljava kao izvor svog dobra, te odtud toliko značajnog.

Ljubav, kao imaginativni akt, kao vrsta „fantazije”, kaže Frojd (Freud, 1908, po Person 1991), može se posmatrati kao način da se, u nesvesnom, zadovolje neispunjene ili zabranjene dečje želje. Prvo među ovim odloženim zadovoljstvima jeste edipalna pobeda koja se ostvaruje kad ljubavnik osvoji voljenu, obnavljajući tako izubljenu onipotenciju. Postizanje jedinstva s voljenom omogućava mu da se poistoveti sa pobedničkim rivalom iz svog detinjstva i da ublaži svoj povređeni narcizam.

Primarni cilj romantične ljubavi je traganje ljubavnika za jedinstvom sa idealizovanim voljenim, pre nego za srećom, pošto su ljubavnici u stanju da žrtvuju ono što se obično naziva sreća, ne bi li ostvarili ljubavni odnos. Osim libidnog punjenja, ljubav sadrži i važan neseksualni izvor – u ljubavnom jedinstvu sa idealizovanim voljenim dolazi do novog, savršenijeg i snažnijeg doživljaja selfa. Ljubav je tako delom potraga za savršenstvom i za obnovom još jednog aspekta izgubljenog narcizma (Freud, 1914, po Person, 1991).

Kernberg (1991) govori o kapacitetu za zaljublivanje kao osnovi za odnos u dvoje. On podrazumeva kapacitet povezivanja idealizacije i erotizma, i predstavlja potencijal za uspostavljanje dubokih objektnih odnosa. Ukoliko su dvoje u stanju da uspostave pun seksualan odnos, koji u sebi sadrži „emotivnu intimnost i doživljaj ispunjenja ideala bliskosti u ljubavi, oni ispoljavaju kapacitet ne samo za nesvesno povezivanje erotizma i nežnosti, seksualnosti i ego-ideala, već i regrutovanje agresije u službi ljubavi”. Par u ispunjavajućem

ljubavnom odnosu prkosi uvek prisutnoj zavisti i ozlojeđenosti drugih koji su isključeni i predstavlja ostvarenje romantičnog mita o ljubavnicima koji su se našli u neprijateljskoj gomili (Kernberg, 1991, str. 46).

On smatra da je preduslov sposobnosti za zaljublivanje postojanje ego-ideala kao supstrukture superega. Idealizacija voljene osobe odražava projekciju sopstvenog ego-idela na drugu osobu. Ukoliko postoji poklapanje, voljena osoba predstavlja oživljavanje u spoljašnjosti dugo željenog ideala. U tom smislu, ovo iskustvo prevazilazi sopstvene psihičke granice, postaje ekstatičko iskustvo koje ulazi u dijalektički kontrast sa običnim svetom dnevne realnosti i daje novo značenje životu (Kernberg, 1993).

Kernberg daje odgovor na večita pitanja – šta muškarci žele, šta žene žele, tvrdeći da muškarci žele „ženu u različitim ulogama – majke, bebe devojčice, bliznakinje i, više od svega, zrele seksualne žene. Žene, usled sudbonosnog pomaka od primarnog objekta, žele muškarce u očinskoj ulozi, ali i u materinskoj, u ulozi bebe-dečaka, blizanca i odraslog seksualnog muškarca. I, na različitim nivoima, i muškarci i žene žele da odigraju homoseksualne ili obrnute seksualne uloge u konačnom pokušaju da prevaziđu granice među polovima koje neizbežno ograničavaju narcističku gratifikaciju u seksualnoj intimnosti: teže za potpunim spajanjem sa ljubavnim objektom, sa edipalnim i preedipalnim implikacijama koje nikada ne mogu biti ispunjene” (Kernberg, 1991, str. 57).

Levald (Loewald, po Mitchell, 2000) smatra da rana faza jedinstva majke i deteta (simbiotska faza, po Malerovoj) nastavlja da postoji tokom celog života, kao način organizovanja iskustva u kome se gubi razlikovanje selfa i drugog, spoljašnjeg i unutrašnjeg, mašte i opažanja. Ovo iskustvo nediferenciranosti, po Levaldovom mišljenju, nije iluzija, i isto je onoliko realno koliko i diferenciranost. „Primarni proces”, po Levaldu, trebalo bi da označava originalno stanje polja dete-majka, koje je neorganizovano i u kojem sva naša uobičajena razlikovanja nedostaju. „Sekundarni proces” je sekundarni utoliko što je uspostavljen dualitet i razlikovanje između onoga koji opaža i koji je opažen (po Mitchell, 2000).

Person (1991) ukazuje na izuzetno važnu funkciju ljubavi u preobražaju selfa. Romantična ljubav ne predstavlja, kako se ranije verovalo, umanjenje selfa, već pre njegovo širenje, kroz niz novih identifikacija. Ove identifikacije mogu biti regresivne, kada omogućavaju ljubavniku da se identifikuje s pobednikom iz edipalnog perioda, ali i

progresivne. Naime, sposobnost ljubavnika da projektuje sopstveni ego-ideal i da se potom identifikuje sa idealizovanim drugim, omogućava mu da nađe svoj najbolji self u odnosu sa drugim, što predstavlja glavnu oznaku ljubavi (i jednu od glavnih paradigmi u razumevanju psihičke promene). Ove nove identifikacije mogu da rezultiraju u značajnoj reorganizaciji nećijih vrednosti i prioriteta i mogu da omoguće oslobađanja od stega prošlosti. Zaljubljeni počinju nove projekte, preuzimaju rizike, započinju nove faze u životu u kojima se neretko osećaju kao ponovo rođeni. Strasna ljubav leči bol odvojenosti, neadekvatnost usamljenog selfa kroz doživljaj stapanja sa drugim. Uspešni ljubavnici ostvaruju jedinstvo koje traje i koje je ispunjena toplinom, posvećenošću, bliskošću, uzajamnošću i delom međusobnim identifikacijama (Person, 1991).

7. Ljudi kao oslonac

Skala Ljudi kao oslonac sadrži stavke koje se odnose na stanje uma u kome postoji osećaj poverenja u bliskim odnosima, doživljaj sebe kao dovoljno dobre osobe koja ume da izabere ljude u okolini koji mogu da je podrže.

Prva osećanja poverenja i usamljenosti rađaju se u vreme postojanja simbioze s majkom, tokom koje iskustva deteta u ogromnoj meri zavise od majčinske emotivne raspoloživosti i responsivnosti. Zamislimo dete koje se budi tokom noći i otkriva da je samo u mračnoj sobi. Sav užas ovog sveta ga može preplaviti ukoliko se ne seti da je mama tu, u drugoj sobi, mama kojoj se veruje i čije lice ne laže. Ovaj svet ne može biti potpuno zao i loš, ukoliko takva mama živi sa njim. U situaciji postojanja ne prejake frustracije dete sa njom može da se izbori svojom imaginacijom, verom i nadom u ispunjenje svojih potreba. Međutim, ukoliko nedostaje iskustvo majke koja umiruje i koja je tu za njega kada je uplašeno i samo, dete može da doživljava ovaj svet kao opasnu džunglu (Weigert, 1959).

O „osnovnom poverenju” ili „prapoverenju” koje stoji nasuprot „osnovnog nepoverenja” , pisao je kao o osnovnom konfliktu u prvim mesecima života još Erikson. Ukoliko prevlada doživljaj poverenja, Erikson ga vidi kao osnovu za kasnije osećanje identiteta kod deteta i pozitivniji doživljaj budućnosti (prema Weigert, 1959).

Vinikot, pišući o „holdingu”, označava sliku majke koja nežno i čvrsto drži svoju bebu u naručju, a kada se beba uznemiri, privije je snažno na grudi. Ova psihološka/fizička stanja majke i bebe predstavljaju iskustvenu osnovu Vinikotovog „holdinga” (Ogden, 2004).

Tokom najranijeg perioda majka se nalazi u stanju „primarne materinske zaokupljenosti” isključivo potrebama svoje bebe, poništavajući sebe u nesvesnom pokušaju da oseti i pronađe svoje dete koje se psihološki rađa. Njeno nenametljivo prisustvo obezbeđuje „seting u kome konstitucija deteta postaje očigledna, razvojne tendencije počinju da se odvijaju, a dete ima iskustvo spontanog pokreta i postaje vlasnik osećaja koji su primereni ovoj ranoj razvojnoj fazi” (Winnicott, 1956).

Vinikot postulira da za nezrelo dete postoje dve majke: objekt-majka i sredinska-majka, u skladu sa dva aspekta nege koja je detetu potrebna. Objekt-majka je vlasnik parcijalnih objekata koji zadovoljavaju njegove hitne nagone, dok sredinska-majka amortizuje nepredviđeno, obezbeđuje generalnu brigu i negu deteta. Sredinska-majka je primalac onoga što se naziva privrženost i senzualno ko-postojanje. Objekt-majka je cilj iskustava u kojima postoji uzbuđenje punjeno instiktivnom tenzijom (Winnicott, 1963, prema Caldwell & Joyce, 2011).

U povoljnim okolnostima dete shvata da su ove dve majke u stvari jedna: ona od koje zavisi u mirnim vremenima takođe je ona koju „nemilosrdno proždire”. Dete počinje da oseća anksioznost pošto, ukoliko konzumira majku, izgubiće je. S druge strane, ono otkriva da se može pouzdati u svoj doprinos, u ono što daje sredinskoj majci, što mu omogućava da „drži” anksioznost. Ovako držana“” anksioznost postaje osećanje krivice.

Shvatanje da postoje prilike u kojima i ono samo može da daje i da reparira ono što sredinska majka obezbeđuje svojim pouzdanim prisustvom, omogućava detetu da bude sve odvažnije u odnosu prema sopstvenim nagonima, što ga „oslobađa od instiktivnog života bebe. U tom slučaju, krivica se ne oseća, leži uspavana kao potencijal i pojavljuje se (poput tuge ili depresije) samo kada prilike za reparaciju propadnu”. Kada se ustanovi poverenje u ovaj benigni krug i u postojanje očekivanih prilika, osećanje krivice preobražava se u brigu. „Dete postaje u stanju da se zabrine, da preuzme odgovornost za sopstvene instiktivne impulse i za funkcije koje mu pripadaju. Ovo obezbeđuje jedan od osnovnih konstruktivnih elemenata za igru i rad.” (Winnicott, 1963, prema Caldwell & Joyce, 2011, str. 177).

Tokom razvoja, internalizacijom sredinske-majke dete preuzima njene holding funkcije stvarajući u svom umu unutrašnju holding sredinu. Na taj način se stvara sposobnost da se bude sam u prisustvu drugog (Ogden, 2004).

I u odraslom dobu poverenje izvire iz pouzdanog, osećajnog odnosa koji traje. Postajemo sigurni u nešto kada shvatimo da su stvari onakve kako su nam objašnjene. Verujemo osobama u čiju smo se iskrenost i autentičnost više puta uverili i koje znaju da nam objasne šta se desilo i zašto (Greenson, 1972). Kada smo se čvrsto uverili tokom vremena da možemo imati poverenja u nekoga ili nešto, rađa se očekivanje ili vera da će tako biti i u budućnosti. Ovo pozitivno očekivanje od okoline i nada u dobre stvari u životu posebno su značajni tokom perioda bola, sumnji, kriza, bolesti i daju osobi snagu da izdrži.

Stabilizacija poverenja (u ljude, u dobro u životu) zavisi i od resursa osobe da „neutrališe“ neizbežna razočaranja, da ih posmatra kao deo ljudske nesavršenosti, greške, nesrećne koincidencije (Neri, 2005). Postojanje ljudi kojima se veruje, kojima se pripada, na koje se može osloniti, predstavlja važan oslonac ličnosti.

Dakle, ova skala odražava stanje uma u kome postoji doživljaj da su nam na raspolaganju ljudi koji su spremni da pruže podršku kada je to potrebno, a još više važnost poverenja u sopstvene snage, u to da se možemo snaći šta god da se desi. Ili da iskoristimo Vinikotovu terminologiju – ona odražava postojanje internalizovane „unutrašnje holding sredine“ u umu.

8. Kontakt sa drugima u službi samorazvoja

Skala Kontakt sa drugim u službi samorazvoja odražava mentalna stanja u kojima postoji jasan osećaj identiteta, uz izražen interes za međuljudske odnose i sposobnost za razumevanje tuđe perspektive. Self i drugi ostvaruju uzajamni, odnos koji se stalno produbljuje i koji povratno preobražava self i drugog, obogaćujući ih.

Kakav je to odnos zrelih ljudi? U prvo vreme Kohut je smatrao da sazrevanje znači da je prestala zavisnost od arhaičnih selfobjekata i da je zamenjena autonomnom psihičkom strukturom. Kasnije shvata da je ovaj kriterijum previsok, te da i zdrave osobe nastavljaju da imaju potrebu za ogledanjem selfa u selfobjektinim aspektima svojih voljenih, i to tokom celog života. On primećuje da tokom razvoja dolazi do promene selfobjektnih iskustava – arhaična iskustva spajanja sa selfobjektom (koja obezbeđuju podršku pojavi nuklearnog selfa) zamenjuju polako iskustva empatijske rezonance sa selfobjektom. Ova druga, zrela selfobjektna iskustva zahtevaju kapacit, želju i sposobnost za širenje iskustva selfa koje uključuje drugog. Karakteriše ih stalno prožimanje centriranosti na self i centriranosti na

drugog. Kohut smatra da korišćenje drugog da bi se očvrstnuo self predstavlja kapacitet odraslog koji živi u selfobjektnom okruženju porodice, prijatelja, kolega, kulture grupe kojoj pripada (Hagman, 1997).

Zrelo selfobjektno iskustvo prepoznaje se po tome što self aktivno učestvuje u čuvanju, korišćenju i negovanju odnosa sa osobama koje su tu za njegove selfobjektne potrebe, u koje ima poverenje. Osnovu ovog iskustva čini uzajamno prepoznavanje, recipročnost, empatična responsivnost. I dok arhaično selfobjektno iskustvo koje olakšava pojavu autentičnog selfa ne mora da donosi ništa novo, zrelo selfobjektno iskustvo uvodi elemente iskustva drugačije-od-selfa u self i stoga može biti self-transformišuće. Self se menja usvajajući nove kvalitete kroz odnos sa individualnošću drugih koji vrše selfobjektne funkcije.

Self-psiholozi naglašavaju da je sposobnost da se bude dovoljno dobar drugi (tj. nuđenje prilike za iskustvo selfobjekta) jedan od najrazvijenijih kapaciteta za zreli selfobjektni odnos i navode različite oblike zrelih selfobjektnih iskustava koje osoba može da ima tokom života: prijateljstvo, zrela ljubav i seksualnost, brak, roditeljstvo, kreativnost (Hagman, 1997).

Šta je to zrela ljubav? Balint smatra da je za pravi ljubavni odnos potrebno da dođe do fuzije genitalnog zadovoljstva sa pregenitalnom nežnošću. Ona uključuje: genitalno zadovoljstvo, idealizaciju, nežnost i posebnu formu identifikacije u kojoj su interesi, želje, fantazije, osetljivost, mane voljene osobe, od iste važnosti kao i sopstvene. Genitalna ljubav je stanje u kojoj zrele međusobne identifikacije ljubavnika pronalaze utočište u kome se blagonaklono i promišljeno zadovoljavaju njihova regresivna pregenitalna očekivanja (Balint, 1948). Ljubavnici, dakle, moraju, po Balintu, da balansiraju između svojih separacionih anksioznosti i želje da komanduju drugima kako da se briga sprovodi, sa intuitivnim razumevanjem potreba drugog (Wilkinson & Gabbard, 1995).

Klajnova naglašava važnost zahvalnosti, posebnog osećanja koje se rađa prema objektima koji zadovoljavaju potrebe i smatra je osnovom recipročnih odnosa među ljudima (Hinshelwood, 1998).

Kernberg navodi razvojne pretpostavke zrele ljubavi: integracija erotskih, libidnih i agresivnih tendencija, pojava celovitih objekata nakon integracije internalizovanih objektnih relacija „koji nose suprotan predznak”, te pojava kapaciteta za brigu (u vinikotovskom smislu). Dostizanje ovog stadijuma omogućava perobražaj kožnog telesnog erotizma u

nežnost, u odnos sa celovitim objektom u kome se zadovoljavaju potrebe, i zajedno sa kapacitetom za tugovanje, brigom, rezultiraju u sve dubljoj svesnosti sebe i drugih, u kapacitetu za empatiju i identifikaciju sa drugim. Ovo povezuje kapacitet za ljubav sa kapacitetom za žalovanje koji prati odrastanje – odvajanje od realnih objekata detinjstva u vreme kada je ustanovljen najintimniji i oblik odnosa koji najviše ispunjava. Odvajanje od realnih objekata iz detinjstva omogućuje potvrdu dobrih odnosa sa internalizovanim objektima iz prošlosti, te osoba postaje sigurnija u svoj kapacitet da istovremeno daje i prima ljubav i seksualno zadovoljstvo, za razliku od konflikta ljubavi i seksualnosti iz detinjstva. (Kernberg, 1974).

Kako ljudi ostaju u ljubavi? Wilkinson i Gabard postuliraju postojanje romantičnog prostora između ljubavnika u kome se dešava paradoksalno istovremeno postojanje depresivnih i shizo-paranoidnih oblika odnosa. Paranoidno-shizoidan oblik donosi svežinu, idealizaciju i receptivnost i uključuje prinudu, kroz projektnu identifikaciju, da se ispuni uloga koja je voljenoj osobi potrebna. Depresivni oblik obezbeđuje paru zajednički narativ, kapacitet za brigu i slobodu da svako misli svoje misli. Na ovaj način, par može da ponudi odnos koji je istovremeno i poznat i svež (Wilkinson & Gabbard, 1995).

Dvoje koji uspevaju da reše paradoks zrele ljubavi kojoj je potrebna sloboda, spontanost, nepredvidljivost, razvoj, ali i trajanje i prvrženost, Mičel poredi sa dvoje koji grade kulu u pesku. Ona će se neminovno rušiti, a dvoje je mogu ponovo graditi. Po njemu, ovaj odnos se ne održava smanjenjem napetosti, otkrivanjem tajni ili radom na novinama. Negovanje odnosa zahteva „dvoje koji su fascinirani načinima na koji, individualno ili zajedno, proizvode oblike života za koje se nadaju da na njih mogu da računaju”. To zahteva toleranciju krhkosti ovih očekivanja, istkanih od realnosti i fantazija, i zahvalnost za načine na koje realnosti postaju fantazije i fantazije postaju realnosti (Mitchell, 2011, str. 201).

9. Prihvatanje pogrešivosti

Skala „Prihvatanje pogrešivosti” odražava stanja uma u kojima identitet osobe i odnos sa važnim drugim nije ugrožen neizbežnim ljudskim greškama ili manama. Postoji spremnost da se u odnosu prepozna i prihvati ljudska nesavršenost, ambivalencija i agresija, kako svoja, tako i tuđa. Blisko je povezana sa konceptom opraštanja, ali i sa slobodom i izborom da se ne oprostí ukoliko je to rezultat promišljene procene selfa.

Prva opraštanja srećemo još u dijadi majka-dete. Majka mora da oprostí bebi što joj je promenila život, što joj mora biti na raspolaganju gotovo stalno, što grize i napada, a beba majci nedostatke u njenoj empatiji i njena ograničenja.

Po Klajnovoj, velikodušnost nastaje kroz identifikaciju deteta sa darežljivošću roditelja, kao i iz želje deteta da poništi agresivne napade na njih, povrede koje im je učinilo (u fantaziji) kada su njegove potrebe bile frustrirane. Implicitno, po ovom stanovištu postoji ideja da onaj koji je napao na neprijateljski način (npr. dete) uviđa sopstvenu hostilnost i želi da popravi štetu koju je naneo. Ono mora da prihvati postojanje „lošeg” dela sopstvene prirode, kao što mora da postoji i dovoljna količina dobrog osećanja da bi osećalo žaljenje i želju za popravljnjem. Grinberg (1964) ističe da svesno podnošenje osećanja krivice, bez dodatne želje za samokažnjavanjem, predstavlja početak sposobnosti praštanja.

Isti proces opisuje Vinikot, kada govori o „dovoljno dobroj mami” koja dopušta da je dete „koristi” (a u glavi deteta „iskoristi”), da zadovoljava njegovu glad, i koja stišava njegov bes kada je frustrirano. Majka preživljava glad, bes i destrukciju deteta, ostajući i dalje na raspolaganju da je ono pronađe. Identifikujući se sa njom dete razvija sposobnost ega da sadrži i metaboliše agresiju i započinje razvoj sposobnosti za brigu. Osim preživljavanja destrukcije deteta, kontinuiran interes sredinske majke za spontanost deteta Vinikot vidi kao ključni u razvoju sposobnosti za brigu. Ahtar zaključuje da koreni opraštanja i po Klajnovoj i po Vinikotu leže u metabolizmu agresije koja se javlja u dijadnom odnosu majka-dete. Ukoliko je agresija dobro metabolisana, a ljubav preovlađuje, javlja se osećaj opraštanja. Ukoliko toga nema, seme osvetoljubivosti je posejano (Akhtar, 2002, str. 186).

Strategije za popravljnje odnosa nakon konflikta srećemo u životinjskom svetu. Tako šimpanze ljube svoje suparnike nakon konflikta (de Waal and Aureli, 1986), a zlatni majmuni grle ili bište nekadašnje protivnike (Ren sa sar., 1991, prema Akhar, 2002).

Po Kernbergu, kapacitet da se oprostí obično odražava zreo superego, i potiče iz sposobnosti prepoznavanja sopstvene ambivalentnosti i agresije, kao i iz sposobnosti prihvatanja neizbežnosti ambivalencije u intimnim ljudskim odnosima. U autentičnom opraštanju postoji prihvatanje bola koji potiče od gubitka iluzija o sebi i drugima, vera da je moguće povratiti uzajamno poverenje, da će ljubav biti jača od agresivnih komponenti u vezi (Kernberg, 1993).

Ahtar (2002) ukazuje da se opraštanje sastoji od dve mentalne operacije: 1. razrešenja neprijatne ljutnje u sebi i 2. promene stava prema osobi kojoj je naneta povreda. U socijalnim

situacijama u odraslom dobu, po njemu, potrebna su tri činioca da bi žrtva mogla da pređe put od traume koja joj je naneta do opraštanja: osveta, reparacija, ponovno razmatranje.

Iako politički nekorektan, određen stepen osvete je dobar za žrtvu, jer je stavlja u aktivniju poziciju. Osveta omogućava žrtvi da oseti zadovoljstvo sadizma i menja ravnotežu libido-agresija u odnosima sa selfobjektima. Žrtva nije više nevina, a agresor nije jedini okrutan, oboje su povredili i bili povređeni. To omogućava empatiju, smanjuje mržnju i omogućava sledeći korak.

Reparacija započinje priznanjem izvršioca povrede da je zaista povredio žrtvu. Iako se zlo koje je nanoseno ne može poništiti, priznanje da je urađeno nešto što nije trebalo da se uradi važno je za oporavak žrtve. Postojanje izvinjenja stavlja žrtvu u aktivnu poziciju u kojoj ima izbor da oprost ili ne. To povećava samopoštovanje žrtve, koje olakšava žaljenje. Dalje, izvinjenje omogućava da trauma promeni svoje psihološko prebivalište – iz stvarnosti u „prelaznu” (transitional) oblast uma. Trauma sada postoji u i u realnom i u nerealnom registru uma, i sa njom se, kao takvom, može lakše baratati iz različitih perspektiva, i konačno, pustiti je.

Tek sada postaje moguće ponovno razmatranje traumatskih sećanja iz prošlosti. Za ovo razmatranje nije potrebno prisećanje onoga što je žrtva zaboravila ili potisnula, već samo ponovno razmišljanje o iskustvu koje je doživela (i koje se ponavlja kroz repetitivnu traumu).

Ova tri činioca (osveta, reparacija i ponovno razmišljanje) unapređuju testiranje realnosti, omogućavaju tugovanje zbog prethodnih nepravdi, pojačavaju doživljaj vlasništva nad sopstvenom destruktivnošću, kao i brigu za druge, tako da može da se pojavi i učvrsti „zrelo opraštanje” (Akhtar, 2002, str. 180).

Ahtar navodi psihopatološke sindrome koji se tiču opraštanja: 1. nemogućnost da se oprost; 2. prerano opraštanje; 3. preterano opraštanje; 4. pseudoopraštanje; 5. nemilosrdno traženje oproštaja; 6. nesposobnost da se prihvati oproštaj; 7. nesposobnost da se traži oproštaj; 8. neravnoteža između sposobnosti da se oprost sebi i drugima (Akhtar, 2002).

5. 1. 1. 4. Raspored skala i diskriminativni potencijal USO-69

Na dimenziji Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim ove skale se raspoređuju na sledeći način: 1. Autistične odbrane (Samoidealizacija), 2. Konfuzija granica self/drugi, 3. Ogleđanje, 4. Inhibiranost usled ambivalencije, 5. Agresivnost (Obezvredjivanje drugih), 6.

Investicija u odnos u dvoje, 7. Ljudi kao oslonac, 8. Kontakt sa drugima u službi samorazvoja, 9. Prihvatanje pogrešivosti. Dobijeni redosled skala odgovora aproksimaciji puta od manje ka više zrelim oblicima selfdiferenciranosti i odnosa sa važnim drugim.

Raspored skala na dimenziji Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim generalno je u skladu sa modelom Blata i Dajmondove od koga smo krenuli, ali postoje i prilična odstupanja. Od prve ideje operacionalizacije mehanizma odbrane cepanjem kroz procese idealizacije i obezvređivanja (4. teorijski nivo u modelu Blata i Dajmondove) odustalo se tokom rada. Analizom stavki koje ulaze u sastav skala nakon faktorske analize i primene modela TOS zaključeno je da se ajtemi na temu idealizacije grupišu tako da opisuju stanja uma u kojima dominiraju **autistične** odbrane od preplavljujućih anksioznosti, stanja samoidealizacije, samodovoljnosti. Sa druge strane, ajtemi koji se odnose na obezvređivanje su se grupisali tako da su obuhvatali agresivnost od njenih primitivnih oblika do asertivnih (verovatno otud nešto više mesto na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa drugim od onog predidjenog za primitivne oblike agresije), te smo je nazvali **Agresivnost**.

Dobijene su i nove empirijske skale prilikom pokušaja operacionalizacije viših teorijskih nivoa modela Blata i Dajmondove: Investicija u odnos u dvoje, Ljudi kao oslonac, Kontakt sa drugima u službi samorazvoja i Prihvatanje pogrešivosti. Model Blata i Dajmondove je mogao da zadrži veći stepen opštosti, pošto skalu kojom se on koristi i proverava popunjavaju stručnjaci – psihoanalitičari. Naš upitnički model procene je zahtevao konkretizaciju sadržaja ovih viših nivoa i rezultirao je dobijanjem glavnih tema mentalnog zdravlja: ulaganja u odnos, oslanjanja na njega, razrešenja ambivalencije kroz prihvatanje različitosti koje obostrano obogaćuju, empatiju i uzajamnu identifikaciju.

Skale Konfuzija granica self/drugi i Ogledanje najviše odgovaraju opisu originalnih skala modela Blata i Dajmondove (nivo 2 – Konfuzija granica self/drugi i nivo 3 – Korišćenje ogledanja), a empirijska skala Inhibiranost usled ambivalencije odgovara mestu dva središnja teorijska nivoa (nivo 5 – Poludiferencijacija, nivo 6 – Pomaljanje ambivalentne konstantnosti reprezentacija selfa i izranjanje osećaja odnosa sa drugima)

Na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim kliničke grupe se rapoređuju na sledeći način: psihotični ispitanici nalaze se na vrhu dimenzije sa $AS = 0.19$, na sredini su neurotični sa $AS = -0.05$, a na dnu zdravi sa $AS = 0.1500.14.$, a razlike između ispitivanih grupa postoje generalno ($F = 11.231$, $df = 2$ $p = .000$). Naknadnim (post-hoc)

Šefeovim testovima je utvrđeno da se grupa psihotičnih ispitanika značajno razlikuje od grupe neurotičnih, kao i od grupe bez dijagnoze, a da ne postoji značajna razlika između grupe bez dijagnoze i grupe neurotičnih na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim.

- Delimično je potvrđena hipoteza istraživanja H2 po kojoj mesto na Skali self diferencijacije i odnosa sa važnim drugim koje označava najmanji stepen selfdiferenciranosti i najmanje zreo odnos sa drugim zauzima klinička grupa psihotičnih, a potom grupa neurotičnih, dok se grupa bez dijagnoze nalazi na mestu najvećeg stepena selfdiferenciranosti i najzrelijeg odnosa sa drugima.

DELTA-10 omogućava međusobno značajno razlikovanje sve tri grupe ispitanika i generalno i na osnovu post-hoc Šefeovih testova. Na domenu Neurotičnost NEO PI-R, grupa bez dijagnoze se razlikuje i od grupe psihotičnih i od grupe neurotičnih, ali ne postoje značajne razlike između grupe psihotičnih i grupe neurotičnih.

Multiplom regresionom analizom utvrđeno je da se 52% varijabiliteta na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim može predvideti na osnovu skorova domena NEO PI-R i DELTA-10, a tri skale statistički značajno predviđaju skorove ove skale: tot DELTA, Ekstraverzija i Savesnost.

Kao i kod USO-100, metodom analize glavnih komponenti na 9 skala USO-69 izolovane su dve komponente višeg reda (koje objašnjavaju 57,34% varijanse: prva 46,04%, a druga 11,31%): Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima i Self u odnosu sa nezavisnim drugim (korelacija ove dve komponente iznosi $r = 0.24$). Dakle, i pored manjeg broja stavki USO-69, sadržaj strukture USO-69 i USO-100 skoro su isti. U oba slučaja postoje dva ista izvora variranja koja mogu da se rasporede na jednoj dimenziji Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim.

Multiplom regresionom analizom pokazano je da se 68% varijabiliteta prve komponente **Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima** USO-69 može predvideti na osnovu skorova domena NEO PI-R i DELTA-10, i da četiri skale statistički značajno predviđaju skorove ove komponente: tot DELTA, Ekstraverzija, Savesnost i Otvorenost.

Na osnovu skorova domena NEO PI-R i DELTA-10 može se predvideti 39% varijabiliteta druge komponente **Self u odnosu sa nezavisnim drugim** USO-69, a skoro sve skale NEO PI-R i DELTA-10 statistički značajno predviđaju skorove ove komponente.

Možemo zaključiti da se podaci o strukturi ličnosti koje obezbeđuje novi instrument USO-69 ne poklapaju u potpunosti sa podacima koje daju NEO PI-R i DELTA-10, te da mogu omogućiti novi ugao gledanja na fenomen strukture ličnosti.

Utvrđeno postojanje jedne dimenzije Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim na kojoj se raspoređuje devet skala koje opisuju različita stanja psihološki sve razvijenijeg uma i psihometrijski adekvatnog instrumenta na osnovu koga je moguće njeno merenje, otvara nove mogućnosti procene strukture ličnosti, kao i istraživanja evaluacija psihoterapijskog toka i ishoda.

5. 1. 2. ANALIZA DISKRIMINATIVNOG POTENCIJALA USO-100

5. 1. 2. 1. Diskriminativni potencijal USO-100

Šest skala upitnika Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim statistički značajno razlikuju ispitivane grupe: Stanje inhibicije usled ambivalencije, (Samo)idealizacija, Konfuzija granica self/drugi, Ogleđanje, Kontakt sa drugima u službi samorazvoja i Uvažavanje različitosti, preuzimanje rizika. Poslednje dve skale ne dostežu statističku značajnost kada se urade analize odvojeno za muškarce i žene.

- Skala selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim dobro diskriminiše kliničke grupe sa očekivanim koeficijentom kanoničke korelacije, tj. indeksom diskriminacije ≥ 0.5 (za prvu funkciju), čime je naša hipoteza H3 potvrđena.

Kanoničkom diskriminativnom analizom izdvojene su dve značajne diskriminativne funkcije. Prva diskriminativna funkcija omogućava **razlikovanje kliničkih grupa od grupe ispitanika bez dijagnoze** (sa koeficijentom kanoničke diskriminacije $r = 0.50$), a karakteriše je **konfuzija granica self/drugi, praćena stanjem inhibicije usled ambivalentnih osećanja**, izranjanje primitivnog selfa kroz mehanizme ogleđanja i mehanizme (samo)idealizacije. Druga diskriminativna funkcija omogućava izdvajanje neurotičnih ispitanika od psihotičnih i od ispitanika bez dijagnoze. **Neurotični ispitanici stupaju teže u kontakt sa drugima u službi samorazvoja u odnosu na ispitanike bez**

dijagnoze i psihotične ispitanike pošto ih jačina ambivalentnih (agresivnih) osećanja (izbegavanje potencijalnih osećanja krivice, straha od neuspeha) drži u stanju inhibiranosti.

USO-100 omogućava **tačnost klasifikacije od 61.4% za ženski pol, 61.6% za muški pol, a 55.2% za celokupan uzorak**. Kada se urade analize odvojeno za muškarce i žene, povećava se tačnost klasifikacije, i to uglavnom kroz značajan porast u tačnoj detekciji neurotičnih ispitanica (22.5%) i sve tri grupe muškaraca (od 3.7% do 9%), što je u skladu sa hipotezom H5.

Zajedno, skale domena NEO PI-R i total DELTA omogućavaju tačnost klasifikacije ispitanika prema pripadnosti grupi **od 56.3%, za samo 1.1% veću od USO**. USO je nešto precizniji u pogledu tačne klasifikacije ispitanika bez dijagnoze, kao i psihotičnih ispitanika. Skale domena NEO PI-R i total DELTA omogućavaju znatno tačniju klasifikaciju neurotičnih ispitanika. Ako uzmemo u obzir da USO-100 ima 100 ajtema (a njegova usavršena verzija samo 69), a da NEO PI-R i DELTA imaju zajedno 390 ajtema, očigledna je praktična korisnost USO.

5. 1. 2. 2. Zajednička diskriminativnost tri instrumenta: NEO PI-R (30 skala faceta), DELTA-10 (10 skala modaliteta) i 10 skala USO-100

Dodavanjem skala USO facetama NEO PI-R i modalitetima DELTA-10 ukupna tačnost klasifikacije ispitanika (utvrđena diskriminativnom analizom) povećana je za 7.5%, a poboljšanje u klasifikaciji odnosi se na sve ispitivane grupe i iznosi 80.3%.

- Ovi podaci su u skladu sa hipotezom H4, po kojoj Upitnik selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim poboljšava diferencijalnu dijagnostiku više od 3% dodatno korektno klasifikovanih slučajeva prilikom razvrstavanja kliničkih grupa u odnosu na NEO PI-R (skale faceta) i Deltu (skale modaliteta). Dalje provere ove hipoteze unakrsnom validacijom one-leave-out diskriminativnom analizom, nisu potvrdile ove nalaze, te možemo zaključiti da je ova hipoteza delimično potvrđena.
- Ukupni nivo tačnosti klasifikovanja ispitanika u kliničke grupe veći je kada se urade odvojeno analize za muškarce i žene, što je u skladu sa hipotezom H5.

Diskriminativnom analizom je utvrđeno da tačnost klasifikacije ispitanica po pripadajućim grupama na osnovu tri instrumenta zajedno iznosi 96.6%, što je za 10.4% više u odnosu na tačnost klasifikacije utvrđenu bez USO (86.2%). Najveća tačnost je postignuta

za neurotične ispitanice (čak 100%). Tačnost klasifikacije za podgrupu muškaraca je 94.2% na osnovu tri instrumenta zajedno, a uvođenje skala USO dovodi do povećanja tačnosti klasifikacije za 5.8%. Najveća tačnost je postignuta za psihotične muškarce (čak 100%).

Na osnovu dodatnih provera unakrsnom validacijom one-leave-out diskriminativnom analizom, prethodno utvrđena poboljšanja u klasifikaciji na osnovu upitnika USO, a nakon primene NEO PI-Ra (skala faceta) i DELTA-10 (skala modaliteta), gube na svojoj snazi, ili čak dobijaju negativan predznak, te bi postojala mogućnost da su ova poboljšanja prividna. Naime, dodavanjem skala USO ovim instrumentima smanjuje se ukupna tačnost klasifikacije za 2,3%. Porast u tačnosti klasifikacije i dalje postoji kada se analize urade odvojeno za žene i muškarce, ali je njegova vrednost nešto manja od one utvrđene diskriminativnom analizom. Na poduzorku žena, tačnost klasifikacije na osnovu 30 skala faceta NEO PI-R i 10 subskala DELTA, utvrđena leave-one-out diskriminativnom analizom, iznosi 52,9%, a kada im se priključe skale USO tačnost raste na 54,0%, što je porast u tačnosti klasifikacije od 1,1%. Na poduzorku muškaraca, tačnost klasifikacije na osnovu 30 skala faceta NEO-PI.R i 10 supskala DELTA, utvrđena leave-one-out diskriminativnom analizom iznosi 45,3%, a kada im se priključe skale USO tačnost raste na 46,5%, te dolazi do porasta u tačnosti klasifikacije od 1,2%.

5. 1. 2. 3. Informacije kojima USO ostvaruje svoj doprinos, nakon primene NEO PI-R i DELTA-10

Na osnovu skorova NEO PI-R i DELTA bilo je moguće predvideti 64% varijabiliteta skorova empirijskog faktora višeg reda USO-100 **Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima**, i 38% varijabiliteta skorova koji se odnose na viši nivo funkcionisanja **Self u odnosu sa nezavisnim drugim**.

Kada pogledamo pojedinačne skale USO vidimo da na osnovu NEO PI-R i DELTA- 10 može da se predvidi skoro dve trećine skorova skala Stanje inhibicije usled ambivalencije i Konfuzija granica self/drugi. Dakle, ovim skalama se mere sadržaji koje i psihologija individualnih razlika i psihoanalitičari prepoznaju kao važne za procenu strukture ličnosti. Stanje inhibicije usled ambivalencije na USO najbolje predviđaju domen Neuroticizam NEO PI-R i DELTA tot koji meri psihoticizam (66% njenog varijabiliteta).

Skorove skale USO Konfuziju granica self/drugi najviše predviđa DELTA tot (psihoticizam).

Na osnovu skorova skala domena NEO PI-R i DELTA-10 može se uglavnom predvideti manje od trećine varijanse skorova na preostalim osam skala USO, što ide u prilog specifičnosti psihoanalitičke procene strukture ličnosti.

Ako pogledamo metrijske karakteristike skala USO, kao i koje skale grade diskriminativne funkcije (a koje sadržajno ne pokriva DELTA i NEO PI-R), izgleda da USO svoj doprinos (nakon primene NEO PI-R i DELTA-10) ostvaruje najviše kroz tri skale: **Samoidealizacija** (34% varijabiliteta predviđaju NEO PI-R i DELTA), **Kontakt sa drugima u službi samorazvoja** (28% varijabiliteta predviđaju NEO PI-R i DELTA) i **Ogledanje** (24% varijabiliteta koji predviđaju NEO PI-R i DELTA).

Ono što psihoanaliza naziva Ogledanjem, Samoidealizacijom ili Kontaktom u službi samorazvoja najviše objašnjava DELTA, a potom i domeni NEO PI-R Ekstraverzija, Otvorenost i Saradljivost. Dakle, možemo zaključiti da *dezintegracija* i *spremnost/potreba za kontaktom sa ljudima* predstavljaju „crte” ili aspekte ličnosti kojima psihoanalitičari pridaju veliku pažnju prilikom procene strukture ličnosti.

O dobroj empirijskoj zasnovanosti NEO PI-R i DELTA svedoči podatak da što je veća pouzdanost skala USO-100, veći je stepen objašnjenja bazične strukture ličnosti sa NEO PI-R i DELTA-10 (korelacija korigovanog R^2 i α je 0.65).

5. 2. SNAGE ISTRAŽIVANJA

U ovom radu susrela su se dva načina izučavanja psihologije ličnosti, psihonaliza i psihologija individualnih razlika, sa različitim jezikom i metodologijom, potekle iz različitih konteksta. Klinički i akademski pristup proučavanju ličnosti, svaki zahtevan sa svoje strane, iziskivali su dodatni trud u upoznavanju, razumevanju i pronalaženju jezika koji obe strane razumeju i smatraju značajnim. Smatramo da dvostruka provera značajnosti pojmova i rezultata istraživanja, iz akademske i kliničke perspektive, predstavlja snagu ovog rada.

Kao plod ove saradnje nastao je novi Upitnik Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim, zadovoljavajućih psihometrijskih karakteristika. Utvrđeno je postojanje jedne dimenzije Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim koja se proteže od ekstremno nerealnog doživljaja sebe ili drugih (bilo pozitivnog, bilo negativnog) i gubitka/konfuzije granica između selfa i drugog na jednom kraju dimenzije, do sposobnosti da se poštuje autonomnost drugog, neguje bliskost i prihvati soptvena i tuđa pogrešivost na drugom kraju.

Na osnovu ove dimenzije moguće je proceniti/izmeriti strukturu ličnosti. Između jednog i drugog kraja dimenzije ređaju se skale USO, svaka sa svojom glavnom temom koja odražava psihološke dileme osoba na različitom nivou strukture ličnosti. Ove dileme koje stoje na putu psihološkog razvoja pojašnjene su psihoanalitičkom teorijom, prikazanom u prethodnom poglavlju (5. 1).

USO-100 omogućava tačnost klasifikacije ispitanika u odgovarajuće kliničke grupe od 61.4% za ženski pol, 61.6% za muški pol, a 55.2% za celokupan uzorak (što je manje od tačnosti klasifikacije izvršene na osnovu domena NEO PI-R i DELTA tot zajedno za samo 1.1%), a dodavanje skala USO facetama NEO PI-R i modalitetima DELTA-10 povećava se ukupna tačnost klasifikacije ispitanika (utvrđena diskriminativnom analizom) za 7.5%.

Usavršena verzija ovog instrumenta ima samo 69 stavki, a daje skoro podjednako dobru klasifikacionu tačnost (pri podeli na psihotične, neurotične i zdrave ispitanike) kao domeni NEO PI-R-a i total DELTA zajedno na osnovu 390 stavki.

Sadržaj nekih od ovih skala već je bio prepoznat u psihologiji individualnih razlika (prvenstveno onih koje se odnose na konstrukte neuroticizma i psihoticizma), dok je sadržaj nekih specifičan za psihoanalitičku procenu strukture ličnosti. To se pre svega odnosi na skale Ogledanja, (Samo)idealizacije i Kontakt sa drugima u službi samorazvoja, koje su posebno osetljive na kvalitet odnosa sa važnom drugom osobom.

Utvrđeno je da oba pristupa proučavanju ličnosti, iako se terminologija individualnih razlika i psihoanalize razlikuje, velikom delom svedoče o istim ili sličnim osnovnim fenomenima strukture ličnosti.

Značaj ovih nalaza za psihologiju individualnih razlika jeste skretanje pažnje na važnost proučavanja odnosa selfa prema sebi i važnim drugima, kao varijable koja može pomoći prilikom objašnjenja individualnih razlika u strukturi ličnosti, a koju je moguće pouzdano meriti.

Značaj ovih nalaza za psihoanalizu možemo posmatrati na više nivoa.

1. Prvo, izvršena je operacionalizacija određenih psihoanalitičkih pojmova koji se odnose na procenu stepena selfdiferencijacije odnosa sa važnim drugim. Mogućnost operacionalizacije pojmova za koje psihanalitičari smatraju da ekskluzivno pripadaju polju njihove intuicije i iskustva (kao npr. ogledanje), po definiciji neuhvatljive za brojke i računare, a posebno kroz upitnički metod prikupljanja podataka, potencijalno je važan doprinos ovog rada za psihoanalizu.

2. Utvrđeno je postojanje dva empirijska činioca višeg reda (Neintegrisani self u odnosu sa self-objektima i Self u odnosu sa drugim) i devet skala sa različitim psihološkim temama, koji se generalno raspoređuju u skladu sa psihoanalitičkom teorijom, te potkrepljuju njenu osnovanost.

3. Procedura zadavanja i ocenjivanja Skale za procenu stepena diferencijacije i odnosa reprezentacija selfa i objekata Dajmondove i Blata veoma je zahtevna, i podrazumeva individualne intervjuje i složenu proceduru skorovanja (za koju je neophodna posebna obuka procenjivača). Ukoliko se potvrdi da naš upitnik obezbeđuje prikupljanje istih podataka kao i ova procedura, to bi značajno olakšalo izučavanje promena u reprezentacijama selfa i važnih drugih.

4. Ukoliko se nastavi sa usavršavanjem upitnika USO, čini se da smo korak bliže instrumentu kojim bi mogao da se prati psihoterapijski napredak. Utvrđivanje dejstva psihoterapije polje je istraživanja kome se danas pridaje veliki značaj, a ovaj instrument je napravljen sa idejom da može da uhvati promene u strukturi ličnosti.

Na kraju, dobili smo i empirijske nalaze o različitoj tačnosti svrstavanja ispitanika u kliničke grupe, u zavisnosti od pola. Ovi podaci sugerišu da postoje razlike u psihološkoj strukturi muškaraca i žena, što bi vredelo dalje istražiti, kako kroz metode psihologije individualnih razlika, tako i psihoanalitičke.

5. 3. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA

Najznačajnija ograničenja našeg istraživanja odnose se na uzorak – način odabira ispitanika, veličinu, neujednačenost kliničkih grupa.

Odabir ispitanika za kliničke grupe vršio je dežurni lekar na osnovu dijagnoze bolesti. Iako je to bio formalni kriterijum na koji se lekar oslanjao, pretpostavljamo da su na njegov izbor mogle da utiču i neke druge varijable, kao što su npr. saradljivost pacijenata, trenutno stanje bolesti pacijenta, stepen intelektualnih sposobnosti, koje nismo kontrolisali.

Odabir ispitanika vršili su psiholozi iz kruga svojih poznanika, na osnovu utvrđivanja izostanka psihijatrijskog poremećaja na osnovu kratkog intervjua zasnovanog na SKID Skrining pitanjima (First, 1997). Postavlja se pitanje da li je ova procedura bila dovoljno dobra da sa sigurnošću isključi ispitanike koji imaju nedijagnostikovane mentalne poremećaje.

Istraživanje je rađeno na malim uzorcima, što može da utiče na sniženje klasifikacione tačnosti. Iz uzorka su namerno izostavljene osobe sa graničnom patologijom, kako bismo dobili jasnije razlike između psihotičnih i neurotičnih grupa ispitanika. Ipak, pretpostavljamo da je jedan broj osoba sa graničnom organizacijom ličnosti, pogrešno prepoznat kao neurotičan ili trenutno psihotičan, bio u našem uzorku. Proveru psihijatrijske dijagnoze nismo bili u mogućnosti da izvedemo.

Grupe smo uspeli da izjednačimo po polu i starosti, ali ne i po stepenu obrazovanja, iako smo to želeli. Grupu ispitanika bez dijagnoze čine ispitanici koji u proseku imaju jednu godinu školovanja više u odnosu na ispitanike na klinikama. Početak bolesti, njeno trajanje, stepen oporavka nismo kontrolisali.

Za dublje razumevanje pojava kojima smo se bavili u ovom istraživanju sigurno bi bilo produktivnije da se njima bavio tim psihoanalitičara i istraživača (poput onog koji je osmislio prvu verziju instrumenta). Nadamo se da će to biti moguće u budućnosti.

5. 4. SMERNICE ZA DALJA ISTRAŽIVANJA

Na osnovu dobijenih rezultata, ali i ograničenja ovog rada, mogu se dati smernice za dalja istraživanja:

1. Rad na usavršavanju Upitnika Self-diferencijacije i odnosa sa važnim drugim:

- Dorada skala USO koje nemaju dovoljnu pouzdanost.
- Definisati kritične skorove USO
- Proveriti karakterstike USO na većim uzorcima
- Proveriti raspored skala na dimenziji Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim

2. Validaciona istraživanja

- Proveriti diskriminativnu moć USO na kliničkom uzorku u kome postoji grupa graničnih ispitanika
- Proveriti validnost USO u odnosu standardni postupak primene skale Self diferencijacije i odnosa sa važnim drugim
- Proveriti validnost USO kao instrumenta za procenu terapijskog napretka

3. Istraživanje razlika u strukturi ličnosti kod muškaraca i žena

VI ZAKLJUČCI

1. Glavni rezultati istraživanja su:

- Na osnovu operacionalizacije psihoanalitičkih konstrukata konstruisan je Upitnik selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim, usavršavan psihometrijskim metodama. Poslednja verzija upitnika USO-69 ima 69 ajtema, njena pouzdanost (uzorka) iznosi 0.91 i omogućava podjednako dobro razlikovanje ispitanika na različitim nivoima jedne latentne dimenzije – Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim. Ova dimenzija se proteže od ekstremno nerealnog doživljaja sebe ili drugih (bilo pozitivnog, bilo negativnog) i gubitka/konfuzije granica između selfa i drugog na jednom kraju dimenzije, do sposobnosti da se poštuje autonomnost drugog, neguje bliskost i prihvati sopstvena i tuđa pogrešivost na drugom kraju. Između jednog i drugog kraja dimenzije ređaju se skale USO, svaka sa svojom glavnom temom koja odražava psihološke dileme osoba na različitom nivou strukture ličnosti: 1. Autistične odbrane (Samoidealizacija), 2. Konfuzija granica self/drugi, 3. Ogledanje, 4. Inhibiranost usled ambivalencije, 5. Agresivnost (Obezvređivanje drugih), 6. Investicija u odnos u dvoje, 7. Ljudi kao oslonac, 8. Kontakt sa drugima u službi samorazvoja, 9. Prihvatanje pogrešivosti. Na osnovu ove dimenzije moguće je proceniti/izmeriti strukturu ličnosti.
- Na dimenziji selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim psihotični ispitanici se nalaze na vrhu dimenzije, na sredini su neurotični, dok su na dnu ispitanici bez dijagnoze, a utvrđeno je postojanje generalne razlike između ispitivanih grupa. Naknadnim (post-hoc) Šefeovim testovima je utvrđeno da se grupa psihotičnih ispitanika značajno razlikuje od grupe neurotičnih, kao i od grupe bez dijagnoze, ali da ne postoji značajna razlika između grupe bez dijagnoze i grupe neurotičnih na ovoj dimenziji.

- Utvrđeno je da skale USO-100¹⁸ uopšte uzev imaju zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike, sa šest skala koje imaju dobru ili zadovoljavajuću pouzdanost sa vrednostima kronbahove alfe većim od 0.70. Metodom analize glavnih komponenti na 10 empirijskih faktora izolovane su dve komponente višeg reda koje objašnjavaju 57.52% varijanse (prva 37.35%, a druga 20.17%). Ove dve empirijske komponente ističu razlike u organizaciji selfa kroz njegove načine odnošenja sa drugim tj. da li se drugi doživljava i tretira kao deo selfa ili kao nezavisni drugi.
- Šest skala upitnika Selfdiferencijacije i odnosa sa važnim drugim značajno razlikuje ispitivane grupe. Kanoničkom diskriminativnom analizom izdvojene su dve značajne diskriminativne funkcije: prva omogućava razlikovanje kliničkih grupa od grupe ispitanika bez dijagnoze (sa koeficijentom kanoničke diskriminacije $r = 0.50$), a karakteriše je konfuzija granica self/drugi, praćena stanjem inhibicije usled ambivalentnih osećanja; druga diskriminativna funkcija omogućava izdvajanje neurotičnih ispitanika od psihotičnih i od ispitanika bez dijagnoze na osnovu njihovog težeg stupanja u kontakt sa drugima radi samorazvoja. Tačnost klasifikacije ispitanika prema pripadnosti grupi na osnovu ovog upitnika povećana je za oko 22% u odnosu na tačnost slučajnog pogađanja i iznosi 55.2% (ili krosvalidiranih 49.4%), što je za samo 1.1% manje od tačnosti klasifikacije izvršene na osnovu domena NEO PI-R i total DELTA zajedno.
- Dodavanjem skala USO facetama NEO PI-Ra i modalitetima DELTA-10 ukupna tačnost klasifikacije ispitanika (utvrđena diskriminativnom analizom) povećana je za 7.5%, a poboljšanje u klasifikaciji odnosi se na sve ispitivane grupe i iznosi 80.3%. Dalje provere ove hipoteze unakrsnom validacijom one-leave-out diskriminativnom analizom nisu potvrdile ove nalaze pošto se dodavanjem skala USO ovim instrumentima smanjuje ukupna tačnost klasifikacije za 2,3%.
- Ukupni nivo tačnosti klasifikacije ispitanika u kliničke grupe veći je kada se urade odvojeno analize za muškarce i žene. Diskriminativnom analizom je utvrđeno da je tačnost klasifikacije ispitanica po pripadajućim grupama na osnovu tri instrumenta zajedno 96.6%, što je za 10.4% više u odnosu na tačnost klasifikacije utvrđenu bez USO. Tačnost klasifikacije za podgrupu muškaraca iznosi 94.2% na osnovu tri

¹⁸ Dalje analize su vršene na osnovu podataka sa USO-100.

instrumenta zajedno, a uvođenje skala USO dovodi do povećanja tačnosti klasifikacije za 5.8%. Najveća tačnost je postignuta za neurotične ispitanice (100%) i za psihotične ispitanike (100%). Unakrsnom validacijom one-leave-out diskriminativnom analizom prethodno utvrđena poboljšanja u klasifikaciji na osnovu upitnika USO, a nakon primene NEO PI-Ra (skala faceta) i DELTA-10 (skala modaliteta) i ovog puta su izgubila na svojoj snazi. Doprinos USO tačnosti klasifikacije na poduzorku žena iznosi 1.1%, a na poduzorku muškaraca 1.2%.

2. Značaj istraživanja:

- Ovo istraživanje pre svega ukazuje na važnost proučavanja odnosa selfa prema sebi i važnim drugima kao varijable koja može da doprinese objašnjenju individualnih razlika u strukturi ličnosti, a koju je moguće pouzdano meriti.
- Smatramo da dvostruka provera značajnosti pojmova i rezultata istraživanja, iz akademske i psihoanalitičke perspektive, predstavlja snagu ovog rada. Rezultat susreta ova dva načina proučavanja psiholoških fenomena je novi upitnik USO, koji omogućava procenu strukture ličnosti. Njegov sadržaj je delom već prepoznat u psihologiji individualnih razlika (kroz konstrukte neuroticizma i psihoticizma), ali postoji i sadržaj specifičan za psihoanalitičku procenu strukture ličnosti (pojmovi ogleđanje, autistične odbrane-samoidealizacija, kontakt sa drugima u službi samorazvoja i sl). Oba pristupa često govore o istim fenomenima bazične strukture ličnosti, različitim jezikom. Psihoanaliza omogućuje opis suptilnih fenomena odnosa self-drugi, kao i skala koje ih mere.
- Usavršena verzija ovog instrumenta ima samo 69 stavki, a daje skoro podjednako dobru klasifikacionu tačnost (pri podeli na psihotične, neurotične i zdrave ispitanike) kao domeni NEO PI-R i total DELTA zajedno na osnovu 390 stavki, što je neosporno njegova praktična vrednost.
- Ukoliko se u daljim istraživanjima potvrdi da naš upitnik obezbeđuje da se prikupe isti ili slični podaci kao i mnogo zahtevnija procedura upotrebe Skale za procenu stepena diferencijacije i odnosa reprezentacija selfa i objekata Dajmondove i Blata, to bi značajno olakšalo izučavanje promena u reprezentacijama selfa i važnih drugih,

čime bismo bili korak bliže instrumentu kojim bi mogao da se prati psihoterapijski napredak.

- Možemo zaključiti da, iako ne postoje nedvosmisleni i ubedljivi dokazi doprinosa skala USO većoj klasifikacionoj tačnosti kliničkih grupa, nakon primene NEO PI-R i DELTA (negativni rezultati leave-one-out diskriminativne analize i slabija klasifikaciona moć dva faktora višeg reda USO), doprinos skala USO neosporno postoji u korišćenju jezika prilagođenog kliničkoj praksi psihoanalitičara i psihoterapeuta, koji olakšava razumevanje psiholoških procesa koji se dešavaju tokom psihološkog razvoja i promene strukture ličnosti, željenog cilja psihoanalize.

3. Ograničenja istraživanja:

- Najznačajnija ograničenja našeg istraživanja odnose se na uzorak i to na način odabira ispitanika, veličinu, neujednačenost kliničkih grupa. Dobijeni rezultati mogu se shvatiti pre kao ohrabrenje za dalja istraživanja, nego kao definitivni empirijski argumenti.

4. Smernice za dalja istraživanja

- Na osnovu dobijenih rezultata, ali i ograničenja ovog rada, date su smernice za dalja istraživanja koja se odnose na dalje usavršavanje Upitnika Self-diferencijacije i odnosa sa važnim drugim i njegovu validaciju. Rezultati ovog istraživanja skreću pažnju i ka istraživanju razlika u strukturi ličnosti kod muškaraca i žena.

Na kraju dodajmo još nekoliko reči.

Ukoliko psihoanaliza, da bi se ubrajala u savremene nauke, treba da koristi isključivo sistematske eksperimentalne metode koje se mogu ponoviti, pred nju bismo postavili zahtev kojim se traži odustajanje od njene same suštine. S druge strane, ukoliko ne bi bilo psihoanalize, ovakve kakva jeste, sama nauka bi izgubila izvor dragocenih saznanja o individualnosti i značenju, saznanja koja sada leže negde između polja nauke i umetnosti. Možda ni psihoanaliza ni nauka ne treba da odustanu od svoje individualnosti, možda

upravo uvažavanje i poštovanje različitosti omogućuju kreativni susret koji vodi dobrobiti i razvoju obe strane. Nadamo se da je jedan od primera toga je bilo i ovo istraživanje.

Rezultati ovog rada potencijalno će omogućiti bolje razumevanje psihopatologije, strukture ličnosti i načina njenog procenjivanja, te će olakšati komunikaciju između stručnjaka koji se bave mentalnim zdravljem.

LITERATURA:

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. E., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Akhtar, S. (2002). Forgiveness: Origins, Dynamics, Psychopathology, and Technical Relevance, *Psychoanalytic Quarterly* 71:175–212.
- Allen, M. J., & Yen, W. M. (2002). *Introduction to Measurement Theory*. Long Grove, IL: Waveland Press.
- Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*, New York, Holt, Rinehart and Winston, prema Fulgosi, A (1983). *Psibologija ličnosti*, Školska knjiga, Zagreb.
- Andersen, B. (2000). Six Basic Dimension of Personality and a Seventh Factor of General Dysfunctional Personality: A Diathesis System Covering all Personality Disorders, *Neuropsychobiology*, 41: 5–23.
- Auerbach, J. S. & Blatt, S. J. (2001). Self-reflexivity, intersubjectivity and therapeutic change, *Psychoanalytic Psychology*, 18, 427–450.
- Bacciagaluppi, M. (1989). The role of aggressiveness in the work of John Bowlby, *Free Associations*, 1Q: 123–134.
- Balint, M. (1932). Character analysis and new beginig. In: *Primary Love and Psychoanalytic technique*. London: Hogarth Press, 1952, str. 165, prema Sandler, Dž. & Drer, A., U: (2003). *Šta psihoanalitičari žele?* Paideia, Beograd.
- Balint, M (1948). On genital love, in *Primary Love and Psychoanalytic Technique*, New York: Tavistock. 1959, str. 109–120.
- Balint, M. (1954). On Love and Hate, *Psychoanalytic Quarterly* 23:136–137.

- Balint, M. (1959). Thrills and regression. London: Hogarth Press, prema Blatt, S. J. (2010). *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Beebe, B., & Lachman, F (1988). The contribution of the mother-infant mutual influence to the origins of self and object representationa, *Psychoanalytic Psychology*, 5, 305–338.
- Bell, S. (1970). The development of the concept of the object as related to the infant-mother attachment, *Child Development*, 41, 291–311.
- Blatt, S. J. (1974). Levels of object representation in anaclitic and introjective depression. *Psychoanalytic Study of the Child*, 29, 107–157.
- Blatt, S. J. & Lerner, H. D. (1983a). Investigations in the psychoanalytic theory of object relations and object representation. In J. Masling (Ed.). *Empirical studies of psychoanalytic theories* (Vol. 1, pp. 189–249). Hillsdale, NJ: The Analytic Press.
- Blatt, S. J. (1983). Narcissism and egocentrism as concepts in individual and cultural development, *Psychoanalysis and Contemporary Thought*, 6, 291–303.
- Blatt, S. J. & Blass, R. B. (1990). Attachment and separateness: A dialectic model of the products and processes of psychological development. *Psychoanal. St. Child*, 45: 107–127.
- Blatt, S. J., & Bers.S.A. (1993). The sense of self in depression: A psychoanalytic perspective. In Z. V. Segal & S. J: Blatt (Eds.) *Self representations and emotional disorders: Cognitive and psychodynamic perspectives* (pp. 171–210) New York, Guilford Press, prema Blatt, S. J. (2010) *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC
- Blatt, S. J. (1995). Representational structures in psychopathology. In D. Cicchetti & S. Toth (Eds.), *Rochester Symposium on Developmental Psychopathology: Vol 6. Emotion, cognition and representation* (pp. 1–33) Rochester, NY: University Press, prema Blatt, S. J. (2010) *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Blatt, S. J, Stayner, D. Auerbach, J. & Behrends, R. S.: (1996). Change in object and self representations in long-term, intensive, inpatient treatment of seriously disturbed adolescents and young adults. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*,

- 59, 82–107. prema Blatt, S. J. (2010). *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Blatt, S. & Auerbach, J. (2001). Mental representation, Severe Psychopathology, and the Therapeutic Process, *J.Amer. Psychoanal. Assn.*, 49: 113–159.
- Blatt, S. J., Auerbach, J. S. (2003). Psychodynamic Measures of Therapeutic Change. *Psychoanal. Inq.*, 23: 268–307.
- Blatt, S. J., Levy, K. N. (2003). Attachment Theory, Psychoanalysis, Personality Development, and Psychopathology. *Psychoanal. Inq.*, 23: 102–150.
- Blatt, S. J. (2010). *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Beebe, B. & Lachmann, F. M. (1992). The contribution of the mother-infant mutual influence to the origins of the self and object representations. In N. J. Skolnick & S. C. Warshaw (Eds.), *Relational perspectives in psychoanalysis* (pp. 83–117) Hillsdale, NJ: Analytic Press, prema Blatt, S. J. (2010). *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Boesky, D. (1988). The concept of Psychic Structure, *Journal of American Psychoanalytical Association*, 36S: 113–135.
- Bollas, Ch. (1984). Loving Hate, *Annual of Psychoanalysis*, 12: 221–237.
- Bollas, Ch. (1992). *Being a character*, Hill & Wang, a division of Farrar, Straus & Giroux, LLC, USA.
- Bonime, W. (1976). Anger as a Basis for a Sense of Self, *Journal of American Academy of Psychoanalysis*, 4: 7–12.
- Bowlby, J. (1969). Attachment and Loss: Vol. 1. *Attachment*. New York: Basic Books.
- Bretherton, I. (1989). Security, communication, and internal working models. In J. Osofsky (Ed.), *Handbook of infant development* (pp. 1061–1100), New York: Wiley.
- Brown, G. W., Harris, T., & Copeland, J. R (1977). Depresson and loss. *British Journal of Psychiatry*, 130, 1–8.

- Buber, M. (1978). *I and thou* (W. Kaufman, Trans.), New York: Scribner, prema Blatt, S. J. (2010) *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Buxbaum, E. (1981). Remarks on Aggression, *Journal of Child Psychotherapy*, 7:167–174.
- Damon, W. & Hart, D. (1988). *Self-understanding in childhood and adolescence*. Cambridge, England: Cambridge University Press, prema Blatt, S. J. (2010) *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Caldwell, L. & Joyce A. (2011). *Reading Winnicott*, The New Library of Psychoanalysis, Routledge, London and New York.
- Carstairs, K (1992). Paranoid-Shizoid or Symbiotic? *Int. Journal of Psychoanalysis*, 73: 71–85.
- Costa P. T., McCrea R. R.(1992). Reply to Eysenk, *Personality and Individual Differences*, 13, 861–865.
- Costa, P. T, McCrae, R. R (1997). Stability and Change in Personality Assessment: The Revised NEO PI R in the Year 2000, *Journal of Personality Assessment*, 68, 86–94, prema Knežević, G., Džamonja-Ignjatović, T, Đurić-Jočić D. (2004). *Petofaktorski model ličnosti*, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd.
- Costa, P. T, Terracciano, A., McCrae, R. R (2001). Gender Differences in Personality Traits Across Cultures: Robust and Surprising Findings, *Journal of Personality and Social Psychology*, vol 81. No2.: 322–331.
- Costa, P. T, McCrae, R. R (2003). Approaches Derived From Philosophy and Psychology in Kaplan & Sadock (2003): *Comprehensive Textbook of Psychiatry*, Seventh Edition on CD-ROM.
- Chapman, J. P, Chapman L. C., Kwapil, T. R (1994). Does the Eysenck Psychoticism Scale Predict Psychosis? A ten year longitudinal study, *Personal and Individual Differences*, 17. (3): 369–375.
- De Waal, F. B. & Van Roosmalen, A. (1979). Reconciliation and consolation among chimpanzees. *Behavioral Ecology and Sociobiology*, 5: 55–66, prema Akhtar, S. (2002). Forgiveness: Origins, Dynamics, Psychopathology, and Technical Relevance, *Psychoanalytic Quarterly* 71: 175–212.

- Diamond, D., Kaslow, N., Coonerty, S., Blatt, S. J. (1990). Changes in Separation-Individuation and Intersubjectivity in Long Term Treatment, *Psychoanalytic Psychology*, 7: 363–397.
- Dinić B., Janičić B. (2012). Evaluacija Bas-Perijevog Upitnika agresije po modelu TOS, *Psihologija*, vol.45 (2), 189–207.
- Jočić D., Džamonja-Ignjatović T., Knežević, G.(2004) *NEO PI R primena i interpretacija*, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd.
- Endicott, J., Spitzer, R. L., Fleiss, J. L. & Cohen, J.(1976). The Global Assessment Scale: A procedure for measuring overall severity of psychiatric disturbance. *Archives of General Psychiatry*,33, 766–771., prema Blatt, S. J. (2010) *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Enright, S. J.& Beech, A. R.(1990). Obsessional states: anxiety disorders or schizotypes? An information processing and personality assessment, *Psychological Medicine*, 20 (3): 621–627., prema Šaula, B (2007) Validacija konstrukta dezintegracije konativnih funkcija na kliničkoj populaciji, magistarska teza, Filozofski fakultet, Odeljenje za psihologiju, Beograd.
- Fajgelj, S. (2009). *Psibometrija, Metod i teorija psihološkog merenja*, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd.
- First, M. B., Gibbon M., Spitzer R. L., Williams J. W. B., Benjamin L. S. (1997). *Structured Clinical Interview for DSM-IV*, American Psychiatric Press Inc, Washington.
- Fairbairn, W. R. D. (1958). On the nature and aims of psychoanalytic treatment *International Journal of Psycho-Analysis*, 39: 374–385.
- Fonagy, P., Steele, H., & Steele, M. (1991). Maternal representation of attachment during pregnancy predict organisation of infant-mother attachment at one year of age. *Child Development*, 62, 891–905.
- Fonagy, P., Moran, G., Target, M. (1992). Aggression and the Psychological Self, *Bulletin of Anna Freud Centre*, 15:269–284.

- Fonagy, P., Leigh, T. Steele, M. Steele, H. Kennedy, R. Mattoon, G. Target, M. & Gerber, A. (1996). The relation of attachment status, psychiatric classification, and response to psychotherapy. *J. Abnorm. Psychol.*, 64: 22–31.
- Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L., & Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization, and the development of self*. New York: Other Press.
- Freud, A. (1936). *The Ego and the Mechanisms of Defence*. London: Hogarth Press.
- Freud, S. (1895). The psychotherapy of hysteria, in J. Breurer and S. Freud (1983–5) *Studies on Hysteria. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. James Strachey, 24 volume, London: Hogarth Press, 1953–73, vol.2. pp. 253–305.
- Freud, S. (1908). Creative writers and day-dreaming. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. James Strachey, London: Hogarth Press, vol. 9. pp. 141–153.
- Freud, S. (1910). The future prospects of psychoanalytic therapy. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. James Strachey, London: Hogarth Press, 1953–73, vol. 11. pp. 139–151.
- Freud, S. (1912). The Dynamics of Transference. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. James Strachey, London: Hogarth Press, 1953–73, vol. 12. pp. 197–108.
- Freud, S. (1914). On narcissism: An introduction. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. James Strachey, London: Hogarth Press, vol. 14. p. 67–102.
- Freud, S. (1915). Observation on transference-love. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. James Strachey, London: Hogarth Press, vol. 12. p. 157–143.
- Freud, S. (1916–1917). *Introductory Lectures on Psychoanalysis. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. James Strachey, London: Hogarth Press, vol. 15, 16.
- Freud, S. (1917). *Mourning and Melancholia. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. James Strachey, London: Hogarth Press, vol. 14 (1914–

- 1916). On the History of the Psycho-Analytic Movement, Papers on Metapsychology and Other Works, p. 237–258.
- Freud, S. (1920). *Beyond the Pleasure Principle. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. James Strachey, London: Hogarth Press, vol. 18.
- Freud, S. (1923). *The Ego and the ID. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. James Strachey, London: Hogarth Press, vol. 19.
- Freud, S. (1926). *Inhibitions, symptoms and anxiety, The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. James Strachey, London: Hogarth Press, vol. 20.
- Freud, S. (1930). *Civilization and its discontents, The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. James Strachey, London: Hogarth Press, vol. 21.
- Freud, S. (1933). *New Introductory lectures, The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. James Strachey, London: Hogarth Press, vol. 22. pp. 3–189.
- Fulgosi, A (1983). *Psihologija ličnosti, Školska knjiga, Zagreb.*
- Grinberg, L. (1964). Two kinds of guilt: Their relations with normal and pathological aspects of mourning. *Int. J. Psychoanal.*, 45 (366–371).
- Grinberg, L. (1980). „The closing phase of the psychoanalytic treatment of adults and the goals of psychoanalysis, „the search for truth about one’s self“, *International Journal of Psycho-Analysis*, 61: 25–37.
- Greenson, P. (1972). Beyond transference and interpretation, *International Journal of Psycho-Analysis*, 53: 213–7.
- Grotstein, J. S. (1980). A Proposed Revision of the Psychoanalytic Concept of Primitive Mental States – Part I. Introduction to a Newer Psychoanalytic Metapsychology. *Contemp. Psychoanal.*, 16: 479–546.
- Guntrip, H. (1969). *Schizoid phenomena, object relations and the self.* New York. International University Press.
- Guntrip, H. (1971). *Psychoanalytic theory, therapy and the self.* New York: Basic Books. , prema Blatt, S. J. (2010) *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.

- Hagman, G. (1997). Mature Selfobject Experience, Chapter 7, *Progress in Self Psychology*, 13: 85–107.
- Hartmann, H. (1939). *Ego Psychology and the Problem of Adaptation*. New York: International Universities Press, 1958.
- Hartmann, H., Kris, E., Loewenstein, R. M. (1949). Notes on the Theory of Agression, *Psychoanalytic Study of Child*, 3: 9–39.
- Heath, A. C. & Martin, N. G. (1990). Psychoticism as a Dimension of Personality: A Multivariate Genetic Test of Eysenck and Eysenck's Psychoticism Construct, *Journal of Personality and Social Psychology*, 58 (1): 11–121.
- Heimann, P., Valenstein, A. (1972). The Psychoanalytic Concept of Aggression: An Integrated Summary, *The International Journal of Psychoanalysis*, 53: 31–35.
- Hinshelwood, R. D. (1991). *A Dictionary of Kleinian Thought*, Free Association Books, London.
- Holder, A (1975). Theoretical and Clinical Aspects of Ambivalence, *Psychoanalytic Study of Child* 30: 197–220.
- Horney, K. (1950). *Neurosis and human growth*, New York: Norton.
- Hurvich, M (2003). The Place of Annihilation Anxieties in Psychoanalytic Theory, *Journal of American Psychoanalytical Association*, 51: 579–616.
- Jacobson, E. (1964). *The Self and the Object World*. New York: International Universities Press.
- Jaffe, J., Beebe, B., Feldstein, S., Crown, C., & Jasnow, M. D. (2001). Rhythms of dialogue in infancy: Coordinated timing in development. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 66 (2, serial note 265) prema Blatt, S. J. (2010). *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- John, O. P, Naumann, L. P, Soto, C. J. (2008). Paradigm Shift to the Integrative Big Five trait Taxonomy, in Pervin, L. A., Lawrence, A. P. (2008). *Handbook of Personality*, the Guilford Press, New York.

- Kaminer, T. (1999). Maternal depression, maternal speech, and infant gaze at 4 month, Unpublished doctoral dissertation, St John's University, NY., prema Blatt, S. J. (2010) *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Kernberg, O. F. (1975). *Borderline Conditions and Pathological Narcissism*. New York: Jason Aronson.
- Kernberg, O. F. (1976). *Object Relations Theory and Clinical Psychoanalysis*. New York: Aronson.
- Kernberg, O. F. (1988). Psychic Structure and Structural Change: An Ego Psychology-object Relations Theory Viewpoint, *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 36 S: 315–337.
- Kernberg, O. F. (1991). Aggression and Love in the Relationship of the Couple, *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 39: 45–70.
- Kernberg, O. F. (1993). The Couple's Constructive and Destructive Superego Functions, *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 41: 653–677.
- Klein, M. (1950). On the criteria for the termination of an analysis, *International Journal of Psycho-Analysis*, 31: 204.
- Klein, M. (1952). Notes on some schizoid mechanism. In M. Klein, P. Heimann, S. Isaacs, & J. Riviere (Eds.), *Developments in psychoanalysis*, London, Hogarth Press.
- Knežević, G., Džamonja-Ignjatović, T, Đurić-Jočić D. (2004). *Petofaktorski model ličnosti*, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd.
- Knežević, G., Momirović K. (1996). RTT9G i RTT10G: Dva programa za analizu metrijskih karatekristika kompozitnih mernih instrumenata, u Kostić, P. (1996). *Merenje u psihologiji 2, Primena računara u psihologiji*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
- Knežević, G, Savić, D., Kutlešić, V., Opačić, G. (2011). Desintegration: A Basic Personality Trait, članak u pripremi.
- Knight, R. P. (1942). Evaluation of the results of psychoanalytic therapy, *American Journal of Psychiatry*, 98: 434–446, prema Sandler, Dž. & Drer, A., U. (2003). *Šta psihoanalitičari žele?* Paideia, Beograd.

- Knox, J. (2007). The Fear of Love: The Denial of Self in Relationship, *Journal of Analytical Psychology* 52: 543–563.
- Kohut, H. (1968). The Psychoanalytic Treatment of Narcissistic Personality Disorders, *Psychoanalytical Study of the Child*, 23:86–113.
- Kohut, H. (1971). *The Analysis of the Self: A Systematic Approach to the Psychoanalytic Treatment of Narcissistic Personality Disorders*. London: Hogarth Press.
- Kohut, H. (1984). *How Does Analysis Cure*. Chicago: University of Chicago Press. Prema Sandler, Dž. & Drer, A., U. (2003). *Šta psihoanalitičari žele?* Paideia, Beograd.
- Krueger R. F., Tackett, J. L. (2003). Personality and Psychopathology: Working Towards the Bigger Picture, *Journal of Personality Disorders*, 17, 2, 109–128.
- Kwapil, T. R., Chapman, L. J.; Chapman, J. (1999). Validity and Usefulness of the Wisconsin Manual for Assessing Psychotic-like Experiences, *Schizophrenia Bulletin*, 25 (2): 363–373.
- Lamb, M. J. & Morrison, D. C., & Malkin, C. M. (1987). The development of infant social expectation in a face-to-face interaction: A longitudinal study. *Merrill-Palmer Quarterly*, 33, 241–254.
- Lavy, K. N., Blatt, S. J. & Shaver, P. (1998). Attachment styles and parental representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 407–419.
- Lenzenweger, M. F. (2006). Schizotaxia, Schizotypia and Schizophrenia: Paul E. Meehl's Blueprint for the Experimental Psychopathology and Genetics of Schizophrenia, *Journal of Abnormal Psychology*, 115 (2): 195–200, prema Šaula, B. (2007) Validacija konstrukta dezintegracije konativnih funkcija na kliničkoj populaciji, magistarska teza, Filozofski fakultet, Odeljenje za psihologiju, Beograd.
- Leider, R. J. (1998). In the Belly of the Beast: The Vicissitudes of Aggression, *Psychoanalytic Inquiry*, 18: 8–20.
- Liekerman, M. (1987). The Function of Anger in Human Conflict, *International Review of Psychoanalysis*, 14: 143–161.
- Livesley J. W., Jang K. L., Vernon P. A. (1998). Phenotypic and Genetic Structure of Traits Delineating Personality Disorder, *Archive of General Psychiatry* 55, 941–948.

- Loehilin, C. (1989). Partitioning environmental and genetic contributions to behavioral development. *American Psychologist*, 44, 1285–1292, prema Knežević, G., Džamonja-Ignjatović, T, Đurić-Jočić D. (2004) *Petofaktorski model ličnosti*, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd.
- Loewald, H. W. (1960). On the therapeutic action of psychoanalysis treatment, *International Journal of Psychoanalysis*, 41: 16–33.
- Loewald, H. W. (1962). Internalisation, separation, mourning, and the superego, *Psychoanalytic Quartely*, 31: 483–504.
- Mahler, M. S. (1972). Rapprochement Subphase of the Separation-Individuation Process, *Psychoanalytic Quartely*, 41: 487–506.
- Mayers, L. C., & Cohen, D. J. (1996). Children's developing theory of mind, *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 44, 117–142.
- Marshall, R. J. (2006). Suppose There Were No Mirrors: Converging Concepts of Mirroring, *Modern Psychoanalysis*, 31: 289–312.
- McCrae R. R. (1991). Five-Factor Model and Its Assesment in Clinical Settings, *Journal of Personality Assesment*, 57, 3: 399–414.
- McCrea, R. R., Terracciano, A., & 62 Members of the Personality Profiles of Culture Project (2004, u štampi). Universal Features of Personality Traits from the Observer Perspective: Data from 42 Cultures, u štampi, prema Knežević, G., Džamonja-Ignjatović, T, Đurić-Jočić D. (2004). *Petofaktorski model ličnosti*, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd.
- Mitchell, S. (2000). *Relationality, From Attachment to Intersubjectivity*. Hillsdale, NJ: The Analitic Press.
- Mitchell, S. (2002). *Can Love Last? The Fate of Romance over Time*, W. W. Northon & Company, New York, London.
- Milora, M. T. (1996). The Self Psychology of Agression and its Treatment, *Psychoanalytic Soc. Work*, 3: 5–27.

- Modell, A. H. (1988). Changing Psychic Structure Through Treatment: Preconditions for the Resolution of the Transference, *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 36S: 225–239
- Momirović, K., Wolf, B., Džamonja Z. (1992). KON-6 Kibernetička baterija konativnih testova, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd.
- Momirović, K., Hošek, A. (1997). Osobine ličnosti maloletnih delinkvenata, *Časopis za kliničku psihologiju i socijalnu patologiju*, Filozofski fakultet u Beogradu i Institut za sociološka i kriminološka istraživanja, god. 4.broj 1–2: 28–65.
- Neri, C. (2005). What is the function of faith and trust in psychoanalysis, *International Journal of Psychoanalysis* 86: 79–97.
- Ogden, T. H. (2004). On holding and containing, being and dreaming, *International Journal of Psychoanalysis* 85: 1349–1364.
- Perner, J., Leekam, S. R., & Wimmer, H. (1987). Three-years old's difficulty with false belief: The case for conceptual deficit. *British Journal of Developmental Psychology*, 5, 125–137.
- Person, E. S. (1991). Romantic Love: At The Intersection Of The Psyche and Cultural Unconscious, *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 39S: 383–411.
- Piaget, J. (1926). The language and the thought of child, Oxford, England: Harcourt Brace, prema Blatt, S. J. (2010). *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Piedmont, R. L. (1998). The revised Neo Personality Inventory, clinical and research application, Plenum Press, New Zork and London, po Šaula, B. (2007). Validacija konstrukta dezintegracije konativnih funkcija na kliničkoj populaciji, magistarska teza, Filozofski fakultet, Odeljenje za psihologiju, Beograd.
- Posner, B. M., Glickman, R. W., Taylor, E. C., Canfield, J., Cyr, F. (2001). In Search of Winnicott's Aggression, *Psychoanalytic Study of the Child* 56: 171–190.
- Rapaport, D. (1960). The Structure of Psychoanalytic Theory: A Systematizing Attempt. *Psychol. Issues Monogr.* 6. New York: Int. Univ. Press, prema Wallerstein, R. S. (1988). Assessment Of Structural Change In Psychoanalytic Therapy and Research *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 36S: 241–261.

- Ren, R., Yan, K., Su, Y., Qi, H., Liang, B., Bao, W. & De Waal, F. B. M. (1991). The reconciliation behavior of golden monkeys (*Rhinopithecus roxellanae roxellanae*) in small breeding groups. *Primates*, 32: 321–327, prema Akhtar, S. (2002). Forgiveness: Origins, Dynamics, Psychopathology, and Technical Relevance, *Psychoanalytic Quarterly* 71: 175–212.
- Rizzolatti, G. & Sinigaglia, C. (2008). *Mirrors in the brain – How our minds share actions and emotions*. Oxford: Oxford University Press, prema Whitehead, C. C. (2009). Brief Communication: Mirror Neurons, the Self, and Culture: An Essay in Neo-Psychoanalysis, *Journal of American Academy of Psychoanalysis*, 37: 701–711.
- Rizzuto, A. (1997). Clinical Applications of Revised Theory of Aggression, *Canadian Journal of Psychoanalysis*, 5: 181–196.
- Roth, P. (2001). The paranoid-schizoid position, in Bronstein, C. (2001): *Kleinian Theory: A contemporary perspective*, Whurr Publishers, London and Philadelphia.
- Sagi, A., & Hoffman, M. L. (1976). Empathetic distress in newborn, *Developmental Psychology*, 12, 175–176.
- Sampson, E. E. (1985). Redecentralization of identity: Towards a revised concept of personal and social order. *American Psychologist*, 40, 1203–1211., prema Blatt, S. J. (2010) *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Sander, L. W. (1975). Infant and caretaker environment: Investigations and conceptualization of adaptive behaviour in a system of increasing complexity. In E. J. Anthony (Ed.), *Exploration in child psychiatry* (pp. 129–165). New York: Plenum Press. prema Blatt, S. J. (2010) *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Sandler, J. (1969). Towards a basic psychoanalytic model., *International Journal of Psychoanalysis* 50: 79–90.
- Sandler, J. & Sandler, A.-M. (1983). „The „second censorship“, the „three box model“, and some technical implications“, *International Journal of Psychoanalysis* 64: 413–425.
- Sandler, J. & Sandler, A.-M. (1992). Psychoanalytic Technique and Theory of Psychic Change, *Bulletin of Anna Freud Centre*, 15: 35–51.

- Sandler, J. & Drer, A., U. (2003). *Šta psihoanalitičari žele?* Paideia, Beograd.
- Scarfone, D. (2005). Laplanche and Winnicott Meet... and Survive. In L. Caldwell (Ed), *Sex and Sexuality: Winnicottian Perspectives* (pp. 33–54). London: Karnac prema Caldwell, L. & Joyce A. (2011). *Reading Winnicott*, The New Library of Psychoanalysis, Routledge, London and New York.
- Schwartz, F. (1981). Psychic Structure. *Int. J. Psycho-Anal.*, 62: 61–72.
- Segal, H. (1973). *Introduction to the work of Melani Klein*, Karnac Books, 1973, London.
- Shapiro, T., Emde, R. (1995). *Research in Psychoanalysis*, International Universities Press, inc, Madison, Connecticut.
- Slavin, M. O., & Kriegman, D. (1992). The adaptive design of the human psyche: Psychoanalysis, evolutionary biology and the therapeutic process. New York: Guilford Press, prema Blatt, S. J. (2010). *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Spitz, R. A., & Wolf, K. M. (1946). Anaclitic depression, *Psychoanalytic Study of the Child*, 2, 313–342.
- Stayton, D., Hogan, R. & Ainsworth, M. D. S. (1971) Infant obedience and maternal behaviour: The origins of socialization reconsidered, *Child Development*, 42, 1057–1069.
- Steiner, J. (1989). The aim of psychoanalysis, *Psychoanalytic Psychotherapy*, 4: 109–120.
- Stern, D. N. (1985). The interpersonal world of infant: A view from psychoanalysis and developmental psychology, New York: Basic Books.
- Stechler, G, Halton, A. (1987). Emergence of assertion, aggression in infancy: Systems approach. *Journal of American Psychoanalytic Association*, 35: 821–838.
- Strachey, J. (1937). Simposium on the theory of the therapeutic action in psychoanalysis, *International Journal of Psycho-Analysis*, 15: 127–159.
- Sullivan, H. S. (1953). The interpersonal theory of psychiatry. New York, Norton.
- Svetska zdravstvena organizacija, Ženeva (1992). *ICD-10 klasifikacija mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.

- Šaula, B (2007). Validacija konstrukta dezintegracije konativnih funkcija na kliničkoj populaciji, magistarska teza, Filozofski fakultet, Odeljenje za psihologiju, Beograd.
- Temperly, J. (2001). The depressive position, in Bronstein, C. (2001). *Kleinian Theory: A contemporary perspective*, Whurr Publishers, London and Philadelphia.
- Tenjović, L (2002). *Statistika u psihologiji*, Centar za primenjenu psihologiju Društva psihologa Srbije, Beograd.
- Tronick, E. Z., & Gianino, A. (1986). The transmission of maternal disturbance to the infant. *New Directions for Child Development*, 34, 5–12.
- Waelder, R. (1967). Inhibitions, Symptoms and Anxiety: Forty Years Later, *The Psychoanalytic Quarterly* 36: 1–36.
- Wallerstein, R. S. (1965). The Goals of Psychoanalysis: a Survey of Analytic Viewpoints, *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 13: 748–770.
- Weigert, E. (1959) Rediscovery of Trust, *American Journal of Psychoanalysis*, 19: 33–36.
- Werner, H. (1948). Comparative psychology of mental development. New York: International Press. prema Blatt, S. J. (2010) *Polarities of Experience*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Widiger, T. A: & Francis, A (1994). Toward a dimensional model for the personality disorder. U P. T. Costa & T. A. Widiger (Ed.). Personality disorders and the five-factor model of personality (19–40). American Psychological Association, Washington, DC.; prema Đurić-Jočić D., Džamonja-Ignjatović T., Knežević, G. (2004). *NEO PI R primena i interpretacija*, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd.
- Weiss, E. (1944). Clinical Aspects of Depression, *Psychoanalytic Quarterly*, 13: 445–461.
- Wilkinson, S., Gabbard, G. (1995). On Romantic Space, *Psychoanalytic Psychology* 12, 201–219.
- Winnicott, D. W. (1956). “Primary maternal preoccupation” In: *The Maturation Processes and the Facilitating Environment*. New York, Int. Univ. Press, 1965, pp. 300–5.
- Winnicott, D. W. (1962). “The aims of psychoanalytic treatment” In: *The Maturation Processes and the Facilitating Environment*. London: Hogarth press, 1976, pp. 166–170.

Winnicott, D. W. (1969). "The Use of the object" *International Journal of Psycho-Analysis*, 50: 711–716.

Winnicott, D. W. (1971) Mirror-role of mother and family in child development. In *Playing and reality* (pp. 111–118) London: Tavistock.

Wolf, E. (1985). The Search for Confirmation: Technical Aspects of Mirroring. *Psychoanalytic Inquiry* 5: 271–282.

Wolf, E. (1988). *Treating the Self*, New York: Guilford.

Young-Bruehl, E. (1988). Profile of Latency Woman: Development for Biographers. *American Imago*, 55: 235–253.

PRILOG 1

SKRINING PITANJA ZA ZDRAVE ISPITANIKE

1. Da li ste se zbog emotivnih ili psiholoških problema nekad obraćali stručnjaku za pomoć?
2. Da li je postojao neki period u Vašem životu, kada ste pili po više od pet pića (piva, vina, žestokog pića...), po prilici?
3. Da li ste nekada uzimali droge koje se mogu nabaviti na ulici?
4. Da li ste se nekad „navukli“ na neki lek ili uzeli mnogo veću dozu od prepisane?
5. Da li ste nekad imali paničan napad, odjednom se osetili uplašeno ili uznemireno ili iznenada dobili čitav niz telesnih simptoma?
6. Da li ste se bojali da izađete sami iz kuće, da budete u gužvi, stojite u redu, putujete autobusom ili vozom?
7. Da li ste se bojali ili možda osećali izuzetnu nelagodnost kada treba da pričate, jedete ili pišete pred drugim ljudima?
8. Da li postoje neke druge stvari kojih se naročito bojite, kao što je letenje, gledanje krvi, fotografisanje, visina, zatvorena mesta ili određene vrste insekata ili životinja. Da li to utiče na vaš život i kako?
9. Da li ste ikada bili opterećeni i ometeni mislima koje nemaju smisla i koje su se vraćale čak i kada ste pokušavali da ih odagnate?
10. Da li je postojalo bilo šta što ste morali da radite opet i ponovo, a čemu niste mogli da se oduprete, kao što je pranje ruku mnogo puta, brojanje do određenog broja, ili proveravanje nečega bespotrebno preterano puta ?
11. Da li su postojali periodi u vašem životu kada ste bili naročito nervozni, uznemireni ili depresivni? Da li je to uticalo na vaš život i kako?
12. Da li je bilo perioda kada ste imali mnogo manje ili mnogo više kilograma nego što drugi ljudi misle da bi trebalo da imate?
13. Da li ste često bili u situacijama da se količina hrane koju pojedete otrgne vašoj kontroli?

PRILOG 2

UPITNIK SELFDIFERENCIJACIJE I ODNOSA SA VAŽNIM DRUGIM (USO-100)

Molimo Vas, pažljivo pročitajte sve instrukcije pre nego što počnete sa radom.

Molimo Vas da, pre nego što pređete na popunjavanje upitnika, upišete svoje ime na naznačenom mestu. Na istoj strani označite kog ste pola zaokružujući jednu od alternativa: M – muškog pola, Ž – ženskog pola. Upišite i godinu rođenja.

Ovaj upitnik sadrži 100 tvrdnji. Molimo Vas, pažljivo pročitajte svaku tvrdnju i zaokružite jedan odgovor u meri u kojoj se tvrdnja na Vas odnosi.

Zaokružite „1” ako je tvrdnja potpuno netačna ili se sa njom nimalo ne slažete	☒ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
Zaokružite „2” ako je tvrdnja uglavnom netačna ili se sa njom ne slažete	☐ 1	☒ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
Zaokružite „3” ako je tvrdnja otprilike podjednako i tačna i netačna , ili ako ne možete da se odlučite	☐ 1	☐ 2	☒ 3	☐ 4	☐ 5
Zaokružite „4” ako je tvrdnja uglavnom tačna ili se sa njom slažete	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☒ 4	☐ 5
Zaokružite „5” ako je tvrdnja potpuno tačna ili se sa njom sasvim slažete	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☒ 5

Ovde nema tačnih i pogrešnih odgovora, pa zato ne treba da budete nekakav stručnjak da biste popunili ovaj upitnik. Opišite sebe što **iskrenije** i iznesite svoje mišljenje što je moguće **tačnije**.

Odgovorite na svaku stavku. Ukoliko ste napravili grešku, ili ste se predomislili, **NIŠTA NEMOJTE BRISATI!** Samo precrtajte jednim „x” pogrešan odgovor, a zatim zaokružite korektan odgovor. **MOLIMO VAS DA U RADU NE PROPUSTITE DA ODGOVORITE NI NA JEDNU TVRDNJU!**

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>				
<i>POTPUNO NETAČNO</i>	<i>UGLAVNOM NETAČNO</i>	<i>NISAM SIGURAN</i>	<i>UGLAVNOM TAČNO</i>	<i>POTPUNO TAČNO</i>				
29.	Ne možeš znati ko si dok ne znaš kako te drugi vide.	1	2	3	4	5		
30.	Plašim se da rizikujem.	1	2	3	4	5		
31.	Ponekad mislim da sam lep/a a ponekad da sam najružniji/a na svetu.	1	2	3	4	5		
32.	Ima nas samo nekoliko savršenih.	1	2	3	4	5		
33.	Ponekad mi se čini da drugi ljudi mogu da uđu u moje telo.	1	2	3	4	5		
34.	Ko radi taj i greši.	1	2	3	4	5		
35.	Kada mi neko učini nešto nažao, razmislim o tome šta ga je navelo da to učini.	1	2	3	4	5		
36.	Uzdaj se u se i u svoje kljuse.	1	2	3	4	5		
37.	Kada sam u vezi toliko sam stopljen s tom osobom da mi se čini kao da više ne postojim.	1	2	3	4	5		
38.	Kada me moj prijatelj povredi, budem ljut, ali uglavnom oprostim.	1	2	3	4	5		
39.	Svestan sam i svojih vrlina i svojih mana.	1	2	3	4	5		
40.	Ne mogu da živim bez tuđeg uvažavanja.	1	2	3	4	5		
41.	Neke ljude i volim i mrzim u isto vreme.	1	2	3	4	5		
42.	Teško donosim odluke.	1	2	3	4	5		
43.	Jako mi je važno da budem primećen(a).	1	2	3	4	5		
44.	Ponekad pomislim da sam previše dobar/a za ovaj svet.	1	2	3	4	5		
45.	Čini mi se da ljudi ponekad vide kroz mene.	1	2	3	4	5		
46.	Imam doživljaj da se kroz odnose s drugim ljudima razvijam i napredujem.	1	2	3	4	5		
47.	Nepogrešivo osećam zle ljude.	1	2	3	4	5		
48.	Ne plašim se jakih osećanja.	1	2	3	4	5		
49.	Znam da ljudima oprostim greške.	1	2	3	4	5		
50.	Moji prijatelji su prosto savršeni.	1	2	3	4	5		
51.	Čovek postoji samo u očima drugih.	1	2	3	4	5		
52.	Ne podnosim slabiće i mediokritete.	1	2	3	4	5		
53.	Moja devojka (dečko) me nekad i voli i mrzi.	1	2	3	4	5		
54.	Nekad umem da preteram.	1	2	3	4	5		
55.	Osećam se bezvredno kada me neko ružno pogleda.	1	2	3	4	5		
56.	Moja jedina mana je što sam savršen/a.	1	2	3	4	5		
57.	Ponekad imam osećaj da me nešto obuzima.	1	2	3	4	5		
58.	Volim da razgovaram sa pametnim neistomišljenicima.	1	2	3	4	5		
59.	Ovaj svet je nepravedan.	1	2	3	4	5		
60.	Moj partner/ka je najbolji.	1	2	3	4	5		
61.	U stanju sam da oprostim.	1	2	3	4	5		
62.	Ljudi se nađu kada ti je potrebno.	1	2	3	4	5		
63.	Postojati znači biti opažen.	1	2	3	4	5		
64.	Ne podnosim kada je neko ljut na mene.	1	2	3	4	5		
65.	Sa nekim ljudima vredi rizikovati.	1	2	3	4	5		
66.	Često mi se čini da ne znam šta hoću u životu.	1	2	3	4	5		

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>				
<i>POTPUNO NETAČNO</i>	<i>UGLAVNOM NETAČNO</i>	<i>NISAM SIGURAN</i>	<i>UGLAVNOM TAČNO</i>	<i>POTPUNO TAČNO</i>				
67.	Il' si bos il' si hadžija.			1	2	3	4	5
68.	Priznanja i pohvale mi znače, ali mi nisu neophodni.			1	2	3	4	5
69.	Ko rizikuje taj i dobija.			1	2	3	4	5
70.	Ponekad se osećam kao superheroj.			1	2	3	4	5
71.	Drugi ljudi su ponekad u stanju da kontrolišu moje misli.			1	2	3	4	5
72.	Volim da otkrivam drugu osobu.			1	2	3	4	5
73.	Ljudi su čas kao anđeli, čas su vrlo zli.			1	2	3	4	5
74.	Ja sam perfekcionista.			1	2	3	4	5
75.	Moja sadašnja simpatija je prosto savršena osoba.			1	2	3	4	5
76.	Ne plašim se jakih osećaja ljudi koji mi mnogo znače.			1	2	3	4	5
77.	Čovek je stvarno živ jedino ako je primećen.			1	2	3	4	5
78.	Ponekad mi se čini da me ljudi cene a nekad da me omalovažavaju.			1	2	3	4	5
79.	Rasprava može biti korisna.			1	2	3	4	5
80.	Ja sam najlepší/a.			1	2	3	4	5
81.	Ponekad imam osećaj da se bukvalno raspadam.			1	2	3	4	5
82.	Drugačije mišljenje me inspiriše.			1	2	3	4	5
83.	Neki ljudi prosto ne zaslužuju da postoje.			1	2	3	4	5
84.	Niko se naučen nije rodio.			1	2	3	4	5
85.	Ljubav je sve.			1	2	3	4	5
86.	Mogu da se oslonim na neke ljude.			1	2	3	4	5
87.	Stalno sam u nedoumici.			1	2	3	4	5
88.	Ponekad pomislim da sam u svemu najbolji.			1	2	3	4	5
89.	Osećam kao da mi je kičma slomljena.			1	2	3	4	5
90.	Neki ljudi su mi emotivno podsticajni.			1	2	3	4	5
91.	Bez uvažavanja drugih kao da me nema.			1	2	3	4	5
92.	Ljudi su stoka.			1	2	3	4	5
93.	I kada nije tu, i dalje ga/je volim.			1	2	3	4	5
94.	Više puta se pokazalo da sam ja čovek koji ume da izabere prijatelje.			1	2	3	4	5
95.	Ponekad mislim da sam talentovan/a, a nekad da sam glup/a.			1	2	3	4	5
96.	Ponekad imam osećaj da sam savršenstvo bez mane.			1	2	3	4	5
97.	Ponekad imam osećaj da drugi ljudi vide moje misli.			1	2	3	4	5
98.	Zanimaju me ljudi.			1	2	3	4	5
99.	Ponekad imam osećaj da sam apsolutna nula.			1	2	3	4	5
100.	Volim da volim.			1	2	3	4	5

PRILOG 3

KLASIFIKACIONI REZULTATI UTVRDJENI LEAVE-ONE-OUT DISKRIMINATIVNOM ANALIZOM

Tabela 1.

Klasifikacioni rezultati NEO- PI-R skale domena i total DELTA, utvrđeni leave-one-out diskriminativnom analizom

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez			Total
	dijagnoze	Neurotični	Psihotični	
Bez dijagnoze (N)	32	11	16	59
Neurotični (N)	15	24	17	56
Psihoticni (N)	10	17	32	59
Bez dijagnoze (%)	54.2	18.6	27.1	100.0
Neurotični (%)	26.8	42.9	30.4	100.0
Psihotični (%)	16.9	28.8	54.2	100.0

50.6% subjekata je kros validacijom ispravno klasifikovano

Tabela 2.

Klasifikacioni rezultati NEO PI-R skale domena, total DELTA i dva faktora višeg reda USO, utvrđeni leave-one-out diskriminativnom analizom

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez			Total
	dijagnoze	Neurotični	Psihotični	
Bez dijagnoze (N)	31	13	15	59
Neurotični (N)	18	20	18	56
Psihoticni (N)	11	16	32	59
Bez dijagnoze (%)	52.5	22.0	25.4	100.0
Neurotični (%)	32.1	35.7	32.1	100.0
Psihotični (%)	18.6	27.1	54.2	100.0

47.7% subjekata je kros validacijom ispravno klasifikovano

Tabela 3

Klasifikacioni rezultati na osnovu 30 skala faceta NEO PI-R i 10 subskala DELTA, na celokupnom uzorku, utvrđen leave-one-out diskriminativnom analizom

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez			Total
	dijagnoze	Neurotični	Psihotični	
Bez dijagnoze (N)	40	12	7	59
Neurotični (N)	17	23	15	55
Psihotični (N)	11	14	34	59
Bez dijagnoze (%)	67.8	20.3	11.9	100.0
Neurotični (%)	30.9	41.8	27.3	100.0
Psihotični (%)	18.6	23.7	57.6	100.0

56.1 % subjekata je kros validacijom ispravno klasifikovano

Tabela 4

Klasifikacioni rezultati na osnovu 30 skala faceta NEO PI-R, 10 subskala DELTA i 10 skala USO, na celokupnom uzorku, utvrđen leave-one-out diskriminativnom analizom

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez			Total
	dijagnoze	Neurotični	Psihotični	
Bez dijagnoze (N)	39	11	9	59
Neurotični (N)	18	22	15	55
Psihotični (N)	7	20	32	59
Bez dijagnoze (%)	66.1	18.6	15.3	100.0
Neurotični (%)	32.7	40.0	27.3	100.0
Psihotični (%)	11.9	33.9	54.2	100.0

53.8% subjekata je kros validacijom ispravno klasifikovano

Tabela 5

Klasifikacioni rezultati na osnovu 30 skala faceta NEO-PI- R, 10 subskala DELTA, na uzorku žena, utvrđen leave-one-out diskriminativnom analizom

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez			Total
	dijagnoze	Neurotični	Psihotični	
Bez dijagnoze (N)	22	3	8	33
Neurotični (N)	7	15	7	29
Psihotični (N)	6	10	9	25
Bez dijagnoze (%)	66.7	9.1	24.2	100.0
Neurotični (%)	24.1	51.7	24.1	100.0
Psihotični (%)	24.0	40.0	36.0	100.0

52.9% subjekata je kros validacijom ispravno klasifikovano

Tabela 6

Klasifikacioni rezultati na osnovu 30 skala faceta NEO-PI- R, 10 subskala DELTA i 10 skala USO, na uzorku žena, utvrđen leave-one-out diskriminativnom analizom

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez			Total
	dijagnoze	Neurotični	Psihotični	
Bez dijagnoze (N)	23	6	4	33
Neurotični (N)	6	13	10	29
Psihotični (N)	6	8	11	25
Bez dijagnoze (%)	69.7	18.2	12.1	100.0
Neurotični (%)	20.7	44.8	10	100.0
Psihotični (%)	24.0	32.0	44.0	100.0

54.0% subjekata je kros validacijom ispravno klasifikovano

Tabela 7

Klasifikacioni rezultati na osnovu 30 skala faceta NEO-PI-R, 10 subskala DELTA, na uzorku muškaraca, utvrđen leave-one-out diskriminativnom analizom

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez			Total
	dijagnoze	Neurotični	Psihotični	
Bez dijagnoze (N)	14	6	6	26
Neurotični (N)	6	9	11	26
Psihotični (N)	6	12	16	34
Bez dijagnoze (%)	53.8	23.1	23.1	100.0
Neurotični (%)	23.1	34.6	42.3	100.0
Psihotični (%)	17.6	35.3	47.1	100.0

45.3% subjekata je kros validacijom ispravno klasifikovano

Tabela 8

Klasifikacioni rezultati na osnovu 30 skala faceta NEO PI-R, 10 subskala DELTA i 10 skala USO, na uzorku muškaraca, utvrđen leave-one-out diskriminativnom analizom

PREDVIĐENA PRIPADNOST GRUPI				
Grupa	Bez			Total
	dijagnoze	Neurotični	Psihotični	
Bez dijagnoze (N)	14	7	5	26
Neurotični (N)	8	9	9	26
Psihotični (N)	10	7	17	34
Bez dijagnoze (%)	53.8	26.9	19.2	100.0
Neurotični (%)	30.8	34.6	34.6	100.0
Psihotični (%)	29.4	20.6	50.0	100.0

46.5% subjekata je kros validacijom ispravno klasifikovano

PRILOG 4

PRIKAZ STAVKI USO-69 NAKON EVALUACIJE MODELOM TOS

Tabela 1

Spisak stavki koji pripadaju skali Autistične odbrane (naziv ove skale u USO-100 je skala (Samo)idealizacije), logiti stavki i skala, IRT mere pouzdanosti, AS i SD skale

Sadržaj stavke	<i>logit</i>
1. Moja jedina mana je što sam savršen/a (S 56)	0.83
2. Ja sam najbolji/a (S 80)	0.73
3. Ima nas samo nekoliko savršenih (S 32)	0.66
4. Bez divljenja drugih kao da ne postojim (S 21)	0.58
5. Ponekad imam osećaj da sam savršenstvo bez mane (S 96)	0.51
6. Ponekad pomislim da sam u svemu najbolji (S 88)	0.37
7. Ponekad se osećam kao superheroj (S 70)	0.32
8. Ponekad pomislim da sam previše dobar/ra za ovaj svet (S 44)	0.16
IRT Pouzdanost uzorka = 0.74 Pouzdanost stavki = 0.94	0.52
AS = 2.27 SD = 0.88	

Tabela 2

Spisak stavki koji pripadaju skali Konfuzija granica self/drugi, logiti stavki i skala, IRT mere pouzdanosti, AS i SD skale

Sadržaj stavke	<i>logit</i>
1. Ponekad mi se čini da drugi ljudi mogu da uđu u moje telo (S 33)	0.87
2. Drugi ljudi su ponekad u stanju da kontrolišu moje misli (S 71)	0.69
3. Ponekad imam osećaj da drugi ljudi vide moje misli (S 97)	0.50
4. Čini mi se da ljudi ponekad vide kroz mene (S 45)	0.41
5. Osećam kao da mi je kičma slomljena (S 89)	0.35
6. Ponekad imam osećaj da me nešto obuzima (S 57)	0.24
7. Ponekad imam osećaj da se bukvalno raspadam (S 81)	0.14
IRT Pouzdanost uzorka = 0.78 Pouzdanost stavki = 0.93	0.46

AS = 2.78 SD = 0.87

Tabela 3

Spisak stavki koji pripadaju skali Ogledanje, logiti stavki i skala, IRT mere pouzdanosti, AS i SD skale

Sadržaj stavke	<i>logit</i>
1. Čovek postoji samo u očima drugih (S 51)	0.76
2. Jako mi je važno da budem primećen(a) (S 43)	0.44
3. Čovek je stvarno živ jedino ako je primećen (S 77)	0.43
4. Bez uvažavanja drugih kao da me nema (S 91)	0.40
5. Ne mogu da živim bez tuđeg uvažavanja (S 40)	0.33
6. Postojati znači biti opažen (S 63)	0.29
IRT Pouzdanost uzorka = 0.73 Pouzdanost stavki = 0.89	0.44

AS = 2.51 SD = 0.89

Tabela 4

Spisak stavki koji pripadaju skali Stanje inhibicije usled ambivalencije, logiti stavki i skala, IRT mere pouzdanosti, AS i SD skale

Sadržaj stavke	<i>logit</i>
1. Ja sam najgori u svemu (S 20)	1
2. Ponekad imam osećaj da sam apsolutna nula (S 99)	0.37
3. Osećam se bezvredno kada me neko ružno pogleda (S 55)	0.29
4. Stalno sam u nedoumici (S 87)	0.03
5. Često mi se čini da ne znam šta hoću u životu (S 66)	0.02
6. Teško donosim odluke (S 42)	0.02
7. Ponekad mislim da sam lep/a, a nekad da sam najružniji/a na svetu (S 31)	-0.05
8. Ponekad mislim da sam talentovan/a, a nekad da sam glup/a (S 95)	-0.12
9. Ponekad mi se čini da me ljudi cene, a nekad da me omalovažavaju (S 78)	-0.12
IRT Pouzdanost uzorka = 0.81 Pouzdanost stavki = 0.98	0.16
AS = 2.79 SD = 0.87	

Tabela 5

Spisak stavki koji pripadaju skali Obezvredivanje drugih (Agresija), logiti stavki i skala, IRT mere pouzdanosti, AS i SD skale

Sadržaj stavke	<i>logit</i>
1. Ljudi su stoka (S 92)	0.70
2. Imam najgori komšiluk (S 14)	0.41
3. Il' si bos il' si hadžija (S 67)	0.10
4. Neki ljudi prosto ne zaslužuju da postoje (S 83)	0.08
5. Ovaj svet je nepravedan (S 59)	-0.03
6. Ljudi su čas kao anđeli, čas vrlo zli (S 73)	-0.15
7. Nepogrešivo osećam zle ljude (S 47)	-0.29
8. Uzdam se u se i u svoje kljuse (S 36)	-0.88
IRT Pouzdanost uzorka = 0.62 Pouzdanost stavki = 0.98	-0.04
AS = 3.16 SD = 0.66	

Tabela 6

Spisak stavki koji pripadaju skali Spremnost na ulaganje osećanja u odnos sa drugim, logiti stavki i skala, IRT mere pouzdanosti, AS i SD skale

Sadržaj stavke	<i>logit</i>
1. Kada sam u vezi, toliko sam stopljen sa tom osobom da mi se čini kao da više ne postojim (S 37)	-1.11
2. Moj partner/ka je najbolji (S 60)	-0.59
3. Moja sadašnja simpatija je prosto savršena osoba (S 75)	-0.66
4. Dešava se da imam doživljaj potpunog jedinstva sa nekom osobom (S 5)	0.07
5. Volim da pričam sa ljudima o njihovim osećanjima (S 25)	0.17
6. Ljubav je sve (S 85)	0.35
7. I kada nije tu i dalje ga/je volim (S 93)	-0.57
8. Zaista ima ljudi koji su u stanju da pomognu drugima da razumeju sebe (S 15)	-0.93
9. Volim da volim. (S 100)	0
IRT Pouzdanost uzorka = 0.69 Pouzdanost stavki = 0.98	-0.36
AS = 3.52 SD = 0.65	

Tabela 7

Spisak stavki koji pripadaju skali Ljudi kao oslonac, logiti stavki i skala, IRT mere pouzdanosti, AS i SD skale

Sadržaj stavke	<i>logit</i>
1. Moji prijatelji su prosto savršeni (S 50)	0.30
2. Neverovatno koliko smo slični ja i ljudi koji mi znače (S 17)	-0.47
3. Ljudi se nađu kada ti je potrebno (S 62)	-0.49
4. Više puta se pokazalo da sam čovek koji ume da izabere prijatelje (S 94)	-0.50
5. Ne plašim se jakih osećanja ljudi koji mi mnogo znače (S 76)	-0.58
6. Umem da razlikujem ljude u koje čovek može i ne može da ima poverenja (S 27)	-0.66
7. Mogu da se oslonim na neke ljude (S 86)	-0.84
8. Svestan sam i svojih vrlina i svojih mana (S 39)	-1.25
IRT Pouzdanost uzorka = 0.57 Pouzdanost stavki = 0.97	-0.56
AS = 3.72 SD = 0.55	

Tabela 8

Spisak stavki koji pripadaju skali Kontakt sa drugima u službi samorazvoja, logiti stavki i skala, IRT mere pouzdanosti, AS i SD skale

Sadržaj stavke	<i>logit</i>
1. Volim da otkrivam drugu osobu (S 72)	-0.23
2. Drugačije mišljenje me inspiriše (S 82)	-0.43
3. Neki ljudi su mi emotivno podsticajni (S 90)	-0.44
4. Volim da razgovaram sa pametnim neistomišljenicima (S 58)	-0.52
5. Kada mi neko učini nešto nažao, razmislim šta ga je navelo da to učini (S 35)	-0.60
6. Neki gubici su mi pomogli da sazrim (S 23)	-0.66
7. Zanimaju me ljudi (S 98)	-0.73
8. Imam doživljaj da se kroz odnose sa drugima razvijam i napredujem (S 46)	-0.84
IRT Pouzdanost = 0.67 Pouzdanost stavki = 0.86	-0.56
AS = 3.80 SD = 0.66	

Tabela 9

Spisak stavki koji pripadaju skali Prihvatanje pogrešivosti, logiti stavki i skala, IRT mere pouzdanosti, AS i SD skale

Sadržaj stavke	<i>logit</i>
1. Kada me moj prijatelj povredi, budem ljut/a, ali uglavnom oprostim (S 38)	-0.67
2. Znam da ljudima oprostim greške (S 49)	-0.73
3. U stanju sam da oprostim (S 61)	-0.97
4. Ponekad praštam drugima jer i sam grešim (S 26)	-1.22
5. Kad nešto zabrljam trudim se da popravim stvar (S 6)	-1.24
6. Ko radi taj i greši (S 34)	-1.25
IRT Pouzdanost uzorka = 0.62 Pouzdanost stavki = 0.89	-1.01
AS = 4.26 SD = 0.54	

BIOGRAFIJA

Tijana Miladinović je rođena 26.5.1971. godine u Beogradu. Diplomirala je na Odeljenju za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, 1995. godine sa prosečnom ocenom 9,24. Na istom fakultetu je i magistrirala na Odeljenju za kliničku psihologiju, 2003. godine. Tema magistarskog rada bila je: „Opažanje osobenosti temperamenta tromesečnih beba od strane njihovih majki i faktori rizika psihosocijalnog razvoja kod dece”.

Tokom osnovnih i magistarskih studija bila je stipendista Ministarstva za razvoj naučnog i umetničkog podmlatka, a potom stipendista Ministarstva za nauku i tehnologiju.

Nakon završetka fakulteta nastavlja edukaciju iz psihoterapija:

- Racionalno-emotivne psihoterapije
- Geštalt-psihoterapije (2004. diplomirala)
- Psihoanalize (2011. postala je pridruženi član Beogradskog psihoanalitičkog društva (BPD) i član Svetske psihoanalitičke asocijacije).

Radila je kao stručni saradnik u XII gimnaziji, a zatim u Institutu za mentalno zdravlje na radnim mestima:

- Psiholog-istraživač na projektu Svetske zdravstvene organizacije „Unapredjenje ranog zdravlja dece”
- Psiholog-istraživač na projektu Evropske Unije: „Komponente, organizacija, troškovi i ishod zdravstvene zaštite i intervencija u zajednici za ljude koji pate od posttraumatskog stresa nakon rata i konflikta na Balkanu - CONNECT projekt”, međunarodna multicentrična studija.
- Klinički psiholog na Odeljenju za neurotična i granična stanja

Od 2008. radi kao psihoanalitičar sa punim radnim vremenom u privatnoj praksi u Psihološkom savetovalištu „Psiholog i ja”. Od 2012. godine obavlja zadatke generalnog sekretara BPD.

Autor je više publikacija i prezentacija naučnih radova na domaćim i svetskim konferencijama, uključujući monografiju: „Osobnosti temperamenta beba i rizik za psihosocijalni razvoj”.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а Тијана С. Миладиновић

број уписа _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Диференцијално-дијагностичка снага инструмента за процену нивоа развоја

самодиференцијације и односа са важним другим

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 31.10.2013

Тијана Миладиновић

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Тијана С. Миладиновић

Број уписа

Студијски програм

Наслов рада Диференцијално-дијагностичка снага инструмента за процену нивоа
развоја самодиференцијације и односа са важним другим

Ментор др Горан Кнежевић

Потписани Тијана С. Миладиновић

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 31.10.2013.

Тијана Миладиновић

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Диференцијално-дијагностичка снага инструмента за процену нивоа развоја

самодиференцијације и односа са важним другим

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство

2. Ауторство - некомерцијално

3. Ауторство – некомерцијално – без прераде

4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима

5. Ауторство – без прераде

6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 31.10.2013

